

ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน

AN ANALYTICAL STUDY OF THE ORDINATION PROBLEMS
IN CONTEMPORARY THAI SOCIETY

พระทอง ฐมมิโก (ปานทอง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน

พระทนต์ ฐมฺมิกโก (ปานทอง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**AN ANALYTICAL STUDY OF THE ORDINATION PROBLEMS
IN CONTEMPORARY THAI SOCIETY**

PHRA TANONG DHAMMIKO (PANTHONG)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

2010

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการ

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, ดร.)

..... กรรมการ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

..... กรรมการ

(ผศ. ดร. มนตรี สืบด้วง)

..... กรรมการ

(ดร. ศศิวรรณ กำลั้งสินเสริม)

..... กรรมการ

(อาจารย์รังษี สุทนต์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. ประธานกรรมการ

อาจารย์รังษี สุทนต์

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน
ผู้วิจัย : พระทนง ฐมฺมิโก (ปานทอง)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร. ป.ธ.๗, ศศ.ม., พธ.ด.
: อาจารย์รัชนี สุทนต์ ป.ธ.๕, พธ.ม.(พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการบวชในพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน ๓) เพื่อศึกษาแนวทางแก้ปัญหการบวชในสังคมไทย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เป็นทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) และการวิจัยภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน ๓๘ รูป/คน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า การบวชในพระพุทธศาสนาหมายถึง การฝึกฝนหรือการพัฒนาตนด้วยการนำพาตนให้พ้นไปจากภาวะของความเป็นฆราวาส ดำเนินชีวิตที่ทวนกระแสของกิเลสพร้อมกันนั้นก็มีการฝึกฝนอบรมตนเองทางกาย วาจาและใจให้สูงยิ่งขึ้นไปจนถึงภาวะของความพ้นทุกข์ การบวชมีวิวัฒนาการมาตามลำดับ ๓ สมัย กล่าวคือ สมัยต้นพุทธกาลเป็นการบวชด้วยพระองค์เอง เรียกว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” เมื่อมีกุลบุตรเข้ามาขอบวชมากขึ้น ภิกษุไม่สามารถนำกุลบุตรไปบวชกับพระพุทธเจ้าเองได้ พระพุทธองค์จึงทรงประทานให้ถึง ไตรสรณคมนั้นเป็นการบวชที่เรียกว่า “ติสรณคมณุปสัมปทา” ต่อมา มีคนจำนวนมากจากหลายท้องถิ่นมาขอเข้าบวช พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในการรับบวช เรียกว่า

“ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา” การบวชลักษณะนี้ พระสงฆ์ได้ยึดถือเป็นแบบแผนจนถึงปัจจุบัน โดยมีกระบวนการกั้นกรองผู้บวชตามพระธรรมวินัย

ผลการศึกษา ในด้านผู้บวช พบว่า ผู้บวชมีวัตถุประสงค์ในการบวชแตกต่างกัน และผู้บวชไม่ทราบวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบวช ในด้านผู้รับบวช พบว่า ปัญหากระบวนการกั้นกรองผู้บวชของพระอุปัชฌาย์มีความหละหลวม เมื่อบวชเข้ามาแล้วขาดอาจารย์ผู้ให้การแนะนำอบรมทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เป็นเหตุให้ผู้บวชไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของการบวชอย่างแท้จริงได้

ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหการบวชในสังคมไทย สรุปได้ดังนี้ ๑. ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ๒. ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้มาขอบวชอย่างละเอียด ๓. จัดให้มีการศึกษาอบรมทั้งก่อนบวชและหลังบวช โดยมีหลักสูตร รูปแบบ และวิธีการอบรม อย่างชัดเจนเป็นแนวเดียวกัน ๔. พัฒนาสถานที่ และบุคลากรทางพระศาสนาให้มีทั้งคุณภาพและปริมาณที่เพียงพอ ซึ่งจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้า ดังพระพุทธประสงค์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

Thesis Title : An Analytical Study of the Ordination Problems in Contemporary Thai Society

Researcher : Phra Tanong Dhammiko (Panthong)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee :

: Phramaha Somboon Uddhikaro Pali vii, M.A., Ph.D.

: Ajarn Rangsi Suthon Pali ix, M.A. (Buddhist Study)

Date of Graduation : July 25, 2010

ABSTRACT

The objectives of this thesis are : 1) to study the development of the ordination in Buddhism 2) to analyze the problems of the ordination in contemporary Thai society 3) to study how to solve the problems about the ordination in contemporary Thai society.

This research is a qualitative one with two patterns :- the documentary research including field research by making in-depth interview with 37 participants who specially and related persons give the data by the way of analyzing contexts. This study found that ordination in Buddhism means that people have to practice or self develop in body, speech and mind for making they themselves out of or beyond the status of lay man by living their lives against the desires. From the study, it is found that the ordination is to leave from home by searching inside peaceful. There are three periods of time of ordination in Buddhism : the beginning time, Buddha ordained a monk by himself called Ehibhikku Upbhasampstha, the middle time, the ordinator praised three refuges : the Buddha, the Dhamma, and the Sangha called Tisaranakhamnu Ubhasampatha, and the last time, the Buddha allowed Sanga to ordain monks by the monks praised four Yaties called

Yatijadhutakarma Ubhaasampatha which is used nowadays and the Dhamma Vinaya are the process of screening the ordainers.

This research in the term of the ordainers found that there are different purposes of ordination, and most of them do not exactly understand about the ultimate of ordination.

And the term of Sanga, This research found that the problems are the effectiveness of the examining and screening process and lacking of persons to train both theory and practice to the ordainers.

To fix these problems out, this study offers the solutions as follow 1. Strictly practice by following the principle of Dhamma Vinaya. 2. Strictly screen and examine the behavior of the ordainers. 3. To provide classes of training the principle of Dhamma Vinaya both before and after ordination by using the similar cubiculum. 4. To develop the quality and quantity of both places and persons so that the dissemination of Buddhism would be succeed as the intention and indulgence of the Buddha.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามไว้เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณดังต่อไปนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระศรีสิทธิมนี (พล อากาศโร) คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ดร.พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร ประธานที่ปรึกษา ขอขอบคุณอาจารย์รังษิ สุทนต์ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณา ให้คำแนะนำ ชี้แจงการศึกษาค้นคว้าและทำวิจัยมาตั้งแต่ต้น

ขอขอบพระคุณ ดร.พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ขอขอบคุณ ผศ.ดร.มนตรี สืบด้วง และ ดร.ศศิวรรณ กำลิ่งสินเสริม ที่ได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ และช่วยชี้แนวทางตรวจแก้ วิทยานิพนธ์ให้อย่างดียิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ และขอขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง ๓๘ รูป/คน ที่ให้คำตอบ อันเป็นประโยชน์ ช่วยเสริมให้ข้อมูลการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์ชัดเจนขึ้น

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ สหธรรมิก พระนิสิตปริญาโท รุ่นที่ ๑๗ ทุกคน ที่ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระอาจารย์สมชาย สุภาจาโร พระมหาวันส กตสาโร ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยพิมพ์ และตรวจแก้วิทยานิพนธ์นี้มา จนสำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณพระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ พระมหาพิสิฐ วิสิฏฺฐปญฺโญ พระมหาสาโรช เมธงฺกโร พระมหาธิรเดช จิตตสุโก พระเจริญ วุฑฺฒโน และพระคำรณ รตนรสี

ขออนุโมทนา อาจารย์ดร. ศศิวรรณ กำลิ่งสินเสริม ที่ถวายหนังสือเพื่อใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำปรึกษาเป็นอย่างดี คุณสุวรรณี เลื่องยศลือชากุล คุณจิตตกานต์ มณีนารถ ผู้ช่วยเขียนบทคัดย่อภาษาอังกฤษและพิสูจน์อักษร โดยเฉพาะคุณ นริวัลลภ ธรรมนิมิตโชค ที่ช่วยค้นคว้าหาข้อมูลและช่วยพิมพ์ ซึ่งผู้วิจัยขอระลึกถึงความกรุณา และความมีน้ำใจของท่านตลอดไป

ขอบคุณท่านผู้เป็นเจ้าของตำราและผู้จัดทำเว็บไซต์ทุกท่านที่ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอบคุณท่านผู้มีอุปการคุณที่ได้ให้ความอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ เพื่อใช้ในการศึกษาและอำนวยความสะดวกในการเดินทางทั้งทางบกและทางน้ำทุกท่าน

ขอขอบคุณพระครูใบฎีกาสนั่น ทวยโก เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยที่อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำหอสมุดทุกแห่งที่ผู้วิจัยเข้าไปใช้บริการ ได้แก่ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางวังท่าพระ มหาวิทยาลัยศิลปากร หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติ ท่าवासுகกรี และญาติโยมชุมชน วัดสี่หไกรสร ที่อุปถัมภ์ปัจจัยสี่แก่ผู้วิจัย

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ที่ได้อนุเคราะห์ทุนสนับสนุนการวิจัยทุกท่าน พระครูประสิทธิ์วิมล เจ้าอาวาสวัดสี่หไกรสร พระปริยัติธรรมสุนทร เจ้าอาวาสวัดราชสิงขร พระอารามหลวง ที่ได้อนุเคราะห์ที่พักอาศัย ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์นี้ ขอน้อมบูชาพระคุณ บิดา-มารดา ที่ได้ให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา ผู้ให้ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งทางโลกและทางธรรม ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ผู้วิจัย ญาติ มิตร ผู้ให้การสนับสนุนทางการศึกษา ตลอดถึงผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระทนง ฑมมิโก (ปานทอง)

๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๖
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ วิวัฒนาการการบวชในพระพุทธศาสนา	๕
๒.๑ ความหมายของการบวช	๕
๒.๒ อุดมการณ์ของการบวช	๑๑
๒.๓ รูปแบบของการบวช	๒๓
๒.๔ แนวทางการปฏิบัติตนและวิถีชีวิตของพระจากอดีตถึงปัจจุบัน	๒๖
๒.๕ คุณสมบัติของคนที่ย้ายมาบวช	๓๕
๒.๖ กระบวนการตรวจสอบคุณสมบัติของคนที่ย้ายมาบวช	๔๓

บทที่ ๓ ปัญหาเกี่ยวกับการบวชในสังคมไทย	๕๘
๓.๑ ปัญหาก่อนเข้ามาบวช	๖๖
๓.๑.๑ ในด้านของผู้มาขอบวช	๖๖
๓.๑.๒ ทางด้านของผู้รับบวช	๘๘
๓.๒ ปัญหาการอบรมหลังบวช	๙๔
๓.๒.๑ ปัญหาสำหรับผู้บวชระยะสั้น	๙๖
๓.๒.๒ ปัญหาสำหรับผู้บวชระยะยาว	๙๙
บทที่ ๔ แนวทางการแก้ไขปัญหการบวชในสังคมไทย	๑๑๒
๔.๑ แนวทางการแก้ไขปัญหาก่อนเข้ามาบวช	๑๑๒
๔.๑.๑ ทางด้านผู้มาขอบวช	๑๑๓
๔.๑.๒ แนวทางแก้ไขปัญหาด้านการกั้นครองของพระอุปัชฌาย์	๑๑๔
๔.๒ แนวทางแก้ปัญหาคงการศึกษอบรมหลังการบวช	๑๒๐
๔.๒.๑ พระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ผู้สอน ผู้ให้การศึกษอบรม	
หลังการบวช	๑๒๑
๔.๒.๒ ด้านตัวผู้บวช	๑๓๑
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๕๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๖๓
บรรณานุกรม	๑๖๔
ภาคผนวก	๑๗๕
ภาคผนวก ก. หนังสือขอความร่วมมือการให้สัมภาษณ์ในการวิจัย	๑๘๐
ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์วิทยานิพนธ์	๑๘๑
ภาคผนวก ค. ธรรมมานุศาสน์	๒๑๕
ประวัติผู้วิจัย	๒๒๘

สารบัญญภาพ

ภาพ

หน้า

ภาพที่ ๑ แผนภูมิแสดงตำแหน่งการนั่งของภิกษุในพิธีอุปสมบท
แบบญัตติจตุตถกรรมของไทยในปัจจุบัน

๔๘

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า	
ตารางที่ ๑	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระอุปัชฌาย์	๑๑๔
ตารางที่ ๒	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระอาจารย์ผู้ให้การอบรมสั่งสอน	๑๒๒
ตารางที่ ๓	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บวชระยะสั้น	๑๓๒
ตารางที่ ๔	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บวชระยะยาวเพื่อโอกาสในการศึกษา	๑๓๖
ตารางที่ ๕	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บวชระยะยาว เพื่อการหลุดพ้น	๑๔๐
ตารางที่ ๖	สรุปปัญหาตามระยะเวลา และประเภทของการบวช	๑๔๓
ตารางที่ ๗	แนวทางการแก้ไขปัญหาการก่อกองผู้บวชของ พระอุปัชฌาย์	๑๔๕
ตารางที่ ๘	แนวทางการแก้ไขปัญหาการอบรมหลังการบวช	๑๕๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก และอรรถกถา ภาษาบาลี และไทย โดยใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลีและไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นหลัก เรียงตามกัมภีร์ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ. ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ. จู	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที. สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที. ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที. ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที. ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม. มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม. อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
สั. ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
สั. ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง. ดิก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. สตุตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. ทสก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	ทสกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง. ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)

ช. อุ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
ช. อิติ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ช. ม.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ช. ป.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ก.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)
--------	-------	---	----------------------	-----------

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.มหา.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกามหาวิภังค์ อรรถกถา	(ภาษาไทย)
-----------	-------	---	---	-----------

อรรถกถาพระสุดตันตปิฎก

ที.สี.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรค อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ที.ม.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรค อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ธรรมบท อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.เถร.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี เถรคาถา อรรถกถา	(ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

มิลินท.	(บาลี)	=	มิลินทปญฺหปกรณ์	(ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ.	(บาลี)	=	วิสุทฺธิมคฺคปกรณ์	(ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ.	(ไทย)	=	วิสุทฺธิมรรคปกรณ์	(ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

พระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้ง เล่ม ข้อ หน้า เช่น วิ. ม. (ไทย) ๔/๕/๑๑ หมายถึง
วินัยปิฎก มหาวรรค เล่ม ๔ ข้อ ๕ หน้า ๑๑

พระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้ง เล่ม ข้อ หน้า เช่น วิ. ม. (บาลี) ๔/๕/๑๑ หมายถึง
วินยปิฎก มหาวคฺคปาติ เล่ม ๔ ข้อ ๕ หน้า ๑๑

อรรถกถาภาษาไทย จะแจ้ง เล่ม ภาค หน้า เช่น ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๓๗๗ หมายถึง
สุมฺงคฺควิลาสิณี สีลขันธวรรค อรรถกถา เล่มที่ ๑ หน้า ๓๗๗

ปกรณ์วิเสศ จะแจ้ง เล่ม หน้า เช่น วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๑๕๐. หมายถึง วิสุทฺธิมคฺคปกรณ์
เล่มที่ ๑ หน้า ๑๕๐ ส่วนคัมภีร์มิลินทปัญหา จะแจ้ง หน้า เช่น มิลินฺท. (บาลี) ๒๕๓. หมายถึง
มิลินฺทปัญหปกรณ์ หน้า ๒๕๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบวชคือขั้นตอนที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตหรือบัญญัติขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้ามาบวช เป็นสมาชิกของสังฆมสงฆ์ กล่าวคือเป็นภิกษุหรือภิกษุณีในพระพุทธศาสนา โดยทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้เป็นประธานและองค์ประชุมสงฆ์ไว้อย่างเป็นกิจลักษณะ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งจะใช้สิทธิพิจารณาอย่างรวบรัดโดยลำพังไม่ได้ ประธานและองค์ประชุมดังกล่าวจะต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบและมีความเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ จึงจะอนุมัติให้บุคคลนั้น ๆ ผ่านขั้นตอนนี้ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้บุคคลที่มีศรัทธา มีความตั้งใจจริงและมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้เข้ามาเป็นสมาชิกของสังฆมสงฆ์เป็นสำคัญ^๑

ปัจจุบันบุคคลเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุด้วยสาเหตุต่างกัน บางคนไม่มีศรัทธาจะบวชแต่ถูกพ่อแม่บังคับให้บวชบ้าง เพราะเพื่อนชักชวนบ้าง บวชเพื่อเลี้ยงชีพบ้าง เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและฝึกหัดปฏิบัติ ประพฤติต่อแหลมต่อการละเมิดพระธรรมวินัย^๒ การวางเป้าหมายไม่ถูกต้องแต่พยายามให้การบวชบรรลุเป้าหมายนั้น จึงเป็นสาเหตุแห่งวิกฤติศรัทธาของพระศาสนา

ก่อนเข้าพรรษา กุลบุตรที่อายุครบบวชคงได้มีโอกาสบวชเป็นพระภิกษุเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยตามประเพณีนิยม หลายท่านลาราชการมาบวช คงไม่ได้รับอนุญาตให้บวชถึง ๓ เดือน ก็ยังดีที่มีโอกาสได้บวช ขณะบวชเป็นพระมีเวลาน้อยไม่รู้จะศึกษาอะไรตรงไหนจึงจะคุ้มค่าที่บวชเรียน บางวัดก็ไม่ได้ใส่ใจให้การฝึกฝนอบรมเท่าที่ควร ปล่อยให้วันเวลาผ่านไป

^๑ แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า ๒๕.

^๒ พระมหาสุทัศน์ ไชยะภา, “บทบาทพระอุปัชฌาย์ต่อการพัฒนาคุณภาพพระนวกะ ศึกษาเปรียบเทียบพระอุปัชฌาย์เถรวาทและพระอุปัชฌาย์มหานิกายในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗๖.

วัน ๆ น่าเสียดาย ทางหนึ่งที่จะช่วยได้คือหาหนังสือมาอ่านมาศึกษา^๗ การบวชในปัจจุบันจึงไม่เหมือนสมัยก่อน ถ้าเป็นข้าราชการจะมีเวลามากหน่อยหลายเดือน แต่ถ้าทำงานเอกชนก็จะบวชกันไม่ได้มาก ส่วนใหญ่จะบวชกันได้แค่ ๑๕ วัน เพราะจะทำให้ตงงานได้ นี่เป็นปัญหาของคนรุ่นใหม่

จางงศ์ อติวัฒน์สิทธิ ก่อไว้ในรายงานการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมกรรมการบวชของคนไทย” ว่า แต่ละองค์ประกอบของการบวชในสังคมไทย มีปัญหาดังนี้

๑. ปัญหาเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์ พระอุปัชฌาย์ไม่ได้ทำหน้าที่ของความเป็นผู้ให้กำเนิดอย่างสมบูรณ์ ส่วนใหญ่เมื่อบวชให้แล้วไม่ทำการสอนพระภิกษุสามเณรที่ตนบวชให้ ไม่ดูแลเอาใจใส่อย่างแท้จริง และเมื่อบวชแล้วไม่ได้อยู่กับพระอุปัชฌาย์ของตน ผู้บวชอาศัยอยู่คนละวัดกับพระอุปัชฌาย์ของตน พระอุปัชฌาย์ไม่มีความรู้ความสามารถในหลักธรรม พระอุปัชฌาย์มีอายุมาก และมีภารกิจอย่างอื่นมากเกินไป รวมทั้งขาดการคัดเลือกผู้ขอบวชไม่ได้สืบประวัติผู้ขอบวชก่อนที่จะบวชให้

๒. ปัญหาเกี่ยวกับอาจารย์ผู้สอน พระอาจารย์ไม่เอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอน ไม่มีความรู้ความสามารถในการสอน มัวเมาในลาภ ยศ สรรเสริญ อายุมากเกินไป แนะนำสั่งสอนได้เฉพาะในเรื่องทำวัตรสวดมนต์ และพิธีกรรม ไม่ทำตนให้น่าเคารพกราบไหว้ชอบใช้อำนาจ ไม่สนับสนุนให้ศึกษาวิชาการสามัญ

๓. ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้บวช ผู้บวชไม่มีความรู้หลักพระศาสนาอย่างถูกต้องเพราะขาดการเอาใจใส่อบรมสั่งสอนจากพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ ปรับตัวลำบากเพราะความไม่เคยชินมาก่อน ไม่มีเวลาปรนนิบัติรับใช้พระอุปัชฌาย์และอาจารย์ ผู้บวชบางคนไม่มีศรัทธามาก่อนบวช แต่จำใจบวชตามใจบิดามารดาหรือต้องการปฏิบัติตามประเพณีนิยมเท่านั้น และผู้บวชจำนวนหนึ่งมีร่างกายไม่แข็งแรงและร่างกายพิการ รวมทั้งเป็นคนคือ ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ รวมทั้งเรื่องอาหารขบฉันไม่พอเพียง

๔. ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยสี่ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับเสนาสนะที่อยู่อาศัย ไม่เพียงพอ เสนาสนะชำรุดทรุดโทรม ถูกรบกวนจากชาวบ้าน (ตั้งอยู่ติดกับบ้านเรือนของ

^๗ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “เร็นร่วมมยศ”, มติชนรายวัน, (ฉบับที่ ๑๐๑๕ : วันอาทิตย์ที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๘), หน้า ๖.

ชาวบ้าน) เสนาสนะรกรมาก วัดขาดความเหมาะสมกับการเป็นสถานที่บำเพ็ญสมณธรรม และบางแห่งพบว่า สมภารมุ่งการก่อสร้างเสนาสนะคือ โบสถ์ วิหาร ฯลฯ จนทำให้พระภิกษุ สามเณรเดือดร้อน ต้องช่วยทำการก่อสร้างจนไม่มีเวลาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และ ปฏิบัติศาสนธรรม

๕. ปัญหาเกี่ยวกับพระภิกษุสามเณรที่เป็นสหธรรมิกที่อยู่ในสำนักหรือวัดเดียวกัน กับผู้บวช เช่น ปัญหาการประพฤติตัวไม่เหมาะสม ปัญหาการถูกล่อลวงปลดละเลยจากพระ อุปัชฌาย์และอาจารย์ ปัญหาความเห็นแก่ตัวไม่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^๕

นอกจากปัญหาที่พบระหว่างการบวชแล้วยังพบว่า กระแสเรียกร้องสิทธิการบวช ของกลุ่มคนรักร่วมเพศที่ต้องการเข้ามาบวชในพระศาสนา ซึ่งตามระเบียบพระธรรมวินัยแล้ว คุณสมบัติของผู้ที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้นั้น จะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบจาก พระอุปัชฌาย์และพระคู่สวดซักถามคุณสมบัติอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยเฉพาะตัวผู้บวชเอง จะต้องไม่เป็นอกัปปบุคคลคือคนที่ไม่คู่ควรแก่การอุปสมบท ไม่เป็นคนถูกต้องห้ามเด็ดขาด เช่น เป็นคนมีเพศบกพร่อง^๕ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงวางกฎระเบียบสำหรับการ คัดเลือกผู้ที่เหมาะสมจะมาเป็นพระภิกษุทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ผิดกับในสมัยปัจจุบัน การบวชทำได้ง่ายมาก ทำให้มีแต่พระที่ขาดคุณสมบัติทั้งด้านกายภาพและจิตภาพ จึงมีปัญหา มากมายดังที่พบเห็น^๖

จากตัวอย่างของวิกฤติการณ์การบวชในพระพุทธศาสนาข้างต้นนั้น พอเป็นดัชนี บ่งชี้ว่า กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งกำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน และกระแส แนวความคิดต่อการบวชที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ได้ส่งผลให้การบวชในสังคมไทยประสบ กับภาวะวิกฤติต่าง ๆ เพิ่มมากยิ่งขึ้นกว่าสมัยอดีต ซึ่งวิกฤติการณ์ดังกล่าว ได้บั่นทอนความ เชื่อมั่นเรื่องการบวชในประเทศไทยว่า การบวชนั้นยังเป็นการทำให้ชีวิตเจริญด้วยคุณธรรม หรือเป็นผู้ฝึกฝนพัฒนาตนเองมากนักน้อยเพียงใด

^๕ จันทน์ อติวัฒน์สิทธิ์, “พฤติกรรมกรรมการบวชของคนไทย”, รายงานวิจัย, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์พุทธศาสนศึกษา, ๒๕๓๘), หน้า ๕๗-๖๔.

^๕ ส. ธรรมภักดี, ประเพณีไทยฉบับพระมหाराชครู, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๑๑), หน้า ๗๔.

^๖ ฟีน ดอกบัว, พระพุทธศาสนากับคนไทย, (กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗๑.

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะชี้ให้พุทธบริษัทได้เข้าใจ ความหมาย ความสำคัญของการบวช รวมทั้งปัญหาและสาเหตุการประพฤติดิวัตรประสงค ของการบวชที่ปรากฏตามสื่อมวลชนต่าง ๆ ของสังคมไทย และวิกฤติการณ์การบวชที่ผิด วัตรประสงคในปัจจุบันว่า แท้ที่จริงแล้วเกิดจากสาเหตุอะไร และจะมีทางออกต่อปัญหา ดังกล่าวอย่างไร เพื่อที่จะทำให้พุทธบริษัทได้มองเห็นถึงคุณประโยชน์ของการบวชใน สังคมไทยมากยิ่งขึ้น จึงศึกษาวิเคราะห์เรื่องนี้อย่างเป็นทางการเพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่จะลบ ความมัวหมอง และเรียกศรัทธาในการบวชตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องกลับคืนมาสู่ สังคมชาวไทยในอันที่จะช่วยส่งเสริมบทบาทและสถานะการบวชให้พัฒนาไปในทางที่ เหมาะสมต่อสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการบวชในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางแก้ปัญหการบวชในสังคมไทย

๑.๓ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การบวช หมายถึง การบวชหมายถึงการฝึกฝนหรือการพัฒนาตนอย่างเข้มข้น ด้วยการนำพาตนให้พ้นไปจากภาวะของความเป็นฆราวาส ดำเนินชีวิตที่ทวนกระแสของกิเลส พร้อมกันนั้นก็มีการฝึกฝนอบรมตนเองทางกาย วาจาและใจให้สูงยิ่งขึ้นไปถึงภาวะของความ พ้นทุกข์

ปัญหาการบวช หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุทำให้การ บวชไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้

พระอุปัชฌาย์ หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีหน้าที่เป็นประธานและ รับผิดชอบในการให้บรรพชาอุปสมบทอย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย และกฎระเบียบคณะ สงฆ์ไทย

อาจารย์ผู้สอน หมายถึง ผู้อบรมสั่งสอน แนะนำ ให้การศึกษาเรื่องอาชาระ คือ ความประพฤติที่งดงาม มีหน้าที่เหมือนเป็นพี่เลี้ยง

ผู้บวชระยะสั้น หมายถึง ผู้บวชตามประเพณีที่สืบต่อกันมาแต่โบราณ เพื่อแสดงความกตัญญูทศเวทิต่อผู้มีพระคุณ ผู้บวชระยะสั้นนี้มีเวลาบวชไม่ถึง ๑ พรรษา

ผู้บวชระยะยาวเพื่อโอกาสในการศึกษา หมายถึง ผู้บวชที่ต้องการเข้ามาศึกษา หลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องและ เพื่อให้มีโอกาสดำเนินการวิชาทางโลกให้สูงขึ้น ๆ ขึ้นไป ผู้บวชระยะนี้ตั้งแต่ ๑ พรรษาขึ้นไป

ผู้บวชระยะยาวเพื่อการหลุดพ้น หมายถึง ผู้บวชเพราะความเบื่อหน่ายต่อทางโลก เบื่อหน่ายต่อการที่ต่อสู้ชีวิตที่ผันแปร ไม่นั่นอนและเพื่อปฏิบัติให้บรรลุถึงมรรค ผล นิพพาน

๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยพบว่ายังไม่มีผู้ใดเคยศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบันโดยตรง มีเพียงเอกสารงานวิจัยที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดขอบเขต กรอบความคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงนำมาประมวลกล่าว ดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ พระมหาสุทนต์ ไชยะภา ได้ศึกษาประวัติพระอุปัชฌาย์ในสมัยพุทธกาล พบว่าตลอดระยะเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจ การศึกษาของคณะสงฆ์เกิดขึ้นและวิวัฒนาการมาตามลำดับ เพื่อประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การรับบวชเข้าบวชเพื่อฝึกฝนตามหลักการพระพุทธศาสนา ต้องอาศัยบุคคลผู้นำเข้าสู่หมู่สงฆ์ ฝึกสอนดูแลและให้การศึกษอบรมปฏิบัติตนจนได้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาการเผยแผ่จึงจะสำเร็จประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ คือ พระอุปัชฌาย์ ดังนั้น พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การคัดเลือกพระอุปัชฌาย์มาก สังเกตได้จากที่ทรงบัญญัติของพระอุปัชฌาย์อย่างรัดกุม ตั้งแต่เป็นพระอรหันต์ถึงกัลยาณุปุถุชนทีเดียว^๓

^๓ พระมหาสุทนต์ ไชยะภา, “บทบาทพระอุปัชฌาย์ต่อการพัฒนาคุณภาพพระนวกะ ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระอุปัชฌาย์เถรวาทและอุปัชฌาย์มหานิกายในกรุงเทพมหานคร”, หน้า ๑๖.

๑.๔.๒ วิโรจน์ พรหมสุต ได้ศึกษาเรื่อง “การบวช กระบวนการขัดเกลาเพื่อความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ” พบว่าการบวชหรือกระบวนการอุปสมบท เป็นการบำเพ็ญพรตในพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวพุทธถือว่าได้บุญมาก แต่วิธีการบวชนั้นค่อยเปลี่ยนมาโดยลำดับ ตั้งแต่พระบรมศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ เมื่อแรกตรัสรู้ยังมีผู้นับถือพระพุทธศาสนาอยู่ พระพุทธองค์ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์เอง พิธีบวชยังไม่มีพิธีการอะไรมากทำง่าย ๆ แล้วก็ค่อยเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ^๕

๑.๔.๓ พระมหาหรรษา นิธิบุญยากร ได้ศึกษาเรื่อง “วิกฤตพุทธศาสนา : ศึกษากรณีการบรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย (๒๕๒๓-๒๕๔๓)” พบว่า สามเณรเป็นนักบวชที่ได้ผ่านกระบวนการของการบรรพชาเข้ามาเพื่อทำหน้าที่ที่สำคัญ คือสืบต่อและดำรงรักษาพระพุทธศาสนา เพราะสามเณรมีสถานะเป็นผู้รับการบ่มเพาะคุณธรรมและจริยธรรมต่าง ๆ เพื่อเตรียมอุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่ออายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ สามเณรจึงเป็นเหล่ากอของสมณะซึ่งหมายถึงเหล่ากอของบุคคลผู้เฝ้าย้อมไปด้วยองค์ความรู้ที่ประสานคล้องกับพฤติกรรมของตนทั้งการคิด การพูดและการกระทำ อันจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการทำหน้าที่เป็นศาสนทายาทที่สำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยาวนานต่อไป^๖

๑.๔.๔ จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการบวชของคนไทย” จากการศึกษาปัญหาเรื่องที่เกี่ยวข้องในระหว่างการบวช พบว่า พระอุปัชฌาย์ไม่ได้ทำหน้าที่ของความเป็นผู้ให้กำเนิดทางธรรมอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ อุปัชฌาย์ส่วนใหญ่เมื่อบวชแล้วไม่ได้ทำการสอนพระภิกษุสามเณรที่ตนบวชให้ ไม่ดูแลเอาใจใส่อย่างแท้จริง และพบว่าหลังจากที่บวชแล้วผู้บวชไม่ได้อยู่กับพระอุปัชฌาย์ แต่อาศัยอยู่คนละวัดกับอุปัชฌาย์ของตน ส่วนเรื่องการอบรมสั่งสอน พบว่า พระอุปัชฌาย์ไม่มีความรู้ความสามารถในการสั่งสอนหลักธรรม เนื่องจากอายุมากขึ้นไป และมีภารกิจอื่น ๆ มากขึ้นไป รวมทั้งขาดการคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาบวช ในขณะที่พระภิกษุที่ทำหน้าที่สั่งสอนพระภิกษุสามเณรนั้น มีปัญหา

^๕ วิโรจน์ พรหมสุต, “การบวช : กระบวนการขัดเกลาความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ”, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, (คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๘.

^๖ พระมหาหรรษา นิธิบุญยากร, “วิกฤตพุทธศาสนา : ศึกษากรณีการบรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย (๒๕๒๓-๒๕๔๓)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๖.

คล้ายกันกับอุปษฌาย์คือพระอาจารย์ไม่ค่อยดูแลเอาใจใส่ให้การอบรมสั่งสอน ไม่มีความรู้ความสามารถในการสั่งสอน แนะนำได้เฉพาะเรื่องทำวัตรสวดมนต์และพิธีกรรม^{๑๑}

จากเอกสารและงานวิจัยดังที่ได้นำเสนอมานั้นจะเห็นได้ว่า งานวิจัยข้างต้นได้กล่าวถึงเฉพาะสาเหตุของปัญหาเรื่องการบวชในพระพุทธศาสนา ตลอดจนการวิเคราะห์ปัญหาและเสนอทางออกของปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการบวชในสังคมไทยให้ถูกต้องสืบต่อไป

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๕.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร ผู้วิจัยใช้หลักฐานข้อมูลในพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา ส่วนรายละเอียดของงานวิจัย ได้เก็บรวบรวมจากตำราและเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเถรวาทตามนัยและกรอบของการวิจัย เพื่อให้ได้เนื้อความสมบูรณ์ที่สุด

๑.๕.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหาผู้วิจัยจะจงเลือกเฉพาะประเด็นเนื้อหาดังต่อไปนี้ (๑) ปัญหาเกี่ยวกับปัญหาแรงจูงใจของคนที่เข้ามาบวช (ผู้บวช) (๒) ปัญหาเกี่ยวกับการก่อกองคนเข้ามาบวช (อุปษฌาย์) (๓) ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาอบรมหลังการบวช (อาจารย์) เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา ๓ ประเด็นนี้ เพราะเป็นเนื้อหาที่อยู่ในความสนใจของพุทธบริษัท และเป็นเนื้อหาที่ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในเรื่องการบวช

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้ คือ

๑.๖.๑ ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก และจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) อรรถกถา ฎีกา พร้อมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๒ การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง โดยสัมภาษณ์พระอุปษฌาย์ ๗ รูป พระอาจารย์สอน ๖ รูป ภิกษุผู้บวชระยะ

^{๑๑} จานงค์ อดิวัฒนสิทธิ์, “พฤติกรรมกรรมการบวชของคนไทย, บทคัดย่อ.

สิ้น ๑๑ รูป ผู้บวชระยะยาวเพื่อโอกาสในการศึกษา ๕ รูป ผู้บวชระยะยาวเพื่อต้องการหลุด
พ้น ๖ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิ ๑ ท่าน และอื่น ๆ ๒ ท่าน รวม ๓๘ รูป/คน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลเสริม
และเป็นส่วนประกอบงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๑.๖.๓ เก็บรวบรวมและนำข้อมูลที่ได้ทั้งจากภาคเอกสารและภาคสนามมา
สังเคราะห์สรุปผล และนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคารบวชในสังคมไทยเพื่อความถูกต้อง
และสอดคล้องกับพระธรรมวินัยสืบต่อไป

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการการบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงปัญหาคารบวชในสังคมไทยปัจจุบัน
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงแนวทางการแก้ปัญหาคารบวชในสังคมไทย

บทที่ ๒

วิวัฒนาการการบวชในพระพุทธศาสนา

๒.๑ ความหมายของ “การบวช”

“การบวช” หมายถึงการถือเพศเป็นภิกษุสามเณรหรือนักพรตอื่น ๆ^๑ ใช้กับคนที่ปลีกตัวออกไปจากเรือนคือสละวิถีชีวิตแบบชาวบ้านไปสู่วิถีแห่งบรรพชิต โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่ปัญจวัคคีย์ในตอนหนึ่งว่า “เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้”^๒

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงให้ความหมายว่า “บรรพชา หมายถึง การบวชทั่วไปรวมทั้งการอุปสมบทด้วย ในสมัยแรกตรัสรู้ ผู้ที่มีความประสงค์ประพฤติพรหมจรรย์ กล่าวทั้งคำทูลขอบรรพชาและอุปสมบทควบกันไป”^๓

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงให้ความหมายว่า “ปีพัชชา” คือการออก การออกที่เป็นการออกบวช ในเบื้องต้นก็เป็นการออกทางกาย คือออกจากบ้านเรือน มาเป็นผู้ไม่มีเรือน เพราะฉะนั้นจึงมีคำเรียกนักบวชว่า อนาคาริกะ ที่แปลว่า คนไม่มีเรือน คนไม่มีบ้าน เพราะว่าได้ออกจากบ้านเรือนมาแล้ว^๔

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๑๐.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒/๑๘.

^๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๘๖.

^๔ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๓.

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายความหมายของการบวชว่า บวช นำมาใช้ในรูปของ ภาษาไทยมีรูปศัพท์มาจากภาษาบาลี ปพฺพชฺชา ประกอบด้วยศัพท์คือ ป + วช ป แปลว่า ทัว หรือสิ้นเชิง วช แปลว่า ไป หรือ เว้น คำว่า ป + วช จึงอธิบายความได้ว่า ไปโดยสิ้นเชิง หมายถึงไปจากความเป็นฆราวาส จากการครองเรือนไปสู่ความเป็นบรรพชิต คือ เป็นผู้ไม่ครองเรือนโดยสิ้นเชิง โวหารที่สูงไปกว่านั้น ท่านเรียกว่าไปจากโลกโดยสิ้นเชิง ซึ่งหมายความว่า ละเสียจากวิสัยที่ชาวโลกเขามีกันเป็นกันโดยสิ้นเชิงนั่นเอง^๕

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงให้ความหมายว่า “ปพฺพชฺช หรือ ปพฺพชฺชา (ป + วช) แปลว่า ความเว้นทั่ว”^๖ หมายความว่า ไป หรือ เว้นโดยสิ้นเชิง คือ ไปจากเพศฆราวาส สละการครองเรือน เพื่อไปสู่ความเป็นบรรพชิต คือผู้ไม่ครองเรือน และเว้นจากบาปสิ่งชั่วร้าย เว้นจากสิ่งที่กั้นจิตไม่ขึ้นสู่ระดับสูง และเว้นจากสิ่งที่ไม่เหมาะสม กับนักบวช

บรรพชานั้น แปลความหมายได้ว่า เว้นสละได้ทั่ว ๆ ไป หมายความว่าสละละ สิ่งที่ไม่ดีไม่งาม หรือบาปอกุศลต่าง ๆ เป็นเรื่องของการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ส่วนคำว่า “อุปสมบท” มาจาก “อุปสัมปทา” คือ “อุป” กับ “สัม” เป็นบทหน้า + “ปท” ธาตุ แปลงนิกหิต เป็น “ม” สำเร็จรูปเป็น “อุปสมปทา” แปลว่า ผู้เข้าถึงพร้อม หมายถึง การเข้าถึงภาวะที่สูงขึ้นไป คือเข้าสู่ชีวิตในชุมชนของพระภิกษุ โดยมีการบวชที่สมบูรณ์คือผู้บรรพชาแล้วที่ได้รับมติ เห็นชอบจากสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง

การบวชจึงมีความหมายว่า เป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการเบียดเบียน และปลีกตัวออกจากกาม ทั้งกิเลสกามและวัตถุกาม อีกความหมายหนึ่ง คือ สละเครื่องห้วงกัณฑ์ภายนอก คือทรัพย์สินเงินทอง วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ไม่มีความผูกพันยึดติดในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งมีความหมายต่อไปว่าจะได้มีชีวิตที่เป็นอิสระ อย่างไรก็ตาม การบวชเป็นการเริ่มต้นเท่านั้น จะต้องเพียรพยายามปฏิบัติเพื่อบรรลุผลที่เป็นจุดมุ่งหมายของการบวชต่อไป การที่จะบรรลุผลของการบวชก็ต้องมีการเรียนคือศึกษาฝึกหัดพัฒนาชีวิตของเรา ทั้งกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ดี ให้ประณีต ให้เจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกว่าจะละบาปอกุศลได้หมด

^๕ พุทธทาสภิกขุ, คำสอนผู้บวช ภาค ๑, (กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๔.

^๖ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๔๗๕.

และเจริญกุศลให้เต็มทีหลุดพ้นจากกิเลสและปวงทุกข์ มีชีวิตจิตใจที่บริสุทธิ์ผ่องใส เป็นอิสระสงบสุขอย่างแท้จริง”

ดังนั้น “การบวช” จึงหมายถึง การนำพาตนให้พ้นไปจากภาวะของความเป็นฆราวาส ซึ่งหมายถึงการถือเพศเป็นภิกษุ สามเณร^๕ ด้วยการดำเนินชีวิตที่ทวนกระแสของกิเลส พร้อมกันนั้นก็มีการฝึกฝนอบรมตนเองทางกาย วาจา และใจให้สูงยิ่งขึ้นไป จวบจนถึงภาวะของความพ้นทุกข์

การบวชตามความหมายในปัจจุบันจึงมีนัย เป็น ๒ คือ

๑. บรรพชา หรือ บวช หมายถึง การเว้นตัว เว้นข้างหน้า หมายถึงการเว้นจากกาม หรือการเว้นจากภักชฌายหน้า ซึ่งคำนี้ กินความถึงการบวชเป็นสามเณรและการบวชเป็นพระภิกษุ แต่คำว่า บรรพชา ในปัจจุบัน จะหมายถึงการบวชเป็นสามเณรเท่านั้น^๕

๒. การอุปสมบท หมายถึง การทำให้คุณวิเศษถึงพร้อม หรือเข้าใกล้การบรรลุธรรม ได้แก่ การบวชของพระภิกษุและภิกษุณี ปัจจุบัน ภิกษุณีตามวงศ์หรือนิกายเถรวาทไม่มีแล้ว คงเหลือแต่ภิกษุเท่านั้น

๒.๒ อุดมการณ์ของการบวช

๒.๒.๑ สมัยก่อนพุทธกาล การบรรพชาหรือการบวช ตามความหมายทั่วไป มีมาแต่เดิมก่อนพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้น คือในหมู่ประชาชนนั้น มีบุคคลบางคนที่รู้จักคิดพิจารณามองเห็นชีวิตมีความเป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย บางครั้งก็มีความเสื่อม บางครั้งก็มีความเจริญแปรผันเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน หาสาระและความสุขที่แท้จริงไม่ได้ คนบางคนก็คิดเช่นนี้จึงปลีกตัวออกจากสังคมไปอยู่ในที่ห่างไกล เพื่อค้นหาความสุขที่สงบไม่ถูกรบกวนด้วยเรื่องวุ่นวายที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น จึงเกิดมีชีวิตแห่งการบวชขึ้นมา ผู้ที่ออกบวชเหล่านี้ก็ไปอยู่ตามป่าเขา ในถ้ำ แล้วก็หาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต ตลอดจนค้นหาความสงบของจิตใจและได้พบความสุขจากสันติ^๖

^๕ ธรรมปราโมทย์, *คู่มือพระแท้*, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒-๑๓.

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*, หน้า ๖๐๑.

^๗ พระธรรมกิตติวงศ์, *คำวิถ*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๘), หน้า ๔๓๐.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *สอนนาค - สอนทิต : ชีวิตพระ - ชีวิตชาวพุทธ*, (กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

๒.๒.๒ สมัยพุทธกาล เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติ พระองค์ก็ประทับอยู่ในวังท่ามกลางความสุข ต่อมาทรงพิจารณาว่าสิ่งที่อยู่ตาม ๆ กันไปกับผู้อื่นที่เกิดมาแล้วก็แก่เจ็บ ตายไป วนเวียนอยู่เท่านี้ โดยไม่รู้ไม่เข้าใจความจริงของชีวิต ก็ไม่ช่วยให้เข้าถึงความพ้นจากความทุกข์ไปได้เลย พระองค์ทรงพิจารณาหาหนทางว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถเข้าถึงความจริงและความพ้นไปจากทุกข์นี้ได้ ทรงพิจารณาเห็นว่า ชีวิตการครองเรือนนี้คับแคบ การออกบวชอย่างนักบวชที่มีอยู่ในยุคนั้นเป็นทางออกที่ดี จึงตัดสินใจตัดสินพระทัยสละชีวิตในวังเสด็จออกผนวชแสวงหาความรู้ความเข้าใจจากสำนักต่าง ๆ พระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติตามแนวทางของนักบวชเหล่านั้นทุกรูปแบบ จนในที่สุดพระองค์ทรงเห็นว่าสิ่งที่พระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติตามนั้นยังไม่ใช่ทางที่จะทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งที่จะบรรลุถึงความพ้นทุกข์ได้ จึงได้ทรงแสวงหาหนทางของพระองค์เองแล้วก็ได้ตรัสรู้ในวันเพ็ญเดือนหก เมื่อสองพันกว่าปีมาแล้ว ดังที่เราเรียกวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ว่า วันวิสาขบูชา

เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วก็ได้นำพระธรรม คือสิ่งที่ท่านได้ตรัสรู้นั้นมาสั่งสอนเผยแผ่ต่อไป ผู้ที่ศรัทธาเชื่อถือและเห็นด้วยกับคำสั่งสอนของพระองค์ว่าสามารถพัฒนาชีวิตให้ถึงความสุขความเจริญที่แท้จริงได้ ก็ขอเข้ามาประพฤติปฏิบัติอยู่กับพระองค์ โดยสละความเป็นอยู่กับครอบครัว สละบ้านเรือนออกมาบวช^{๑๑}

ในสมัยพุทธกาลผู้ออกบวชมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น หรือเพื่อบรรลุถึงธรรมอันสูงสุดคือ พระนิพพาน ในมหาสารโรรวมสูตรพระพุทธเจ้าตรัสถึงเหตุที่ทำให้บุคคลออกบวชว่า

ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่าเราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์ครอบงำ มีความทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงมีได้^{๑๒}

ในตอนท้ายของพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าตรัสถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของการบวชไว้ดังนี้

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔-๕.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๐๗/๓๔๐.

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้จึงมิใช่มีลาภสักการะและความสรรเสริญเป็น
อานิสงส์ มิใช่มีความสมบูรณ์แห่งศีลเป็นอานิสงส์ มิใช่มีความสมบูรณ์แห่งสมาธิ
เป็นอานิสงส์ มิใช่มีญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์ พรหมจรรย์นี้ มีเจโตวิมุตติอันไม่
กำเริบเป็นเป้าหมาย เป็นแก่น เป็นที่สุด^{๑๓}

ในโลกสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพยจักขุ เห็นหมู่สัตว์กำลัง
เดือดร้อนด้วยความทุกข์มากมาย ทรงเปล่งอุทานว่า

สัตว์โลกนี้เกิดความเร่าร้อน ถูกทุกขเวทนากระทบแล้วกล่าวทุกขเวทนาว่าเป็น
ของตน เพราะสัตว์โลกนี้สำคัญสิ่งใดว่าเที่ยง สิ่งนั้นก็กลับเป็นอย่างอื่น สัตว์โลกมี
ภาวะไม่มั่นคง ดิคอยู่ในภพ หมกมุ่นอยู่ในภพ เพลิดเพลินอยู่ในภพ ภพที่สัตว์โลก
เพลิดเพลินจัดเป็นภัย ภัยที่สัตว์โลกกลัว จัดเป็นทุกข์ บุคคลต้องบำเพ็ญพรหมจรรย์
นี้เท่านั้น เพื่อละภพให้ได้^{๑๔}

ในฐานสูตร พระพุทธเจ้า ตรัสถึงเหตุผลที่ผู้ไม่ประมาทในชีวิตควรจะปฏิบัติไว้ว่า

สัตว์ทั้งหลาย มีความแก่เป็นธรรมดา มีความเจ็บ และมีความตายเป็นธรรมดา
ย่อมเป็นไปตามธรรมดา เรานั้นดำรงอยู่อย่างนี้ รู้ธรรมที่ไม่มีอุปธิเลส เห็น
เนกขัมมะว่าเป็นธรรมอันเกษม ครอบงำความมัวเมาทั้งปวงในความไม่มีโรค ใน
ความเป็นหนุ่มสาวและในชีวิต ความอดสาหะได้มีแล้วแก่เราผู้เห็นแจ้งนิพพาน
บัดนี้ เราไม่ควรเสพกาม จักประพฤตินิมนต์อยู่หลัง มุ่งประพฤดิพรหมจรรย์^{๑๕}

ในกัมภีร์มหาวรรค พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงอุดมการณ์ของการประพฤดิ
พรหมจรรย์ในแง่ของการปฏิเสธกามคุณทั้งหยาบและละเอียด แก่พระสาวกรุ่นแรกก่อนที่
พระองค์จะส่งไปประกาศพระพุทธศาสนา ดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของ
มนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์

^{๑๓} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๑๑/๓๔๘.

^{๑๔} ชุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๒๒๕.

^{๑๕} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๓/๑๐๓-๑๐๔.

พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์^{๑๖}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บุคคลในสมัยนั้นออกบวช เพื่อต้องการประพฤติพรหมจรรย์ อันเป็นหนทางที่จะทำให้บรรลุถึงพระนิพพานได้นั่นเอง การบวชเป็นวิธิต่างเดียวที่จะทำให้มีโอกาสประพฤติและบำเพ็ญพรหมจรรย์ได้อย่างสมบูรณ์ แม้พระพุทธเจ้าเอง เมื่อทรงเป็นพระโพธิสัตว์ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้ทรงปรารถนาถึงความแก่ ความเจ็บ ความตาย ที่ครอบงำสัตว์โลก ทรงประสงค์จะพบโมกขธรรมคือธรรมะเป็นเครื่องพ้นจากความแก่ ความเจ็บ ความตาย ทรงพบเห็นสมณะคือนักบวช ก็ทรงเลื่อมใสในการบวช เพราะทรงเห็นว่าจะเป็นทางแสวงหาโมกขธรรม จึงได้เสด็จออกบวช เพราะฉะนั้น จุดมุ่งหมายแห่งการบวชของพระพุทธเจ้า คือ โมกขธรรม ธรรมะเป็นเครื่องพ้นจากความทุกข์ของโลก^{๑๗}

จากการศึกษาพบว่าในสมัยพุทธกาล ผู้ที่เข้ามาสู่ร่มเงาของผ้ากาสาวพัสตร์อยู่ในภาวะของจิตที่แตกต่างกันไป บางท่านออกบวช เพราะ

๑) ได้สดับพระธรรมเทศนาแล้วพิจารณา และปฏิบัติกาย วาจา ใจ ไปตามพระธรรมเทศนานั้นจนเป็นพระอริยบุคคล เช่น พระปัญจวัคคีย์ เป็นต้น

ครั้งนั้นท่านพระอัญญาโกณฑัญญะได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจ ถึงความเป็นผู้แก้แล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ “ข้าพระองค์พึงได้รับการบรรพชา พึงได้การอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค” พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมารเกิด” แล้วตรัสต่อไปว่า “ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” พระวาจานั้นได้เป็นการอุปสมบทของท่านอัญญาโกณฑัญญะนั้น^{๑๘}

๒) ออกบวช เพราะจิตเล็งเห็นถึงความวุ่นวาย ความขัดข้องของการอยู่ครองเรือนว่าไม่เป็นที่พึงแห่งความสุขที่แท้จริง เช่น พระยสกุลบุตร (ลูกชายมหาเศรษฐี) เป็นต้น

^{๑๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๗} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า, หน้า ๒-๓.

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕.

ในราตรีย่ำรุ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกขึ้นเดินจงกรมอยู่ ณ ที่แจ้ง ได้ทอดพระเนตรเห็นยสกุลบบุตรเดินมาแต่ไกล ครั้นเห็นแล้วจึงเสด็จลงจากที่เดินจงกรม ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ขณะนั้น ยสได้เปล่งอุทานขึ้น ณ ที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านผู้เจริญ ที่นี้วุ่นวายหนอ ท่านผู้เจริญ ที่นี้ขัดข้องหนอ”^{๑๙} พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับยสกุลบบุตรนั้นดังนี้ว่า “ยส ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง มาเถิดยสจงนั่งลง เราจะแสดงธรรมแก่เธอ”^{๒๐} (ที่นี้ พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงพระนิพพาน) ลำดับนั้น ยสกุลบบุตรรำเริงเบิกบานใจ “ได้ยินว่า ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง”^{๒๑} จึงถอดรองเท้าทองเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอนุပ္พพิททาแก่ยสกุลบบุตร^{๒๒} ยสกุลบบุตรได้กราบทูลว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้รับการบรรพชาพึงได้การอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด” แล้วตรัสต่อไปว่า “ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด”^{๒๓} พระวาจานั้นแล ได้เป็นการอุปสมบทของท่านยส

๓) ออกบวช เพราะต้องการจะเรียนและพิสูจน์หลักธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งของพระพุทธเจ้า เช่น พระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์

ขณะนั้นเวลาเช้า ท่านพระอัสสชิครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ สารีบุตรปริพาชกได้เห็นท่านพระอัสสชีกำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์มีกิจรายน่าเลื่อมใส มีจักขุทอดลงถึงพร้อมด้วยอิริยาบถแล้วคิดว่า “ภิกษุรูปนี้คงเป็นองค์ใดองค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์หรือท่านผู้ดำเนินสู่หนทางแห่งความเป็นพระอรหันต์ในโลกเป็นแน่ เราพึงเข้าไปหาภิกษุนี้ถามว่า ผู้มีอายุ ท่านบวชอุทิศใจใครเป็นศาสดาของท่านหรือท่านชอบใจธรรมของใคร” แล้วคิดว่า “บัดนี้ยังเป็นกาลไม่สมควรที่จะถามภิกษุนี้เพราะท่านกำลังเข้าละแวกบ้านเที่ยวบิณฑบาตอยู่ ถ้ากระไรเราควรติดตามภิกษุนี้ไปข้างหลัง เพราะการติดตามไปข้างหลังนี้เป็นหนทางที่ผู้มีความต้องการรู้แล้ว”

^{๑๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๖/๓๒.

^{๒๐} วิมตติ.ฎีกา. (บาลี) ๒/๒๖/๑๒๐.

^{๒๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๖/๓๒.

^{๒๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๖/๓๒.

^{๒๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๐/๓๗.

ต่อมา พระอัสสชิได้เที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชฤกษ์ รับบิณฑบาตแล้วกลับ ลำดับนั้น สารีบุตรปริพาชกจึงเข้าไปหาท่าน เรียนถามว่า “ผู้มีอายุ อินทรีย์ของท่านส่องใส ผิวพรรณบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร” พระอัสสชิกกล่าวตอบว่า “พระมหาสมณะผู้เป็นศากยบุตรเสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เราบวชอุทิศพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของเราและเราชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น” “ก็พระศาสดาของท่านตรัสอย่างไร สอนอย่างไร” “เราเป็นผู้ใหม่บวชไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ ไม่สามารถแสดงธรรมโดยพิสดารแก่ท่านได้” สารีบุตรปริพาชกกราบเรียนท่านพระอัสสชิว่า “จะน้อยหรือมากก็ตาม จงกล่าวเถิด” ท่านพระอัสสชิกกล่าวว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้” เมื่อสารีบุตรปริพาชกได้สดับพระคาถาเพียง ๒ บาท ก็บรรลุโสดาปัตติผล สารีบุตรปริพาชกได้กระทำสัญญากันว่า สหายชื่อโมคคัลลานะว่า ถ้าผู้ใดได้อมตธรรมก่อนจงบอกแก่กันให้รู้ โมคคัลลานปริพาชกได้ฟังธรรมปริยายนี้จากสารีบุตร ธรรมจักขุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่โมคคัลลานปริพาชกว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา” สารีบุตรและโมคคัลลาน-ปริพาชกได้กราบเรียนสังฆชยปริพาชกจะไปสำนักพระผู้มีพระภาค จากนั้น สารีบุตรและโมคคัลลานะได้พาปริพาชก ๒๕๐ คน มุ่งหน้าไปทางพระเวฬุวันกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์พึงได้รับการบรรพชา พึงได้การอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พวกเธอจงมาเป็นภิกษุเถิด” แล้วตรัสต่อไปว่า “ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” พระวาจาอันนั้นแล ได้เป็นการอุปสมบทของท่านเหล่านั้น^{๒๔}

๔) ออกบวชด้วยจิตศรัทธาเต็มใสในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เช่น พระมหากัสสปเถระ (ซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้าน) เป็นต้น

การอุปสมบทด้วยการรับฟังโอวาทหรือการบวชที่เรียกว่า โอวาทปฏิคคหฺนุปสัมปทา ซึ่งประธานให้เฉพาะแก่พระมหากัสสปเถระเพียงรูปเดียว โดยทรงประธานโอวาท ๓ ดังนี้

^{๒๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐-๖๒/๗๒-๗๓.

เพราะเหตุนี้แล กัสสปะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเข้าไปตั้งความละอาย และความเกรงไว้ในภิกษุทั้งที่เป็นผู้เฒ่า ทั้งที่เป็นผู้ใหม่ ทั้งที่เป็นผู้ปานกลางอย่างแรงกล้า เธอพึงศึกษาอย่างนี้แหละ กัสสปะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่าเราจักฟังธรรมอันใดอันหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยกุศล เราเงี่ยหูลงฟังธรรมนั้นทั้งหมด ทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ รวบรวมไว้ทั้งหมดด้วยใจ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล กัสสปะ เพราะเหตุนี้แล กัสสปะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า กัสสดีที่เป็นไปในกายของเรา ซึ่งประกอบด้วยความรำคาญ จักไม่ละเราเสีย เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล กัสสปะ^{๒๕}

๕) ออกบวชตามเชื้อสายหรือวงศ์สกุล เช่น พระนันทะ พระภคคุ พระภททियะ พระอนุรุทธะ

เมื่อพระภททियะเจริญเติบโต ได้เสวยราชสมบัติสืบสายวงศ์ ต่อมาภายหลังอนุรุทธกุมารผู้เป็นเพื่อนได้มาชักชวนให้ออกบวช ในตอนแรกพระภททियะไม่พอใจที่จะออกบวชด้วย ในที่สุดต้องยอมออกบวช จึงได้ทูลลาพระมารดา สละราชสมบัติออกไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่อนุปิยนิกมแก้วนัถละ แล้วทูลขออุปสมบทในธรรมวินัย^{๒๖}

๖) ออกบวช เพื่อประสงค์จะมีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดกับพระผู้ที่ตนพอใจรักใคร่ เช่น พระวัคคลี

ท่านได้ทำกุศลตลอดชีวิต เมื่อเจริญวัยได้เห็นพระศาสดาแล้วไม่อ้อมเพราะเห็นสมบัติพระรูปกาย จึงเที่ยวไปกับพระศาสดา ท่านมาคิดว่าเมื่อเราอยู่ในท่ามกลางเรือนจักไม่ได้เห็นพระศาสดาตลอดกาลเป็นแน่ จึงได้บวชอยู่ในสำนักพระศาสดา^{๒๗}

๗) ออกบวชเพราะพ้อต้องการให้บวช เช่น พระราหุล

วันหนึ่งพระบรมศาสดาได้เสด็จไปที่พระราชนิเวศน์ของพระนางยโสธรา พระราชเทวีเก่าของพระองค์ พระนางได้ส่งราหุลกุมารผู้เป็นโอรสมาทูลขอราชสมบัติที่ควรจะได้ พระบรมศาสดาทรงพระดำริว่า “ก็ทรัพย์สมบัติทั้งหลายที่จะมั่นคงถาวรและประเสริฐยิ่งกว่า

^{๒๕} วิมหา.อ. (ไทย) ๑/๗๗๑.

^{๒๖} อุทัย ไชยานนท์, ชีวิตประวัติพระอรหันต์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์น้ำฝน จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑๓.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๕-๒๑๖.

อริยทรัพย์มิได้มี ควรที่เราจะให้อริยทรัพย์แก่ราหูเกิด” เมื่อทรงดำริอย่างนี้แล้ว จึงตรัสสั่งพระสารีบุตรว่า ถ้าอย่างนั้นสารีบุตรจงบวชเถิด ครั้งนั้นราหูกุมารยังเยาว์อยู่ มีอายุยังไม่ครบอุปสมบท พระสารีบุตร จึงทูลถามว่า “จะโปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชราหูกุมารอย่างไร” พระบรมศาสดาปรารภเรื่องนี้เป็นเหตุ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุบวชกุลบุตรที่มีอายุยังไม่ครบอุปสมบทให้เป็นสามเณรด้วยให้ไตรสรณคมน์สาม เมื่อราหูกุมารได้บวชเป็นสามเณรแล้วก็ได้อุปสมบทเป็นภิกษุ^{๒๘}

๘) ออกบวชเพราะได้ฟังธรรมและเพื่อลดล้างกรรมชั่วที่ตนได้เคยกระทำความ เพราะเกิดความสำนึกผิดกลับตัวได้ เช่น พระองคุลิมาล

พระพุทธเจ้าทรงทราบว่าองคุลิมาลจะฆ่ามารดาของตนเองเพื่อให้ได้นิ้วครบ ๑,๐๐๐ นิ้ว จึงรีบเสด็จไปแต่เช้าตรู่ เมื่อพบองคุลิมาลแล้ว องคุลิมาลก็ตรงเข้าไปไล่ทันที แต่ไล่เท่าไรก็ไล่ไม่ทันจนเกิดอาการเหนื่อย จึงร้องตะโกนให้พระพุทธเจ้าหยุด พระพุทธเจ้าก็ตรัสบอกองคุลิมาลว่า พระองค์ทรงหยุดแล้ว “เราหยุดจากการกระทำกุศลอันให้ผลเป็นทุกข์มานานแล้ว ส่วนท่านยังไม่หยุด” เสียงนั้นทำให้องคุลิมาลโกรธรู้สึกสำนึกโทษของตน จึงเปลื้องเครื่องศาสตราวุธ และมาลัยนิ้วมือออกจากกายทิ้งไว้ในชอกกุหา แล้วเข้าไปเฝ้าทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา^{๒๙}

๙) ออกบวชเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เช่น ท่านธรรมปาละ

พระอรรถกถาจารย์รูปนี้มีชีวิตอยู่ระหว่าง ปี พ.ศ. ๕๕๐-๑๐๐๐ อันเป็นรุ่นหลังพระพุทธโฆษาจารย์^{๓๐} หลวงจีนเขียนจับบันทึกไว้ว่า ธรรมปาละเป็นเด็กหนุ่มที่ชาญฉลาดแห่งเมืองกาญจิปุระ กษัตริย์แห่งอาณาจักรปัลลวะทรงพอพระทัยประสงค์จะยกพระราชธิดาให้แต่งงานกับเขา แต่เขาซึ่งไม่ต้องการจะแต่งงาน จึงหนีไปบวช^{๓๑}

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๔-๑๕๕.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒๑-๔๒๒.

^{๓๐} บุ.เถร.อ. (บาลี) ๑/๒๘.

^{๓๑} G.P. Malasekera, op.cit., Vol. IA-DH, p 1146, note 4. อ้างใน อภิญาวัฒน์ โพธิ์สถาน, ชีวิตและผลงานนักปราชญ์พุทธ, (Life and works of Buddhist scholars), (ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมขันธ์, ๒๕๔๕), หน้า ๘๐.

๑๐) ออกบวชเพราะรู้ตัวเองว่าอย่างเข้าสู่วัชชราโดยลำดับแล้ว ควรจะละการครองเรือนทำตนให้บริสุทธิ์ก่อนตายดีกว่า เช่น ราชะพราหมณ์

เมื่อราชะพราหมณ์แก่แต่ชราลง ไม่มีบุตรภรรยาเลี้ยงดู จึงเป็นคนเจ็บใจยากจนจากนั้นได้ไปอาศัยเลี้ยงชีพอยู่กับพระภิกษุในพระเชตวันมหาวิหาร ต่อมามีความประสงค์จะบวช พระศาสดาทรงเห็นว่าราชะพราหมณ์อยากบวช จึงอนุญาตให้บวชในพระพุทธศาสนาได้^{๓๒}

๑๑) ออกบวช เพราะจิตต้องการจะเรียนธรรมวินัยด้วยคิดจะปฏิบัติในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

ในเมืองสาวัตถี มีพี่น้องสองคน คนพี่ชื่อมหาบาล คนน้องชื่อจุลบาล วันหนึ่งมหาบาลไปฟังธรรมของพระพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใสเมื่อจบธรรมเทศนาเรื่องอนุปปพิกกามมหาบาลได้ความรู้แจ่มแจ้งในธรรมเห็นว่า บุตรธิดาและทรัพย์สมบัติเป็นของไม่ยั่งยืนคลุกเคล้าไปด้วยทุกข์และโทษ แม้สตรีระของตนเองก็ติดตามไปไม่ได้ ต้องทอดทิ้งไว้ให้เป็นภาระแก่ผู้อื่น ไม่มีประโยชน์ในการครองเรือน ควรบวชอย่างพระศาสนา เขาเข้าไปถวายบังคมพระพุทธองค์แล้วขอบวช^{๓๓}

๑๒) ออกบวชเพราะหมดที่พึ่งทางฆราวาสหรือเพื่อหลบภัยพิบัติจากการเป็นฆราวาส เช่น พระปิโณทิกะ

วันหนึ่ง พระอนนทเถระเห็นทารกนุ่งผ้าฝืนเก่า ถือกระเบื้องที่เย็บขอทานอยู่ จึงพูดว่า “เจ้าบวชเสียจะไม่ดีกว่าการเที่ยวไปอย่างนี้หรือ” เขาตอบว่า ใครจะเป็นผู้บวชให้ผม พระอนนทเถระจึงกล่าวรับรองว่า ฉันจะบวชให้ แล้วก็พากันไปยังวิหาร เมื่ออาบน้ำเสร็จ ให้กรรมฐาน แล้วจึงบวชให้^{๓๔}

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๕.

^{๓๓} วคิน อินทสระ, **ธรรมบททางแห่งความดี**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : ธรรมดา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒-๓๓.

^{๓๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, **พระสัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๕**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๑-๑๒๕.

ผู้วิจัยสรุปวัตถุประสงค์ของการบวชในสมัยพุทธกาล เป็นประเด็นดังนี้

๑. บวชเพราะต้องการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น
๒. บวชเพราะศรัทธาเลื่อมใส ต้องการศึกษาพระธรรมวินัย
๓. บวชเพราะต้องการที่พึ่ง

๒.๒.๓ สมัยปัจจุบัน เมื่อมีวิวัฒนาการทางสังคม โดยเฉพาะเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ทำให้การบวชมีความหมายใหม่เพิ่มขึ้น แต่เนื้อหาสาระดั้งเดิมของการบวชก็ยังเป็น เรื่องของการศึกษา อบรม ฝึกหัด ขัดเกลา ทำคนให้เป็นคนดี มีคุณสมบัติต่าง ๆ เจริญอก งามขึ้น จนเป็นคนที่มีสมบูรณ์

คนไทยในอดีตเห็นประโยชน์ของการบวชว่า แม้จะบวชชั่วคราว บวชสักระยะ หนึ่งก็จะช่วยขัดเกลาให้ชีวิตเจริญอกงามขึ้นได้บ้าง ยิ่งเป็นผู้ที่จะต้องรับผิดชอบสังคมต่อไป ถ้าเป็นคนไม่เคยบวช ไม่ได้ฝึกหัดขัดเกลาตนเองมาบ้าง ก็จะไม่สามารถรับผิดชอบสังคมและ อาจจะทำปัญหาให้แก่สังคมอีกด้วย แต่ถ้าเขาได้มาบวช ได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นคนดี มีปัญญา ก็จะออกไปช่วยสังคมได้ ต่อมาก็เกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาว่า ในสังคมไทยนี้ กุลบุตรถ้ามีโอกาสก็ควรจะไปบวชอย่างน้อยสักระยะเวลาหนึ่ง เพื่อจะได้ศึกษาอบรมตามหลัก คำสอนของพระพุทธเจ้า^{๓๕}

พระธรรมปิฎก กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการบวชในปัจจุบัน สรุปได้ ๔ ประการ คือ

๑) เป็นการทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน คือ บวชเพื่อเป็นการรักษา พระพุทธศาสนา อยากจะช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาโดยการรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญ มั่นคง ถ้าคำสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลายสืบไป

๒) เป็นการทำหน้าที่ของคนไทย หมายความว่า พระพุทธเจ้ามาอยู่ใน สังคมไทย และได้กลายเป็นมรดกของชนชาติไทย คนไทยได้เห็นว่าเมื่อมีพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมคำสอนที่ทำให้คนประพฤติดีงาม เป็นหลักแก่สังคม ทำให้สังคม อยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง มีคนดีมากกว่าคนชั่ว สังคมนี้อยู่ได้ พระพุทธศาสนาช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), สอนนาค - สอนนิต : ชีวิตพระ - ชีวิตชาวพุทธ, หน้า ๗-๘.

๓) เป็นการสนองพระคุณของบิดามารดา ดังที่เราถือกันมาเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ถือว่าได้บุญได้กุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา^{๓๖} การบวชจึงมีความหมายว่าเป็นการตอบแทนพระคุณของบิดามารดา^{๓๗}

๔) เป็นการฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเอง การบวชเป็นการพัฒนาชีวิตทั้งในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และด้านจิตใจ ที่จะมีความเข้มแข็ง มั่นคง เป็นสุข และในด้านปัญญา คือ เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง^{๓๘}

บรรพต วีระสัถย์ กล่าวถึงมูลเหตุในการบวชไว้ ๒ ลักษณะ คือ

๑) มูลเหตุจูงใจโดยส่วนตัวของผู้บวชเอง เช่น บวชเพื่อตอบแทนพระคุณบิดามารดา บวชเพราะยากจน หนีสินล้นพ้นตัว บวชเพื่อเลี้ยงตัว บวชเพื่อต้องการรักษาพยาบาลให้หายป่วย เบื่อหน่ายชีวิตฆราวาส บวชเพราะศรัทธา บวชเพื่อการฝึกตน

^{๓๖} ครั้งหนึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชได้ตรัสถามพระเถระว่า ท่านได้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนามากมาย เพื่อที่จะได้เป็นญาติกับพระศาสนา เป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้า เท่าที่ได้ทำมานี้ท่านได้เป็นญาติของพระศาสนาหรือยัง พระเถระทูลตอบว่ายัง ท่านตรัสถามว่า จะทำอย่างไรจึงจะได้เป็น พระเถระทูลตอบว่า ถ้าได้มีลูกมาบวชในพระพุทธศาสนา จะเป็นชายหรือหญิงก็ตาม ก็จะได้เป็นญาติของพระศาสนา พระเจ้าอโศกมีโอรสธิดาอยู่ ๒ พระองค์ที่อยากจะบวชอยู่แล้ว ก็เลยอาสาบวชให้ คือ เจ้าชายมหินท์กับเจ้าหญิงสังฆมิตตา ได้ออกผนวชเป็นภิกษุและภิกษุณี ทำหน้าที่สืบต่อพระพุทธศาสนา พระมหินท์เถระได้มาประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป ส่วนพระสังฆมิตตาเถรี ได้นำภิกษุณีสงฆ์มาตั้งในศรีลังกา จึงถือคติว่า ใครบวชลูกก็ได้เป็นญาติกับพระศาสนา นี่เป็นความหมายตามประเพณี, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐-๑๑.

^{๓๗} การบวชเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดา เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พ่อแม่มีความสุข นอกจากนั้นยังปลื้มใจด้วยความหวังว่า เมื่อลูกได้บวช ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี รับผิดชอบชีวิตของตนเองและครอบครัว สังคมได้ ยิ่งทำให้พ่อแม่เกิดความมั่นใจและมีความสุขเพิ่มขึ้น นอกจากนั้น เมื่อลูกเป็นพระอยู่ที่วัดทำให้จิตใจของพ่อแม่เข้ามาใกล้ชิดกับพระศาสนามากขึ้น ตลอดจนมีโอกาสไปวัดมากขึ้นก็มีโอกาสได้ฟังธรรม ได้ใกล้ชิดพระศาสนา และเป็นญาติของพระศาสนาอย่างแท้จริง, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๕.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๑๖.

๒) มูลเหตุจูงใจที่คำนึงถึงสังคม เช่น บวชตามค่านิยมในสังคม หากไม่บวชจะ ถูกตำหนิติเตียน เป็นต้น หรือบวชเพื่อเจริญรอยตามประเพณีเก่า ๆ การบวชในลักษณะนี้มัก เกิดขึ้นจากความต้องการของบิดามารดาของผู้บวชเป็นสำคัญ^{๓๕}

รชนีกร เศรษฐโชติ กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการบวชไว้ ๔ ประการ คือ

๑) บวชเพราะต้องการหลบหนีความผิด เช่น ไปก่อคดีอาญา หรือไปก่อหนี้ เอาไว้ จึงอยากบวชเพื่อชดใช้กรรม หรือหลบหนีอาญา

๒) บวชเพราะต้องการทราบความจริงเกี่ยวกับการบวช หมายถึง ไม่ได้ต้องการ บวชอย่างแท้จริง แต่อยากทราบว่าเมื่อบวชแล้วจะเป็นอย่างไร ต้องการพิสูจน์ด้วยตนเอง

๓) บวชตามประเพณี หมายถึง การบวชที่ลูกชายทุกคนต้องกระทำสืบเนื่องกัน มาแต่โบราณ เพื่อแสดงความกตัญญูทวดเทวีต่อผู้มีพระคุณ หรือบวชก่อนแต่งงาน

๔) บวชเพราะเบื่อหน่ายต่อทางโลก เบื่อหน่ายต่อการต่อสู้ บวชเสียให้พ้นจาก สิ่งเหล่านี้^{๓๖}

พระมหาสมณิก หอมรินทร์ ได้สรุปวัตถุประสงค์ในการบวชไว้ ๖ ประการ ดังนี้

๑) บวชเพื่อต้องการตอบแทนบุญคุณบิดามารดา

๒) บวชตามประเพณี

๓) บวชเพื่อจะได้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน

๔) บวชเพราะต้องการศึกษาพระธรรมวินัย

๕) บวชเพราะมุ่งหวังผลประโยชน์บางประการ เช่น บวชเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ ได้โดยไม่ต้องลำบากหาเลี้ยงชีพ บวชเพราะต้องการเรียนเศรษฐศาสตร์ บวชเพราะต้องการวัด เป็นสถานที่พักผ่อนในวัยชรา บวชเพราะเหตุผลบางประการ โดยเฉพาะ เช่น บวชแก้บน บวช หน้าไฟ

^{๓๕} บรรพต วิระชัย, สังคมวิทยา มานุษยวิทยา, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๕), หน้า ๒๕๕-๓๐๑.

^{๓๖} รชนีกร เศรษฐโชติ, สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๒๓), หน้า ๑๘๕.

๖) บวชเพื่อมุ่งพระนิพพาน^{๔๑}

พระมหาสมณิก หอมรื่น ไว้ตั้งข้อสังเกตว่า ในสมัยพุทธกาลนั้น ผู้บวชต้องการพ้นทุกข์ด้วยการปฏิบัติตามธรรมเพื่อมุ่งบรรลุพระนิพพาน เมื่อบวชมาแล้วก็ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพระวินัยปิฎก จะเห็นได้ว่ามีเรื่องราวของพระภิกษุที่กระทำผิดพระวินัยเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าผู้เข้ามาบวชด้วยวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากความพ้นทุกข์ก็มีมิใช่น้อย จึงเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ถึง ๒๒๗ ข้อ และในสมัยปัจจุบันซึ่งสภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพุทธกาลเป็นอันมาก ผลแห่งความเจริญทางวัตถุ สังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ทำให้วัตถุประสงค์ของการบวชในสมัยปัจจุบันมิใช่เพียงเพื่อต้องการพ้นทุกข์ แต่มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไปมากมายหลายประการ^{๔๒}

จากการศึกษาเรื่องวัตถุประสงค์ของการบวช ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการบวชในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ที่เปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมไปจากเดิม ถึงแม้ว่าจุดประสงค์ของผู้บวชจะต่างกันดังแสดงมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า ในท้ายที่สุดผู้บวชต่างเดินทางไปสู่จุดหมายเดียวกันนั่นก็คือ การพาตัวให้พ้นไปจากความทุกข์ แต่เป็นการพ้นจากความทุกข์ในระดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สมัยพุทธกาล ผู้บวชส่วนใหญ่ต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์ด้วยการปฏิบัติตนเพื่อให้ถึงพระนิพพาน (พ้นทุกข์ระดับโลกุตตระ) แต่ปัจจุบันแม้จะมีผู้ต้องการพ้นจากความทุกข์ในระดับเข้าถึงพระนิพพานยังมีอยู่ แต่ผู้ที่ต้องการที่จะพ้นจากความทุกข์ในระดับโลกียะ หันหน้ามาพึ่งพาการบวช ด้วยเช่นกัน

๒.๓ รูปแบบของการบวช

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะได้แสดงถึงการพัฒนาการด้านรูปแบบของการบวชในพระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงปัจจุบันเฉพาะพระภิกษุเท่านั้น

การบวชในพระพุทธศาสนา คือ การบวชเป็นภิกษุ หรือภิกษุณี วิธีอุปสมบทมีทั้งหมด ๘ อย่าง^{๔๓} แต่ที่ใช้เป็นหลักมี ๓ อย่าง คือ

^{๔๑} พระมหาสมณิก หอมรื่น, “สาเหตุและผลกระทบของการอุปสมบทระยะสั้นในสังคมไทยปัจจุบัน”; วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๑-๓๖.

^{๔๒} อ่างแล้ว.

^{๔๓} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๑/๗๗.

๒.๓.๑ เอหิภิกขุอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยพระวาจาว่า “จงเป็นภิกษุมาเถิด”^{๔๔} เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้เอง

๒.๓.๒ ศิสรณคมนูปสัมปทา หรือสรณคมนูปสัมปทา การอุปสมบทด้วยการถึงไตรสรณะเป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกทำในยุคต้นพุทธกาล เมื่อคณะสงฆ์ยังไม่ใหญ่นัก ครั้นทรงอนุญาตวิธีที่ ๓ แล้ว วิธีที่ ๒ นี้ก็เปลี่ยนไปใช้สำหรับบรรพชาสามเณร

๒.๓.๓ ฉัตตจิตตุดตกรรม เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ ในเมื่อคณะสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่ขึ้นแล้ว และเป็นวิธีที่ใช้สืบมาจนทุกวันนี้

วิธีอุปสมบทอีก ๕ อย่างที่เหลือเป็นวิธีที่ทรงประทานเป็นการพิเศษ จำเพาะบุคคลบ้าง ขาดตอนไปแล้วบ้าง^{๔๕} ดังนั้นประเภทแห่งการบวชของภิกษุที่ใช้เป็นหลักจึงมีอยู่ ๓ ประเภท ดังนี้

๒.๓.๑ เอหิภิกขุอุปสัมปทา

ในระยะเริ่มแรกพระพุทธองค์ทรงบวชกุลบุตรด้วยพระองค์เองเรียกการบวชแบบนี้ว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” การอุปสมบทในรูปแบบนี้เกิดขึ้นในตอนต้นพุทธกาล ซึ่งคณะสงฆ์ยังมีไม่มากนัก ขึ้นตอนก็ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ดังเช่นตอนพระพุทธองค์ประทานการอุปสมบทให้แก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ เพียงแต่พระพุทธองค์ตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด

^{๔๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕.

^{๔๕} วิธีอุปสมบทอีก ๕ อย่างนั้น คือ

๑) โอวาทปฎิคคหฺนูปสัมปทา การอุปสมบทด้วยการรับโอวาท เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้แก่พระมหากัสสปะ

๒) ปัญหาพยากรหฺนูปสัมปทา การอุปสมบทด้วยการตอบปัญหาของพระพุทธองค์ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่โสฬกสามเณร

๓) คุรุธรรมปฎิคคหฺนูปสัมปทา (หรืออัฐคุรุธรรม ปฎิคคหฺนูปสัมปทา) การอุปสมบทด้วยการรับคุรุธรรม ๘ ประการ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่พระนางมหาปชาบดีโคตมี

๔) ทูเตนะอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยทูต เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่ นางคณิกา (หญิงโสเภณี) ชื่อ อัทธมาลี

๕) อัฐฐวาจิกอุปสัมปทา การอุปสมบท ฉัตตจิตตุดตกรรม ๒ ครั้ง จากสงฆ์ทั้งสองฝ่ายคือ จากภิกษุณีสงฆ์ครั้งหนึ่งจากภิกษุสงฆ์ครั้งหนึ่ง ได้แก่การอุปสมบทของภิกษุณี.

ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด”^{๔๖} หลังตรัสจบแล้วก็ถือว่าผู้นั้นสำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์

การอุปสมบทแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทานนี้มีข้อควรสังเกตว่า พระดำรัส “มาเถิดภิกษุ หรือเป็นภิกษุ มาเถิด” ดังนี้ ถือเป็นการอนุญาตให้ถือเพศ คือ การประทานบรรพชา และพระดำรัสว่าประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด ดังนี้ ถือว่าทรงอนุญาตให้รับประพฤติพระธรรมวินัยคือการประทานอุปสมบท

สำหรับการอุปสมบทด้วยวิธีดังกล่าวนี้ มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือว่า ถ้าหากว่าผู้ที่เข้ามาขออุปสมบทนั้น บรรลุพระอรหันต์แล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว เช่น พระยสะ จะยกคำว่า “เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” ออกเสีย คงไว้แต่คำว่า “ประพฤติพรหมจรรย์เถิด”^{๔๗}

ต่อมาหลังจากที่ทรงส่งพระอรหันต์สาวกไปประกาศพระพุทธศาสนายังทิศต่าง ๆ แล้ว ได้มีผู้เลื่อมใสประสงค์ที่จะบวชได้เดินทางจากทิศไกลมาเข้าเฝ้าเป็นจำนวนมาก จึงทรงอนุญาตภิกษุสงฆ์ให้กุลบุตรบรรพชาอุปสมบทได้โดยไม่ต้องมาเข้าเฝ้าพระองค์ด้วยวิธีไตรสรณคมน์

๒.๓.๒ ติสรณคมนุปสัมปทา

การบวชประเภทนี้ เกิดขึ้นในช่วงที่พระพุทธศาสนาเริ่มขยายตัวใหญ่มากขึ้น การอุปสมบทประเภทนี้มีขั้นตอนมากกว่าการอุปสมบทแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทาที่เป็นการกล่าวพระวาจาของพระพุทธเจ้า วิธีการอุปสมบทแบบตีสรณคมนุปสัมปทามีขั้นตอนคือให้ผู้ประสงค์จะบวชโกนผม ปลูกหนวด นุ่งห่มผ้าซึ่งมีการย้อมด้วยน้ำฝาด (ฝาดกาสะวะ) ห่มผ้าเจวียงป่าข้างหนึ่ง กราบเท้าพระภิกษุทั้งหลายในที่นั้น แล้วทำการเปล่งวาจาถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะครบ ๓ ครั้งว่า “ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง”^{๔๘} เมื่อกุลบุตรได้กระทำเช่นนี้แล้วก็แน่นอนว่าได้บวชสำเร็จเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาสมบูรณ์แบบตามวัตถุประสงค์

^{๔๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๒/๓๓.

^{๔๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕.

^{๔๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๒-๔๓.

ข้อที่น่าสังเกตว่า การบวชด้วยไตรสรณคมณูปสัมปทานี้ได้แยกออกได้เป็น ๒ ขั้นตอน คือ ลำดับแรก การให้ครองผ้ากาสาเยะ เป็นการให้บรรพชา ลำดับต่อมาคือการให้รับไตรสรณคมณ์ เป็นการให้อุปสมบท ต่อมาภายหลัง ได้ยกเลิกการให้อุปสมบทด้วยไตรสรณคมณ์ และอนุญาตให้บรรพชาสามเณรด้วยไตรสรณคมณ์ สามเณรรูปแรกที่บวชด้วยไตรสรณคมณ์ คือ สามเณรราหุลและเป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนาด้วย โดยมีพระสารีบุตรเป็นผู้บวชให้ ต่อมา เมื่อชุมชนสงฆ์ขยายตัวมากขึ้น มีความเข้มแข็ง เป็นองค์กรใหญ่ จึงทรงมอบภาระการรับกุลบุตรผู้ต้องการบรรพชาอุปสมบทให้กับสงฆ์ เป็นผู้บวชให้ โดยตั้งญาติ ๑ ครั้ง และสาวกกรรมวาจา ๓ ครั้ง มีภิกษุสงฆ์ประชุมร่วมกัน ภายหลังได้ทรงกำหนดภิกษุสงฆ์ผู้เข้าร่วมในอุปสมบทกรรมว่า ต้อง ๕ รูปเป็นอย่างต่ำ สำหรับการอุปสมบทในปัจฉิมชนบท และ ๑๐ รูปเป็นอย่างต่ำ สำหรับในมัธยมประเทศ และทรงห้ามใช้วิธีไตรสรณคมณ์ให้การอุปสมบทตั้งแต่นั้นมา^{๔๕}

๒.๓.๓ ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา

ต่อมา มีพราหมณ์สูงอายุผู้หนึ่งชื่อราเช เกิดความเบื่อหน่ายในชีวิตต้องการอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา แต่ไม่มีพระภิกษุรูปใดทำการอุปสมบทให้ วันหนึ่ง ความทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้เรียกประชุมสงฆ์ แล้วตรัสถามมีความว่า ในหมู่ภิกษุทั้งหลายนี้มีผู้ใดนึกถึงอุปการคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้กระทำไว้แก่ท่านบ้าง พระสารีบุตรทูลว่า พราหมณ์ผู้นี้เคยให้ข้าวทัพพีหนึ่งแก่ท่าน พระพุทธองค์จึงให้พระสารีบุตรจัดการอุปสมบทให้แก่พราหมณ์ผู้นั้น พระสารีบุตรจึงทูลถามว่าจะให้อุปสมบทในรูปแบบใด พระองค์จึงทรงบัญญัติวิธีที่เรียกว่า “ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา”^{๔๖} การบวชประเภทนี้เป็นวิธีที่ให้คณะสงฆ์เป็นผู้กระทำการ และนับตั้งแต่อุปสมบทให้พราหมณ์สูงอายุชื่อราเชด้วยวิธีนี้ ผู้ที่ประสงค์จะบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาก็จะต้องบวชโดยวิธีการดังกล่าว

ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา เป็นรูปแบบการบวชซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน หมายถึง การอุปสมบท ซึ่งมีสงฆ์เป็นผู้กระทำ โดยภิกษุประชุมกันครบองค์กำหนด ในเขตชุมชนที่

^{๔๕} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน ป.ธ.๘), *คู่มือพระอุปัชฌาย์*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : สหภาพพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๕.

^{๔๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๕/๕๓-๕๘.

เรียกว่าเสมาและกล่าววจาประกาศรับคนผู้นั้นเข้าหมู่และได้รับความยินยอมของภิกษุทั้งปวงที่เข้าประชุม

๒.๔ แนวทางการปฏิบัติตนและวิถีชีวิตของพระจากอดีตถึงปัจจุบัน

ในหัวข้อนี้ จะกล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติตนและวิถีชีวิตของพระ ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ว่า กิจและวัตรต่าง ๆ ของภิกษุมิได้เป็นสิ่งที่บัญญัติขึ้นมาใหม่ แท้ที่จริงก็คือระเบียบวินัยต่าง ๆ ที่อยู่ในพระไตรปิฎกนั่นเอง ในอดีตเมื่อการศึกษายังไม่เจริญ ย่อมเป็นการยากที่ภิกษุสามเณรทั่วไปจะศึกษาหาความรู้เอาเองได้จากคัมภีร์ต่าง ๆ เพราะปรากฏว่าภิกษุสามเณรที่ถึงกับไม่รู้หนังสือก็ยังมี ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของอุปัชฌาย์ จะต้องช่วยประมวลกิจวัตรต่าง ๆ มาตั้งขึ้นไว้เป็นหมวดหมู่ครบถ้วนทั้งทางธรรมและทางวินัย เพื่อประโยชน์แก่ผู้บวชใหม่^{๕๐}

แนวทางการปฏิบัติตนและวิถีชีวิตของพระทั้งในอดีตและปัจจุบัน ยังคงยึดหลักตามธรรมวินัย แบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ

๒.๔.๑ ด้านหลักธรรมที่ต้องนำมาปฏิบัติ

การบรรพชา ถือเป็นการเข้ามามีชีวิตใหม่ในพระพุทธศาสนา เพื่อเริ่มต้นเจริญไตรสิกขา คือการฝึกฝนเพื่อพัฒนาตนเองต่อไป

การฝึกอบรมตนของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าไตรสิกขาเป็นคำสอนภาคปฏิบัติของพระพุทธศาสนาทั้งหมด กล่าวคือ ไตรสิกขา ประกอบด้วย อริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา หรือเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นกิจหรือเป็นหน้าที่หลักที่พระภิกษุต้องเพียรกระทำ เพื่อเข้าถึงสิ่งที่ประเสริฐหรือดีที่สุดในชีวิตพึงได้ ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย กิจที่สมณะควรกระทำมีอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. การสมาทานอริศีล-สิกขา ๒. การสมาทานอริจิตตสิกขา ๓. การสมาทานอธิปัญญาสิกขา ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายพึงศึกษาว่า “เราจะมีคความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่มีความพอใจใน

^{๕๐} พุทธทาสภิกขุ, คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๔๔), หน้า ๔๑.

การศึกษาอริสโตเติลศึกษา อริจิตตศึกษา และอริปัญญาศึกษา แม้จะเดินตามหลังภิกษุทั้งหลายไปด้วยสำคัญว่า เราเป็นภิกษุ เราเป็นภิกษุ ดังนี้ ก็หาชื่อว่า เป็นภิกษุเหมือนรูปอื่น ๆ ไม่เหมือนลาซึ่งเดินตามหลังฝูงโค แต่สีก็ดี เสียงก็ดี เท้าก็ดี ไม่เหมือนโคเลย แม้มันจะสำคัญตนว่าเป็นโค ก็หาเป็น โคว่างโคทั้งหลายไม่”^{๕๒}

ภิกษุทั้งหลาย กิจที่คหบดีชาวนาต้องรีบทำ ๓ ประการนี้ กิจที่คหบดี ชาวนาต้องรีบทำ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ คหบดีชาวนาในโลกนี้ ๑. ต้องเร่งรีบไถคราดนา ให้เรียบร้อย ๒. ต้องเร่งรีบเพาะพืชลงไปตามกาลที่ควร ๓. ต้องเร่งรีบไขน้ำเข้าบ้าง ระบายน้ำออกบ้าง กิจที่คหบดีชาวนาต้องรีบทำ ๓ ประการนี้แล คหบดีชาวนานั้น ไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจที่จะบันดาลว่า วันนี้แลข้าวเปลือกของเราจะเกิด พຽงนี้จึงออกรวง มะรืนนี้จึงหุงได้ แท้ที่จริง ข้าวเปลือกของคหบดีชาวนานั้น มีระยะเวลาของฤดูที่จะเกิดขึ้น ออกรวงและหุงได้ ฉันทใด ภิกษุทั้งหลาย กิจที่ภิกษุต้องรีบทำ ๓ ประการนี้ก็ฉันทนั้นเหมือนกันแล กิจที่ภิกษุต้องรีบทำ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. การสมาทานอริสโตศึกษา ๒. การสมาทานอริจิตตศึกษา ๓. การสมาทานอริปัญญาศึกษา กิจที่ภิกษุต้องรีบทำ ๓ ประการนี้แล ภิกษุนั้น ไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจที่จะบันดาลว่าวันนี้แล พຽงนี้ หรือมะรืนนี้ จิตของเราจะหลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถ่อมมัน ภิกษุทั้งหลายที่แท้จริง จิตของภิกษุนั้นผู้ศึกษาอริสโตศึกษา อริจิตตศึกษา และอริปัญญาศึกษา มีระยะเวลาที่จะหลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถ่อมมัน”^{๕๓}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า การบวชนี้ วัตถุประสงค์สำคัญก็เพื่อ “ศึกษา” คือการศึกษา โดยต้องเอาพระพุทธเจ้ามาเป็นต้นแบบว่า แต่เดิมพระองค์ก็เป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง แต่เมื่อได้เรียนรู้ที่จะฝึกหัดพัฒนาตนเอง ก็สามารถที่จะเป็นบุคคลผู้ประเสริฐ แนวทางการปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน จำเป็นต้องอาศัยหลักความจริง ที่เรียกว่า “ธรรม” เมื่อนำเอาธรรมมาเป็นเครื่องนำทางในการฝึกฝนอบรมพัฒนาตน ธรรมะก็จะเป็นสรณะองค์ที่ ๒ ผู้ใดเอาธรรมหรือหลักความจริงในธรรมชาตินมาใช้ประโยชน์ได้ ผู้นั้นก็สามารถดำรงชีวิตด้วยตัวเองอย่างดี เครื่องมือของเราที่จะเอาธรรมมาใช้ประโยชน์

^{๕๒} อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๒-๘๓/๓๐๘-๓๐๙.

^{๕๓} อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๙๓/๓๒๔-๓๒๕.

ได้ ก็คือ ปัญญาที่รู้ความจริง แต่ถ้าเรายังไม่รู้ความจริงนั้น โดยสมบูรณ์ เราก็เอาธรรมมาใช้ได้ ไม่เต็มที่ หรือไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นเราจึงต้องพัฒนาตนเองด้วยสิกขา คือฝึกศึกษาเรียนรู้ ยิ่งขึ้นไป เราก็จะได้ปัญญาความรู้นั้น เมื่อทำได้แบบนี้ เราจะพัฒนาตนเองขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามความสามารถ ตามศักยภาพของแต่ละคน ผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ต้องดำเนินชีวิตอยู่ภายในชุมชนที่เรียกว่า “สังฆะ” มีกฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติของชุมชนที่เรียกว่า “วินัย” ซึ่งเป็นทั้งข้อกำหนดที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ส่วนตัวและข้อกำหนดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกคือพระภิกษุด้วยกัน ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ประเสริฐ ผู้อยู่ในชุมชนนี้เป็นผู้ฝึกฝนอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง โดยเริ่มแรกอาจจะเข้าร่วมสมมติสงฆ์ คือ สังฆะ โดยรูปแบบก่อน ท่านได้กล่าวไว้ว่า สงฆ์มี ๒ ระดับ คือ ๑. สมมติสงฆ์ หมายถึง สังฆะที่เกิดจากการปฏิบัติตามวินัย ข้อบัญญัติต่าง ๆ ที่เป็นกรอบในการเป็นอยู่ เมื่อประพฤติตามวินัย แบบแผนแล้วก็มีชีวิตที่ดงามขึ้นมา ถือว่าเป็นสงฆ์โดยสมมติตามรูปแบบ ๒. อริยสงฆ์ คือ สงฆ์ที่ประเสริฐ หมายถึง ผู้ที่สามารถทำจิตใจให้เข้าถึงคุณงามความดีได้ ให้ความดงามนั้นไม่เป็นเพียงข้อปฏิบัติที่เป็นกรอบอยู่ภายนอก แต่เข้ามาเป็นเนื้อแท้ในชีวิตจิตใจของเรา^{๕๔} สมมติสงฆ์นั้นเป็นสงฆ์โดยรูปแบบ อริยสงฆ์นั้นเป็นสงฆ์โดยคุณสมบัติ

การถือเอาพระรัตนตรัยเป็นหลักในการศึกษาพัฒนาตนนี้ เรียกว่า ไตรสรณคัมภ์ แปลว่า การถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เมื่อได้หลักการณ์แล้ว ก็เข้าสู่ “สิกขา” เพราะว่าเมื่อพระพุทธเจ้าเข้าถึงสัจธรรมความจริงแล้ว ก็ทรงวางแนวสิกขาไว้ให้ เพื่อเราจะได้พัฒนาชีวิตของเราได้ตามหลักความจริงคือธรรมนั้น จนเข้าถึงธรรม คือ หลักความจริงนั้นได้โดยสมบูรณ์ โดยหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า สิกขามี ๓ ประการด้วยกัน คือ^{๕๕}

๑) สิกขาเพื่อการพัฒนาในด้านพฤติกรรม คือ ฝึกฝนอบรมความประพฤติทั่วไป ทางกาย วาจา และการอยู่ร่วมสังคม พร้อมทั้งการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมทั้งหลายภายนอก นี้ เรียกว่า ศีล

๒) สิกขาเพื่อพัฒนาด้านจิตใจ เป็นการฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรมความดีงาม เช่น เมตตา กรุณา ศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ เพื่อพัฒนาตนในด้านความสุข ให้เป็นผู้มีจิตใจที่ไม่เป็นทุกข์ ไม่เศร้าหมอง มีความปลอดโปร่ง เบิกบาน เรียกรวม ๆ ว่า สมาธิ

^{๕๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), สอนภาค - สอนทิต : ชีวิตพระ - ชีวิตชาวพุทธ, หน้า ๒๐-๒๔.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

๓) ศึกษาเพื่อการพัฒนาในด้านปัญญา คือ ฝึกการมองการดูการคิดการพิจารณา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่จะทำให้สามารถเข้าถึงความจริงของสิ่งทั้งหลาย แล้วนำมาใช้การดำเนินชีวิต แก้ปัญหาและทำการต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ด้วยดี นี้เรียกว่า ปัญญา

สนิท ศรีสำแดง กล่าวว่า การศึกษาตามแนวทางของพระพุทธศาสนาต้องการผลิตคนให้เป็นคนที่รังเกียจความชั่วกลัวบาป บุคคลที่ศึกษาจะได้รับการยกย่องต่อเมื่อมีความรู้ดี และมีศีลสมบูรณ์ โดยมีวิธีการเรียนรู้คือการมีศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นตัวนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือความพ้นทุกข์ในที่สุด การศึกษาแนวพุทธสอนให้ผู้เรียนรู้ว่า ทำอย่างไรจึงจะดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เจริญก้าวหน้าและดีงาม มองเห็นความน่ากลัวในความผิดแม้เพียงเล็กน้อย เมื่อเริ่มต้นจากจุดนี้แล้ว ถือว่าการเรียนรู้ไม่มีการสูญเปล่าแล้ว การเรียนรู้แนวนี้เป็น การเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ และความประพฤติ ถือได้ว่าเป็น การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สมบูรณ์^{๕๖}

นริวัฑฒ์ ธรรมนิมิต โชค กล่าวว่า การศึกษาแนวพุทธมีองค์ประกอบสำคัญคือ กัลยาณมิตร ผู้จัดเตรียมปัจจัย ๒ อย่างให้พร้อม ๑. ปัจจัยภายนอก อันได้แก่ ปรโตโฆสะ หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดจากบุคคล ดารา สิ่งแวดล้อม เป็นต้น และ ๒. ปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดจากภายใน การรู้จักคิด คิดเป็น รู้จักพิจารณา เป็นวิธีการแห่งปัญญาซึ่งจะช่วยน้อมนำให้ผู้เรียนรู้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นภายในและพัฒนาไปสู่กระบวนการของการเรียนรู้ตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างเป็นองค์รวมทั้ง ๓ ด้านเมื่อผู้เรียนได้รับการศึกษาคบรอบด้านก็จะเกิดผลคือ การพัฒนาอย่างสมบูรณ์ครบ ทั้ง ๔ ด้าน^{๕๗} คือ ๑. กายภาวนา ๒. สីลภาวนา ๓. จิตตภาวนา ๔. ปัญญาภาวนา^{๕๘}

^{๕๖} สนิท ศรีสำแดง, **พระพุทธศาสนากับการศึกษา**, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ความนำ (๔) - (๕).

^{๕๗} ๑. กายภาวนา การฝึกอบรมพัฒนากายให้เกี่ยวข้องกับสิ่งภายนอกในทางที่ไม่เกิดโทษ ๒. สีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติให้อยู่ในระเบียบวินัย ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี ๓. จิตตภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง เจริญด้วยคุณธรรมทั้งหลาย ขยันหมั่นเพียร มีสมาธิ ๔. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญาให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญาได้ในที่สุด. อ้างใน นริวัฑฒ์ ธรรมนิมิต โชค, “การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ๑๒-๑๓..

^{๕๘} อ้างแล้ว.

๒.๔.๒ ด้านการปฏิบัติ หรือ กิจวัตรของสงฆ์

ชุมชนสงฆ์เป็นชุมชนที่ต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัย ๔ จากคฤหัสถ์ พระภิกษุในพระพุทธศาสนาจึงต้องมีบุคลิกลักษณะที่น่าเคารพเลื่อมใสคือ ความเป็นผู้สงบสงัดและสำรวมระวังในวัดตุกามและกิเลสกามด้วยการฝึกรบมพัฒนาตัวเองตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายของการบวช

สมณะ นักบวช หรือภิกษุในพระพุทธศาสนามีฐานะหนึ่งคือ ธรรมเสนา ทหารในกองทัพธรรมที่จะต้องต่อสู้กับใจตนเองหรือกิเลสภายในใจตนเอง เพื่อให้สามารถก้าวเดินไปบนเส้นทางของพระพุทธเจ้าภายใต้อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการ ตามหลักของโอวาทปาฏิโมกข์^{๕๕} ที่จัดเป็นคำสอนหลัก เป็นประธาน เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา^{๖๐}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึง สาระสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์ พอสรุปได้ว่า มี ๓ คาถา คือ

ขณฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา	นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา
น หิ ปพฺพชิตฺโต ปรุปฺมาติ	สมฺโณ โหติ ปรี วิหะยนฺโต. ^{๖๑}

เป็นคาถาที่แสดงลักษณะของพระพุทธศาสนาที่แตกต่างจากศาสนาอื่น ทั้งในด้านการปฏิบัติตน และในด้านของจุดหมายของศาสนา คือ นิพพาน จากนั้นได้แสดงคุณลักษณะของบรรพชิตในพระพุทธศาสนาว่าต้องมีลักษณะเช่นใด กล่าวคือ พระองค์ตรัสว่า ผู้ที่จะเป็นบรรพชิตนั้นต้องไม่เป็นผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่เบียดเบียนใคร เป็นผู้ไม่มีภัยไม่มีเวร เป็นแบบอย่างของการนำสังคมไปสู่สันติ^{๖๒}

สพฺพปาปสฺส อกรณํ	กุสลสฺสุปสมฺปทา
สจฺจิตฺตปริโยทปนํ	เอตํ พุทฺธาน สาสนํ. ^{๖๓}

^{๕๕} คูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๕๐.

^{๖๐} พระเทพคิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), ศาสนทายาทคุณภาพ, (กรุงเทพฯ : พรสิวกการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

^{๖๑} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๐/๔๓.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), จาริกบุญจาริกธรรม, (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

^{๖๓} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๐/๔๓.

กาลานี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงคำสอนชั้นปฏิบัติว่า คือ ไม่ทำชั่ว ทำความดี และทำใจให้ผ่องใส

อนุปวาโท อนุปมาโต	ปาติโมกฺเข จ ส่วโร
มตฺตณฺณตฺตา จ ภตฺตสฺมี	ปนฺตณฺจ สยนาสนํ
อริจิตฺเต จ อาโยโค	เอตํ พุทฺธาน สาสนํ. ^{๖๔}

คำสอนในกาลานี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า สำหรับพระสงฆ์ว่าควรจะดำเนินชีวิตและประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร สรุปได้ว่าพระที่จะไปสอนผู้อื่นต้องเป็นตัวอย่าง ไม่กล่าวร้ายใคร ไม่ทำร้ายใคร สรรวมตนในปาฏิโมกข์ คือ ประมวลข้อกำหนดความประพฤติที่เป็นระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับในการดำเนินชีวิตของพระภิกษุ เพื่อรักษามาตรฐานแห่งความเป็นอยู่ที่เหมาะสม และเอื้อต่อการเจริญในไตรสิกขาของพระภิกษุ ที่เรียกกันว่า ศีล ๒๒๗ ข้อ และต้องเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร บริโภคด้วยความรู้ เข้าใจวัตถุประสงค์โดยใช้ปัญญา ไม่ฉันทอาหารเพียงเพื่อเอร็ดอร่อย ตามใจอยาก พระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินชีวิตด้วยอาศัยผู้อื่น ต้องทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย เป็นอยู่ง่าย ไม่วุ่นวายใช้เวลาหมดไปกับการแสวงหาสิ่งเสพบริโภค คือ ไม่มุ่งหาความสำราญจากเรื่องของวัตถุ นอกจากนี้ต้องเป็นผู้รู้จักอยู่ในที่นั้งที่นอนอันสงัด ไม่มัวออกไปคลุกคลีกับชาวบ้านจนไม่รู้จักหาความสงบ ไม่ปลีกตัวออกไปหาเวลาพัฒนาจิตใจและปัญญา ต้องไม่ละทิ้งการอยู่ในที่สงัด เพื่อเป็นฐานที่มั่นคงภายใน จะได้ไม่ถูกกลืนเข้าไปในสภาพที่ยุงเหยิงของสังคมภายนอก เมื่อได้ที่สงัดแล้วก็ใส่ใจในการฝึกฝนจิตใจให้เจริญยิ่งขึ้นไป เมื่อพระสงฆ์พัฒนาจิตใจแล้วก็จะเป็นผู้มีจิตใจประณีตงดงาม มีความสุขทางจิตใจโดยพึ่งพาอาศัยวัตถุน้อย มีชีวิตที่เป็นสุขบนความเรียบง่าย เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนได้ คำสอนในกาลานี้ถือเป็นแนวทางและเป็นคติแก่ประชาชน ทำให้ประชาชนมีความหวังและเลื่อมใสศรัทธาต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา^{๖๕}

ในอวาลิขธรรม ๕^{๖๖} ได้แสดงถึงธรรมของภิกษุผู้อยู่ประจำวัดไว้ว่า

^{๖๔} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๐/๔๓-๔๔.

^{๖๕} นริวัลคุ์ ธรรมนิมิต โชค, “การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”, หน้า ๒๗.

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพฯ : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๓.

๑) ถึงพร้อมด้วยอากัปกิริยาและวัตรปฏิบัติ คือ มีกิริยามารยาททำที่การ แสดงออกทางกายวาจาสำรวมงดงาม และเอาใจใส่ปฏิบัติกิจหน้าที่สม่าเสมอเรียบร้อย

๒) เป็นพหูสูต คือ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก รู้หลักพระธรรมวินัย มีความรู้ความ เข้าใจกว้างขวางลึกซึ้ง

๓) ประพฤติขัดเกลา ฝึกรบรณในไตรสิกขา ชอบความสงบ ยินดีในกัลยาณ ธรรม

๔) มีกัลยาณพจน์ มีวาจางาม กล่าวกัลยาณพจน์ รู้จักพูด รู้จักเจรจาศรัทธาและ นำปัญญา

๕) มีปัญญา รู้เข้าใจ รู้พิจารณา เฉลียวฉลาด สามารถแก้ปัญหา ไม่ซึมเซอ เบอะปะ

พระราชวรมุณี (ประยูทธ์ ปยุตโต) สรุปหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ไว้ ๒ ประการ คือ^{๖๓}

๑) บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเอง จากธรรมบทอรรถกถา^{๖๔} พระจักษุบาลเข้าไป ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “ฐะในศาสนาของพระองค์มีเท่าใด” พระองค์ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุ ฐะในศาสนานี้มี ๒ คือ คันธฐะและวิปัสสนาฐะ คันธฐะ หมายถึง การศึกษาเล่าเรียน ธรรมวินัยตามสมควรแก่ปัญญาของตนแล้วบอกกล่าวต่อ ๆ กันไป วิปัสสนาฐะคือการ พิจารณาสังขารโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา จนสามารถบรรลุ อรหัตตผลเป็นจุดหมายสูงสุด”^{๖๕}

๒) บทบาทและหน้าที่ต่อผู้อื่น เกิดขึ้นเนื่องจากความผูกพันในด้านความเป็นอยู่ พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตความเป็นอยู่ไว้กับคฤหัสถ์ เริ่มตั้งแต่อาหารและความเป็นอยู่อื่น ๆ ดังมีพระพุทธพจน์เตือนพระสงฆ์ให้ระลึกถึงความรู้สึกที่ต้องรับผิดชอบของตน ว่า “บรรชิตพึงพิจารณาเนือง ๆ ว่า ความเป็นอยู่ของเราเนื่องด้วยผู้อื่น วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้

^{๖๓} พระราชวรมุณี (ประยูทธ์ ปยุตโต), บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๓-๑๖.

^{๖๔} วคิน อินทสระ, ธรรมบททางแห่งความดี เล่มที่ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : ธรรมดา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔.

^{๖๕} พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๕.

เราทำอะไรอยู่”^{๑๐} ในแง่ของคุณธรรม เมื่อมีความผูกพันกันในด้านความเป็นอยู่ พระสงฆ์ย่อมต้องมีหน้าที่ช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ด้วยความเมตตา พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนหน้าที่นี้ตั้งแต่เริ่มประกาศพระศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก โดยอาศัยความอนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เพื่อความเกื้อกูลและเพื่อความ สุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๑๑}

ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบ การครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะแก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด^{๑๒}

นอกจากหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายแล้ว ยังมีสิ่งสำคัญที่พระสงฆ์ต้องทำและควรทำอีก ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงคำว่า กิจวัตรของสงฆ์ไว้ว่า กิจ หมายถึง กิจสำคัญหรือจำเป็นต้องทำ ส่วนคำว่า วัตร หมายถึง ควรทำ แต่ท่านจะได้กล่าวถึงกิจวัตรรวม ๆ กันไป โดยไม่แยกว่า อะไรเป็นกิจ อะไรเป็นวัตรให้ชัดเจนออกไป ซึ่งพอจะจำกัดความได้ว่า ส่วนใดที่ต้องทำอย่างเด็ดขาดนั้นเป็นกิจ ส่วนใดที่เป็นแต่ควรทำ เพื่อให้ดีงามยิ่ง ๆ ขึ้นไปนั้นเป็นวัตร^{๑๓}

กิจวัตร ๑๐ ประการ คือ^{๑๔}

๑) บิณฑบาต หมายถึง การเลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยอาหารที่ได้มาโดยสิทธิอันชอบธรรมของบรรพชิต

๒) การกวาดวัด หมายถึง การมีหลักเกณฑ์หรือมีนิสัยแห่งความสะอาดหมดจดทั้งภายในและภายนอก

^{๑๐} อญ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๑๐๔.

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๒} บุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๔/๔๔๕-๔๕๐.

^{๑๓} พุทธทาสภิกขุ, คำสอนผู้บวชพรหมชาเดียว. หน้า ๓๕.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕-๑๐๐.

๓) ปลงอาบัติ การเปิดเผยความผิดความชั่วของตน ให้หมดความเป็นผู้มีความผิดความชั่วติดตัว และตั้งใจสำรวมระวังมากยิ่งขึ้น

๔) ทำวัตรสวดมนต์ การทำตนให้สม่ำเสมอในการทำงานโดยเฉพาะในการมีคุณพระรัตนตรัยเป็นเครื่องระลึกประจำใจอยู่ตลอดเวลา และการสาธยายบทธรรมอันพึงเพื่อช่วยความจำ

๕) ขวนขวายในปัจเจกเวกขณ และภาวนา การหมั่นพิจารณาด้วยสติสัมปชัญญะและปัญญา ในธรรมที่จะเป็นเครื่องคุ้มครองตนให้พ้นจากภัยของกิเลส

๖) อุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์ การเอาใจใส่ต่ออุปัชฌาย์อาจารย์อันเป็นกำเนิดหรือทางมาแห่งความรู้และการปฏิบัติที่ดำเนินไปได้ราบรื่นในฐานะมีท่านเหล่านั้นเป็นกัลยาณมิตร

๗) บริหารสิ่งของและร่างกาย ด้วยการเอาใจใส่ปรับปรุงเครื่องใช้ไม้สอยที่เป็นอุปกรณ์แก่การเป็นอยู่ตลอดจนถึงการปรับปรุงร่างกายให้มีความพร้อมอยู่เสมอ

๘) ขวนขวายเรียนธรรมวินัย การพยายามศึกษาเล่าเรียนหลักวิชา ทั้งที่เป็นวิชาโดยตรงและวิชารอบตัว

๙) เอาใจใส่ของสงฆ์และกิจของสงฆ์ การเอาใจใส่สมบัติของกลางและภารกิจอันเป็นสิ่งที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน

๑๐) การควบคุมตนเองให้อยู่ในภาวะที่ปราศจากมลทินโทษ จนเป็นที่ตั้งแห่งความผาสุกทั้งกายและใจจนกระทั่งเป็นที่เลื่อมใสของผู้พบเห็น เป็นการเผยแพร่มจรย์ไปในตัว

สรุปแนวทางการปฏิบัติตนและวิถีชีวิตของพระ ทั้งในอดีตและปัจจุบันยังคงยึดหลักการเดิมคือ ปฏิบัติตนตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ตามหลักธรรมวินัย อันเป็นการฝึกฝนพัฒนาตนเองและเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น

๒.๕ คุณสมบัติของคนที่เข้ามาบวช

หลักเกณฑ์ในการคัดสรรหรือคุณสมบัติของผู้บวชนั้น ในพระวินัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เอาไว้มากมาย ทั้งช่วงก่อนและในระหว่างที่จะทำการอุปสมบทด้วย ในชั้น

นี่ถือเป็นหน้าที่สำคัญของพระอุปัชฌาย์ที่จะตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ให้ถูกตรงตามข้อกำหนดในพระวินัย จำแนกได้ดังนี้

๒.๕.๑ พระพุทธบัญญัติข้อห้ามมิให้พระอุปัชฌาย์ให้การบวชแก่บุคคลที่มีลักษณะดังนี้ คือ

ก. คนไม่สมประกอบ

- ๑) คนมือด้วน
- ๒) คนเท้าด้วน
- ๓) คนทั้งมือทั้งเท้าด้วน
- ๔) คนหูวิ่น
- ๕) คนจมูกแหว่ง
- ๖) คนทั้งหูวิ่นและจมูกแหว่ง
- ๗) คนมีนิ้วมือนิ้วเท้าขาด
- ๘) คนมีง่ามมือง่ามเท้าขาด
- ๙) คนเอ็นขาด
- ๑๐) คนมีมือเป็นแผ่น
- ๑๑) คนค่อม
- ๑๒) คนเตี้ย
- ๑๓) คนคอกพอก
- ๑๔) คนถูกสักหมายโทษ
- ๑๕) คนมีรอยเขี่ยนด้วยหวาย
- ๑๖) คนมีหมายจับ
- ๑๗) คนเท้าปุก
- ๑๘) คนมีโรคเรื้อรัง
- ๑๙) คนมีรูปร่างไม่สมประกอบ
- ๒๐) คนตาบอดข้างเดียว

- ๒๑) คนง่อย
- ๒๒) คนกระจอก
- ๒๓) คนเป็นโรคอัมพาต
- ๒๔) เคลื่อนไหวเองไม่ได้
- ๒๕) คนชรา ทูพพลภาพ
- ๒๖) คนตาบอดสองข้าง
- ๒๗) คนใบ้
- ๒๘) คนหูหนวก
- ๒๙) คนทั้งบอดทั้งใบ้
- ๓๐) คนทั้งบอดทั้งหูหนวก
- ๓๑) คนทั้งใบ้ทั้งหูหนวก
- ๓๒) คนทั้งบอดทั้งใบ้ทั้งหูหนวก

ลักษณะทั้ง ๓๒ ประการ ดังกล่าวข้างต้นนั้น ให้ปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดว่า “รูปใดให้บรรพชา ต้องอาบัติทุกกฏ”^{๓๕}

ข. คนมีภาระผูกพัน คนมีภาระผูกพัน หมายถึง ผู้ที่ไม่มีอิสระในตนเอง ชีวิตของตนเองนั้นยังต้องขึ้นอยู่กับผู้อื่นอยู่ อาจจะช่วยหน้าที่การงานหรือ ความสัมพันธ์ระหว่างกันก็ได้ คนมีภาระผูกพันนั้นมีอยู่ ๔ จำพวก คือ

- ๑) คนที่มารดาบิดาไม่ได้อนุญาต
- ๒) คนที่เป็นราชกัญ คือ ข้าราชการอยู่ในตำแหน่ง มีเงินเดือนหรือได้รับเบี้ยหวัด
- ๓) คนมีหนี้สิน
- ๔) คนที่เป็นทาส^{๓๖}

^{๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๕/๑๘๔-๑๘๗.

^{๓๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๐-๕๘/๑๔๕-๑๕๒.

คนทั้ง ๔ จำพวกนี้ต้องพ้นจากภาระผูกพันแล้ว พระอุปัชฌาย์ถึงจะทำการอุปสมบทให้ได้คือ

- ๑) บุตรที่ได้รับอนุญาตจากมารดาบิดาแล้ว
- ๒) คนที่เป็นราชภักดิ์ อนุญาตจากเจ้าหน้าที่เหนือตนแล้ว
- ๓) คนมีหนี้สิน ได้รับการปลดหนี้หรือได้ใช้หนี้สินเรียบร้อยแล้ว
- ๔) คนเป็นทาส ได้รับการปลดให้เป็นไท คือเป็นอิสระแล้ว^{๓๗}

ก. คนเคยต้องอาญาหลวง

- ๑) คนที่ถูกเขียนด้วยหวายจนหลังลาย มีรอยแผลที่หลัง
- ๒) คนที่ถูกสักหมายโทษ หรือ บุคคลที่ถูกกบด้วยเหล็กแดงให้

เสียโฉม^{๓๘}

ง. คนประทุษร้าย ได้แก่

- ๑) โจรผู้ร้ายที่ขึ้นชื่อโด่งดัง
- ๒) นักโทษที่หนีเรือนจำหรือที่ทำลายเครื่องพันธนาการ
- ๓) โจรที่ถูกหมายประกาศว่าพบที่ใดให้ฆ่าเสียหรือทำร้ายได้ โดยผู้ฆ่าหรือผู้ทำร้ายโจรนั้นไม่มีโทษ^{๓๙}

จ. คนเป็นโรคน่ารังเกียจได้แก่

- ๑) โรคเรื้อน
- ๒) โรคฝี เช่น ฝีดาษ หัด
- ๓) โรคกลาก หรือ โรคพยาธิ
- ๔) โรคมอกร่อ หรือ โรคหืด

^{๓๗} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๓๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๕/๑๘๕.

^{๓๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๑-๕๓/๑๔๗-๑๔๘.

๕) โรคลมบ้าหมู^{๘๐}

ทรงห้ามมิให้ภิกษุผู้เป็นอุปัชฌาย์บวชให้แก่กุลบุตรผู้เป็นโรคทั้ง ๕ ชนิดนี้ที่เรียกว่า “อันตรายิกกรรม” ภิกษุอุปัชฌาย์รูปใดให้การอุปสมบทแก่ผู้เป็นโรคแม้ชนิดใดชนิดหนึ่งก็ตาม ปรับอาบัติทุกกฏแก่พระภิกษุผู้เป็นอุปัชฌาย์รูปนั้น^{๘๑} อย่างไรก็ตาม หากพระอุปัชฌาย์ประสงค์ให้บวช ต้องรักษาโรคให้หายดีเสียก่อน เพื่อป้องกันมิให้ผู้เป็นโรคติดต่อกันออกบวชในพระพุทธศาสนา ด้วยหวังเพียงเพื่อที่จะให้หมอรักษาเยียวยาโรคนั้นให้หายแล้วสึกออกไป

โดยสรุปข้อกำหนดดังที่ได้กล่าวมานี้ มีจุดประสงค์เพื่อมิให้พระพุทธศาสนาเป็นเหมือนถึงขยะรับคนที่ทางโลกไม่ต้องการแล้ว^{๘๒} แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าข้อกำหนดสังฆาณัติระเบียบพระอุปัชฌาย์ พ.ศ. ๒๔๘๗ มาตรา ๑๔ ได้กำหนดให้คุณสมบัติเพิ่มเติมอีก คือ

- ๑) เป็นคนมีหลักฐาน มีอาชีพสุจริตไม่เป็นคนจรจัด
- ๒) เป็นสุภาพชน มีความประพฤติดี
- ๓) มีร่างกายสมบูรณ์ สามารถบำเพ็ญสมณกิจได้
- ๔) ไม่เป็นคนชราไร้ความสามารถ
- ๕) ไม่เป็นคนทุพพลภาพ เช่น ตาบอด หูหนวกแต่กำเนิด
- ๖) มีความรู้อ่านออกเขียนได้
- ๗) เป็นผู้มีความสามารถกล่าวคำขอบวชได้^{๘๓}

ดังที่กล่าวนี้ไม่เป็นข้อห้ามเด็ดขาด ถ้าอุปสมบทให้แล้ว บุคคลผู้นั้นยอมมีภิกษุภาวะโดยบริบูรณ์ ถึงแม้จะารู้ข้อเท็จจริงนี้เข้าไปในภายหลังก็ไม่จำเป็นต้องให้ผู้นั้นสึกไปเนื่องจากผู้ที่เป็นโรสดังกล่าว หรือมีข้อจำกัดดังกล่าว ก็สามารถบรรลุการพ้นทุกข์ตามคติในพระศาสนาได้ เพียงแต่ทำให้เป็นคุณประโยชน์ของพระอุปัชฌาย์ว่าจะให้อุปสมบทบุคคลจำพวกนี้

^{๘๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๘/๑๔๒.

^{๘๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๘-๘๙/๑๔๒-๑๔๔.

^{๘๒} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, หน้า ๒๒๖).

^{๘๓} สุเมธ เมธาวิทกุล, สังคัมภีร์, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒๑.

หรือไม่ เพราะพระอุปัชฌาย์ที่ขึ้นทำนนั้นจะต้องอาบัติ ซึ่งเป็นอาบัติทุกกฏ (อาบัติเล็กน้อย) ดังนั้นถ้าพิจารณาจากเหตุผลทั้งหมดข้างต้นแล้ว ผู้ที่ได้รับการอุปสมบทยอมเป็นพระภิกษุที่สมบูรณ์ในพระศาสนา เพียงแต่ว่าพระอุปัชฌาย์จะยอมอุปสมบทให้หรือไม่เท่านั้น ซึ่งข้อห้ามนี้อาจจำเป็นในช่วงที่พระพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มก่อตั้ง เพราะต้องการให้คณะสงฆ์ไม่เสียความงาม และเพื่อให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความเชื่อถือศรัทธา แต่ในปัจจุบันข้อห้ามดังกล่าวไม่ถือเป็นข้อที่เคร่งครัด ซึ่งแตกต่างจากข้อห้ามที่จะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป

บุคคลที่ห้ามอุปสมบทเด็ดขาด ในพระวินัยปิฎก มหาวรรคบัญญัติห้ามอุปสมบทแก่บุคคลทั้ง ๑๑ ประเภทเหล่านี้ ถึงแม้จะอุปสมบทให้แล้ว ถ้าหากรู้เข้าภายหลังก็ต้องให้สึกไป เป็นบุคคลที่ต้องห้ามเด็ดขาดมิให้อุปสมบท คือ

- ๑) กะเทย^{๔๔}
- ๒) คนที่ลักเพศ (หมายถึงคนที่อุปสมบทเอาเองโดยไม่ถูกต้อง)
- ๓) ภิกษุที่ไปเข้ารีตเดียรถีย์
- ๔) สัตว์วิริงจาน^{๔๕}
- ๕) ผู้ฆ่ามารดา
- ๖) ผู้ฆ่าบิดา
- ๗) ผู้ฆ่าพระอรหันต์
- ๘) ผู้ข่มขืนนางภิกษุณี
- ๙) ผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน
- ๑๐) ผู้ที่ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าถึงยังพระโลหิตให้ห้อ
- ๑๑) คนมือวิยะพะเทศ ๒ เพศ (อุก โศพยัญชนก)^{๔๖}

^{๔๔} กะเทยหรือที่เรียกว่าบัณเฑาะก์ คือ คนที่ไม่ปรากฏว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิง ได้แก่กะเทยโดยกำเนิด ๑ ชายผู้ถูกตอนที่เรียกว่าขันที ๑ ชายมีราคะกล้าประพฤตินอกจารีตในทางเสพกามและช่วยวนชายอื่นให้เป็นเช่นนั้น ๑. อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๑๓๕-๑๓๖.

^{๔๕} มีเรื่องกล่าวกันว่าพญานาคมาขออุปสมบท ใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๗/๑๖๘.

^{๔๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๓/๑๗๓-๑๘๐.

ลักษณะทั้ง ๑๑ ประการดังกล่าวนี้ ห้ามอุปสมบทเด็ดขาด ถ้ารู้ภายหลังก็ต้องให้สึกไป ดังที่ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย อนุปสัมบันผู้มีมารดา ไม่พึงให้อุปสมบท ที่อุปสมบทแล้ว พึงให้สึกเสีย”^{๘๗} หรือที่พระผู้มีพระภาครับสั่งอีกว่า “ภิกษุทั้งหลาย อนุปสัมบันผู้มีบิดา ไม่พึงให้อุปสมบท ที่อุปสมบทแล้ว พึงให้สึกเสีย”^{๘๘} ถ้าหากพิจารณาโดยสภาพในข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า พระอุปัชฌาย์จะต้องทำการคัดสรรคุณสมบัติของผู้บวช (อุปสัมปทาเปกขะ) อย่างละเอียด เพราะข้อกำหนดดังกล่าวนี้ ตรวจสอบได้ยากกว่าข้อกำหนดข้างต้น แต่ในทางกลับกัน ผลของการละเมิด หรือละเลยหน้าที่ดังกล่าวนี้กลับมีผลรุนแรงมากกว่า ถึงขนาดว่าแม้จะได้รับการอุปสมบทแล้วก็ไม่มีความเป็นภิกษุภาวะ ไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้เลย

นอกเหนือจากนั้นแล้วผู้บวชจะต้องมีคุณสมบัติอีก ๒ ประการ^{๘๙} คือ ๑. ต้องเป็นผู้ชาย ๒. มีอายุครบ ๒๐ ปี การเป็นผู้ชายนั้นก็ก็ต้องเป็นบุรุษเพศ ถ้าหากไม่ใช่ผู้ชายแล้วจะอุปสมบทไม่ได้ ส่วนการมีอายุครบ ๒๐ ปี นั้น ในพระวินัยนั้นอนุญาตให้นับอายุรวมตั้งแต่ปฏิสนธิมาจนถึงวันที่อุปสมบท หมายความว่าให้นับตั้งแต่วันคลอดจนถึงวันที่อุปสมบทให้ได้ ๑๕ ปี กับอีก ๓ เดือนเต็มเป็นอย่างน้อย แล้วนับเอาวันที่อยู่ในครรภ์เพิ่มเข้าอีก ๕ เดือนจะเป็นอายุเต็ม ๒๐ ปี พอดี บุคคลที่มีอายุต่ำกว่านี้ถ้าให้อุปสมบท ผู้นั้นไม่เป็นอันอุปสมบท หรือเรียกว่าอุปสมบทไม่ขึ้น ถ้าขึ้นให้อุปสมบทให้จัดการตามควร ในที่นี้น่าจะหมายถึงหากประสงค์อุปสมบทอีก ต้องรอให้อายุครบกำหนดก่อนจึงมาขออุปสมบทใหม่ เพราะคุณสมบัติไม่บริบูรณ์จึงไม่มีภิกษุภาวะ แต่เมื่อคุณสมบัติครบถ้วนและรอจนอายุครบ ๒๐ ปีแล้ว กลับมาขออุปสมบทใหม่ ก็น่าที่จะให้อุปสมบทได้ ส่วนพระอุปัชฌาย์ที่ขึ้นอุปสมบทให้ทั้งที่รู้ว่ายู่วายไม่ครบ ๒๐ นั้น พระอุปัชฌาย์รูปนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์

^{๘๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๒/๑๓๓.

^{๘๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๓/๑๓๔.

^{๘๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๔/๑๕๑.

๒.๕.๒ กรณีเดิรถีย์ต้องการบวช^{๕๐}

หลักเกณฑ์นี้เกิดขึ้นเนื่องจากผู้ที่อุปสมบทแล้ว ต่อมากลับไปเข้าเป็นเดิรถีย์ เมื่อความทราบถึงพระพุทธเจ้าพระองค์จึงตรัสว่า ผู้เคยเป็นเดิรถีย์เข้ามาอุปสมบท ต่อมากลับไม่เชื่อฟังอุปัชฌาย์ ๆ ว่ากล่าวโดยธรรมกลับคัดค้านแล้วจากไปเข้ารีตเดิรถีย์อีก ครั้นแล้วขออุปสมบทใหม่ เช่นนี้ไม่ควรอุปสมบทให้

ส่วนกรณีที่ผู้เคยเป็นเดิรถีย์ประสงค์จะขออุปสมบทในพระศาสนา^{๕๑} นี้ จะต้องได้รับการอบรม คือ ปรีวาสเป็นเวลา ๔ เดือน คือให้โกนผม ปลงหนวด นุ่งห่มผ้าข้อมด้วยน้ำฝาด ทำผ้าห่มเจวียงบ่าข้างหนึ่ง กราบภิกษุทั้งหลายในที่นั้น เปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัย ๓ จบ แล้วให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอให้สงฆ์ให้ปรีวาสเป็นเวลา ๔ เดือน เมื่อไม่มีผู้คัดค้านจึงสำเร็จไปชั้นหนึ่ง ในระหว่าง ๔ เดือนนี้ถ้าประพฤติดนไม่เรียบร้อยไม่เป็นที่พอใจก็ไม่ควรอุปสมบทให้ ถ้าประพฤดิเรียบร้อยเป็นที่น่าพอใจจึงควรอุปสมบทให้ ยกเว้นเสียแต่พระญาติผู้เกิดในศากยสกุล ถ้าเคยเป็นเดิรถีย์มาก่อนแล้วมาขออุปสมบท ให้อุปสมบทได้โดยไม่ต้องเข้าปรีวาสเป็นเวลา ๔ เดือน^{๕๒} ข้อยกเว้นนี้พระองค์ได้ประทานเป็นข้อกำหนดพิเศษเพื่อสงเคราะห์พระญาติผู้เกิดในศากยสกุล การอบรมดังกล่าวนี้แม้จะคล้ายกับการขอบรรพชาเป็นสามเณร แต่การอยู่ปรีวาสดังกล่าว ผู้ปรีวาสก็ไม่มีสถานะเป็นบรรพชิต คงเป็นแต่เพียงการทดสอบดูว่าผู้นั้นมีความตั้งใจจริงในการขออุปสมบทหรือไม่เท่านั้น

สรุปว่า คุณสมบัติของผู้บวชนั้นจะต้องไม่ขัดกับหลักเกณฑ์ที่ได้บัญญัติไว้ในพระวินัย เช่น เป็นคนที่สมประกอบ ไม่มีภาระผูกพัน ไม่เคยต้องอาญาหลวง ไม่เป็นโจรผู้ร้าย ไม่เป็นโรคที่น่ารังเกียจ ไม่เป็นกะเทย ไม่ใช่คนลักเพศ ไม่เคยต้องอาบัติปาราชิก หากเคยเป็นภิกษุแต่ไม่เคยไปเข้ารีตเดิรถีย์ เป็นมนุษย์ ไม่เคยทำอนันตริยกรรม ไม่เคยข่มขืนภิกษุณี ไม่เป็นคน ๒ เพศ เป็นผู้ชายมีอายุครบ ๒๐ ปี หรือหากเป็นเดิรถีย์ประสงค์จะบวชต้องอยู่ปรีวาส ๔ เดือนจึงสามารถบวชได้

^{๕๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๖/๑๓๗.

^{๕๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๖/๑๓๗-๑๔๒.

๒.๖ กระบวนการตรวจสอบคุณสมบัติของคนที่จะเข้ามาบวช

กระบวนการคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ารับการอุปสมบทเข้าเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น จะขอกล่าวแต่เพียงวิธีที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน คือวิธี “ญัตติจตุตถกรรม”^{๕๒} ที่ใช้กันในฝ่ายเถรวาท วิธีการดังกล่าวนั้นก็ไม่ได้ต่างจากการคัดเลือกคนเข้าทำงานของฝ่ายโลกเท่าใดนัก เพราะโดยพื้นฐานแล้ว การคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นพระภิกษุนั้น อยู่บนพื้นฐานของระบบประชาธิปไตย คือต้องได้รับการยอมรับจากพระภิกษุที่เข้าร่วมสังฆกรรมนั้น

เพราะแต่ละขั้นตอนนั้น มีความซับซ้อน และมีทั้งข้อห้ามและขออนุญาต การที่คนที่มีความประสงค์จะเข้ามาสู่ความเป็นพระภิกษุ มิใช่เรื่องง่าย เนื่องจากพระภิกษุนั้นเป็นที่เคารพสักการะ เป็นผู้นำของประชาชนที่ศรัทธา หากว่าได้บุคคลไม่ดี มีความปรารถนาในลาภสักการะ หรือเป็นแต่เพียงอาศัยพระศาสนาหาผลประโยชน์ใส่ตัวเองแล้ว ผลเสียที่จะตามมา ก็ย่อมจะมากตามไปด้วย ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดแต่ละขั้นตอนของการคัดเลือกตามวิธีอุปสมบทต่อไป

๒.๖.๑ ขั้นตอนที่ ๑ การตรวจสอบคุณสมบัติทางกายภาพ (Physical test)

กระบวนการตรวจสอบคุณสมบัติทางกายภาพนี้ เป็นกระบวนการตรวจสอบขั้นต้น และเป็นกระบวนการที่สำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถ้าหากว่า ไม่ได้ใส่ใจกระบวนการนี้แล้ว ดำเนินการตามขั้นตอนอื่น ๆ ต่อไป จนถึงขั้นสุดท้ายคือการครองผ้ากาสาวพัสตร์แล้วก็ตาม ก็ไม่อาจเป็นพระภิกษุได้ คงเป็นได้เพียง “อนุปสัมบัน” คือผู้ที่มิได้รับการอุปสมบท หมายถึงมิได้เป็นพระภิกษุโดยอัตโนมัติ ผลเสียก็จะตกกับผู้อุปสมบทเอง เพราะจะเข้าใจว่าตนเองนั้นเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ ก็จะเข้าร่วมทำสังฆกรรม เช่น อุโบสถกรรม เป็นต้น ซึ่งจะทำให้สังฆกรรมเสียไป เพราะในสังฆกรรมนั้น มีข้อกำหนดว่า ห้ามมิให้ผู้ที่มิใช่พระภิกษุเข้าร่วมเป็นเด็ดขาด นอกจากนั้น ผลเสียอีกอย่างหนึ่งซึ่งใหญ่หลวงกว่า คือ ผู้อุปสมบทเองจะเป็นเหมือนกับคนหลอกลวง เพราะตนเองมิได้เป็นพระภิกษุ แต่เที่ยวอ้างว่าตนเองเป็นพระภิกษุ (สมณปฏิบัติ) เหมือนกับคนปลอมบวชเช่นกัน ย่อมได้รับผลบาปกรรมดังกล่าว ดังนั้น ทุกฝ่ายทั้งผู้อุปสมบทเอง พระอุปัชฌาย์และทุกคนที่เกี่ยวข้องต้องมีความสัตย์จริง ไม่ตั้งอยู่บนอคติเพื่อให้ผู้อุปสมบทกรรมบรรลุและได้ประโยชน์ทุกฝ่าย

^{๕๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๗/๑๕๖.

แม้ว่า พระพุทธศาสนาจะให้อิสรภาพและเสรีภาพกับบุคคลทุกจำพวกสามารถเข้ารับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ แต่เราก็มีข้อยกเว้นสำหรับบุคคลบางจำพวกที่ห้ามอุปสมบทโดยสิ้นเชิงไว้ ซึ่งได้แบ่งออกได้ดังนี้ คือ

๑) ผู้ที่เคยต้องอาบัติปาราชิก หมายถึง บุคคลที่เคยได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุมาก่อน แต่ทำผิดพระวินัยถึงขั้นต้องอาบัติปาราชิก ซึ่งเป็นอาบัติหนักที่สุด ต้องขาดจากความเป็นพระภิกษุในทันที จะลาสิกขาเองหรือยังคงถือเพศบรรพชิตอยู่ก็ไม่เป็นพระภิกษุแล้ว ซึ่งอาบัติปาราชิกนั้น มี ๔ ข้อ ได้แก่

ก. ความยินดี (มีเจตนา) และเสพเมถุนธรรมคือมีเพศสัมพันธ์โดยที่สุด กระทั่งเสพหรือมีเพศสัมพันธ์กับสัตว์เดรัจฉานทางปาก (มุขมรรค) ทวารเบา (ปัสสาวมรรค) และทวารหนัก (เวจจมรรค) ทางใดทางหนึ่ง

ข. ลักทรัพย์โดยเจตนา และทรัพย์หรือสิ่งของนั้นมีราคา ๕ มาสก^{๕๓} หรือ ๑ บาทขึ้นไป จะโดยเป็นคนลงมือเอง หรือสั่งให้คนอื่นลงมือก็ตาม

ค. มีเจตนาฆ่ามนุษย์ให้ตาย จะฆ่าเองหรือใช้คนอื่นก็ตาม แม้แต่เป็นคนหาอาวุธ เพื่อให้คนอื่นนำไปฆ่าก็ตาม โดยที่สุดคือการพรรณนาความตายด้วยประสงค์ว่าถ้าคนอื่นฟังหรือรับรู้แล้วจะฆ่าตัวตาย หากคนนั้นฟังหรือรับรู้แล้วทำตาม ฆ่าตัวเองตายไปเพราะคำพรรณนาหรือคำกล่าวนั้น ๆ พระภิกษุรูปนั้นก็ต้องขาดจากความเป็นภิกษุ

ง. มีเจตนาอวดอ้างตัวเองว่า มีคุณธรรมที่ไม่มีในตัวเอง เช่น ฌาน สมาธิ มรรค ผล หรือโดยที่สุดกระทั่งอวดอ้างว่า ตนเองนั้นมีความยินดีในเรือนว่างเปล่า (เรือนที่สำหรับปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุมรรคผล) ถ้าหากว่ามีคนเชื่อว่าภิกษุรูปนั้นมีคุณวิเศษนั้นจริงทันทีที่เชื่อ ภิกษุที่อวดอ้างคุณวิเศษหรืออุตริมนุษยธรรม (ธรรมที่สูงสุดในหมู่มนุษย์) ต้องขาดจากความเป็นพระภิกษุในทันที

๒) ผู้ที่ทำอนันตริยกรรม หมายถึง ผู้ที่ทำความหนักอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๕ ข้อนี้ คือ

ก. ปิตุฆาต ฆ่าบิดาผู้ให้กำเนิดตัวเอง^{๕๔}

^{๕๓} มาสก หมายถึง ชื่อมาตราเงินที่ใช้ในสมัยโบราณ มีอัตราเทียบกับเงินไทย คือ ๑ มาสก เท่ากับ ๒๐ สตางค์ ๕ มาสก เท่ากับ ๑ บาท, อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๓๒.

^{๕๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๓/๑๗๘.

- ข. มาตุฆาต ฆ่ามารดาที่ให้กำเนิดตัวเอง^{๕๕}
- ค. อรหันตฆาต ฆ่าพระอรหันต์^{๕๖}
- ง. โลหิตุปบาท มีเจตนาร้าย ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนพระโลหิตห้อ^{๕๗}
- จ. สังฆเภท ทำการยุแหย่ให้สงฆ์แตกกัน ไม่ทำอุโบสถร่วมกัน^{๕๘}

อนันตริยกรรม ทั้ง ๕ ประการข้างต้น เป็นกรรมหนัก ห้ามสวรรค์ ห้ามนิพพาน หมายความว่า หากผู้ใดทำแล้ว เมื่อเสียชีวิตแล้ว จะไม่อาจเกิดในสวรรค์ได้ และไม่สามารถจะบรรลุมรรคผลได้ เท่ากับว่าไม่อาจบรรลุนิพพานได้นั่นเอง

๓) ผู้ที่อายุยังไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ หมายถึง บุคคลที่ต้องการจะอุปสมบทนั้น มีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ นับตั้งแต่ปฏิสนธิในครรภ์มารดา จนถึงวันที่จะเข้ารับการอุปสมบท แม้จะผ่านขั้นตอนอุปสมบทแล้วก็ตาม ก็เป็นได้เพียง “สามเณร” เท่านั้น^{๕๙}

๔) ภิกษุที่เข้ารีตเดียรฉัตร หมายถึง บุคคลที่ยังเป็นพระภิกษุอยู่ แต่ไปเข้ารีตหรือเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่น (เดียรฉัตร หมายถึง นักบวชนอกศาสนาพุทธ) แต่สำหรับบุคคลทั่วไปหรือบุคคลดังกล่าว ลาสิกขาไปแล้ว ไปเข้ารีตศาสนาอื่น เมื่อจะหันกลับมาอุปสมบทอีก จะต้องเข้าพิธี “ติตถิยปริวาส” หมายถึง การฝึกตนเพื่อดูว่ามีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แท้จริงหรือไม่ เป็นเวลา ๔ เดือน ถ้าหากพิสูจน์ได้ว่ามีความเลื่อมใส มีศรัทธามั่นคงแล้ว จึงสามารถเข้ารับการอุปสมบทได้^{๖๐}

๕) อุกโตพยัญชนก (คน ๒ เพศ) หมายถึงบุคคลที่มีเพศชาย และเพศหญิงในตัวบุคคลเดียวกัน เมื่อถึงข้างแรม ก็จะกลายเป็นเพศหญิง เมื่อถึงข้างขึ้น เพศก็จะกลับเป็นเพศชายดังเดิม

^{๕๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๒/๑๓๗.

^{๕๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๔/๑๓๘.

^{๕๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๕/๑๓๙.

^{๕๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๕/๑๔๐.

^{๕๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๕/๑๕๒.

^{๖๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๖/๑๓๗.

๖) บัณฑิตเอก (กระเทย) หมายถึง คนที่เป็นเพศชาย แล้วตัดอวัยวะเพศของตน หรือคนที่แปลงเพศ อาจจะเป็นชายแล้วแปลงเป็นหญิง และแปลงจากเพศหญิงเป็นเพศชาย นับเข้าในประเภทนี้ทั้งนั้น^{๑๐๑}

๗) เถยสังวาส (คนลักเพศ) หมายถึงคนที่ลักเพศหรือขโมยเพศภิกษุ ซึ่งได้แก่คนที่ปลอมบวชเป็นพระภิกษุเอง และคนที่ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นพระภิกษุแล้ว แต่ยังปฏิบัติตนเองยังเป็นพระภิกษุอยู่^{๑๐๒}

๘) สัตว์เดรัจฉาน หมายถึง สัตว์เดรัจฉานทุกจำพวก รวมทั้งพวกกึ่งสัตว์กึ่งมนุษย์ เช่น นาค ครุฑ หรือมนุษย์ที่มีฤทธิ์ สามารถแปลงเป็นมนุษย์ได้ เช่น วิชยาร หรือ คนธรรพ์ เป็นต้น^{๑๐๓}

บุคคลทั้ง ๘ จำพวกนั้น ถือว่า เป็น “อภัพบุคคล” หมายถึง บุคคลที่ไม่สมควรให้เข้ารับการบรรพชาอุปสมบท^{๑๐๔} แม้จะเข้ารับการอุปสมบท ผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ จนเสร็จสิ้นแล้วก็ตาม ก็มีได้เป็นพระภิกษุตามนั้น ดังนั้น ขั้นตอนที่ ๑ คือ การตรวจสอบคุณสมบัติทางกายภาพ ถือเป็นปราการด่านแรกที่สำคัญอย่างมาก เพราะว่า ถ้าบุคคลที่จะเข้ารับการอุปสมบท จัดอยู่ในจำพวกใดจำพวกหนึ่งแล้ว ขั้นตอนที่เหลือทั้งหมด ถือเป็น โมฆะ คือใช้ไม่ได้ เพื่อให้กระบวนการหรือขั้นตอนนี้ ผ่านลุล่วงไปด้วยดี และบุคคลที่เข้ารับการอุปสมบท ก็บรรลुวัตถุประสงค์ อีกทั้งพระศาสนาจะได้บุคคลที่ดีเข้ามา จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระอุปัชฌาย์ ที่ให้การอุปสมบท ต้องตรวจสอบอย่างเข้มงวดเกี่ยวกับประวัติของผู้ขอรับการอุปสมบท อีกทั้ง ตัวผู้อุปสมบทเอง ก็ต้องบอกไปตามความจริง เพราะหากปิดบัง ผลเสียก็จะตกอยู่กับผู้อุปสมบทเอง เพราะหากเป็นอภัพบุคคลแล้ว ตนเองก็จะไม่ได้เป็นพระภิกษุตามที่ตั้งใจไว้ และเป็น “เถยสังวาส” คือตนเองมิได้เป็นพระภิกษุ แต่ขโมยความเป็นพระภิกษุไปหลอกลวงประชาชน วิบากกรรมก็ตกอยู่กับตนเอง และทำให้พระศาสนาหมัวหมองไปด้วย

^{๑๐๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๕/๑๗๓.

^{๑๐๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๐/๑๗๔.

^{๑๐๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๑/๑๗๕.

^{๑๐๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๐๘.

๒.๖.๒ ขั้นตอนที่ ๒ สัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบคุณสมบัติที่เป็นข้อห้าม เมื่อผ่าน ขั้นตอนที่ ๑ ซึ่งจะทำให้การกั้นกรองคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการอุปสมบท และจำเป็นอย่างมาก เพื่อขจัดบุคคลที่เป็น “อภัพบุคคล” ออกไป ซึ่งเป็นบุคคลที่องค์การหรือพระศาสนาปฏิเสธที่จะให้เข้าร่วมหมู่ เป็นสมาชิกขององค์กร บุคคลที่ผ่านเข้าขั้นตอนแรกมาได้ ถือว่ามีคุณสมบัติที่จะสำเร็จเป็นพระภิกษุได้ เมื่อผ่านกระบวนการทุกขั้นตอนแล้ว

ในขั้นตอนแรก เป็นแต่เพียงตรวจสอบประวัติทั้งโดยเอกสารที่มี เช่นใบรับรองการขออุปสมบท หรือจากบุคคลอ้างอิงทั้งหลาย สุดท้ายคือพระอุปัชฌาย์ที่จะตัดสินใจให้บุคคลนั้น เข้ารับการอุปสมบทได้ เมื่อเห็นว่าบุคคลนั้นมีคุณสมบัติผ่านขั้นตอนแรกแล้ว การอุปสมบทเป็นพระภิกษุนั้น โดยความนิยมจะต้องบรรพชาเป็นสามเณรมาก่อน หากผู้อุปสมบทไม่ได้เป็นสามเณรมาก่อน ก็จะทำกรอุปสมบทพร้อมกันทีเดียวคือบรรพชาและอุปสมบทไปพร้อมกัน วิธีการบรรพชาได้กล่าวไว้ในบทที่ ๑ แล้ว เมื่อพิธีบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว (ซึ่งก็คือผู้สมัครที่ผ่านการสอบข้อเขียนแล้ว จะขอเข้ารับการสัมภาษณ์) ก็จะถึงพิธีอุปสมบท ซึ่งต้องครบองค์ได้แก่

๑) มีพระภิกษุ (พระอันดับนาค) ไม่ต่ำกว่า ๑๐ รูป ไม่นับพระอุปัชฌาย์ หรือ ๕ รูปขึ้นไปในที่กั้นคาร หาภิกษุยาก

๒) มีพระอุปัชฌาย์ ทำหน้าที่เป็นคนสั่งสอน หรือพี่เลี้ยง ดูแลความประพฤติของพระใหม่

๓) มีพระอนุสาวนาจารย์ และพระกรรมวาจาจารย์ ซึ่งทั้งสองรูป จะทำหน้าที่ถามคุณสมบัติของผู้ขออุปสมบท ซึ่งพระภิกษุทั้งสองนี้ เรียกกันว่า กรรมวาจาจารย์หรือ “พระคู่สวด”^{๑๐๕}

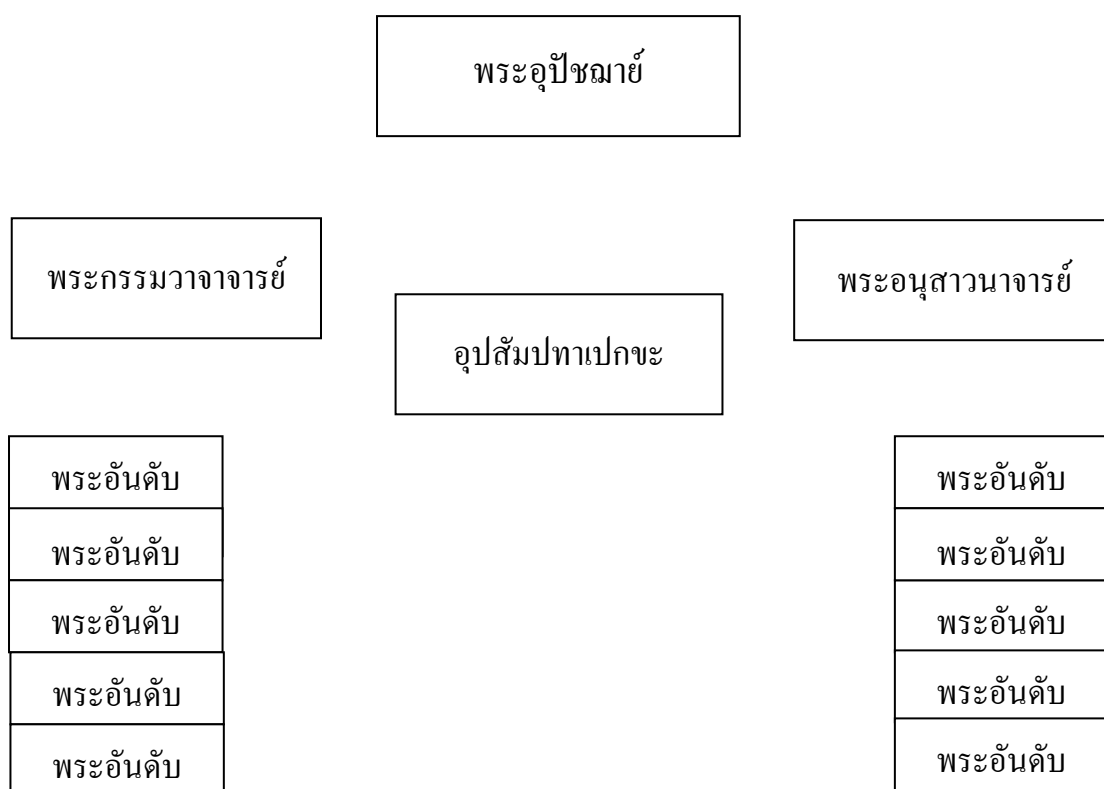
๔) กระทำในโรงอุโบสถ (พัทธสีมา)

“สวดซ้อม” ในสังฆกรรมนั้น พระอุปัชฌาย์ จะนั่งเป็นประธานอยู่ตรงกลางด้านหน้า ถัดมา พระอนุสาวนาจารย์และพระกรรมวาจาจารย์ จะนั่งทางซ้ายและขวามือของ

^{๑๐๕} พระคู่สวด หมายถึง คำเรียกภิกษุ ๒ รูป ผู้ทำหน้าที่สวดประกาศในท่ามกลางสงฆ์เวลาให้อุปสมบทหรือทำสังฆกรรมอื่น ๆ เรียกว่าพระคู่สวด หรือ พระกรรมวาจาจารย์, อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๖.

พระอุปัชฌาย์ อุปสัมปทาเปกขะ จะอยู่ตรงหน้าพระอุปัชฌาย์ และพระอันดับ จะนั่งล้อมอุปสัมปทาเปกขะ ซึ่งจะแสดงได้ดังภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ ๑ แผนภูมิแสดงตำแหน่งการนั่งของภิกษุในพิธีอุปสมบทแบบญัตติจตุตถกรรมของไทยในปัจจุบัน

เมื่อทุกรูปนั่งตามตำแหน่งของตนเรียบร้อยแล้ว อุปสัมปทาเปกขะ ก็จะกล่าวขอขมาพระอุปัชฌาย์ ต่อหน้าพระภิกษุสงฆ์ในที่ประชุม พร้อมกับประกาศขอให้พระอุปัชฌาย์รับตนเป็นศิษย์ว่า อุปัชฌาโย เม ภันเต โหหิ (ขอท่านจงเป็นพระอุปัชฌาย์ของข้าพเจ้า) ๓ ครั้ง ถ้าพระอุปัชฌาย์เห็นชอบ ยอมรับคำขอดังกล่าว ก็จะกล่าวยืนยันว่า โอปาโยกััง ปะภูริฐัง ปาสาทิเกนะ สัมปาเทหิ (หากท่านเห็นสมควร ก็จงทำสิ่งที่สมควรที่ก่อให้เกิดความเลื่อมใสเถิด) เมื่อขั้นตอนการขอร้องให้อุปัชฌาย์เป็นผู้รับรองการอุปสมบทของตนเองแล้ว พระอุปัชฌาย์ก็จะให้บริวาร ประกอบด้วย บาทร จีวร (ผ้าสำหรับห่มคลุม) สบง (ผ้าสำหรับนุ่ง) และ ผ้าสังฆาฏิ (ผ้าเอนกประสงค์) แก่อุปสัมปทาเปกขะ เป็นการยอมรับอุปสัมปทาเปกขะเป็นศิษย์ และเป็นผู้รับรองการอุปสมบทของอุปสัมปทาเปกขะนั้น

เมื่อทุกอย่างพร้อม พระกรรมวาจาจารย์ และพระอนุสาวนาจารย์ จะสวดประกาศ ขอมติสงฆ์ในที่ประชุมนั้น เพื่อสมมติตัวเองขึ้นเป็นผู้ถามอันตราสิกขธรรมของอุปสัมปทา-
เปกขะ เมื่อได้รับฉันทานุมัติจากที่ประชุมสงฆ์แล้ว พระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนา-
จารย์ ก็จะสวดถามอุปสัมปทาเปกขะ ทีละข้อ แล้วให้อุปสัมปทาเปกขะตอบตามความเป็นจริง
ซึ่งอันตราสิกขธรรมที่พระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์สวดถามนั้น มีความหมาย
และรายละเอียดดังนี้

อันตราสิกขธรรม หมายถึง ธรรมหรือสิ่งที่จะทำอันตราต่อการอุปสมบทแบ่ง
ออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ

- ก. ข้อต้องห้าม หมายถึง ถ้าหากมีแล้ว จะอุปสมบทไม่ได้
- ข. สิ่งจำเป็น หมายถึง ถ้าหากไม่มี ก็จะอุปสมบทไม่ได้

ในสิ่งที่เป็น “ข้อต้องห้าม” นั้น จะเป็นการตรวจสอบสุขภาพ (health test) ของ
อุปสัมปทาเปกขะ ซึ่งเป็นการถามถึงความสมบูรณ์ของสุขภาพ อันได้แก่ ความไม่เป็น
โรคติดต่อ ๕ ประการ ได้แก่^{๑๑๖}

๑) กุฏัจจ	หมายถึง	โรคเรื้อน
๒) คัณโท	หมายถึง	โรคฝี
๓) กิลาโส	หมายถึง	โรคกลากเกลื้อน
๔) โสโส	หมายถึง	โรคไข้มองคร่อ
๕) อปมาโร	หมายถึง	โรคลมบ้าหมูหรือลมชัก วิกลจริต

แม้ว่า ในทางพุทธบัญญัติได้จำกัดไว้เพียง ๕ ข้อก็ตาม แต่ว่า ก็ยังมีกฎหมายที่ได้
ออกมารองรับอีกหลายข้อ เช่น

- ๑) เป็นคนหลบหนีอาญาแผ่นดิน
- ๒) เป็นคนหลบหนีราชการ
- ๓) เป็นคนต้องหาในคดีอาญา
- ๔) เป็นคนเคยถูกตัดสินจำคุกฐานเป็นผู้ร้ายสำคัญ

^{๑๑๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๘-๘๙/๑๔๒-๑๔๔.

- ๕) เป็นคนถูกห้ามอุปสมบทเด็ดขาดทางศาสนา
- ๖) เป็นคนมีโรคติดต่อร้ายแรง เช่น วัณโรคในระยะอันตราย
- ๗) เป็นคนมีอวัยวะพิการจนไม่สามารถปฏิบัติกิจพระศาสนาได้^{๑๑๑}

ปัจจุบันนี้มีโรคติดต่อหลายโรคที่ถือเป็นโทษร้ายแรง ซึ่งแม้ว่าพระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติไว้ แต่เราสามารถสงเคราะห์หรือเข้ากันได้กับข้อใดในข้อหนึ่งใน ๕ ข้อนั้น เช่น โรคเอดส์ ก็จัดเข้าในโรคเรื้อนได้

สำหรับท่านที่จะอุปสมบท เมื่อตรวจดูตัวเองว่ามีคุณสมบัติดังกล่าวนี้ครบบริบูรณ์ทุกประการดีแล้ว ตนเองต้องการอุปสมบทอยู่วัดใดก็ต้อไปหาเจ้าอาวาสวัด^{๑๑๒} เพื่อที่จะได้อยู่วัดเพื่อเป็นการซักซ้อมความพร้อมจากพระอาจารย์ที่เลี้ยงเพื่อทำความเข้าใจในหัวข้ออันตรายิกกรรมให้เข้าใจต่อไป

๒.๖.๓ ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบคุณสมบัติที่จำต้องมี

เมื่อผ่านกระบวนการกั้นกรองแต่ละขั้นตอนมาแล้ว อุปสัมปทาเปกขะ ก็จะถูกพระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ถามคุณสมบัติที่จะต้องมียีก ๘ ข้อ ซึ่งถ้าหากมี ก็ตอบว่า อามะ กันเต (มี ขอรับ) หรือ ถ้าหากไม่มี ก็ตอบว่า นัตถิ กันเต (ไม่มี ขอรับ) ซึ่งคำถาม ๘ ข้อนั้น ได้แก่^{๑๑๓}

๑) มนะสุโสติ	ท่านเป็นมนุษย์ ไซ้หรือไม่
๒) ปุริโสติ	ท่านเป็นผู้ชาย ไซ้หรือไม่
๓) ภูชิสโสติ	ท่านเป็นไท หรือมิได้เป็นทาสของใคร ไซ้หรือไม่
๔) อะนะโณติ	ท่านเป็นคนไม่มีหนี้สิน ไซ้หรือไม่
๕) นะสิ ราชะกะโกฏ	ท่านมิได้เป็นคนที่รับราชการ ไซ้หรือไม่

^{๑๑๑} พีรพล กนกวลัย, *ใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบท*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ม.ป.ป.), หน้า ๒,

^{๑๑๒} สุรพันธ์ พ่วงภักดี, *ประเพณีไทย ฉบับพระมหาราชครู*, (พระนคร : โรงพิมพ์ลูก ศ. ชรรวมภักดี, ๒๕๑๑), หน้า ๓๕.

^{๑๑๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๕/๑๕๒.

๖) อะนุญญาโตติ มาตาปิตุหิ ท่านได้รับอนุญาตแล้วจากมารดาบิดาให้อุปสมบทได้ ใช่หรือไม่

๗) ประิพฺจนณวิสะติวัตโสสิ ท่านมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์แล้ว ใช่หรือไม่

๘) ประิพฺจนณเต ปิตตะจีวะรัง ท่านมีบาตรและจีวรครบแล้ว ใช่หรือไม่

จุดประสงค์ของการถามคำถามทั้ง ๘ ข้อนี้ เพื่อป้องกันภัยให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งตัวผู้อุปสมบทเอง ภิกษุที่ร่วมสังฆกรรมและผู้ที่เสียประโยชน์เมื่อบุคคลนั้นได้รับการอุปสมบท ซึ่งผู้วิจยวิเคราะห์ในแต่ละข้อมีความหมายดังต่อไปนี้

คำถามข้อที่หนึ่ง ที่ว่า “ท่านเป็นมนุษย์หรือไม่”^{๑๑๑} เป็นการถามอุปสัมปทาเปกขะ ถึงกำเนิดที่แท้จริง เพราะถ้าหากอุปสัมปทาเปกขะไม่ได้เป็นมนุษย์ แม้จะให้อุปสมบทไปอุปสัมปทาเปกขะก็มีได้เป็นพระภิกษุ ดังที่ได้กล่าวไว้ในขั้นตอนที่ ๑ ซึ่งได้ระบุว่าใครบ้างที่เข้าข่ายเป็น “อภัพบุคคล”คำถามข้อนี้ เป็นการรักษาประโยชน์ของอุปสัมปทาเปกขะเอง มิให้เป็นผู้ปลอมบวชหรือเป็นคน “ลักเพศ”

คำถามข้อที่สอง ที่ว่า “ท่านเป็นผู้ชายหรือไม่”^{๑๑๒} เป็นคำถามที่จะคัดเลือกเฉพาะผู้ชายเท่านั้น เพราะการบวชเป็นพระภิกษุนั้นจำกัดไว้เฉพาะผู้ชายเท่านั้น หากเป็นผู้หญิงมีความประสงค์จะอุปสมบท ก็ต้องบวชเป็นพระภิกษุณีให้ถูกต้องตามพระบัญญัติ จะปะปนกันมิได้ หรือหากเป็นอภัพบุคคล เช่น บัณเฑาะก์ หรืออุกโตพยัญชนกก็ไม่สามารถบวชได้ ซึ่งคำถามข้อนี้ ก็เพื่อรักษาผลประโยชน์ของอุปสัมปทาเปกขะ เช่นกัน

คำถามข้อที่สาม ที่ว่า “ท่านเป็นไท หรือไม่”^{๑๑๓} จุดประสงค์ก็เพื่อจะรักษาผลประโยชน์ของเจ้านายที่เป็นเจ้าของอุปสัมปทาเปกขะ ซึ่งสมัยก่อนการค้าขายทาสยังมีอยู่ ถ้าหากว่าทาสหนีไปขออุปสมบทแล้ว นายของทาสผู้นั้นก็จะติฉินนินทาพระศาสนา และพระภิกษุรูปนั้นก็จะเป็นเยี่ยงอย่างของทาสคนอื่น ๆ ที่ต้องการพ้นจากความเป็นทาสก็จะหนีไปบวช ก่อความเดือดร้อนให้เจ้านายและนำภัยมาสู่พระภิกษุอื่น ๆ ได้ แต่ถ้าได้รับการยินยอมจากเจ้านายก็อุปสมบทได้เช่นกัน

^{๑๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๑/๑๓๕-๑๓๗.

^{๑๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๑/๑๓๕-๑๓๗.

^{๑๑๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๗/๑๕๑.

คำถามข้อที่สี่ ที่ว่า “ท่านเป็นคนไม่เป็นหนี้ ไร่หรือไม่”^{๑๑๓} จุดประสงค์ของการถาม ก็เป็นเช่นเดียวกับคำถามข้อที่สามข้างต้น เพราะเมื่อลูกหนี้อุปสมบทไปแล้ว หนี้ที่เจ้าหนี้จะได้คืนก็สูญไปด้วย เจ้าหนี้ก็จะตามทวงกับพระภิกษุรูปนั้นตลอดเวลาจนไม่มีเวลาปฏิบัติสมณธรรม หรือขโมยบาตรและจีวรเป็นการใช้หนี้เป็นต้น แต่มีใช้ว่าคนที่มิหนี้สินอยู่จะอุปสมบทไม่ได้ เพราะว่ามีแนวทางแก้ไขอยู่ นั่นคือ ต้องได้รับการยินยอมจากเจ้าหนี้เสียก่อน ซึ่งในประเทศไทยก่อนบวชก็จะมีกรขอขมาลาอุปสมบท ซึ่งก็คือวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

คำถามข้อที่ห้า ที่ว่า “ท่านมิใช่ข้าราชการ ไร่หรือไม่”^{๑๑๔} หมายถึง คนที่รับราชการ รับเงินเดือนของพระราชาหรือของรัฐ ถ้าหากไม่ได้รับการยินยอมให้เข้ารับการอุปสมบท พระภิกษุจะให้บุคคลคนนั้นบรรพชาอุปสมบทไม่ได้ เพราะบุคคลผู้นั้นถือได้ว่ามีเจ้านาย เช่นเดียวกับคำถามข้อที่สาม หากให้อุปสมบทไปพระราชอาจทรงกริ้วและทำอันตรายภิกษุได้ และการให้อุปสมบทแก่ข้าราชการ โดยมีได้รับการยินยอมจากพระราชาหรือรัฐ อาจเป็นการเปิดทางให้คนหนีราชการได้ เช่น ทหารที่จะออกรบ เมื่อไม่ยอมออกรบก็จะหนีมาขออุปสมบทเป็นต้น ดังนั้น คำถามนี้จึงถามเพื่อรักษาผลประโยชน์ของเจ้านายและคุ้มครองพระภิกษุ เช่นกัน

คำถามข้อที่หก ที่ว่า “ท่านได้รับอนุญาตจากมารดาบิดาแล้ว ไร่หรือไม่”^{๑๑๕} แม้ว่าอุปสัมปทาเปกจะบรรลุนิติภาวะมีอายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์แล้วก็ตาม แต่การจะอุปสมบทได้นั้น ก็ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครองด้วยเช่นกัน จุดประสงค์ก็คือรักษาวงศ์ตระกูลของอุปสัมปทาเปกจะและแสดงความเคารพต่อบุพพการี เพราะในบางตระกูลมีลูกชายเพียงคนเดียวและจะเป็นคนสืบสกุลหรือดูแลกิจการงานของตระกูล หรือพ่อแม่ไม่อาจช่วยเหลือตัวเองได้ต้องพึ่งพาลูกคนนั้น ถ้าหากลูกคนนั้นอุปสมบทไปก็จะไม่มีใครสืบทอดสกุล รัชมรดก ดูแลกิจการ หรือดูแลพ่อแม่ยามแก่เฒ่า เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องขออนุญาตผู้ปกครองก่อน

^{๑๑๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๖/๑๕๐.

^{๑๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๐/๑๔๕-๑๔๖.

^{๑๑๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๕/๑๖๔.

คำถามข้อที่เจ็ด ที่ว่า “ท่านมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์แล้ว ใช่หรือไม่”^{๑๑๖} ก็เพื่อจะป้องกันอภัพบุคคลเข้ามารับการอุปสมบทเพราะยังไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอ ซึ่งแม้พระภิกษุจะทำการอุปสมบทไปก็คงเป็นได้เพียงสามเณรเท่านั้น และพระภิกษุที่เข้าร่วมสังฆกรรมนั้น ก็ต้องอาบัติด้วยเช่นกัน เพื่อรักษาอุปสัมปทาเปกขะจึงให้ถามคำถามข้อนี้ด้วย เหมือนกับคำถามข้อที่หนึ่ง

คำถามข้อที่แปด ที่ว่า “ท่านมีบาตรและจีวรครบบริบูรณ์แล้ว ใช่หรือไม่”^{๑๑๗} เพื่อที่ว่า คนที่เข้ามาอุปสมบทจะต้องมีบริวารที่เป็นของตนเอง เพราะปรากฏว่าผู้ประสงค์จะอุปสมบท แต่ไม่มีบาตรและจีวรครบ จึงได้ขโมยภิกษุที่รู้จักกัน เมื่ออุปสมบทแล้วก็ถูกทวงคืน ทำให้ไม่มีทั้งบาตรและจีวร เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าวจึงต้องถามคำถามดังกล่าว

จากคำถามทั้ง ๘ ข้อดังกล่าว ถ้าหากอุปสัมปทาเปกขะตอบว่า นัตถิ ภัณฑะ ซึ่งเป็น การปฏิเสธคุณสมบัติที่จำเป็นข้อใดข้อหนึ่ง การอุปสมบทถือเป็นโมฆะเพราะอุปสัมปทาเปกขะขาดคุณสมบัติบางประการไป ซึ่งพอสรุปคำถามได้ว่า ข้อที่ ๑, ๒ และ ๓ เป็นคุณสมบัติที่ขาดไม่ได้ ถ้าไม่มีแม้จะตอบยอมรับไปจนถึงสิ้นสุดการอุปสมบทก็หาเป็นพระภิกษุไม่ ส่วนข้อที่เหลือแม้จะตอบยอมรับขัดกับความเป็นจริงบ้าง เมื่อสิ้นสุดแล้วก็ยังคงเป็นพระภิกษุที่สมบูรณ์ แต่อาจก่อปัญหาตามมาภายหลังได้

๒.๖.๔ ขั้นตอนที่ ๔ การขออนุญาตจากที่ประชุม

เมื่อพระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ได้สวดถามอันตราภิกขกรรมเสร็จสิ้นแล้ว เป็นอันว่าอุปสัมปทาเปกขะได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณสมบัติเป็นที่เรียบร้อย พร้อมทั้งจะเสนอชื่อเข้าที่ประชุม เพื่อให้สงฆ์หรือพระภิกษุในที่ประชุมทุกรูปรับทราบ และลงมติพิจารณาว่าเห็นสมควรจะให้อุปสัมปทาเปกขะนั้นเข้าหมู่หรือเป็นสมาชิกหรือไม่ ซึ่งจะ เป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ที่ต้องประกาศบอกสงฆ์ที่เรียกว่า “ผศียงสงฆ์”^{๑๑๘} เพื่อบอก รายละเอียดเกี่ยวกับตัวอุปสัมปทาเปกขะ ซึ่งถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า

^{๑๑๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๕/๑๕๒-๑๕๔.

^{๑๑๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๘/๑๘๒-๑๘๔.

^{๑๑๘} พระธรรมกิตติวงศ์, คำวัด, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๘), หน้า ๖๑๗.

“ณ บัดนี้ ท่านทั้งหลาย มีสามเณร ซึ่งเป็นอุปสัมปทาเปกษะของข้าพเจ้า มาขอเข้ารับการอุปสมบทกะพระสงฆ์ ข้าพเจ้าจึงขอเชิญสงฆ์ได้ถามอันตรายกกรรมกะสามเณร..... เมื่อถามแล้ว ก็ขอให้ทราบเวลาที่สมควร แล้วจึงให้สามเณร อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมที่เหมาะสมและไม่วิบัติเพื่อให้การอุปสมบทสำเร็จลุล่วงไปด้วยเถิด” (เครื่องหมาย สำหรับใส่ชื่อของสามเณรที่เรียกว่า “ฉายา”)

คำกล่าวเผด็จสงฆ์ของพระอุปัชฌาย์ เป็นเหมือนการประกาศให้สงฆ์รับทราบว่า ผู้ที่จะขออุปสมบทหรืออุปสัมปทาเปกษะที่จะต้องลงมตินั้นเป็นใคร มีคุณสมบัติครบหรือไม่ ถ้าหากคนเห็นว่าไม่สมควรจะได้ลงมติคัดค้าน หรือกล่าวทักท้วงในท่ามกลางสงฆ์ได้ และจะรู้ว่าเมื่อรับรองไปแล้ว ใครเป็นผู้ปกครองของพระใหม่รูปนี้

เมื่อพระอุปัชฌาย์กล่าวประกาศดังนี้แล้ว พระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ ก็จะตั้งญัตติและขอให้สงฆ์ให้ความเห็นชอบ (ตั้งญัตติ ๑ ครั้ง และสวดประกาศขอมติ ๓ ครั้ง ซึ่งถอดความได้ว่า

“(ญัตติ) ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สามเณรที่ชื่อว่า นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกษะของท่าน บริสุทธิจากอันตรายกกรรมแล้ว และมีบาตรจีวรครบบริบูรณ์ มาขออุปสมบทกะสงฆ์ โดยมีท่าน เป็นอุปัชฌาย์ ถ้าเวลาถึงพร้อมแล้วละก็ สงฆ์ก็พึงให้สามเณร อุปสมบทโดยมีท่าน เป็นอุปัชฌาย์เถิด นี่คือญัตติ” จากนั้น ก็จะสวดประกาศ (อนุสาวนา) ๓ ครั้ง เพื่อให้สงฆ์ให้ความเห็นชอบ หรือคัดค้านติดต่อกันไปว่า

“ขอสงฆ์จงฟังคำของข้าพเจ้า สามเณรที่ชื่อว่า นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกษะของท่าน บริสุทธิจากอันตรายกกรรมแล้ว และมีบาตรจีวรครบบริบูรณ์ มาขออุปสมบทกะสงฆ์ โดยมีท่าน เป็นอุปัชฌาย์ สงฆ์ก็ให้สามเณร อุปสมบทโดยมีท่าน เป็นอุปัชฌาย์ หากท่านผู้ใดในที่นี้ เห็นด้วยกับการที่ให้สามเณร อุปสมบทโดยมีท่าน เป็นอุปัชฌาย์ ก็ขอให้นั่งคุษฎีภาพ แต่ถ้าหากท่านผู้ใดไม่เห็นด้วย ก็ขอให้กล่าวคัดค้าน

ถึงครั้งที่สอง ขอสงฆ์จงฟังคำของข้าพเจ้า..... ฯลฯ ก็ขอให้คัดค้าน

ถึงครั้งที่สาม ขอสงฆ์จงฟังคำของข้าพเจ้า..... ฯลฯ ก็ขอให้คัดค้าน”^{๑๑๕}

^{๑๑๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๗/๑๕๖.

ถ้าหากว่า สงฆ์ทุกรูปในที่ประชุมให้ความเห็นชอบที่จะให้อุปสัมปทาเปกขะนั้น อุปสัมปทาได้ ก็จะนั่งนิ่งกันทุกรูปเป็นการยอมรับโดยคุณฎีกาภาพ แต่ถ้ามีพระภิกษุไม่เห็นด้วยกับการอุปสมบทนั้นคัดค้านแม้แต่เพียงรูปเดียว ไม่ว่าจะเหตุผลใดก็ตาม การอุปสมบทถือเป็นอันสิ้นสุด ล้มเลิกไป อุปสัมปทาเปกขะนั้นไม่อาจเป็นพระภิกษุได้^{๑๒๐} แต่ถ้าหากว่าทุกรูปให้ความเห็นชอบ นั่งนิ่ง ไม่มีรูปใดคัดค้าน อุปสัมปทาเปกขะนั้นก็สำเร็จเป็นพระภิกษุในทันทีที่พระกรรมวาจาจารย์และอนุสาวนาจารย์สวดถึงคำว่า “แต่ถ้าหากท่านผู้ใดไม่เห็นด้วย ก็ขอให้กล่าวคัดค้าน” ในครั้งที่ ๓ เท่านั้น พิธีการอุปสมบทก็เป็นอันสำเร็จจุลวง

ปัจจุบัน จะมีการลงเวลาที่พิธีกรรมสำเร็จ และชื่อพระอุปัชฌาย์ พระกรรมวาจาจารย์ พระอนุสาวนาจารย์ และจำนวนพระภิกษุที่เข้าร่วมสังฆกรรมเป็นหลักฐานสำคัญ เพียงเท่านี้การอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาถือเป็นอันเสร็จสิ้น

เมื่อได้รับการอุปสมบทสำเร็จเรียบร้อยแล้ว พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ว่า เมื่ออุปสมบทเสร็จให้อุปัชฌาย์^{๑๒๑} บอกสิ่งที่ควรรู้เบื้องต้นว่า

๑) ให้รู้ว่า ชีวิตของพระภิกษุจะอยู่ได้ด้วยเครื่องอาศัยเลี้ยงชีพอย่างไร เรียกว่า นิสสัย ๔^{๑๒๒} ซึ่งก็คือปัจจัย ๔ สำหรับชีวิตของพระภิกษุ

^{๑๒๐} ปัจจุบันพระสงฆ์ในที่ประชุมเป็นแก่งค์ประกอบเพื่อให้การบวชเสร็จสิ้นลงเท่านั้น ส่วนใหญ่แทบไม่มีความเห็นในการแสดงสิทธิในเรื่องนี้.

^{๑๒๑} อุปัชฌาย์ คือผู้ที่ช่วยให้คำแนะนำ ผู้ที่เข้ามาสู่การอุปสมบท จะต้องเป็นผู้ดูแลเบื้องต้นเพราะยังไม่รู้ธรรมเนียม ยังปกครองตัวเองไม่ได้ ต้องขอให้ท่านมาดูแล, อ้างใน พระพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **สอนภาค - สอนทิด : ชีวิตพระ - ชีวิตชาวพุทธ**, หน้า ๓๐.

^{๑๒๒} คำว่า “นิสสัย” ที่ปรากฏในอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบพระอุปัชฌาย์ มีความหมาย ๒ นัย กล่าวคือ ๑. นิสสัย หมายถึง ที่พึ่ง ที่อาศัย เช่น การขอนิสสัยในการอุปสมบท ถ้าเป็นการกล่าวร้องขอต่อพระอุปัชฌาย์ในพิธีอุปสมบท ขอให้ท่านเป็นที่พึ่งที่อาศัยของตน หน้าที่ปกครอง สั่งสอนให้การศึกษาอบรมต่อไป อบรมเท่าที่ยังเป็นพระนวกะ ส่วนอาจารย์ผู้ให้ นิสสัยคือ อาจารย์ผู้รับที่จะทำหน้าที่เป็นที่พึ่งที่อาศัยปกครอง แนะนำในการศึกษาอบรม ถือเป็นกิจเบื้องต้นก่อนพิธีอุปสมบท นิสสัย ตามนัยนี้ครอบคลุมหน้าที่พระอุปัชฌาย์ ๓ ลักษณะ คือ ๑) หน้าที่ยกอุบลบุตรขึ้นสู่เพชรบรรพชิต ๒) หน้าที่การให้ที่พึ่งพึ่งอาศัยและการศึกษาอบรมในสำนัก ๓) หน้าที่ปกครองดูแลความเป็นอยู่ของพระนวกะด้วยความเอื้อเพื่อเกื้อกูลอุบลบุตรกับบุตร และ ๒. นิสสัย หมายถึง ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต ๔ อย่าง คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ กิถานเภสัช. อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๑๒๕.

กรรมวาจาจารย์ กับอนุสาสนาจารย์ สงฆ์พิจารณาคุณสมบัติของท่านผู้ที่มาขอบวชเสร็จแล้ว ก็จะตั้งข้อเสนอเรียกว่า ญัตติ และให้ลงมติยอมรับให้อุปสมบทหรือไม่ ถ้าไม่มีใครคัดค้าน ก็ประกาศย้า ๓ ครั้ง แนใจแล้วก็เป็นอย่างนั้นว่า สำเร็จความเป็นภิกษุ

จากการศึกษาเรื่องวิวัฒนาการการบวชในพระพุทธศาสนา พบว่า สมัยพุทธกาล กุลบุตรออกบวชเพราะเกิดความเบื่อหน่ายและมุ่งแสวงหาความพ้นทุกข์ ดำเนินชีวิตที่ทวนกระแสของกิเลส พร้อมกันนั้นก็ฝึกฝนอบรมตนเองทางกาย วาจา และใจให้สูงยิ่งขึ้นไปถึงภาวะของความพ้นทุกข์ โดยในช่วงแรกพระพุทธเจ้าทรงประทานการบวชให้เองที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา ต่อมาทรงเห็นความลำบากของพระสาวกที่ต้องพากุลบุตรผู้ศรัทธาจากที่ไกล ๆ เข้าพบเพื่อขอบวช จึงได้ทรงอนุญาตให้บวชด้วยวิธีติสฺรณคมณฺญอุปสัมปทา คือ การอุปสมบทด้วยการถึงติสฺรณคมณฺญ์ เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญมากขึ้น พระองค์ทรงมอบอำนาจให้สงฆ์ดำเนินการรับสมาชิกเข้าหมู่กันเอง ที่เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา การบวชแบบญัตติจตุตถกรรม ใช้ตั้งแต่บัดนั้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ในบทที่ ๓ ผู้วิจัยจะได้แสดงถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวชในสังคมไทยต่อไป

บทที่ ๓

ปัญหาเกี่ยวกับการบวชในสังคมไทย

ปัญหาเรื่องการบวชในสังคมไทยเป็นปัญหาที่หมักหมมยืดเยื้อมายาวนาน เช่นกรณีผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุหรือสามเณรบางส่วนปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณเพศ เช่น ไม่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ซึ่งเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของชาวพุทธ และสร้างความมัวหมองให้กับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้มักมิได้ใส่ใจในการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง จึงทำให้เกิดปัญหามากขึ้นทุกวัน

แสวง อุดมศรี กล่าวไว้ใน “การปกครองคณะสงฆ์ไทย” ว่าสภาพการณ์ทั่วไปของการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีลักษณะที่ไม่เป็นเอกภาพและไม่มีแผนนโยบายทำงานที่เด่นชัด เป็นแต่เพียงทำงานตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น^๑

สถานการณ์ของสถาบันสงฆ์ในประเทศไทยปัจจุบัน จึงอยู่ในลักษณะตรงกับทรุดตงจะเห็นได้จาก ภาวะการณของคนในสังคมที่ไม่นิยมบวช หรือการขาดพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน วัดปราศจากคนดูแล และยังไม่รวมถึงความประพฤติของพระสงฆ์ที่มีลักษณะย่อหย่อนพระธรรมวินัย มีอาจารย์ที่ไม่สมควร ดัดสิ่งเสพติดให้โทษ หรือการตกเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการประพฤติเสียหายทางเพศอยู่เป็นประจำ ซึ่งความประพฤติเหล่านี้นำมาซึ่งความไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อประชาชนทั่วไปในสังคม และปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของคณะสงฆ์ไทยเวลานี้ คือ การไม่มีระบบกลั่นกรองผู้ที่มาบวช กระบวนการส่วนใหญ่ในเวลานี้มิได้มีอะไรมากกว่าพิธีอุปสมบท ซึ่งก็กลายเป็นพิธีกรรมไปแล้ว ใครที่สามารถกล่าวขานนาได้และมีอัฐบริวารครบก็สามารถบวชพระได้^๒ การกลั่นกรองผู้บวชแม้จะเป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ดังในอดีตก็ตาม แต่การที่คณะสงฆ์มีการควบคุมจำนวน

^๑ แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒-๑๓.

^๒ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนานอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๗.

อุปัชฌาย์ และมีผู้จะบวชเป็นจำนวนมาก ทำให้เป็นการยากที่อุปัชฌาย์จะรู้จักผู้บวชได้ทุกคน เมื่อไม่มีระบบกลั่นกรองที่ดีพอ ทำให้มีบุคคลที่ไม่มีคุณสมบัติเหมาะสม เข้ามาเป็นสมาชิก คณะสงฆ์เป็นจำนวนมาก และมักถูกปล่อยปละละเลยจากอุปัชฌาย์ จากการสอบถาม พระภิกษุสามเณรจำนวน ๕๒๐ รูป เมื่อปี ๒๕๓๘ มีถึงร้อยละ ๖๖ หรือ ๒ ใน ๓ ที่ระบุว่า อุปัชฌาย์ไม่สั่งสอนอย่างใกล้ชิด ไม่เอาใจใส่ และมีการกิจอย่างอื่นมากเกินไป ไม่รวมร้อยละ ๑๘ ที่บอกว่าอุปัชฌาย์ขาดความรู้ความสามารถ^๓

การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมได้ ต้องขึ้นอยู่กับคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญ แต่ก็เป็นที่น่าทราบดีว่าพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีคุณภาพลดน้อยถอยลง โดยเฉพาะในด้านวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอนธรรมจนไม่เพียงจะสูญเสียความเป็นผู้นำในทางคุณธรรมและสติปัญญาเท่านั้น หากยังสูญเสียศรัทธาจากญาติโยมอีกด้วย

จุดอ่อนสำคัญของคณะสงฆ์ไทยเวลานี้ก็คือ การไม่มีระบบกลั่นกรองผู้ที่จะมาบวช กระบวนการส่วนใหญ่ในเวลานี้มิได้มีอะไรมากไปกว่าพิธีอุปสมบท ซึ่งก็กลายเป็นเพียงพิธีกรรม ร้ายกว่านั้นก็คือเดี๋ยวนี้หย่อนยานกระทั่งแม้ว่าเมามายจนต้องจำคำขานนาคไม่ได้เลยก็ยังสามารถบวชเป็นพระได้ ไม่เว้นแม้แต่ผู้ที่เคยต้องปาราชิกหรือถูกจับสึกมาแล้ว

อันที่จริงการกลั่นกรองผู้บวชมีอยู่แล้วตามวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ แต่ทุกวันนี้อุปัชฌาย์แทบไม่ได้ทำหน้าที่ที่กลั่นกรองผู้บวชอีกแล้ว เพราะนอกจากจะไม่รู้จักผู้บวชเป็นส่วนตัวแล้ว อาจมีเป็นจำนวนมากที่รอบวช จนต้องเริ่มทำพิธีบวชกันตั้งแต่เช้ามีด ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมีการควบคุมจำนวนอุปัชฌาย์ ในตำบลหนึ่งมิได้เพียงหนึ่งซึ่งก็คือเจ้าคณะตำบล จึงเป็นการยากที่จะรู้จักผู้คนที่ในพื้นที่ของตนได้อย่างทั่วถึง ยิ่งไปกว่านั้น อุปัชฌาย์ยังมีงานคณะสงฆ์มากมายในฐานะที่เป็นเจ้าคณะระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ตำบลไปจนถึงจังหวัด จึงมักไม่มีเวลาที่จะตรวจสอบผู้ที่มาบวชได้ ดังนั้นจึงปรากฏว่าผู้ที่ไม่พร้อมจะเป็นพระสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ได้เป็นจำนวนมากและเมื่อมาบวชแล้ว ก็มักถูกปล่อยปละละเลยจากอุปัชฌาย์อาจารย์^๔

สุรินทร์ พัฒนศิริ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ปัจจุบันตามวัดต่าง ๆ มักจะทอดทิ้งเรื่องของการฝึกอบรม ส่วนมากมักจะไม่ค่อยสนใจสัททวิหาริก ครูอาจารย์ก็ไม่สนใจศิษย์มักจะปล่อย

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๘.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๖-๒๗๘.

ปลงละเลยแบบตัวใครตัวมัน เจ้าอาวาสก็ไม่สนใจลูกวัด อุปัชฌาย์ก็ไม่สนใจสหัชกริก ปล่อกันไปตามเรื่องตามราว^๕

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องปัญหาการบวชในเว็บไซต์ มีผู้ตั้งกระทู้ไว้ว่า พระสงฆ์ปัจจุบันเหมือนกาฝากสังคม เพราะพบพระสงฆ์บางรูปประพฤติผิดวินัยสงฆ์ เช่น ดื่มสุรา เที่ยวกลางคืน เล่นฟุตบอล ดูวิดีโอลามก เล่นตะกร้อ แอ้มมีแฟนอีกต่างหาก เป็นแบบนี้เหมือนกันแทบจะทุกวัด จากนั้นเกิดการโต้ตอบกันในประเด็นนี้ว่า การทำผิดวินัยสงฆ์มีเฉพาะพระสงฆ์บางรูปเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าพระสงฆ์จำนวนอีกเป็นแสนรูปจะทำผิดวินัยสงฆ์อย่างที่มองเห็น เพราะการตัดสินเพียงเพราะว่าปลาตัวเดียวกันในข้องตายแล้วตัวอื่นจะต้องเหม็นเน่าไปด้วยนั้นดูเป็นความคิดที่ตื้นเกินไป พระสงฆ์มีเป็นแสน ล้วนมาจากต่างพ่อต่างแม่ ต่างฐานะ ต่างระดับการศึกษา ต่างอุปนิสัย เมื่อมาบวชแล้วบางรูปก็ยังติดนิสัยฆราวาสเดิม เคยประพฤตินตอนเป็นฆราวาสอย่างไรก็ยังปฏิบัติอย่างนั้น ถ้าเป็นเช่นนี้ก็จะทำให้ผิดวินัยสงฆ์ได้ พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอีกเป็นจำนวนมากยังมีอยู่ แต่คุณมองไม่เห็น คนไทยจำนวน ๖๐ กว่าล้านคน มีคนที่ประพฤติชั่วเพียงน้อยนิดแต่เป็นข่าวให้ได้ยินทุกวัน ถ้าชาวต่างชาติเหมาเอาว่าคนไทยทั้งประเทศชั่วไปเสียหมดอย่างนี้ คุณจะคิดอย่างไร ถ้าคุณยอมรับว่าที่ชาวต่างชาติเขาบอกว่าคนไทยมันชั่วทั้งประเทศ พ่อแม่คุณ โศครแห่งของคุณก็ชั่วไปด้วยจะไม่อคติไปหน่อยหรือ^๖

หรืออีกกระทู้หนึ่ง จากบทความเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน มีรายละเอียดพอสรุปได้ว่า ผู้เขียนบทความนี้ได้มีโอกาสเห็นสามเณรหลายรูปยืนสูบบุหรี่และสูดน้ำสงกรานต์บนท้ายรถสก๊อตที่เขียนว่าเป็นสมบัติของวัดหนึ่งในต่างจังหวัด แน่นอนที่สุดภาพดังกล่าวอาจเป็นเพียงภาพหนึ่งในหลาย ๆ ภาพ เช่น พระสงฆ์ร่วมวงเตะตะกร้อ พระสงฆ์ค้ายาบ้าและเสพยาเสพติด พระสงฆ์ร่วมคดข่มขืน ฯลฯ ที่ปรากฏอย่างดาษดื่นในสังคมไทยปัจจุบัน พร้อมกับมีคำอธิบายจากนักวิชาการด้านศาสนาว่า ผู้ที่ถูกเรียกว่า “ทรงศีล” เหล่านี้มีวัตรปฏิบัติ “นอกรีต” และเป็นเพียงคนโกนหัวห่มผ้าเหลืองเท่านั้น อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้กำลังสะท้อนให้สังคมไทย มองเห็นภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

^๕ อังใน พระมหาพรหม นิธิบุญยากร, “วิกฤติพุทธศาสนา : กรณีศึกษาการบรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย (๒๕๒๓ – ๒๕๔๓)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๒-๕๓.

^๖ <http://www.moe.go.th/mis/wwwboard3/messages/201.html>. ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

อย่างยิ่ง ผู้เขียนบทความนี้กล่าวว่า สามเณรในฐานะเด็กวัยรุ่นคนหนึ่ง แม้จะสมควรโดนตำหนิอย่างยิ่งต่อการกระทำ “ไม่ ละอายผ้าเหลือง” แต่ผู้ที่สมควรถูกตำหนิมากที่สุด น่าจะเป็นเจ้าอาวาส พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ของวัดรวมถึงภราวาส โดยเฉพาะคนขับรถหกล้อที่มีได้ว่ากล่าวห้ามปราม แต่กลับสนับสนุนให้เกิดการกระทำเช่นนี้ โดยนับนี้ความผิดพลาดของกลุ่มสามเณรดังกล่าว ส่วนหนึ่งจึงเกิดจากความเพิกเฉยของผู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวสามเณรมากกว่า ผู้เขียนได้เทียบเคียงกับปรากฏการณ์การเรียกร้องให้บรรจุพระพุทธศาสนาลงในรัฐธรรมนูญ และได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า ในภาวะที่เรานับถือศาสนาพุทธ เหตุการณ์สามเณรเล่นน้ำสงกรานต์กับการชุมนุมเรียกร้องดังกล่าวจึงมีความคล้ายคลึงกันตรงที่ว่า เราพยายามเรียกร้องอะไรระหว่างแก่นของศาสนาพุทธซึ่งไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามพึงประพฤติปฏิบัติ เช่น พระสงฆ์ที่ควรปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามที่ในพระวินัย ภราวาสที่พึงปฏิบัติต่อกันตามศีลธรรมของศาสนา หรือจะเป็นเพียงสิ่งที่พยายามบอกว่าประเทศไทยเป็นเมืองพุทธเท่านั้น ซึ่งไม่ต่างอะไรกับความพยายามใช้ผ้าเหลืองห่มกายแล้วอุปโลกน์ว่าเป็นพระสงฆ์ หรือการประกาศว่าประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ”

จากกรณีกลุ่มองค์กรชาวพุทธ ขอให้มีการทบทวน และยุติการฉายภาพยนตร์เรื่อง “นาคปรก”^๘ ในรายละเอียดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ และผลกระทบอันจะเกิดขึ้นจากหนังเรื่องนี้ อาจเป็นการสะท้อนมุมมองเท่าที่หนังจะทำได้ เป็นความหวังใยมุ่งหวังต่อการจรรโลงสังคมผ่านโลกทัศน์ทางศาสนา รวมทั้งทำหน้าที่ชาวพุทธ และคนทำหนังคนหนึ่งจะพึงทำได้ ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ในหลาย ๆ ครั้งของผู้กำกับ แต่หนังก็ยังคงเป็นประเด็นถกเถียง

^๗ http://210.246.188.9/newsclassroom/index.php?option=com_content&view=article&id=1410:-m-m-&catid=4:2008-05-27-15-39-08&Itemid=11. ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^๘ ภาพยนตร์เรื่อง “นาคปรก” เป็นเรื่องของ โจร ๓ คน ที่ร่วมกันวางแผนปล้นรถขนเงิน ถูกไล่ตามจับ เมื่อจนมุมตัดสินใจนำเงินที่ปล้นมาได้แอบซ่อนไว้ในวัด และเมื่อย้อนกลับมาหาเงินจึงรู้ว่า สถานที่นั้นถูกโบสถ์สร้างไว้ โจรจึงตัดสินใจปลอมตัวแฝงเข้ามาในวัดด้วยการบังคับให้หลวงตาบวชให้ที่วัดแห่งนี้ “ปล้นผ้าเหลือง” เป็นคำกล่าวของหลวงตา ตามที่ปรากฏในหนังตัวอย่าง กลุ่มองค์กรชาวพุทธที่ได้เรียกร้องคัดค้านเพื่อให้ทบทวน และยุติการฉายหนัง ต่อรายละเอียด ภาพลักษณ์ เช่น โจรที่ปรากฏตามท้องเรื่องแต่ปรากฏกายเป็นพระ พกปิ่น ถือปิ่น กระทำรุนแรงโดยการใช้ปืนจ่อหัว ใช้คำพรูสาท รวมไปถึงผู้แสดงเป็นพระทำท่าสวดภราวาส และการมีเพศสัมพันธ์ พฤติกรรมเหล่านี้ปรากฏผ่านคนใน “ชุดพระ” ตามบทในท้องเรื่อง, อ้างในไทยรัฐ, ฉบับวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๕๓.

วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางว่าเหมาะสม รุนแรง ก้าวล่วงศาสนาหรือไม่ อย่างไร^๕ แม้ว่าภาพยนตร์จะมีเป้าหมายเพื่อความบันเทิง แต่จากเรื่องนี้ ผู้วิจัยคิดว่า ภาพยนตร์เรื่องนี้ สามารถสะท้อนให้เห็นอะไรบางอย่างได้หรือไม่

ในสังคมปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับผู้หญิงมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสัมพันธ์ในแง่ของเพื่อนร่วมงาน ครูกับศิษย์หรือนักเรียนกับนักเรียน ดังที่เรา มักจะเห็นพระทำงานร่วมกับผู้หญิง เช่น จัดอบรมหรือประชุมสัมมนาต่าง ๆ พระเรียนห้องเดียวกันกับผู้หญิงตามมหาวิทยาลัยทั่วไป บางทีก็ไปไหนมาไหนด้วยกัน ทั้งนี้อาจเพื่อทำรายงานหรือตีหนังสือสอบก็ตาม หรือพระที่ต้องไปปรึกษางานกับอาจารย์ผู้หญิงที่ปรึกษาในห้องพัก เป็นต้น ช่องว่างที่เปราะบางเหล่านี้ ผู้เห็นอาจต้องตั้งสติกำหนดรู้อย่างเท่าทันต่ออคติที่พร้อมจะเข้าสิงร่างเราตลอดเวลา และช่องว่างที่วุ่นวายนั้นอาจขาดสะบั้นได้ทุกเมื่อ หากต่างคนต่างไม่มีธรรมะและวินัยคุ้มครองตัวเอง ไม่มีการยกเว้นว่าจะเป็นผู้ถูกตั้งแค้นหรือผู้ตั้งแค้นก็ตาม การปฏิเสธที่จะไม่ยุ่งหรือเกี่ยวข้องกับผู้หญิงเสียเลย หรือถ้าจะเลือกคลุกคลีกับผู้หญิงก็อดที่จะพัน ไปจากสายตาแห่งความสงสัยของคนรอบข้างไม่ได้ อย่างไรก็ตาม พระวินัยที่ถูกบัญญัติไว้เพื่อพระนั้น ไม่ใช่โชครวนกักขังพระไว้เป็นแน่ แต่น่าจะเป็นเครื่องมือที่เกื้อกูลให้ก้าวหน้าในการปฏิบัติเฉพาะตน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นโดยไม่แยกว่าเป็นหญิงหรือชาย ไม่เช่นนั้นทฤษฎีโตะสี่ขาสำหรับพุทธบริษัทในการค้าจุนพระพุทธศาสนาคงใช้ไม่ได้ หากทั้งสองฝ่ายรู้จักปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องดังกล่าวเสียใหม่ เพียงหันกลับมามองอีกมุมหนึ่งว่า การสัมพันธ์กันนั้นเป็นโอกาสที่จะได้รู้จักตนเองว่า มีความเคร่งครัดและเข้าใจในหลักการปฏิบัติต่อกันและกันมากน้อยแค่ไหน ถ้ารู้ว่าตนเองมีความเข้าใจอยู่แล้วก็คงไม่เกิดปัญหาขึ้นและน่าจะเป็นเกราะป้องกันภัยที่ดีได้^๖

ในกรณีที่มีกลุ่มพระสงฆ์จำนวนหนึ่ง ออกมาเรียกร้องประชาธิปไตยอย่างเปิดเผย ทำให้สังคมไทยเริ่มตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์ถึงบทบาทของพระสงฆ์ ต่อการเคลื่อนไหวดังกล่าวว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ประการใด? ในเรื่องดังกล่าวนี้ สุรพศ ทวีศักดิ์^๗ ได้เข้า

^๕ <http://www.bsyth.com/index.php?mo=3&art=427236>. ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^๖ http://www.skyd.org/html/sekhi/64/054-Monk_Woman.html. เรื่องของพระกับผู้หญิง นำกับไฟ, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^๗ ซึ่งได้รับทุนวิจัยจากศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ทำโครงการวิจัยเรื่อง “ความคิดทางจริยธรรมกับการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน”.

ไปสังเกตการชุมนุม ในวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๓ พบว่า จากการได้พูดคุยกับพระสงฆ์ที่มาชุมนุม ทำให้เห็นภาพการชุมนุมของพระสงฆ์ในแง่มุมที่ต่างออกไปจากที่เห็นทางสื่อมวลชนว่า พระสงฆ์ที่มาชุมนุมนั้นมีที่มาที่ไปที่ชัดเจน มีทั้งพระนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ พระสังฆาธิการ พระลูกวัด สังกัดวัดในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดทุกภาคของประเทศ ท่านเหล่านี้มีการติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมือง มีความคิด ความเชื่อ หรืออุดมการณ์ร่วมกันบางอย่าง จนทำให้ตัดสินใจออกมาร่วมชุมนุมทางการเมือง ทั้ง ๆ ที่มีกฎระเบียบของคณะสงฆ์ว่าด้วยคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๘ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี แห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีใจความ ดังนี้^{๑๒}

ข้อ ๑ คำสั่งมหาเถรสมาคมนี้ เรียกว่า “คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ.๒๕๓๘”

ข้อ ๒ คำสั่งมหาเถรสมาคมนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เป็นต้นไป (คือ วันที่ ๒๖ ม.ค. ๒๕๓๕)

ข้อ ๓ ตั้งแต่วันใช้คำสั่งมหาเถรสมาคมนี้ ให้ยกเลิกคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ.๒๕๑๗

ข้อ ๔ ห้ามพระภิกษุสามเณรเข้าไปในที่ชุมนุม หรือในบริเวณสภาเทศบาล หรือสภาการเมืองอื่นใด หรือในที่ชุมนุมทางการเมือง ไม่ว่ากรณีใด ๆ

ข้อ ๕ ห้ามพระภิกษุสามเณรทำการใด ๆ อันเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือโดยตรงหรือโดยอ้อมแก่การหาเสียง เพื่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสภาเทศบาล หรือสภาการเมืองอื่นใดแก่บุคคลหรือคณะบุคคลใด ๆ

ข้อ ๖ ห้ามพระภิกษุสามเณร ร่วมชุมนุมในการเรียกร้องสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลใด ๆ

ข้อ ๗ ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมอภิปราย หรือบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งจัดตั้งขึ้นทั้งในวัดและนอกวัด

^{๑๒}http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROaWRXUXdNVEk0TURNMU13PT0=§ionid=TURNd053PT0=&day=TWpBeE1DMHdNeTB5T0E9PQ==. วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๓, ข่าวสด รายวัน, (ปีที่ ๑๘, ฉบับที่ ๗๐๕๖๕), ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

ข้อ ๘ ให้พระสังฆาธิการตั้งแต่ชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป ผู้มีอำนาจหน้าที่ในทางปกครองชี้แจงแนะนำผู้อยู่ในปกครองของตนให้ทราบคำสั่ง มหาเถรสมาคมนี้ และกวดขันอย่าให้มีการฝ่าฝืนละเมิด

ข้อ ๙ พระภิกษุสามเณรรูปใดฝ่าฝืนละเมิดคำสั่งมหาเถรสมาคมนี้ ให้พระสังฆา ธิการผู้ปกครองใกล้ชิดดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน ถ้าความผิดเกิดขึ้นนอกเขตสังกัด ให้เจ้าคณะเจ้าของเขตที่ความผิดเกิดขึ้นว่ากล่าวตักเตือนแล้วแจ้งให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองใกล้ชิดดำเนินการ

ข้อ ๑๐ ให้พระสังฆาธิการผู้มีอำนาจหน้าที่ในทางปกครองทุกชั้นปฏิบัติการให้เป็นไป ตามคำสั่งมหาเถรสมาคมนี้โดยเคร่งครัด

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ ในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ กล่าวถึงในเรื่องนี้ว่า การที่พระสงฆ์ได้ไปเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองถือเป็นเรื่องไม่เหมาะสม ด้วยบทบาทของพระสงฆ์ไม่ควรเกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งสิ้น เรื่องนี้ได้ออกเป็นคำสั่งมหาเถรสมาคม ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งประกาศใช้ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๘ เป็นต้นมา ดังนั้น ไม่ควรไปละเมิดกฎระเบียบที่สำคัญประชาชนจะติเตียนและเสื่อมศรัทธาในสถาบันสงฆ์ นอกจากนี้สมเด็จพระวันรัต รักษาการเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต และกรรมการมหาเถรสมาคม กล่าวว่า การที่พระสงฆ์จะไปร่วมชุมนุมในทางการเมือง ไม่ว่าจะป็นกลุ่มใดก็ตาม ย่อมไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง ด้วยมีระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนดชัดเจนห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ด้านนายอานาจ บัวศิริ ผอ.สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กล่าวในเรื่องเดียวกันว่า ระเบียบมหาเถรสมาคมระบุไว้ชัดเจนห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง หากพระสงฆ์รูปใดละเมิด เจ้าคณะผู้ปกครองสามารถเรียกไปตักเตือน หากยังไม่เชื่อฟัง จำเป็นต้องโทษทางพระธรรมวินัย ถ้ายังไม่เชื่อฟังอีก สามารถขับออกจากวัดได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อไปอยู่วัดอื่น ยังมีพฤติกรรมดังกล่าวอีก ก็จะถูกขับออกจากวัดอีก สุดท้ายก็จะกลายเป็นพระเร่ร่อน และจะต้องลาสิกขาในที่สุด^{๑๑}

^{๑๑} http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROaWRXUXdNVEk0TURNMU13PT0=§ionid=TURNd053PT0=&day=TWpBeE1DMHdNeTB5T0E9PQ. วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๓, ข่าวสด รายวัน, (ปีที่ ๑๕, ฉบับที่ ๗๐๕๖๕), ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้เสนอหลักในการปฏิบัติต่อการเมืองของ พระไว้ว่า พระก็ต้องเกี่ยวกับการเมืองโดยการให้ธรรมะกับการเมือง พระให้ธรรมะ โยมก็เอา ธรรมะไปเป็นเกณฑ์สำหรับวัดคนและงานการเมืองนั้น แต่พระไม่ต้องเข้าไปยุ่งกับการวัด โดยไม่จำเป็น พระให้แต่หลักเกณฑ์ที่จะเอาไว้วัด โยมก็ไปวัดกันเอง ท่านกล่าวว่า การเมือง เกี่ยวข้องกับทุกคน แต่ทุกคนเกี่ยวข้องกับการเมืองด้วยวิธีต่าง ๆ กัน ไม่เหมือนกัน เพราะต่าง ก็มีบทบาทและหน้าที่ต่อการเมืองคนละอย่าง^{๑๔}

นิธิ เอียวศรีวงศ์ แสดงความเห็นที่ พระควรยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอย่างยิ่ง แต่ยุ่งเกี่ยว เพื่อนำเอาธรรมะ เข้าไปสู่การเมือง เช่นเดียวกับพระควรยุ่งเกี่ยวกับการทำธุรกิจ การสื่อสาร การบริโภค การพลังงาน การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม กามารมณ์ หรือความสัมพันธ์ทางสังคม ทุกชนิด ฯลฯ เพราะทั้งหมดเหล่านี้ล้วนมีมิติทางศีลธรรมที่เราควรพิจารณาทั้งสิ้น ความเสื่อม โทรมในเมืองไทยนั้น ส่วนหนึ่งก็มาจากการที่เราตัดมิติทางศีลธรรมออกไปโดยสิ้นเชิง และ พระไม่ค่อยยอมเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นเอาเลย เทศนาของท่านจึงลอยอยู่ในสุญญากาศ ฟัง “เอาบุญ” โดยไม่สามารถเอาไปใช้เพื่อให้เกิดบุญที่แท้จริงขึ้น นอกจากนี้ท่านยังกล่าวอีก ว่า เรื่องของการเมือง การค้า การศึกษา หรือด้านสังคมก็ตาม ที่มีปัญหาวันวายอยู่ทุกวันนี้ ก็ เพราะกลุ่มคนในด้านนั้น ๆ ไร้ศาสนาหรือคุณธรรมนั่นเอง แม้ในแวดวงศาสนา ก็อาจจะเต็มไปด้วยปัญหา ถ้าในแวดวงนั้น ๆ เต็มไปด้วยโลกธรรมมากกว่าคุณธรรม ที่เคยเชื่อถือกันมา นานว่า คนที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้วย่อมเป็นคนดี เป็นบัณฑิตหรือเรียกกันว่า “ทิด” แต่การ บวชทุกวันนี้อาจไม่เป็นอย่างเช่นที่เคยเชื่อถือกันมานานก็ได้ เพราะเป้าหมายการบวชของคน ทุกวันนี้ ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อมาลดละกิเลส ทำตนให้พ้นทุกข์ เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง ดังเช่นที่เป็นมา การบวชดีหรือไม่ดี จึงขึ้นอยู่กับว่า บวชเข้ามาเพื่ออะไร ไม่ใช่ไปตัดสินกันที่ “การบวช”^{๑๕}

จากการศึกษาพอสรุปได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบวช ซึ่งเป็นที่มาของผู้บวชที่ กระทำผิดหลักพระธรรมวินัย ทำให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งต่อตนเองและต่อพระพุทธศาสนา นั้น ส่วนหนึ่งมาจากตัวของผูบบวชเอง และอีกส่วนมาจากปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เช่น ผู้ทำ

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *กรรมของคนไทย ทำกันไว้เอง* (ถึงเวลามาแก้กรรมกันเสียที), (นครปฐม : บริษัท จ.เจริญอินเตอร์พรีน (ประเทศไทยจำกัด), ๒๕๕๓), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๑๕} <http://www.asoke.info/09Communication/DharmaPublicize/Kid/k170/068.html>. ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

หน้าที่บวช ระบบการกลั่นกรองที่หละหลวม การอบรมสั่งสอนหลังการบวช เพื่อให้เห็นภาพของปัญหาอย่างชัดเจน ผู้วิจัยแบ่งช่วงระยะเวลาของปัญหา ออกเป็น ๒ ระยะ ได้แก่

๓.๑ ปัญหาก่อนเข้ามาบวช

๓.๑.๑ ในด้านของผู้มาบวช

เนื่องจากการบวชในปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง จากสมัยพุทธกาล ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๒ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทั้งในเรื่องของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี อีกทั้งในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจทำให้ผู้คนมีฐานะความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันไป ผู้ที่อยู่ในฐานะยากจนมักจะขาดโอกาส ขาดทางเลือกที่จะศึกษาหาความรู้และยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของตนเองให้สูงขึ้นได้ ด้วยเหตุผลนี้ดังกล่าวนี้ลูกหลานของคนยากจนในสังคมไทยจึงมักจะนิยมบวชเรียน ซึ่งเป็นโอกาสและทางเลือกที่ดีที่สุดในการยกระดับความรู้ของตนเองให้สูงขึ้นได้

เมื่อวัตถุประสงค์ของการบวชในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากในสมัยพุทธกาล จนอาจก่อให้เกิดปัญหาได้นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงสาเหตุของการบวชในแบบต่าง ๆ ที่อาจนำมาสู่ปัญหาของการบวช ที่ผู้วิจัยใช้คำว่า “อาจ” เพราะเรื่องของการบวชเป็นเรื่องเฉพาะตน จากการศึกษาเอกสารในบทที่ ๒ จะพบว่าหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังคงเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง กระบวนการกลั่นกรองผู้บวชมีความรัดกุมมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของการบวชมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างจากอดีต บุคคลใดมีจิตสำนึกดีก็ได้รับประโยชน์จากการบวช ส่วนบุคคลใดบวชโดยไม่ปฏิบัติตนตามหลักธรรมวินัยก็เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและต่อพระศาสนา

ในบทนี้ จะวิเคราะห์ปัญหาการบวชประเภทต่าง ๆ โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการบวช ดังนี้ คือ

๑) การบวชตามประเพณี

ที่มาของการบวช ในปีพุทธศักราช ๑๕๐๕ พระเจ้าลิไท กษัตริย์พระองค์ที่ ๕ แห่งกรุงสุโขทัยได้ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทรงรับสั่งให้นิมนต์

พระมหาสวามีสังฆราชเมืองลังกา ชื่อว่า “สุมนะ” มาเป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วทรงเสด็จออก
ผนวชเป็นพระภิกษุอยู่ชั่วคราว ณ วัดอรุณญิก^{๑๖}

นับว่าเป็นแบบอย่างของประเพณีการบวชชั่วคราว อันเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่ง
ของคนไทยที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ช่วงเวลาสำหรับการบวชตามประเพณีหรือบวชชั่วคราวนี้ มักนิยมกระทำกัน
ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ทั้งนี้เพราะในช่วงเข้าพรรษาประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ
เกษตรกรรม หลังจากปักดำข้าวกล้าเสร็จแล้ว มีเวลาในการเข้าวัดทำบุญทำทาน ฟังเทศน์ฟัง
ธรรมในวันพระได้สะดวก เมื่อออกพรรษาก็เป็นช่วงระยะเวลาเก็บเกี่ยวพอดี ดังนั้นเวลาใน
การบวชนาน ๓ เดือน ที่กำหนดเอาไว้เช่นนี้ ก็เพื่อต้องการให้ผู้บวชได้มีเวลาและโอกาสใน
การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยต่าง ๆ อย่างจริงจังนั่นเอง แต่ในปัจจุบัน เนื่องจากสภาพ
สังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยแวดล้อมทางสังคมและทางเศรษฐกิจอยู่ในสภาพที่บีบรัด
ยิ่งขึ้น ทำให้ช่วงระยะเวลาในการบวชสั้นเข้าอีก กลายเป็นบวช ๑ เดือนบ้าง ครึ่งเดือนบ้าง
๑๕ วันบ้าง จนกระทั่ง ๗ วัน หรือ ๓ วัน แล้วแต่โอกาส ซึ่งหากจะกล่าวตามประเพณีไทย
ดั้งเดิมนั้น ชายไทยทุกคนที่เป็นพุทธศาสนิกชน เมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์แล้ว จะถือว่าการ
บวชเป็นภาระสำคัญที่จะต้องปฏิบัติ เพราะการบวชจะทำให้ผู้บวชได้เรียนรู้และศึกษา
ธรรมะต่าง ๆ อย่างจริงจัง และลึกซึ้ง ประกอบกับเป็นโอกาสที่ผู้บวชจะได้เข้ามารับการอบรม
เอาสิ่งที่ดีงามต่าง ๆ ไว้จนเป็นนิสัย ถึงแม้ว่าผู้บวชจะบวชเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ก็ตาม เมื่อสึก
ออกไป ก็สามารถนำเอาหลักธรรมต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม
และสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ซึ่งในสังคมไทยถือว่าคนประเภทนี้เป็นคนที่มี
ความรู้เพียงพอที่จะรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม ตลอดจนถึงประเทศชาติได้เป็น
อย่างดี^{๑๗} ดังนั้นผู้บวชที่สึกออกมาแล้ว จึงถูกเรียกว่า “ทิด” ซึ่งมาจากคำว่า “บัณฑิต”
หมายถึง “ผู้รู้แล้ว” นอกจากนั้น สังคมไทยยังมีคตินิยมในเรื่องเกี่ยวกับการครองเรือนว่า
ผู้ชายที่ยังไม่ได้บวช ยังไม่เหมาะสมที่จะแต่งงานหรือมีครอบครัว จึงเกิดตำนานคำพูดที่เรียก

^{๑๖} ประพัฒน์ ตรีณรงค์, ความเป็นมาของพุทธศาสนาในเมืองไทย, (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๒๐),
หน้า ๗๐-๗๑.

^{๑๗} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), ปรัชญาการศึกษาไทย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๘๒.

กันว่า “บวชก่อนเบียด”^{๑๘} คือ ถ้าผู้ชายไปขอลูกสาวบ้านไหนแต่งงาน พ่อแม่ของฝ่ายหญิงก็มักจะถือเอาเรื่องการบวชเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาฝ่ายชายด้วย ทั้งนี้เพราะคนไทยถือว่า ผู้ที่ได้บวชเรียนมาแล้วนั้น นอกจากจะมีความรู้แล้ว ยังมีคุณธรรมควบคู่ไปด้วยจึงเหมาะที่จะเป็นผู้นำของครอบครัว และเหมาะสมที่จะแต่งงานกับลูกสาวของตนได้ ดังนั้น จึงมีผู้บวชเป็นจำนวนไม่น้อยที่บวชตามประเพณี เพื่อให้ตนเป็นที่ยอมรับในสังคม และในขณะเดียวกัน การบวชก็ได้กลายเป็นเงื่อนไขทางสังคมสำหรับการครองเรือนที่ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน และอีกเหตุผลหนึ่งของการนิยมบวชก่อนแต่งงานนั้น เพราะเป็นที่เชื่อกันว่า ถ้าบวชหลังแต่งงาน ลูกสะใภ้จะแย่งหรือแบ่งบุญไปจากบิดามารดา ทำให้ได้บุญน้อยลง บุตรชายจึงต้องบวชก่อนเบียด

ประเด็นที่อาจทำให้เกิดปัญหา การบวชตามประเพณีนี้ บางครั้งก็ผู้เข้ามาขอบวชมิได้มีความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการบวช ประกอบกับเหตุปัจจัยอื่น ๆ เช่น เมื่อบวชเข้ามาอยู่ในวัดแล้ว ก็มิได้รับการอบรมสั่งสอนดูแลกันตามธรรมวินัย หรืออาจเป็นเพราะสภาพสังคมปัจจุบันที่เน้นความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้เกิดอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ การบวชตามประเพณีนี้ แม้ผู้บวชบางท่านตั้งใจว่าจะบวชเพียงระยะเวลาสั้น ๆ แต่เมื่อได้ศึกษาพระธรรมวินัย ได้รับรสของพระธรรมคำสั่งสอนแล้วก็อาจจะบวชต่อไปโดยไม่ได้กำหนดระยะเวลาที่จะลาสิกขา ดังเช่น พระมหาวนัส กตสาโร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า หลังจากบวชตามประเพณีเมื่ออายุ ๒๒ ปี แล้ว ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งปริยัติธรรม แผนกบาลีจนสอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค และศึกษาแผนกสามัญจนระดับปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา ปัจจุบันเป็นครูผู้สอนวิชาบาลี และวิชาสามัญ พร้อมทั้งสอนนักเรียนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อีกด้วย^{๑๙} หรือจากการสัมภาษณ์ คุณศรชัย สุนทรสุขพิศาล ได้แสดงความเห็นในทำนองเดียวกันว่า หลังจากเรียนจบปริญญาตรี ได้ประกอบอาชีพพร้อมทั้งเที่ยวเตร่ในที่โจจรไปพร้อม ๆ กัน อยู่ ๑ ปีเต็ม ๆ มารดาขอให้มาบวช และไม่ได้ตั้งใจว่าจะบวชนาน แต่เมื่อศึกษาพระธรรมวินัยแล้วรู้สึกชอบซึ่งในหลักธรรมคำสั่งสอนมาก เกิดศรัทธา

^{๑๘} สมควร เหล่าลาภะ, “บวชเพื่อครองเรือน”, วารสารพุทธจักร, (ปีที่๓๕, ฉบับที่ ๑๑, พฤศจิกายน ๒๕๒๘), หน้า ๒๕.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระมหาวนัส กตสาโร, อาจารย์สอนบาลี และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, วัดราชสิงขร, เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

จึ้นในใจทำให้สามารถบวชอยู่ในพระพุทธศาสนา ถึง ๑๕ พรรษา^{๒๐} พระปรีชา ปิยสีโล ได้ร่วมบวชในโครงการถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑๕ วัน มีพระพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ ได้ทำกิจวัตรทุกวัน เช้า - เย็น มีวิทยากรมาให้การอบรม^{๒๑}

ในทางตรงกันข้าม พระอนันตชัย จิตตปญโญ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า หลังจากบวชเข้ามาแล้วพบว่า พระพี่เลี้ยงสอนแต่บทสวดมนต์ไม่เน้นการให้ความรู้ด้านหลักธรรมที่จะต้องนำมาประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งสภาพแวดล้อมของวัดก็ไม่เอื้อต่อการพักอาศัย เนื่องจากมีนกกพิราบอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และระบบการแบ่งงานภายในวัดก็คือพระใหม่ต้องทำงานตากแดดตากลมซึ่งก่อนบวชไม่เคยทำมาก่อน ทำให้รู้สึกเหมือนกับว่าโดนเอาเปรียบเมื่อต้องทำงานร่วมกับพระเก่า^{๒๒} และจากการสัมภาษณ์ พระนันทวัฒน์ กตธมฺโม พบว่าเมื่อบวชเข้ามาบวชแล้วพบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของการขาดกัลยาณมิตรที่จะคอยให้คำแนะนำดูแลอบรม เพราะท่านเจ้าอาวาสมีงานมาก ต้องคอยต้อนรับดูแลญาติโยมทำให้ไม่ค่อยมีเวลาที่จะสั่งสอนอบรม ไม่มีพระอาจารย์พี่เลี้ยง ส่วนใหญ่ความรู้ที่ได้ก็จะค้นคว้าด้วยตนเอง อีกทั้งยังรู้สึกถึงความแตกแยกระหว่างพระอาจารย์กับพระในวัด ทำให้พระบวชใหม่เกิดความไม่สบายใจไม่อยากจะบวชอยู่ต่อ^{๒๓}

๒) บวชเพื่อต้องการตอบแทนบุญคุณมารดาบิดา

ที่มาของการบวช ในสังคมไทยตั้งแต่สมัยโบราณ มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการบวชว่า บิดามารดาที่เป็นพุทธศาสนิกชนทุกคน เมื่อมีบุตรชายและอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์จะต้องจัดการให้บุตรของตนได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงจะถือว่าได้สร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ให้แก่ตนเอง และจะทำให้ตนเองได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสู่สุคติอีกด้วย^{๒๔} ซึ่ง

^{๒๐} สัมภาษณ์ คุณศรัชย์ สุนทรศุกข์พิศาล (ระยะเวลาอุปสมบท ๒๕๓๒-๒๕๔๗), อดีตพระธรรมทูต, ๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระปรีชา ปิยสีโล, วัดราชสิงขร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระอนันตชัย จิตตปญโญ, วัดหนองน้ำทิพย์ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระนันทวัฒน์ กตธมฺโม, วัดผดุงธรรม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๒๔} พระโสภณคณาภรณ์ (เจริญ สุวฑฺฒโน), การบวช, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาบุญราชวิทยาลัย ๒๕๓๓), หน้า ๒๘.

แนวความคิดและความเชื่อนี้ ได้เป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนชาวไทย และได้ถือปฏิบัติอย่างสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ค่านิยมอันสำคัญอีกประการหนึ่งของการบวชตามประเพณีไทย นั่นคือ “การบวชพระเป็นการทดแทนพระคุณมารดาบิดา” ถ้าใครได้บวชลูกแล้วถือว่าได้บุญได้กุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์^{๒๕} อีกทั้งได้เป็นญาติของพระศาสนา การบวชจึงมีความหมายเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดา คตินิยมเรื่องการบวชเป็นการตอบแทนคุณของบิดามารดาและทำให้บิดามารดาเป็นญาติของพระศาสนานั้น เป็นคติที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๒

ประเด็นที่อาจจะเป็นปัญหา เนื่องจากผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา โดยมุ่งหวังเพื่อที่จะตอบแทนบุญคุณมารดาบิดานี้ มักจะบวชเพื่อต้องการทำตามความประสงค์ของมารดาบิดาเป็นสำคัญเท่านั้น ส่วนตัวผู้บวชเอง (โดยส่วนมาก) มิได้มุ่งหวังที่จะศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจังตั้งแต่ประการใด และ(โดยส่วนมาก) ผู้ที่บวชด้วยสาเหตุนี้มักจะบวชในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น อาจจะ ๓ เดือน ๑ เดือน ๑๕ วัน หรือบวชเพียง ๗ วัน จึงอาจกล่าวได้ว่า การบวชในลักษณะนี้เป็นการบวชที่ผู้บวชมีจุดมุ่งหมายที่จะแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา และผู้มีพระคุณเป็นมูลเหตุจูงใจที่สำคัญ การบวชเพื่อแทนคุณมารดา บิดา นับเป็นการแสดงออกเพื่อบูชาความดี แต่มีปัญหาว่า หากผู้บวชไม่ได้รับการอบรมชี้แนะ หรือให้ความรู้ที่ถูกต้องแล้ว ผู้บวชอาจเข้าใจว่าจุดหมายของการบวชคือการตอบแทนคุณมารดาบิดาเท่านั้น ดังที่ อาจารย์รังษิ สุทนต์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า บางคนบวชโดยไม่รู้ว่าจะบวชทำไม หรือบางคนถูกบังคับให้บวชก็มี หลายรูปถูกบังคับให้บวชแบบใจไม่รักก็มี เนื่องจากเข้ามาบวชแบบจำใจ ผลที่ปรากฏก็เป็นไปในทางลบ หรือแบบเงินครกขึ้นภูเขา^{๒๖}

จากการสัมภาษณ์ พระธีรสิทธิ์ รัตนโชโต พบว่า เมื่อเข้ามาบวชแล้วรู้สึกว่าการปฏิบัติตนนั้นยากกว่าที่คิดไว้ก่อนบวชเพราะมีข้อปฏิบัติมาก อีกทั้งสถานที่อยู่อาศัยก็มีเสียง

^{๒๕} อ่างแล้ว.

^{๒๖} อ่างใน พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร, “ศึกษาบทบาทของสามเณรไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๐.

รบกวน ทำให้รู้สึกว่าจะไม่สะดวกต่อการประพฤติปฏิบัติธรรม^{๒๗} พระวิชัย วิชชาธโร กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคที่พบหลังจากการบวชเข้ามา คือ ครูอาจารย์ไม่มีเวลาให้การอบรมสั่งสอน เพราะต้องใช้เวลากับการต้อนรับญาติโยม และไม่มีกรมอบหมายงานให้พระรูปอื่นมาให้ ความรู้หรืออบรมสั่งสอนแทนพระอาจารย์ ทำให้การบวชไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร^{๒๘}

๓) บวชเพื่อที่จะได้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน

ที่มาของการบวช สังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย วัดเป็นแหล่งการศึกษาสำหรับชาวบ้านหรือเป็นศูนย์กลางการศึกษาสำหรับมวลชน^{๒๙} ดังนั้นเมื่อกุลบุตรได้บวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุแล้ว ก็ย่อมมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางธรรมและทางโลก จึงเกิดประเพณีที่เรียกว่า “ประเพณีบวชเรียน”^{๓๐} ขึ้น และการบวชเรียนก็เริ่มสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีอย่างแท้จริงในสมัยของพระบาทสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังมีข้อความปรากฏในพงศาวดารว่า “น่าจะเข้าใจว่า ประเพณีที่เจ้านายทรงผนวช และผู้ลาภมากดี บวช ซึ่งนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา จึงเป็นธรรมเนียมเมืองสืบมาช้านาน เห็นจะมีขึ้น ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นปฐม”^{๓๑} และในสมัยต่อมาคือในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกษฐ์ ประเพณีบวชเรียนก็ได้กลายเป็นเงื่อนไขในการที่จะรับกุลบุตรเข้าเป็นข้าราชการอีกด้วย ดังมีข้อความปรากฏในบันทึกของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา-ดำรงราชานุภาพในตอนหนึ่งว่า

กุลบุตรทุก ๆ คนควรจะต้องบรรพชาและอุปสมบท ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกษฐ์ ประมาณ พ.ศ.๒๒๘๕ กล่าวกันว่า ในรัชกาลนั้น ผู้ที่จะเป็นขุนนางมียศบรรดาศักดิ์ ต้องเป็นผู้ที่ได้บวชแล้วจึงจะทรงแต่งตั้ง ดังนั้น เจ้านายในพระราชวงศ์ก็ต้องออกผนวชทุกพระองค์เหมือนกัน ราชประเพณีนี้ได้สืบทอด

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระธีรสิทธิ์ รัตน โชโต, วัดเขาสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระวิชัย วิชชาธโร, วัดผดุงธรรม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๒๙} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), “พระพุทธศาสนากับการศึกษา”, *จุลสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ มกราคม-เมษายน ๒๕๕๒), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๓๐} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), *การศึกษาคณะสงฆ์ไทย ปัญหาที่รอทางออก*, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๕), หน้า ๓๐.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

ถึงสมัยกรุงธนบุรี จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ก็นิยมปฏิบัติตามแบบแผนครั้งแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกษฐ์ทุกอย่าง^{๓๒} ผู้ใดได้บวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุแล้วก็ย่อมมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม จึงเกิดประเพณีที่เรียกว่า “ประเพณีการบวชเรียน”^{๓๓}

ระบบการศึกษาของภิกษุสามเณรในปัจจุบัน แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้^{๓๔}

- ก. การศึกษาโดยคณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการเอง คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม
- แผนกธรรม ได้แก่ นักธรรมและธรรมศึกษา มี ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก
 - แผนกบาลี ได้แก่ เปรียญธรรม มี ๕ ชั้น คือ ประโยค ๑ - ๒ จนถึงเปรียญธรรม ๕ ประโยค
- ข. การศึกษาทั้งระบบของรัฐ หรือจัดให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาของรัฐ คือ
- โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (ระดับมัธยมศึกษา ๑ - ๖)
 - การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ (ปริญญาตรี - ปริญญาเอก)

ปัจจุบันผู้บวชในลักษณะนี้ สามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจ หรือตามนโยบายของเจ้าอาวาสแต่ละวัด โดยแบ่งประเภทของการศึกษาออกเป็น ๓ ประเภท ใหญ่ ๆ คือ ๑. พระปริยัติธรรมแผนกธรรม (นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก) ๒. พระปริยัติธรรมแผนกบาลี (เปรียญธรรม ๑ - ๕ ประโยค) ๓. พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษาเล่าเรียนหลักสูตรทางโลก (มัธยมศึกษา ๑ - ๖ จนถึง ศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ระดับปริญญาตรี - โท - เอก) การบวชโดยมีวัตถุประสงค์ลักษณะนี้ ทำให้ผู้บวชได้ศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในภายหน้าได้

^{๓๒} อ่างแล้ว.

^{๓๓} อ่างใน พระมหาสมนึก หอมรินทร์, สาเหตุและผลกระทบของการอุปสมบทระยะสั้นในสังคมไทยปัจจุบัน, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔.

^{๓๔} กองแผนงานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, สภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพฯ : หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

ช่วงเวลาของการบวช ส่วนใหญ่การบวชประเภทนี้จะเป็นการบวชระยะยาว เริ่มตั้งแต่อายุน้อย ๆ บวชเข้ามาเป็นสามเณร ดังเช่น พ.ท.ชรินทร์ จุลประดิษฐ์ กล่าวไว้ว่า “นี่เราอยากจะได้เรียนหนังสือให้จบภาคบังคับ ไม่รู้จะไปไหนก็ต้องอาศัยวัดอยู่ เมื่อจบป.๔ แล้ว จึงตัดสินใจบวชเป็นสามเณร เพื่อหวังจะได้เรียนต่อ มีอนาคตที่ดีกว่า”^{๓๕} ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ตัดสินใจบวช เพราะว่า “อยากเรียนต่อให้จบป.๔ เมื่อจบ ป.๔ แล้ว คิดจะเรียนต่อให้สูงขึ้นไปอีก เนื่องจากว่าอยู่ในเกณฑ์เรียนที่ใช้ได้ ครูบอกว่า น่าจะบวชเณร และเรียนหนังสือ ก็เลยพบช่องทาง”^{๓๖}

ประเด็นที่อาจทำให้เกิดปัญหา การบวชเพื่อให้ได้โอกาสศึกษาหาความรู้ จะเป็นปัญหาต่อสถาบันพระพุทธศาสนา ในกรณีที่เมื่อบวชเข้ามาแล้วมุ่งเพื่อศึกษาความรู้ทางโลก เพียงอย่างเดียว ไม่สนใจการศึกษาและการประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา การบวชเข้ามาด้วยเหตุจูงใจนี้ จึงมักเกิดภาพที่ไม่พึงประสงค์ของพระภิกษุสามเณร ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม อาจารย์จรรย์ ธรรมดา แสดงความเห็นในเรื่องนี้ว่า “การบวชแล้วใช้ว่าจะทำให้เป็นคนดีเสมอไป เพราะบางคนบวชมาแล้ว โชคไม่ดี ไปเจอสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี ไม่เจอกัลยาณมิตร มีปัญหาหลายอย่างตามมา หรือปัญหาอาจเกิดจากปัจจัยส่วนตัวของผู้บวชเอง เช่น วุฒิภาวะและความคึกคะนองในวัย” และพระศรีวัชเมธี (ชนะ ธรรมชโย) กล่าวว่า “เดี๋ยวนี้ ปัญหาอุปสรรคสำคัญก็คือ ผู้เข้ามาบวชแล้ว ติดเกม ติดวัตถุ ไม่ใส่ใจที่จะศึกษาเล่าเรียนกันเลย”^{๓๗} ในเรื่องดังกล่าวนี้ ดร. พระมหาไพเราะ จิตสีโล ได้ให้ความเห็นว่า “วุฒิภาวะของคนหนุ่มน่าเป็นห่วง ความเป็นหนุ่มทำให้ลืมตัวว่าตัวเองเป็นอะไร นอกจากนี้นิสัยใจคอและปัญหาส่วนตัวจากภูมิหลังก็เป็นปัญหาสำคัญ” ดังที่ ผศ.ดร. สมทิทธิพล เนตรนิมิตร กล่าวไว้ว่า “บางรูปมีปัญหาทางบ้านมา เคยอยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีก็จะเกรหรือแสดงพฤติกรรมออกนอกกลุ่มนอกทาง เป็นการเรียกร้องความสนใจจากสังคมเพื่อนฝูง”^{๓๘}

^{๓๕} อังใน พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร, “ศึกษาบทบาทของสามเณรไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, หน้า ๑๓๔.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๑.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๕-๑๔๐.

อาจารย์วศิน อินทสระ กล่าวไว้ในหนังสืออัตชีวประวัติว่า “สมัยที่ข้าพเจ้าบวชอยู่ที่ วัดบุปผาราม ท่านอาจารย์ (ท่านเจ้าคุณพระราชดิลก) เอาใจใส่ต่อการศึกษาเล่าเรียนของ ข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง ท่านให้เรียนอะไรก็เรียนด้วยความตั้งอกตั้งใจ ให้ท่องอะไรก็ท่องได้ อย่าง ให้ท่องบทสวดมนต์ตามหลักสูตรของวัด ท่านจะเรียกไปซ้อมทุกคืน เมื่อเริ่มเรียนนักธรรมชั้น ตรีได้ท่องพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑ ตลอดเล่ม ๕๐๐ ข้อ ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ช่างมีความสุขและความพอใจเสียนี้กระไร รู้สึกซาบซึ้งในพระพุทธานุภาพเริ่มตั้งแต่นั้นมานอกจากนี้ยังได้อ่านพุทธประวัติซึ่งไม่เคยได้อ่านมาก่อน ได้ท่องธรรมะและวินัยในนวโกวาท ได้หัดเขียนเรียงความแก้กระทู้ธรรมและอ่านวินัยมุขเล่ม ๑ ล้วนแต่เป็นของชอบทั้งนั้น ข้าพเจ้าจึงเรียนนักธรรม เรียนสวดมนต์อย่างไม่รู้สึกเบื่อหน่าย แม้จะยากไปบ้างสำหรับบาง เรื่อง เช่น วินัยมุข สำหรับข้าพเจ้าซึ่งอายุเพียง ๑๓ ปี ในขณะนั้น ... ต่อมาท่านอาจารย์และทาง วัดตื่นเต็นและศิโรตม์มาก รวมทั้งท่านอุปฌาย์ด้วยเพราะมีสามเณรสอบได้เป็นเปรียญเอก (ป.ธ. ๓) ของวัด เล่าลือกันไปว่าเป็นคนเรียนเก่ง ใคร ๆ หวังกันว่าข้าพเจ้าจะได้เปรียญ ๕ โดย ไม่นานนัก แต่ผู้ที่หวังก็ผิดหวังเพราะข้าพเจ้าหยุดเพียงเท่านี้ ตั้งใจว่าจะเรียนโดยการสอบเพียง เท่านี้”^{๓๕} จากนั้นท่านได้เรียนต่อในมหาวิทยาลัยสงฆ์จนจบปริญญาตรี ท่านได้ลาสิกขาและ ไปเรียนต่อปริญญาโทที่ประเทศอินเดีย และกลับมาเป็นบุคลากรที่มีคุณค่าต่อ พระพุทธศาสนาในเวลาต่อมา^{๓๖}

จากการสัมภาษณ์ พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ กล่าวว่า ท่านเป็นผู้หนึ่งที่บวช เพื่อเข้ามาศึกษา และเนื่องจากมีการเรียนหลายอย่างด้วยกัน เช่นภาคเข้าเรียนบาลี ภาคบ้าย เรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ทำให้ต้องมีการ ปรับตัว ต้องทำงานแข่งกับเวลา ต้องดูหนังสือเพื่อไม่ให้เสียการเรียนทั้ง ๒ อย่าง”^{๓๖}

^{๓๕} วศิน อินทสระ, อัตชีวประวัติ วศิน อินทสระ, (กรุงเทพฯ : ห้องหนังสือเรือนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๓๖} ท่านได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับพระราชทานรางวัลเสมาธรรมจักรในฐานะฆราวาสผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา สาขา วรรณกรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ปัจจุบัน อายุ ๗๖ ปี ยังคงตอบปัญหาธรรมแก่ผู้สนใจในเวปไซด์เรือนธรรม.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ, เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักงานคณบดีบัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วัดสวัสดิ์วารีสิมาราม เขตดุสิต กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

พระมหาเถรเดช จิตตสุโก ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ปัญหาและอุปสรรคในระดับการเรียนที่สูงขึ้นไป ครูอาจารย์ที่จะสอนหลักธรรมมีน้อย ทำให้ต้องย้ายสถานที่เรียนไปอยู่วัดอื่นที่สามารถให้ความรู้ทางด้านธรรมวินัยที่สูงขึ้นไปได้กว่าสำนักเดิม ปัญหาเรื่องที่พักไม่เพียงพอทำให้ไม่สะดวกต่อการเรียน ปัญหาเรื่องการเดินทาง ด้านครูอาจารย์สอนได้เฉพาะบทสวดมนต์ ส่วนพระอุปัชฌาย์ และพระพี่เลี้ยงก็ไม่ได้ให้การอบรมสั่งสอนเพราะอยู่กันคนละวัด^{๔๒}

พระมหาวนัส กตสโร ได้บวชตามประเพณี เมื่ออายุ ๒๒ ปี เพราะบิดามารดาขอร้องให้บวช ปกติเป็นคนมีทุนเดิมสนใจธรรมะอยู่แล้ว หลังจากบวชแล้วเกิดศรัทธาจึงศึกษาเล่าเรียนทั้งหลักสูตรทางโลก และทางธรรม ท่านกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการบวชว่า เรื่องที่พักอาศัยที่ยังไม่เอื้อต่อการศึกษา มีเสียงอีกที่กติกิโครมจากการก่อสร้าง ไม่สัปปายะต่อการศึกษาเล่าเรียน นอกจากนั้นก็เป็นเรื่องของการต้องรู้จักแบ่งเวลา ต้องรู้จักใช้เวลาให้มีประโยชน์มากที่สุด สถานที่เรียนก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ควรจัดให้สัปปายะเหมาะสม^{๔๓}

พระมหาสาโรช เมธงกุโร เป็นพระอีกรูปหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายในการบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน ท่านได้เข้ามาบวชเมื่ออายุ ๑๒ ขวบ ปัญหาที่พบระหว่างบวช คือ เกิดจากตัวเอง เพราะรู้สึกเบื่อหลักสูตรการเรียนบาลีที่มีความซ้ำซาก จำเจ อีกทั้งปัญหาเรื่องของทุนทรัพย์ในการใช้จ่ายเรื่องค่ารถ ค่าเทอม ที่พักอาศัยอยู่ไกลจากสถานศึกษาทำให้เสียเวลาในการเดินทางมาเรียน^{๔๔}

พระคำณ รตนรสี บวชเป็นเนรภาคฤดูร้อน เมื่ออายุ ๑๓ ปี เนื่องจากเห็นพระแล้วเกิดความศรัทธา จากนั้นจึงบวชต่อเพื่อการศึกษาเล่าเรียน ท่านกล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ เรื่องที่พักแออัด เพราะมีพระเรียนเป็นจำนวนมาก วัดกับสถานที่เรียนอยู่กันคนละแห่ง ทำให้ต้องเสียเวลาในการเดินทาง ลำบากด้านทุนการศึกษา เช่น ค่าหน่วยกิต

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระมหาเถรเดช จิตตสุโก, อาจารย์พิเศษ อภิธรรมโชติกิจวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัดแก้วแจ่มฟ้า เขตบางรัก กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓,

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระมหาวนัส กตสโร, อาจารย์สอนบาลี และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, วัดราชสิงขร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระมหาสาโรช เมธงกุโร, อาจารย์สอนบาลี, วัดบุญประดิษฐ์ เขตบางแค กรุงเทพฯ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

และค่าอุปกรณ์การศึกษา ต้องแสวงหาด้วยตนเอง ไม่ค่อยมีกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำ และช่วยเหลือหรือให้คำปรึกษา^{๔๕}

จะเห็นได้ว่า ผู้บวชบางท่านที่เข้ามาบวชด้วยวัตถุประสงค์เพื่อความก้าวหน้า ทางด้านการศึกษา หากโชคดีได้พบกัลยาณมิตร ได้พบอุปัชฌาย์อาจารย์ที่มีความเมตตาให้ ความรักความเอาใจใส่ ได้อยู่ในสถานที่ที่ดีเหมาะแก่การศึกษาเล่าเรียน กอปรกับตัวผู้บวชเอง มีจิตใจเข้มแข็งรักดี เอาใจใส่ต่อการเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมก็สามารถเจริญก้าวหน้าใน หน้าที่การงานจนสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนรุ่นหลังได้ ในเรื่องดังกล่าวนี้ ท่านอาจารย์ วศิน อินทสระ ได้เมตตาให้ข้อคิด เรื่องปัญหาของการบวชทั้งในอดีตและปัจจุบันว่า “หลักธรรม ข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ทุกอย่างยังคงเหมือนเดิม มันขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของแต่ละ บุคคลด้วย ถ้าใฝ่ดี รักดีก็เอาดีได้ ถ้าไม่สนใจ ละเลยในคำสั่งสอน ไม่ปฏิบัติตามธรรมวินัย แม้จะมีกฎระเบียบออกมาบังคับมากมาย ก็ไม่สามารถปฏิบัติตามได้”^{๔๖}

๔) บวชเพื่อต้องการพ้นไปจากความทุกข์

ที่มาของการบวช บางท่านเข้ามาบวชเพราะเข้าใจวัตถุประสงค์ของการบวชเป็น อย่างดี ศรัทธาในพระธรรมคำสั่งสอน ดังเช่น พระอริยวงศาคตญาณสาขาสายอีสาน ภายใต้การนำ ของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล สองพระกรรมฐาน ที่ได้ชื่อว่าเป็น ตักสิลาธรรมะแห่งภาคอีสาน ที่ได้บุกเบิกกองทัพธรรมแห่งอีสาน ได้วางรากฐานแนวการ ปฏิบัติให้ยังรากลึกแผ่กิ่งก้านในผืนแผ่นดินไทย^{๔๗}

การกำเนิดของพระอริยวงศาคตญาณสาขาสายอีสาน เนื่องจากมีความเชื่อตาม ๆ กันมาว่า สังคมชาวอีสานนั้น มีความใฝ่ฝัน และความเชื่อที่จะถึงซึ่งสังคมพระศรีอารีย์ หรือ สังคม อุดมทิพย์ และสังคมอุดมธรรม ที่ปราศจากความอดอยากและแร้นแค้นทางกายและทางใจ ดัง คำกล่าวโบราณของชาวอีสานที่ว่า “ใจบ่ศรัทธาแล้วแสนสือออยกะปานดำ ใจบ่ศรัทธานำเฮ็ดดี กะปานฮ้าย” หมายความว่า สังคมอีสานให้ความสำคัญของใจเป็นใหญ่ และว่าการที่ชาวนาจะ ถึงซึ่งสังคมพระศรีอารีย์ได้จะต้องพึ่งเทศน์อย่างน้อย ๑,๐๐๐ คาถา ใน ๑ วัน^{๔๘}

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระคาร์ณ รัตนวีสี, วัดบางเสาธง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๔๖} สัมภาษณ์ วศิน อินทสระ, อาจารย์พิเศษ, นักเขียน, นักวิชาการศาสนา, ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๔๗} <http://www.watsamphan.com/oldpic/somdej90/006.html>. ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๔๘} <http://www.watsamphan.com/oldpic/somdej90/006.html>. ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

พระมหาไกรวุฒิ มะโนรัตน์ เขียนสังคมแบบพระศรีอารีย์ไว้ว่า การโหยหาถึงสังคมอุดมคติ แบบสังคมพระศรีอารีย์ เกิดจากการที่มนุษย์ไม่พอใจสภาพความเป็นอยู่ของตนเองในปัจจุบัน ทั้งจากสภาพแวดล้อมทางการเมือง กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม การสงคราม และเกิดจากความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ ที่คนมีฐานะทางการเงินแตกต่างกันมาก ในขณะที่คนหนึ่งมีกินมีใช้อย่างฟุ่มเฟือย มีความสุขเลิศลอย แต่อีกคนหนึ่งอดอยาก มีทุกข์เวทนา ในสังคมที่อยู่ในสภาพเงื่อนไขเช่นนี้ ก่อให้เกิดความไม่พอใจในสภาพความเป็นอยู่ จึงพยายามสร้างรูปแบบหรือโครงสร้างขึ้นมาใหม่ในสังคมพระศรีอารีย์ ซึ่งชาวอิสานเชื่อว่า เมื่อพุทธศาสนาของพระโคตมล่วงถึง ๕,๐๐๐ ปี โลกจะมีแต่ความเลวร้ายที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน ผู้คนระส่ำระสายบ้านเมืองอยู่ในยุคมิกัสตัญญี ต่อมาจะมีผู้มีบุญมาปราบทุกข์เข็ญ คือ พระศรีอารีย์ ซึ่งเป็นศาสดาของศาสนาพุทธองค์ใหม่ ยุคพระศรีอารีย์ เป็นยุคที่มีแต่ความสุข เป็นยุคที่มีแต่ความอุดมสมบูรณ์ เช่นเดียวกับในคัมภีร์อนาคตวงศ์ กล่าวว่า สังคมอุดมคติในยุคพระศรีอารีย์ที่จะมาถึง จะมีความอุดมสมบูรณ์ทุกประการ มหาชนไม่ได้ค้าขาย ไม่ได้ไถนา ก็มีอาหารบริบูรณ์ มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ฝนจะตกทุก ๆ ๑๕ วัน สัตว์ทั้งหลายไม่ยอมแก่ คนทั้งหลายมีอายุยืน ๘๐,๐๐๐ ปี ผู้คนมีรูปร่างสวยงาม มีเสรีภาพและภราดรภาพ มนุษย์ทุกคนมีคุณธรรมความดี ตั้งมั่นในทาน ศีล ภavana เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีทรัพย์สินเป็นของกลาง มนุษย์ทุกคนไม่เบียดเบียนกัน เพราะรักษาศีล ๕ ฉะนั้น คนอิสานจึงใฝ่ฝันและรอคอยสังคมอุดมคติ เพราะสังคมดังกล่าว ถือเป็นสังคมที่ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบ ดังสามารถมองผ่านวรรณกรรมหรือเรื่องเล่าทางวัฒนธรรมของอิสานหลากหลายเรื่อง เช่น ในกาพย์หุลาน สอนปู่ กาพย์วิหุรบั้งทิต คอกกลอยสอนโลก และตำนานพญาอินทร์โปรดโลก ที่มักจะมีเรื่องราว “สังคมพระศรีอารีย์” อันถือว่าเป็นความหวังของชาวอิสานเสมอ แม้นในความเป็นจริงพวกเขาเพียงแค่ปรารถนาในสังคมใด้อยู่ดีกินดี ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบ และได้ทำบุญก็พอ^{๔๕}

แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะประดิษฐานทั่วทุกภาคของประเทศไทย แต่ที่ที่มีความชัดเจน และผู้ปฏิบัติตั้งใจในการประพฤติปฏิบัติให้ถึงซึ่งจุดสูงสุดของพระพุทธศาสนา มีแบบแผนหรืออุดมการณ์ที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ ในภาคอิสาน โดยเฉพาะในกลุ่มพระครูคัมภีร์ฐานสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต หรือที่เรียกกันว่าพระป่าหรือพระกรรมฐานที่ถือธุดงค์วัตร ๑๓ และให้ความสำคัญในการอยู่ป่าเป็นวัตร ปรัชญาหรือแนวคิดของพระครูคัมภีร์

^{๔๕} <http://www.watsamphan.com/oldpic/somdej90/006.html>. ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

กรรมฐานสายพระอาจารย์มั่น เชื่อว่า ความเร้นแค้น ความอดอยาก ความไม่เป็นธรรมในสังคม เป็นความทุกข์ ถึงจะมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาปรับปรุงจนมีความบริบูรณ์พูนสุข ด้วยวัตถุและความสะดวกสบาย หรือแนวใดก็ตาม มนุษย์ก็ยังคงเผชิญกับความยากลำบากของการเจ็บ การแก่ และการตาย จากกฎของธรรมชาติ ฉะนั้น คณะพระครูองค์กรรมฐานสายพระอาจารย์มั่น เห็นว่า สังคมอุดมคติหรือสังคมอุดมธรรมที่แท้จริงคือสังคมแห่งอริยะ นั่นหมายถึง ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาตนเองและหมู่พวกให้ถึงซึ่งอริยะ โดยการวางสังคมอุดมคติในเชิงรูปแบบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา (ไตรสิกขา) หรือ มรรค ๘ รวมทั้งรูดงควัตร ๑๓ ซึ่งเป็นสังคมไม่มีชนชั้น ทุกคนเสมอภาคกันด้วยศีล ท่านได้เผยแพร่แนวคิดหลักปฏิบัติดังกล่าวให้กับกลุ่มชน ตามหมู่บ้านชนบทภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ของไทย สร้างสังคม อุดมธรรม โดยการไม่เบียดเบียน การไม่ลักขโมย การเผยแพร่ การอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยศีล ๕ หรือในระดับสูงสุดด้วยการเจริญภาวนา^{๕๐}

พระมหาสมณิก หอมรีน กล่าวถึงการบวชเพื่อมุ่งพระนิพพานว่า เป็นการบวชที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของการบวชซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในปัจจุบันก็ยังมีผู้ออกบวชเพื่อบรรลุพระนิพพานนี้ ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และครองเพศบรรพชิตไปตลอดชีวิต ผู้ที่บวชด้วยวัตถุประสงค์เช่นนี้มักจะไปบวชในวัดที่มีการปฏิบัติกัมมัฏฐานเป็นประจำ หรืออยู่ในสายปฏิบัติเป็นพระป่า พระครูองค์หรือที่เรียกว่า อริยวาสี เป็นส่วนใหญ่^{๕๑} แต่อย่างไรก็ตาม พระปราโมทย์ ปราโมชโช กล่าวถึงท่านเจ้าคุณพระนรรัตนราชมานิต (ชมภูวิฑูโก ภิกขุ) ว่า “ท่านเป็นชาวเมืองมาโดยตลอด ตั้งแต่เกิด เรียนทำงานจนรุ่งเรื่องถึงขั้นเป็นองคมนตรี จนถึงการบรรพชาอุปสมบทในเมืองโดยไม่เคยเดินรูดงควัตรไปตามป่าเขาหรือแม้กระทั่งออกนอกวัด ท่านก็ยังสามารถปฏิบัติธรรมได้สมควรแก่ธรรม เป็นข้อพิสูจน์ว่า ธรรมแท้ไม่เลือกสถานที่ ถ้าเป็นคนจริง ถึงอยู่กลางกรุงก็ปฏิบัติได้”^{๕๒}

การปฏิบัติแบบลองผิดลอง ถูกโดยไม่มีครูอาจารย์หรือผู้ให้คำแนะนำนั้น เป็นอุปสรรคปัญหาของการบวชเพื่อการหลุดพ้น เพราะอาจทำให้ผู้ปฏิบัติฟั่นเฟือออกนอกทางเสียเวลาไปได้ แต่หากผู้ปฏิบัติมีโยนิโสมนสิการ และปรโตโมสะก็สามารถก้าวไปสู่เส้นทาง

^{๕๐} <http://www.watsamphan.com/oldpic/somdej90/006.html>. ๑๕ มิถุนายน ๕๓.

^{๕๑} พระมหาสมณิก หอมรีน, สาเหตุและผลกระทบของการอุปสมบทระยะสั้นในสังคมไทยปัจจุบัน, หน้า ๕๕.

^{๕๒} คำแกิง สวงนัตถ์, พระกรรมฐานกลางกรุง, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เม็ถทราย, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

ของความหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ในที่สุด ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึง ปัจจัย ๒ ประการที่จะนำมาสู่ปัญญา (สัมมาทิฐิ) อันหมายถึงการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ซึ่งทำให้เกิดไตรสิกขาได้ครบทั้ง ๓ ส่วน คือ (๑) ปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆสะ) อันหมายถึง คำสอน การถ่ายทอด การเรียนรู้จากผู้อื่น (๒) ปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านการใส่ใจคิดพิจารณาของผู้เรียน โดยแยกคาย การรู้จักคิด คิดเป็น และปัจจัยทั้ง ๒ ประการนี้ จะเกิดขึ้นได้ก็มาจากผู้ที่มาทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ที่จะแสวงหาจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน อันเป็นปัจจัยภายนอกดังที่กล่าวมาแล้ว และพร้อมกันนั้นก็สร้างเงื่อนไข ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจคิดพิจารณาไตร่ตรองได้อย่างแยกคายจนเกิดปัญญาอย่างแท้จริงได้^{๕๓}

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างอุปสรรคปัญหาอันเกิดจากการขาดกัลยาณมิตรในการปฏิบัติธรรมพอเป็นสังเขปดังต่อไปนี้

พระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน) กล่าวถึงพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ว่า ท่านเองไม่รู้สึกกลัวสัตว์เสือมากไปกว่า ความกลัวจะไม่หลุดพ้นจากกองทุกข์ถึงบรมสุขคือพระนิพพานในชาตินี้ แม้ว่าท่านจะพบอุปสรรคปัญหามากมายระหว่างการปฏิบัติธรรมก็ตาม อย่างเช่น ในเรื่องของอาหารท่านก็ใช้กรรมข้อชุดงควัตร มาพิจารณาอาหารเป็นอุบายในการลดความทะยานอยากในรสชาติของอาหาร หลังจากเสร็จภัตตกิจแล้วท่านก้าวสู่ป่าเดินจงกรมที่นั่งสมาธิภาวนา จนกว่าจะถึงเวลาอันควรจึงพักผ่อนกายเพื่อคลายทุกข์จิตของท่านได้รับความสงบสุขโดยสม่ำเสมอ ที่มีข้าวอยู่บ้างในบางกาล เพราะขาดผู้แนะนำเวลาติดขัด ถ้าพึ่งตนเองเพียงไปเจอเข้าแต่ละเรื่อง กว่าจะหาทางผ่านพ้นไปได้ก็ต้องเสียเวลาไปหลายวัน ทั้งจำเป็นต้องพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพราะนอกจากจะติดขัดจนไปไม่ได้แล้วยังกลับมาเป็นภัยแก่ตัวเองอีกด้วย หากมีผู้คอยเตือนและให้คำแนะนำในบางเวลา บ้างรู้สึกว่าจะไปได้อย่างรวดเร็ว ไม่ต้องเสียเวลาและก็จะเป็นที่แน่ใจด้วย ท่านกล่าวสรุปว่า กัลยาณมิตรเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับผู้ที่กำลังอยู่ในระหว่างการบำเพ็ญทางใจ ท่านเคยเห็นโทษของการขาดกัลยาณมิตรมาแล้วว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีเลย^{๕๔}

^{๕๓} ดูรายละเอียดใน Phramaha Pongnarin Thitavamsa, “An Analytical Study of Process of Learning in Theravada Buddhism”, **Master of Arts (Buddhist Studies)**, (Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University), 2005.

^{๕๔} พระธรรมวิสุทธิมงคล (พระมหาบัว ญาณสัมปันโน), **ประวัติพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต**, (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์นิตติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒.

นอกจากการมีกัลยาณมิตรแล้ว การมีสติ การรู้สึกรู้สีก้าวพร้อมเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง

หลวงพ่อเทียน จิตตสุโก^{๕๕} ผู้ฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานโดยการรู้สึกรู้สึกรู้ถึงการเคลื่อนไหวของร่างกายและจิตใจโดยปราศจากพิธีกรรมหรือครูบาอาจารย์ ได้กล่าวว่า การปฏิบัติธรรมนั้น ถ้าทำให้ถูก มันไม่นาน เหมือนกับลูกกัญญาเจ ถ้าเราไข่มุกถูกจิ้งหะ มันก็ติดอยู่หรือเหมือนกับของที่คว่ำหน้าอยู่ เราไม่เคยไปหงายขึ้น มีแต่หมูนมันอยู่อย่างนั้น ถ้าเราไปพลิกขึ้นมันก็เปิด หรืออย่างเช่นเกลียวเนื้อตักกับแหวน เราขันแน่นไม่คลายมันออก มันก็จับแน่นอยู่อย่างนั้น เราไม่รู้จ้กว่าแหวนมันมีเกลียวและที่ตัวเนื้อมันก็มีเกลียว เมื่อเราไปจับมันคนละตัว หมูนให้ถูกทางมันก็เคลื่อนตัวมันเอง ให้เข้าใจอย่างนั้น^{๕๖}

จากการสัมภาษณ์ พระครูศาสนกิจวิมล (หนูพันธ์ อิศโร)^{๕๗} กล่าวถึงเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไว้ว่า สมัยก่อนจะหากัลยาณมิตร ครูบาอาจารย์ที่จะสอนทางด้านนี้ยากมาก อีกทั้งตำราเรื่องการฝึกปฏิบัติก็หายาก ท่านต้องเดินทางจากจังหวัดศรีสะเกษมาที่จังหวัดชลบุรี เพราะได้ยินข่าวว่า มีอาจารย์สอนวิปัสสนากรรมฐาน การเดินทางสมัยนั้นก็ยากลำบาก ต้องเดินทางด้วยเท้าหลายสิบกิโลเพื่อมาขึ้นรถไฟ จากนั้นก็ต้องมาต่อรถประจำทางอีก แต่นั่นก็เป็นเพียงอุปสรรคภายนอก เมื่อได้มาพบครูบาอาจารย์แล้วต้องใช้ความเพียรพยายามวิริยะ อุตสาหะฝึกตนเองให้มีสติสัมปชัญญะอย่างต่อเนื่อง เพื่อต่อสู้และเรียนรู้เกี่ยวกับกิเลสภายในของตนเองด้วยความอดทน ท่านได้รับนิมนต์มาเป็นพระวิปัสสนาจารย์ดูแลฝึกอบรมนิสิตปริญญาตรี - ปริญญาเอก ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๓๗ จนถึงปัจจุบัน

พระวิวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโฒ กล่าวไว้ว่า ท่านเข้ามาบวชเพื่อปรารถนาที่จะพ้นไปจากความทุกข์ ท่านเกิดในครอบครัวคนจีนที่บรรพบุรุษไม่ได้ปลูกฝังเรื่องทำบุญใส่บาตรหรือไหว้พระสวดมนต์เลย ในวัยเด็กท่านเป็นคนเรียนดี หลังจากจบการศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ไปศึกษาต่อและจบระดับปริญญาโท สาขา

^{๕๕} หลวงพ่อเทียน จิตตสุโก, นิพพาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เม็ดยาย, ๒๕๔๘), หน้า ๖๕-๗๑.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูศาสนกิจวิมล (หนูพันธ์ อิศโร), ที่ปรึกษาพระวิปัสสนาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๓.

คอมพิวเตอร์ ที่สหรัฐอเมริกา จากนั้นได้ทำงานในต่างประเทศ ค่าคืนหนึ่งหลังจากงานปาร์ตี้ ท่านพบกับความรู้สึกของตนเองว่า ชีวิตมีเพียงเท่านี้หรือ เมื่องานเลี้ยงเลิกแล้ว สิ่งเข้ามาแทนที่ ความรื่นเริงและเสียงหัวเราะก็คือ ความมืด ความเงียบเหงา หนาวและอ้างว้าง พออะไร ๆ จะดีแล้วมันก็จะจบลง ระหว่างนั้นท่านยังไม่เคยศึกษาพระพุทธศาสนาหรือตำราทางศาสนาเล่มใด ๆ เลย หลังจากกลับมาอยู่เมืองไทย ท่านสัมผัสชีวิตอีกด้านหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับท่าน ท่านออกเที่ยวเตร่ยามค่ำคืนระยะหนึ่งและคิดขึ้นมาได้ในวันหนึ่งว่า ถ้าตนยังทำตัวอย่างนี้ต่อไปเรื่อย ๆ คงจะแย่แน่ ระหว่างนั้นท่านได้เดินเข้าไปในวัดบวรนิเวศวิหาร เห็นป้ายประกาศอบรมวิปัสสนากรรมฐาน ท่านจึงเข้าไปสมัครเข้าฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานเป็นครั้งแรก จากนั้นชีวิตของท่านก็เปลี่ยนแปลงไป ท่านคิดว่า คำสอนที่ดูอย่างนี้มีด้วยหรือ ท่านได้เริ่มศึกษาที่จะเรียนรู้จักตัวเองอยู่ ๔ ปี หลังจากที่มีมั่นใจแล้วว่า การบวชจะทำให้ความทุกข์น้อยลงน้อยลงได้ ท่านได้ตัดสินใจบวช และดำเนินตามแนวทางที่ตนเองได้ตั้งใจไว้แต่แรกคือปฏิบัติเพื่อให้พ้นไปจากความทุกข์ แต่ท่านกล่าวว่า การค้นหาทางอันจะนำไปสู่ความพ้นทุกข์นั้นไม่ใช่ของง่ายเลยหากขาดกัลยาณมิตร ปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในจิตใจของตนเอง อุปสรรคจากภายนอกนั้นไม่หนักหนานัก พอจะแก้ไขได้ แต่อุปสรรคภายในที่ต้องเพียรต่อสู้กับกิเลสตัณหาที่ยิ่งนัก^{๕๔}

พระมหาบุญเลิศ ธรรมทศสี่ กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของการบวชและปฏิบัติธรรมว่า เคยปฏิบัติแบบอิสระมาก่อน เมื่อเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบที่บังคับทำให้เกิดความยากลำบากในการปฏิบัติตาม และการปฏิบัติรวมกันเป็นจำนวนมากทำให้ไม่สะดวกในด้านต่าง ๆ เช่น อาหารและที่พัก อีกทั้งในเรื่องของการควบคุมดูแลและการส่งมอบอารมณ์ พระวิปัสสนาคุณดูแลไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ ปัญหาด้วยภาระหน้าที่ คือ งานประจำที่ต้องสอนหนังสือ ทำให้การปฏิบัติมีอุปสรรคบ้างในเรื่องของเวลา และสถานที่^{๕๕}

พระอธิการวิจิต ธรรมวิริโย ให้สัมภาษณ์ว่า ท่านบวชด้วยความศรัทธา แต่ในใจลึก ๆ แล้ว ต้องการบวชเพื่ออยากติดต่อกับวิญญาณของบิดาที่เสียชีวิตไปแล้ว เมื่อมีเวลาว่างจากทำงานก็นั่งสมาธิและเจริญภาวนาไปด้วย บางครั้งเกิดนิมิตต่าง ๆ ทำให้เกิดความสังเวช

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระวิวัฒน์ ธรรมวฑูโต, วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระมหาบุญเลิศ ธรรมทศสี่, พระอาจารย์และพระวิปัสสนาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

มองเห็นความวุ่นวายของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง แม้แต่พระราชอาชญากรรมก็ยังไม่พ้นความวุ่นวาย หากความสุขไม่ได้ เมื่อพิจารณาโดยรอบคอบแล้วมองไม่เห็นความสุขชนชั้นกลางและชนชั้นสูงก็มีแต่ความวุ่นวายหากความเป็นแก่นสารไม่ได้ มองเห็นการบวชดีกว่า มีความเรียบง่าย ไม่ต้องดิ้นรนแสวงหา เมื่อบวชเป็นพระแล้วได้ศึกษาพระธรรมวินัยได้พบกับความสงบสุข ไม่วุ่นวาย จึงนับว่าการบวชนี้ได้รับประโยชน์มาก เนื่องจากบวชด้วยความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ปัญหาด้านการปฏิบัติจึงไม่ค่อยมี หรือถึงจะมีอยู่บ้างก็เพียงเล็กน้อย ได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมด้วยตัวเอง แต่ก็มีเรื่องติดขัดบางประการ เช่น เป็นเจ้าอาวาสต้องรับภาระหน้าที่หลายอย่าง ทำให้ใจไหลไปตามกระแส จิตใจสงบได้ยาก^{๖๐}

พระครูปลัดทวิศักดิ์ ญาณวโร จุคมุ่งหมายเดิมของท่าน คือเข้ามาบวชตามประเพณีบวชครั้งแรกเมื่ออายุ ๒๔ หลังจากทีลาสิกขาไปแล้วมีชีวิตปกติทางโลกเห็นความวุ่นวายและการทะเลาะกันภายใน บวชครั้งที่ ๒ อายุ ๓๕ ปี เพราะเกิดความเชื่อมั่นว่าบวชแล้วปฏิบัติย่อมจะต้องเห็นสังขาร มีความเชื่อในเรื่องกรรมในอดีตส่งผลถึงปัจจุบัน ท่านกล่าวถึงปัญหาที่พบระหว่างการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนว่า เรื่องของการมีกัลยาณมิตรคอยให้แนะนำในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานไว้นั้นสำคัญมาก เพราะเราไม่สามารถรู้ได้ด้วยตัวเองว่า ทางใดถึงจะนำไปสู่ความพ้นไปจากความทุกข์ได้จริง ต้องอาศัยการมีครูอาจารย์ที่มีประสบการณ์เคยผ่านการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตรงตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้มาแล้ว ปัจจุบันภายนอกอื่น ๆ เช่น ที่พักอาศัย อาหาร ยารักษาโรคนั้นสัพปายะ ไม่มีปัญหาใด ๆ สิ่งสำคัญ คือ การต่อสู้และเรียนรู้กับความต้องการของตนเอง ต้องหมั่นสร้างศรัทธาความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย และพยายามไม่คลุกคลีกับญาติโยม ตั้งใจปฏิบัติอย่างจริงจัง ปลีกวิเวก พยายามละนิรันดรทั้ง ๕ ให้ได้^{๖๑}

พระอธิการทนง กิตฺติปัญโญ ได้กล่าวว่า จุคมุ่งหมายที่บวชก็คือต้องการปฏิบัติ มีความเชื่อว่าการปฏิบัติต้องมีผล ทำอย่างไรจึงจะถึงจุคมุ่งหมายของการบวช จึงตั้งใจบวชไปเรื่อย ๆ วางงานภายนอก สร้างงานภายใน ท่านให้แง่คิดว่า งานภายนอกทำงานแค่เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง งานภายใน เป็นที่พึ่งมากกว่า การปฏิบัติอยู่ที่ตัวของเรา การปฏิบัติมีอยู่ไม่จำกัด มีอยู่

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระอธิการวิจิต ธรรมวิริโย, เจ้าอาวาสวัดถ้ำวังนาง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓,

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูปลัดทวิศักดิ์ ญาณวโร, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดลพบุรี (๕) วัดป่าเทพนมรมิต อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี, ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

ทุกที่ การปฏิบัติไม่จำเป็นต้องมีพี่เลี้ยง เพราะถ้ามีแล้วเราไม่ปฏิบัติตามก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ส่วนเรื่องการเลือกสถานที่ที่มีความจำเป็น เช่น ครูบาอาจารย์ที่สอนให้เราได้ ก่อนบวชต้องไปดูสถานที่ ครูบาอาจารย์อายุมากก็คงสอนเราไม่ได้ ปฏิบัติศีลไม่ดีเราก็ไม่เลือก ต้องให้คำแนะนำได้ ปฏิบัติศีลดี มีเวลา^{๖๒}

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่า แม้ผู้บวชจะมีวัตถุประสงค์ของการบวชเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์จนก้าวถึงบรมสุขคือพระนิพพานอันเป็นประโยชน์ขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่การปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ยังคงพบกับอุปสรรคปัญหามากมาย ซึ่งผู้วิจัยจะเสนอทางการแก้ไขไว้ในบทที่ ๔ ต่อไป

ระยะเวลาของการบวช ไม่ได้กำหนดระยะเวลา

ประเด็นที่อาจเกิดเป็นปัญหา ผู้วิจัยขอยกพระพุทธพจน์เพื่อประกอบคำอธิบายในหัวข้อนี้ว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เมื่อผู้ปฏิบัติเป็นอยู่โดยชอบ คือปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ อยู่โลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์”^{๖๓} ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจึงอยู่ที่ว่า อย่างไรจึงจะเรียกว่าเป็นอยู่โดยชอบ แม้ว่าท่านพุทธทาสจะกล่าวไว้ว่า อยู่ด้วยอริยมรรคมีองค์แปดก็เรียกว่าเป็นอยู่โดยชอบ สัมมาทิฏฐิ อันเป็นองค์ที่ ๑ ของอริยมรรคนั้นหมายถึง ความรู้ความเห็นแจ้งที่ถูกต้องว่าไม่มีอะไรที่ควรจะยึดถือ เมื่อเป็นอยู่โดยชอบอย่างนี้ ก็เลสก็จะผ่ายผอมและหมดสิ้น ไม่มีความเคยชินที่จะเกิดขึ้นอีก^{๖๔} หากมองในด้านของการศึกษานั้นคำว่า การดำเนินตามอริยมรรคมีองค์แปดดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้นั้น ไม่เป็นการยากต่อการศึกษาหรือท่องให้จำได้ หากแต่ในด้านของการปฏิบัติ น้อยคนนักที่จะสามารถปฏิบัติตามและรู้แจ้งเห็นจริงได้ แม้จะได้รับคำยืนยันจากพระพุทธองค์ดังพระพุทธพจน์ที่ได้ตรัสไว้แล้วก็ตาม แต่เส้นทางสายนี้ก็ยังต้องได้รับการพิสูจน์จากผู้ที่ต้องการจะพ้นทุกข์จริง ๆ อีกทั้งแนวทางการปฏิบัตินี้ยังต้องพึ่งพาอาศัยกัลยาณมิตรครูบาอาจารย์คอยช่วยเหลือ และให้คำแนะนำที่ถูกต้องอีกด้วย

สรุปปัญหาที่เกิดจากการบวชเพื่อการพ้นไปจากความทุกข์ มีดังนี้ คือ ๑. การขาดกัลยาณมิตร ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ดังพระพุทธพจน์ว่า “เพราะกัลยาณมิตรเป็นบุญนิมิต

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระอธิการทอง กิตติปัญญา, วัดเขาสนามแจ่ง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๖๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๔/๑๖๒.

^{๖๔} <http://www.larndham.net/cgi-bin/kratoo.pl/001995.html>. ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓

แห่งความเจริญ เรามองไม่เห็นองค์ประกอบภายนอกอื่นใดมีประโยชน์มากเท่าความมี
กัลยาณมิตรเลย”^{๖๕} ๒. ปัจจัยภายในจิตใจของผู้บวชเอง ๓. สถานที่และสภาพแวดล้อม อาจมี
ส่วนบ้าง ดังจะเห็นได้ว่า มีพระพุทธรูปธรรมฐาน ดังที่กล่าวมาแล้วมุ่งเดินทางหาดินแดนแห่ง
ความสงบประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ แต่สำหรับในบางกรณี เช่น
ท่านเจ้าคุณพระนเรศวรมหาราช (ธมฺมวิทฺตโก ภิกขุ) ท่านได้ชื่อว่าเป็นพระกรรมฐานกลาง
กรุง สามารถปฏิบัติธรรมท่ามกลางสังคมเมืองได้ โดยไม่เคยเดินธุดงค์ไปตามป่าเขาหรือ
แม้กระทั่งออกนอกวัดเลย ท่านก็ยังสามารถปฏิบัติธรรมได้สมควรแก่ธรรม^{๖๖}

๕) การบวชเพราะสาเหตุอื่น ๆ เช่น การบวชแก้บน บวชหน้าไฟ^{๖๗} บวช
เพราะต้องการเรียนปริญญาตรี บวชเพราะต้องการให้ตนเองดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข
โดยไม่ต้องประกอบอาชีพ บวชเพราะอาศัยวัดเป็นสถานที่พักผ่อนในวัยชรา ฯลฯ

ในประเทศไทย การบวช การสึก (ลาสิกขา) ไม่เป็นของต้องห้าม ใครใคร่บวชก็
บวช ใครใคร่สึกก็สึก แต่ทุกอย่างก็ให้ถูกต้องตามขั้นตอนของวินัยสงฆ์^{๖๘} จึงอาจกล่าวได้ว่า
ในสังคมไทย มีการบวชแล้วสึกโดยไม่จำเป็นต้องถือเพศบรรพชิตตลอดชีวิต ทำให้เกิดการ
บวชชนิดต่าง ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งมีทั้งการบวชระยะสั้นและการบวชระยะยาว ในเรื่องดังกล่าวนี้
อาจทำให้เกิดปัญหาได้หากไม่สามารถปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้ครบถ้วน

จากประวัติ เณรแอ หรือนายหาญ รักษาจิตร เจ้าของต้นตำรับกุมารทอง ของขลัง
รวมทั้งมนต์ดำเสน่ห์ยาแฝดชื่อดัง “เณรแอ” บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดหนองระกำ
อ.หนองโดน จ.สระบุรี อยู่หลายปี แม้ว่าอายุจะถึงวัยที่ต้องอุปสมบทเป็นพระภิกษุ “เณรแอ”
ก็ไม่ยอมอุปสมบทเป็นพระภิกษุ แต่เลือกที่จะร่ำเรียนไสยศาสตร์มนต์ดำจากอาจารย์เขมร จน

^{๖๕} ศ.ม. (ไทย) ๑๕/๔๕/๔๓.

^{๖๖} คำแก่ง สงวนศักดิ์, พระกรรมฐานกลางกรุง, หน้า ๓.

^{๖๗} <http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=0b2799053f100286>. บวชหน้าไฟ หมายถึง การ
บรรพชาสามเณร (บวชเณร) ที่นิยมบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย โดยปรกติกการบวชหน้าไฟมักจะบวชกันใน
วันเสาร์ โดยเมื่อทำพิธีฌาปนกิจเสร็จก็มักจะสึกเรียกตามภาษาชาวบ้านคือ “บวชเช้าสึกเย็น” ที่เรียกว่าหน้าไฟจึง
น่าจะมีสาเหตุมาจากบวชเพียงเพื่อเป็นเณรอยู่หน้าไฟเท่านั้น. (บางท่านว่าเป็นการ บวชหลอกคนตาย คือพอ
ประกอบพิธีฌาปนกิจเสร็จก็สึก).

^{๖๘} อ้างใน พระมหาสมนึก หอมริน, “สาเหตุและผลกระทบของการอุปสมบทระยะสั้นในสังคมไทย
ปัจจุบัน”, หน้า ๓๖.

ว่ากันว่าเมื่อสามแฉกเข้าของการทำเสน่ห์ยาแฝด การสะเดาะเคราะห์ และปลุกเสกของขลัง จนมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่ว “เณรเอ” ทำพิธีทางไสยศาสตร์ให้จำนวนมาก โดยใช้ ใต้ถุนเมรุวัดหนองระกำ ทำพิธีปลุกเสกกุมารทองของขลังที่เชื่อกันว่า เป็นผีเด็กที่ใครมีไว้ในครอบครองแล้วจะทำให้เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน การค้าการขายได้กำไร แต่พิธีกรรมปลุกเสก “กุมารทอง” ในครั้งนั้น ทำให้จอมขมังเวทย์นี้ต้องติดคุกติดตะรางอยู่ ๑ ปีเต็ม เพราะมีการบันทึกภาพวิดีโอขึ้นตอนการอย่างศพเด็ก และมีการนำวิดีโอเทปไปเผยแพร่ในสื่อมวลชนต่าง ๆ จนเป็นข่าวครึกโครม หลังจากพ้นโทษ แม้ว่า เณรเอ จะไม่ได้ถือครองผ้าเหลือง แต่เขาก็ไม่ได้ห่างหายไปจากแวดวงไสยศาสตร์ เขาได้ใช้บ้านพักทรงไทย ปลูกสร้างอยู่ในเนื้อที่ ๕ ไร่ อ.หนองโดน จ.สระบุรี เป็นสถานที่ทำเสน่ห์ยาแฝดให้แก่ผู้ที่ศรัทธา จนกลายเป็นคนมีฐานะ มีทรัพย์สินอยู่ในความครอบครองหลายสิบล้านบาท ต่อมา นางขไมพรเข้าร้องเรียนกล่าวหาเณรเอว่า เป็นจอมลวงโลก อ้างพิธีทางไสยศาสตร์หลอกข่มขืนหญิงสาวที่หลงเชื่อ แถมยังแอบถ่ายวิดีโอไว้แบล็กเมล์เหยื่อ หลังจากสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานจนทำให้เณรเอ ต้องเข้าคุกอีกครั้ง ปัจจุบันได้ถูกคุมขัง อยู่ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร^{๖๕}

การบวชชนิดนี้แม้จะเป็นเพียงการบวชสามเณร ทั้ง ๆ ที่มีอายุอยู่ในวัยที่สมควรจะบวชเป็นพระได้แล้ว แต่ก็ไม่มีผู้ใดจัดการดูแลเอาใจใส่ว่ากล่าวตักเตือน ให้คำแนะนำที่ถูกต้อง หรือหยุดการกระทำผิดดังกล่าว เมื่อปล่อยเลยตามเลย ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่สร้างความเสียหายอย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนา เนื่องจากการบวชเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากชาวบ้าน หลอกหลวงประชาชน เรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงการปล่อยปละละเลยของผู้เกี่ยวข้อง ไม่สนใจ ไม่มีการตรวจสอบหรือจัดการใด ๆ ระหว่างที่เณรเอดำเนินการหาผลประโยชน์อยู่ซึ่งก็เป็นเวลาเนิ่นนาน ทำให้เกิดภาพที่ไม่น่าดูออกสู่สาธารณชนจนเป็นข่าวครึกโครม

ประเด็นที่อาจจะเป็นปัญหา

ในเรื่องระยะเวลา หากมีเวลาน้อยจะทำให้มีเวลาในการอบรมสั่งสอนไม่เพียงพอ เพราะผู้เพิ่งเข้ามาบวชก็ยังตั้งตัวไม่ทัน หรือมิได้มุ่งหวังที่จะศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง

^{๖๕} http://news.sanook.com/scoop/scoop_309171.php. ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓, คม ชัด ลึก, ฉบับวันจันทร์ ที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๑.

แต่ประการใด หรืออาจจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการบวชมากนัก เพียงแต่บวชไปตาม วัตถุประสงค์เท่านั้น

ในบางกรณีที่ท่านบวชนาน ผู้ไม่ประสงค์ให้ออกนามท่านหนึ่ง กล่าวว่า เมื่อบวช แรก ๆ คิดว่าสามารถไหว้ตัวเองได้เลย ประพฤติปฏิบัติตามคำข้อวัตรปฏิบัติเกือบจะทุก ประการ แต่ต่อมาเมื่อออกไปพบปะผู้คนมากขึ้น เกี่ยวข้องคลุกคลีกับญาติโยมมากขึ้น เกิด ความคุ้นเคยกับญาติโยมจนเกิดเป็นความเคยชิน ไม่สามารถเคร่งครัดและประพฤติปฏิบัติตน ตามธรรมวินัยเหมือนเมื่อบวชใหม่ ๆ ได้ เห็นข้อบกพร่องของตนเองมากขึ้นจนต้องลาสิกขา ไปก็มี เพราะถ้าบวชต่อไปก็อาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดการทำผิดธรรมวินัยได้^{๑๐}

พระศาสนโสภณ (พิจิตร จิตตมาโน ป.ธ.๕) เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ) เจ้าอาวาส วัดโสมนัสวิหาร ได้กล่าวถึงเรื่องการบวชระยะสั้นว่า เมื่อมีผู้มาขอบวชต่ำกว่า ๑๕ วัน ทางวัด โสมนัสวิหารจะไม่อนุญาตให้บวช เพราะการบวชนั้นมีเวลาน้อยเกินไป เช่น บวช ๓ วัน ๕ วัน ๗ วันนั้น เพียงพอที่จะศึกษาเรียนรู้ได้บ้าง แต่ไม่เพียงพอที่จะเข้าใจวัตถุประสงค์ของ การบวชที่แท้จริงได้ การอบรมขัดเกลาดตนเองตามหลักธรรมวินัยนั้นต้องอาศัยเวลาด้วย อีก อย่างการบวชน้อยวันก็เป็นการใช้เวลาทั้งสองฝ่าย เสียทรัพย์มากมาย แต่ไม่ได้ประโยชน์ คุ่มค่าซึ่งเป็นการขัดกับวัตถุประสงค์ของการบวชที่แท้จริง ท่านได้กล่าวอีกว่า สำหรับผู้ที่เข้า มาบวชที่วัดโสมนัสวิหารนั้น ต้องบวชอย่างน้อย ๑๕ วัน และต้องเข้ารับการฝึกวิปัสสนา กรรมฐานตามหลักสูตรพัฒนาจิตของทางวัด อย่างน้อย ๗ วัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บวชเข้ามาได้ ศึกษาอบรมตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนาบ้างตามสมควร^{๑๑}

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า พระภิกษุที่เข้ามาบวชต่างก็มีพื้นฐานแตกต่างกันทั้งใน ด้านเชื้อชาติ ตระกูล การศึกษา อุปนิสัย และวิถีชีวิต บางคนมีอุปนิสัยเรียบร้อย บางคนมี อุปนิสัยกระโดดกระเดก เมื่อมาอยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์ทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน ให้เข้ากับสังคมสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นสังคมอุดมคติ ทั้งในเรื่องของกิริยามารยาท สำนวมน ซึ่ง ไม่ใช่อุปนิสัยดั้งเดิมของตน ทำให้บางคนเกิดความอึดอัด พระบวชใหม่ที่ไม่ตั้งใจจะบวชนาน ยิ่งมีความอดทนน้อย เพราะคิดว่าไม่นานนักตนก็จะลาสิกขาอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเคร่งครัด

^{๑๐} ผู้ไม่ประสงค์ให้ออกนาม.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระศาสนโสภณ (พิจิตร จิตตมาโน ป.ธ.๕), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘, (ธ) เจ้าอาวาส วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย, กรุงเทพฯ, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

นักก็ได้ เป็นเหตุให้ประพฤติกฎปฏิบัติคนไม่เต็มที่ ส่วนบางรูปที่จำเป็นต้องอยู่ เพราะสาเหตุบางประการ เช่น เพราะต้องการเรียนเตร็จงานวิชา หรือบวชเพราะต้องการให้ตนเองดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องประกอบอาชีพ บวชเพราะอาศัยวัดเป็นสถานที่พักผ่อน เป็นต้น ศรัทธาในการบวชไม่มี แต่ต้องทนอยู่เพราะความจำเป็น ทำให้ไม่สามารถรักษาศีลได้ครบ ๒๒๗ ข้อ ไม่สามารถประพฤติกฎปฏิบัติคนตามข้อวัตรปฏิบัติได้ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

หากจะกล่าวว่า การบวชหรือการศึกษาอบรมพัฒนาตนตามหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ นี้ เป็นเรื่องเฉพาะตน ก็เป็นจริงตามนั้น เพราะจากการศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ พบว่า ในด้านหลักธรรมคำสั่งสอนนั้น ทุกอย่างยังคงเหมือนเดิม ผู้ใดปฏิบัติตามได้มากก็จะได้รับผลของการปฏิบัติมาก หากผู้ใดบวชแล้วไม่ปฏิบัติตามธรรมวินัย หรือประพฤติน้อยหย่อน และยังหากขาดกัลยาณมิตรที่จะคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำในทางที่ถูกต้องดีงาม ก็จะเกิดเป็นปัญหาต่าง ๆ ตามมา แม้ว่าขั้นตอนการกลั่นกรอง หรือวัตถุประสงค์ของการบวชจะแตกต่างไปจากเดิมบ้างเนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่หากผู้ใดมีสำนึกที่ดีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ก็จะสามารถพัฒนาตนไปสู่แนวทางการพัฒนาตนที่พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานไว้ได้ ผู้ที่ไม่เพียรพยายามที่จะสั่งสมอบรมตนก็อาจจะตกไปสู่กระแสโลกของวัตถุนันท์ก่อให้เกิดปัญหานานัปการตามมา

สรุปปัญหาในหัวข้อนี้ว่า เมื่อวัตถุประสงค์ของการบวชในปัจจุบันมีความหลากหลายมากมายแตกต่างจากสมัยพุทธกาล เช่น บวชเพื่อให้ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน บวชตามประเพณี บวชเพื่อตอบแทนบุญคุณบิดามารดา บวชเพื่อลาภสักการะ บวชเพราะศรัทธาต้องการพ้นจากความทุกข์ บวชเพราะอาศัยพระศาสนาหาเลี้ยงชีพ คุณภาพของบุคคลผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาจึงแตกต่างกันไป และส่งผลถึงความประพฤติกฎปฏิบัติที่มีความแตกต่างกันไปด้วย ดังจะเห็นได้ว่ามีทั้งภาพภิกษุที่ดีงาม วางตนเหมาะสม น่าเคารพนับถือและ ภาพที่ไม่น่าดู ไม่ดีงาม ไม่เหมาะสม ดังที่ได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษานั้น ถือได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ของคณะสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องจะต้องหาทางแก้ไขต่อไป

๓.๑.๒ **ทางด้านของผู้รับบวช** ต้องมีการศึกษาปัญหาการกลั่นกรองคนเข้าบวช พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ผู้อำนวยการสถาบันวิมุตตยาลัย กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “เพราะภาวะเศรษฐกิจฝืดเคือง คนทำมาหากินลำบากจึงหาทางเอาตัวรอด บางคนเมื่อเห็นช่องทางในพระพุทธศาสนาจึงแฝงตัวเข้ามา และการกลั่นกรองรับคนเข้ามาบวชก็ หละหลวม”^{๗๒}

พระศาสนโสภณ (พิจิตร จิตตฺตฺโน ป.ธ.๕) เจ้าอาวาส วัดโสมนัสวิหาร ในฐานะพระอุปัชฌาย์ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า “กระบวนการกลั่นกรองที่สำคัญที่สุดคือ การปฏิบัติตามหลักกรรมวินัย เราไม่จำเป็นต้องมีพระมากแต่จำเป็นต้องมีพระที่มีคุณภาพ จริง ๆ แล้วจะไปนั้น มีพระปริมาณมากก็ดี แต่ต้องมีคุณภาพด้วย ที่พระเลอะ ๆ ทุกวันนี้ก็เพราะอุปัชฌาย์นั้นแหละ บวชกันมาก ๆ ก็ได้เงินมาก มันเป็นชะอย่างนี้” นอกจากนี้ท่านได้แสดงความเห็นว่า “วัดใดที่มีระบบการกลั่นกรองดี วัดก็จะได้พระดี ยกตัวอย่างเช่นระบบการคัดเลือกกลั่นกรองของหลวงปู่มั่น หลวงปู่ชา ซึ่งมีการให้อยู่วัดก่อนอนุญาตให้บวชนั้นก็เพื่อศึกษาอบรมตนก่อนที่จะบวชจริง ๆ เมื่อเรากลั่นกรองอย่างดีเราก็จะได้คนดี เปรียบเหมือนเราจะเลือกลูกเขย ลูกสะใภ้ หากไม่มีการกลั่นกรองที่ดีก็จะได้คนเป็นไม่ดี เป็นโรคภัย โรคเอดส์เข้ามาในครอบครัวได้” ท่านเจ้าคุณอาจารย์ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกลั่นกรองผู้มาขอบวชของทางวัดโสมนัสวิหารไว้ว่า ๑. ต้องมีคนนำมาฝากหรือมีผู้รับรอง และคนนั้นท่านต้องรู้จักด้วย ๒. ต้องบวชได้อย่างน้อย ๑๕ วัน ๓. สามารถท่องคำที่จะขอบวชได้จริง ๆ ไม่ใช่ท่องตาม แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะบวช ๔. ต้องฝึกวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสูตรของทางวัดอย่างน้อย ๗ วัน ๕. ต้องมีศีลบริสุทธิ์ ๖. ห้ามพาแฟน พาเพื่อนเข้ามาคุยเข้า คุยเย็น ถ้านำมาก็ไม่ต้องมาบวช เรื่องเช่นนี้ต้องตกลงทำความเข้าใจกันก่อนในเบื้องต้น นอกจากนี้ท่านได้กล่าวถึงเรื่องการปกครองภายในวัดว่า สมภารหรือเจ้าอาวาสไม่ได้เป็นใหญ่ทั้งหมด เจ้าคณะแต่ละคณะจะมีอำนาจดูแลพระสงฆ์ที่อยู่ในคณะของตนเองด้วย เพราะฉะนั้น ก่อนบวชต้องได้รับการรับรองจากเจ้าคณะที่จะเข้ามาจำวัดอาศัยอยู่ด้วย หากเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้น เจ้าคณะนั้น ๆ จะต้องดูแลรับผิดชอบพระในคณะของตนเอง^{๗๓}

^{๗๒} <http://www.phrathai.net/node/1946>. ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระศาสนโสภณ (พิจิตร จิตตฺตฺโน ป.ธ.๕), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ), เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ, พระอุปัชฌาย์, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

พระธรรมปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ ป.ธ.๕) เจ้าคณะภาค ๓ เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาในระบบการกลั่นกรองว่า เกิดจากบางครั้งเป็นคนคุ้นเคยกัน ถ้าตรวจสอบละเอียดมากก็เกรงใจคณะเจ้าภาพ ยิ่งเป็นผู้ใหญ่มาฝากจะทำให้การกลั่นกรองลำบาก อีกทั้งการบวชเป็นหมู่ก็มีความยากลำบากในการกลั่นกรอง มีการตรวจสอบเหมือนกันแต่ก็ไม่ค่อยละเอียด เช่น ก่อนที่จะมาบวชนั้นถ้าเราไม่ไว้ใจ ก็ให้ทางแพทย์ตรวจเลือดก่อนว่ามีโรคที่ขัดต่อพระวินัยหรือไม่ ถ้าผู้ขอบวชอยู่บริเวณใกล้ ๆ ก็ไม่จำเป็นต้องตรวจอะไรมาก เพราะรู้จักกันมาตั้งแต่ต้น ถ้ามาจากถิ่นอื่นก็ตรวจดูมาก เพราะอาจจะทำผิดมาจากที่อื่นแล้วมาบวช บางครั้งบวชเป็นกลุ่มทำให้อุปชฌาย์จำสัททวิหาริกไม่ได้ ท่านได้กล่าวถึงกรณีที่เป็นปัจจุบันเมื่ออุปชฌาย์อุปสมบทให้แล้ว ไม่มีการอบรมสั่งสอนนั้น ท่านแสดงความเห็นว่า ที่จริงแล้ว พระอุปชฌาย์ที่ไม่มีเวลาสอนก็ไม่ควรจะบวช แต่ในบางกรณี ถึงแม้ว่าจะได้รับการอบรมมาแล้วจากส่วนกลาง แต่นิสัยใจคอของพระอุปชฌาย์ก็แตกต่างกันไป บางรูปอาจไม่ปฏิบัติตามกฎของมหาเถรสมาคม ซึ่งหากเกิดกรณีอย่างนี้ก็ต้องทำโทษพระอุปชฌาย์ มีการสั่งพักเพื่อเป็นตัวอย่าง ถ้าทำได้ก็จะทำให้การบวชมีความรัดกุมมากขึ้น ปัจจุบันไม่มีการลงโทษ ใครทำผิดก็จับสึกกันไป ทำให้การบวชง่าย บางปีบวช ๔๐๐ - ๕๐๐ รูป แต่ก็ไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหนบ้าง ควรให้มีการอบรมพระอุปชฌาย์เพื่อให้รู้กฎและเพื่อไม่ให้ทิ้งกฎอย่างน้อย ๒ ปีต่อครั้ง^{๓๔}

พระราชปริยัติสุธี กล่าวถึง ปัญหาและอุปสรรคว่า ผู้มาขอบวชปัจจุบันรับราชการทำงาน ผู้บวชไม่มีเวลา พระอุปชฌาย์ก็มีภาระมากจึงไม่มีเวลาในการคัดกรองก่อนบวชมากนัก ต้องอาศัยผู้คนนำมาฝากว่ารับรองได้หรือไม่ ใช้การอบรมในเวลาทำวัตรเย็น ต้องอาศัยอบรมหลังบวชและมีพระพี่เลี้ยงคอยแนะนำในการทำวัตร^{๓๕}

พระครูศาสนกิจวิมล (หนูพันธ์ อิศฺสโร) กล่าวถึงระบบการกลั่นกรองผู้บวชว่า มักไม่มีปัญหาอะไร เนื่องจากปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยทุกอย่าง และผู้มาบวชส่วนใหญ่ก็จะรู้จักกันดีเป็นบุตรหลานของคนในหมู่บ้านในตำบล หากเห็นว่าไม่ถูกต้องตามหลักธรรมวินัยก็ไม่

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ ป.ธ. ๕), เจ้าคณะภาค ๓, เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขวรวิหาร เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ, พระอุปชฌาย์, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติสุธี (อำนาจ ปญฺญาวุฑฺฒ โส ป.ธ. ๓), เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี, เจ้าอาวาสวัดคลองเตย อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี, พระอุปชฌาย์, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๓.

บวชให้ นอกจากวิธีการกลั่นกรองตามหลักการแล้ว ก็ต้องสังเกตด้วยสายตาด้วย และต้องมีผู้รับรองด้วย จึงจะบวชให้ ที่ผ่านมามีปัญหาใด ๆ ในเรื่องนี้^{๖๖}

พระครูพิศาลโชติวัฒน์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่แล้ว พระอุปัชฌาย์จะไม่ได้พบตัวผู้บวช เพราะมาถึงก็บวชเลย ไม่ได้สืบประวัติก่อน อีกทั้งไม่สามารถตรวจสอบผู้อยู่นอกเขต เพราะเจ้าอาวาสกลั่นกรองมาแล้ว พระอุปัชฌาย์มีหน้าที่บวชตามเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ดีก็ไม่ดีเลยเพราะไม่ได้กลั่นกรองเอง การบวชเป็นกลุ่มจำนวนมาก ๆ เป็นการยากต่อการกลั่นกรองผู้เข้ามาบวช โดยปกติจะใช้วิธีการกลั่นกรองด้วยสายตาและคนรอบข้างช่วยกันตรวจสอบเป็นหลัก ถ้าไม่มั่นใจเรื่องโรคก็ให้มีใบรับรองจากแพทย์ ถ้ามีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (ที่ไม่ชัดเจน) ก็ตกลงกับผู้ปกครองรับรองเป็นกรณีพิเศษ ว่าถ้าบวชเข้ามาแล้วแสดงอาการที่ไม่เหมาะสม ให้ลาสิกขา พระอุปัชฌาย์กับเจ้าอาวาสต้องช่วยกัน ถ้าแก้ไม่ได้ก็ให้ผู้รับรองช่วยกันรับผิดชอบในการแก้ไข ท่านได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องการกลั่นกรองไว้ว่า ถ้าจะให้การกลั่นกรองสมบูรณ์พระอันดับต้องมีส่วนช่วยในการกลั่นกรองร่วมกับพระอุปัชฌาย์ด้วย เพราะพระอันดับอาจจะรู้มากกว่าพระอุปัชฌาย์ก็ได้ บางรูปอาจเคยเป็นเพื่อนกับผู้บวช^{๖๗}

พระครูวรกิจจาภิรม กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ผู้ปกครองมาฝากอุปัชฌาย์ไว้แต่ชื่อตัวผู้บวชไม่มา เนื่องจากเป็นข้าราชการ ต้องลงนามมาบวช ผู้ที่มาขอบวชมีเวลาน้อย ยังไม่ทันบวชก็หาวันลาสิกขาไว้ก่อนแล้ว จึงเป็นปัญหาเรื่องการให้การศึกษาอบรมแนวทางแก้ไข การบวชมีนโยบายว่าบวชให้คนในพื้นที่เป็นหลัก คนต่างถิ่นมาบวชต้องมีหลักฐาน มีคนรับรองอย่างเต็มที่ ไม่รับคนที่ไม่รู้จักห้วนอนปลายเท้า เมื่อบวชเข้ามาแล้วต้องให้เรียนเลย ไม่จำเป็นต้องเข้าพรรษาก่อนจึงเรียน มีการทำวัตรทุกวัน สำหรับพระบวชใหม่จะสอนทุกวันหลังทำวัตร เช่น สอนพระวินัย มีการจัดปาฏิโมกข์สัญญาจรเป็นการประชุมพระและให้ความรู้หลักธรรมด้านปริยัติแก่พระที่ร่วมเข้าประชุม^{๖๘}

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูศาสนกิจวิมล, เจ้าคณะตำบลหนองเชียงทูน, วัดหนองเชียงทูน อำเภอปรังคัง จังหวัดศรีสะเกษ, พระอุปัชฌาย์, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลโชติวัฒน์, เจ้าคณะตำบลหนองเต่า-พุดา, เจ้าอาวาสวัดสระตาแว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, พระอุปัชฌาย์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระครูวรกิจจาภิรม, เจ้าคณะอำเภอบ้านหมี่, เจ้าอาวาสวัดทองคั้ง อำเภอบ้านหมี่, จังหวัดลพบุรี, พระอุปัชฌาย์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

เจ้าอธิการวันทอง เหมวณฺโณ กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในกัณฑ์กรองผู้เข้ามาบวชว่า ในสภาพสังคมไทยปัจจุบันมีเรื่องของระยะเวลาในการทำงานบังคับ ทำให้ไม่สามารถมาอยู่วัดก่อนเป็นเวลานานาน ๆ เหมือนในอดีต แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นไปได้ ท่านก็ให้มาอยู่ที่วัดอย่างน้อย ๒-๓ วัน เพื่อให้ฝึกซ้อมก่อนบวช แต่ส่วนมากก็มักไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร ส่วนใหญ่ต้องสอนกันตอนบวชเสียเป็นส่วนมาก อีกเรื่องหนึ่งคือ เมื่อรับสมัครแล้วไม่นำตัวผู้สมัครมาให้พระอุปัชฌาย์คู่ตัว พระอาจารย์แต่ละวัดที่ไม่ได้เป็นพระอุปัชฌาย์ จึงไม่รู้ข้อมูลว่าผู้ที่ต้องห้ามอุปสมบทมีลักษณะอย่างไรบ้าง ท่านก็รับไว้โดยไม่รู้ระเบียบการตรงนี้จึงเป็นการหนักใจสำหรับพระอุปัชฌาย์ พระที่บวชแล้วส่วนใหญ่ไม่ได้มาอยู่กับพระอุปัชฌาย์ ท่านกล่าวว่า สำหรับพระอาจารย์เจ้าอาวาสทุกวัด ถ้ากุลบุตรมาสมัครบวช พิจารณาแล้วให้พ่อแม่นำตัวกุลบุตรนั้นมาฝากกับพระอุปัชฌาย์อีกทีหนึ่ง เพราะว่าเป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะต้องรับผิดชอบ และควรมีการอบรมให้ความรู้เรื่องการอุปสมบท โดยเจ้าอาวาสแต่ละวัดช่วยกันดูแล ถ้ามีปัญหาให้เจ้าอาวาสบอกกับพระอุปัชฌาย์จะได้ช่วยกันแก้ไข สำหรับพระที่บวชมาระยะเวลาสั้น ๆ ควรให้มีการฝึกปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน โดยการให้ถือธุดงค์ด้วยจะเป็นการดี^{๙๕}

พระไพศาล วิสาโล ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การกัณฑ์กรองผู้มาบวชจะเกิดขึ้นได้ยากหากกระบวนการคัดเลือกอุปัชฌาย์ยังไม่ให้ความสำคัญกับหน้าที่และความสามารถในการอบรมสั่งสอนของอุปัชฌาย์ หากอุปัชฌาย์ไม่ได้ถูกเน้นย้ำให้ใส่ใจกับการอบรมสั่งสอนไปไหนเลยจะสนใจกัณฑ์กรองพิจารณาผู้มาขอบวชกับตน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คณะสงฆ์จะหันมาเข้มงวดกับเรื่องนี้ การสอบคัดเลือกและอบรมอุปัชฌาย์แทนที่จะให้ความสำคัญกับความสามารถในการประกอบพิธีอุปสมบทให้ถูกต้องตามพระวินัยและระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์ ควรเปลี่ยนมาเน้นที่การฝึกอบรมและตรวจสอบผู้ที่จะมาเป็นอุปัชฌาย์ว่ามีความสามารถในการอบรมสั่งสอนพระเณรมากน้อยเพียงใด และมีทัศนคติที่เกื้อกูลกับคุณสมบัติข้อนี้หรือไม่ การเน้นย้ำในเรื่องนี้จะช่วยให้ได้อุปัชฌาย์ที่ใส่ใจกับการกัณฑ์กรองและอบรมกุลบุตรก่อนที่เข้าสู่พิธีอุปสมบท^{๙๖}

^{๙๕} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการวันทอง เหมวณฺโณ, เจ้าคณะตำบลโลกกระเทียม-ท่าแค เจ้าอาวาสวัดหนองเลา อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๙๖} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, หน้า ๒๘๑-๒๘๒.

ท่านได้กล่าวว่า ขั้นตอนการรับบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นสมาชิกของคณะสงฆ์ เป็นขั้นตอนที่สำคัญต่อการสืบทอดจรรโลงพระพุทธศาสนาในอนาคต เพราะผู้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทนั้นถือเป็นแบบอย่างของบุคคลทั่วไปที่ต้องมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง ถ้าได้บุคคลผู้ไม่มีคุณภาพเข้ามาเป็นสมาชิกตามพระวินัยย่อมสร้างความเสื่อมเสียแก่คณะสงฆ์และทำให้เสียระเบียบปฏิบัติ ดังนั้น การคัดสรรบุคคลเข้ามาบวช จึงต้องทำกันอย่างรอบคอบจริงจัง มิใช่ทำพอแต่เป็นพิธีเท่านั้น หากมีการปฏิบัติย่อหย่อนก็จะเป็นช่องโหว่ให้บางคนอาศัยพระศาสนาบวชเข้ามาเพื่อเลี้ยงชีพ ก่อให้วิกฤติศรัทธาอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ซึ่งคุณสมบัติการกลั่นกรองผู้บวชต้องอาศัยเครื่องมือในการขัดเกลา หากพระอุปัชฌาย์ได้ทำหน้าที่ของตน อีกทั้งตัวพระอุปัชฌาย์มีความรู้ความสามารถในการสั่งสอนสัททวิหริกของตนได้ ปัญหาในเรื่องของการคัดกรองผู้บวช และการอบรมหรือกล่อมเกลาสัททวิหริกคงไม่เป็นปัญหาเท่าไร แต่หากตรงข้ามแล้วย่อมมองเห็นปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรทางพระศาสนาเป็นลำดับแรก ในกรณีนี้ พระไพศาล วิสาโล ได้แสดงความคิดเห็นว่า จุดอ่อนสำคัญของคณะสงฆ์ไทยคือการไม่มีระบบกลั่นกรองผู้ที่จะมาบวช กระบวนการบวชส่วนใหญ่ในเวลานี้มิได้มีอะไรมากไปกว่าพิธีกรรม^{๕๑}

สุเมธ เมธาวิทยกุล กล่าวว่า ในการบวชของกุลบุตรชาวไทยนั้น กระบวนการกลั่นกรองที่สำคัญเป็นด่านแรกก็คือ การคัดสรรคนที่จะเข้ามาบวช ซึ่งหน้าที่นี้เป็นความรับผิดชอบโดยตรงของพระอุปัชฌาย์ ถ้าหากว่าพระอุปัชฌาย์ปฏิบัติหละหลวมในการคัดเลือกบุคคลเข้ามาเป็นพระ ก็จะทำให้ศาสนาเสื่อมเร็ว เพราะพระภิกษุสงฆ์หย่อนความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจอันเนื่องมาจากคนบางพวกมาบวชโดยมีจุดมุ่งหมายที่ไม่สอดคล้องกับพุทธประสงค์ เช่น อุปมยุทิกา บวชตาม ๆ กัน อุปชีวิติกา บวชเพื่อเลี้ยงชีพ อุปกัฬิกา บวชเพื่อหวังเล่น อุปทูลิกา บวชเพื่อสร้างความเสื่อมเสียให้พระศาสนา บุคคลทั้ง ๔ ประเภทนี้มีพฤติกรรมไม่แตกต่างกันไปจากกฤหัสถ์เลย ต่างแต่ห่มผ้าเหลืองเท่านั้น^{๕๒}

จะเห็นได้ว่า หน้าที่การกลั่นกรองคนเข้ามาบวชนั้นเป็นหน้าที่สิทธิ์ขาดของพระอุปัชฌาย์โดยตรง แต่จากการสัมภาษณ์ในปัจจุบัน แม้พระอุปัชฌาย์จะมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบการกลั่นกรองโดยตรงแต่ในทางปฏิบัติกลับไม่เป็นเช่นนั้น อาจเกรงใจผู้ฝากมาบวชหรือเจ้าภาพ หรือผู้มีอำนาจเหนือกว่า ดังจะเห็นจากคำให้สัมภาษณ์ว่า คนคุ้นเคยกันถ้า

^{๕๑} อ่างแล้ว.

^{๕๒} สุเมธ เมธาวิทยกุล, **สังกัปปิณี**, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒๑.

ตรวจสอบละเอียดมากก็เกรงใจคณะเจ้าภาพ ยิ่งเป็นผู้ใหญ่ฝากมาทำให้การกลั่นกรองลำบาก จากกรณีศึกษาจะเห็นจุดอ่อนของระบบการกลั่นกรองผู้ที่จะมาบวชในปัจจุบันว่า หากระบบการกลั่นกรองหละหลวมการบวชก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าพิธีอุปสมบท ซึ่งก็เปรียบเหมือนเป็นเพียงพิธีกรรมที่ใครมีอำนาจบริหารครบถ้วน กล่าวขานนาคได้ก็บวชเป็นพระได้ แม้บางคนท่องจำคำขานนาคได้บ้างไม่ได้บ้าง ขนาคต้องบอกกันคำต่อคำก็สามารถบวชเป็นพระได้

จากการศึกษา สรุปปัญหาอันเกิดจากการกลั่นกรองกุลบุตรผู้เข้ามาบวชของอุปัชฌาย์ได้ว่า มาจากสาเหตุดังนี้

๑) ไม่มีเวลาตรวจสอบกลั่นกรองผู้เข้ามาขอบวช เนื่องจากมีผู้มาขอบวชปีหนึ่งเป็นจำนวนมาก เป็นเพราะมีการควบคุมอุปัชฌาย์ไว้ให้มีเพียงตำบลละ ๑ รูป คือ เจ้าคณะตำบล อีกทั้งพระอุปัชฌาย์ยังมีตำแหน่งทางการปกครองของคณะสงฆ์ เช่น เจ้าคณะตำบลเจ้าอาวาส ซึ่งต้องแบ่งเวลาไปทำงานให้กับทางคณะสงฆ์ จึงไม่มีเวลาในการที่จะตรวจสอบกลั่นกรองผู้เข้ามาขอบวชได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนตามกฎเกณฑ์ของพระธรรมวินัยและพรบ.คณะสงฆ์

๒) พระอุปัชฌาย์ หรือพระอาจารย์แต่ละวัดที่ไม่ได้เป็นพระอุปัชฌาย์แต่เป็นผู้นำคนมาบวช ไม่รู้ข้อมูลว่าผู้ที่ต้องห้ามอุปสมบทมีลักษณะอย่างไรบ้าง แสดงให้เห็นว่าขาดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างสอดคล้องกับพระธรรมวินัย

๓) พระอุปัชฌาย์ไม่ให้ความสำคัญของการกลั่นกรองคนเข้ามาขอบวชเท่าที่ควร

๔) เนื่องจากความต้องการทางด้านวัตถุ หรือความต้องการให้มีผู้บวชจำนวนมาก ๆ พระอุปัชฌาย์จึงไม่เข้มงวดต่อการกลั่นกรองผู้เข้ามาบวช

๕) อาจจะคิดว่าเป็นการบวชระยะสั้นจึงไม่เข้มงวดมากนัก

ผู้วิจัยเห็นว่า ปัญหาเรื่องการกลั่นกรองคนเข้าบวช เป็นปัญหาสำคัญในกระบวนการคัดเลือกผู้เข้ามาบวช หากพระอุปัชฌาย์ไม่ให้ความสำคัญกับการกลั่นกรองคนเข้ามาขอบวชแล้ว อาจเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมาดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

๓.๒ ปัญหาการศึกษาอบรมหลังบวช

เมื่อพิจารณาตามหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ พอสรุปได้ว่า พระอุปัชฌาย์มีบทบาทอย่างเด่นชัดในการรับกุลบุตรเข้ามาเป็นสมาชิกของพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่ขั้นแรกคือการคัดเลือกคนเข้ามาฝึกจนบรรลุอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา บทบาทของพระอุปัชฌาย์ในการให้บรรพชาอุปสมบทนั้น ที่แท้จริงแล้วมิได้เป็นเพียงพิธีกรรมที่ปฏิบัติเพื่อให้เสร็จเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงระบบการศึกษาของสงฆ์ ทั้งในส่วนของปริยัติศาสนา เช่น การฝึกฝนท่องจำคำขานนาค เรียนรู้คุณพระรัตนตรัย เป็นต้น และส่วนปฏิบัติศาสนา เช่น หลักมูลกรรมฐาน เป็นต้น นอกจากนั้นยังเป็นการวางรากฐานของระบบการปกครองของพระอุปัชฌาย์และสัททวิहारิก อันเป็นพื้นฐานของการปกครองคณะสงฆ์ต่อไป เช่น พิธีขอนิสสัยและถือพระอุปัชฌาย์ เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ที่มีหน้าที่ให้การดูแลอบรมหลังการบวชก็เป็นหน้าที่โดยตรงของพระอุปัชฌาย์ ดังจะเห็นได้จาก กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ.๒๕๓๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ ข้อ ๑๕ ว่า

“พระอุปัชฌาย์ เมื่อให้บรรพชาอุปสมบทแล้ว มีหน้าที่ต้องถือเป็นการธุระปกครองดูแลสั่งสอนสัททวิहारิกของตนให้ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ ต้องขวนขวายให้การศึกษาพระธรรมวินัยและต้องออกหนังสือสุทธิแก่สัททวิहारิกตามความในข้อ ๔๑ เพื่อแสดงสังกัดถิ่นที่อยู่และความบริสุทธิ์แห่งสมณเพศ ถ้าสัททวิहारิกผู้มีพรรษายังไม่พ้น ๕ จะไปอยู่ในวัดอื่นใด เมื่อพระอุปัชฌาย์เห็นสมควรก็ให้สอบถามไปยังเจ้าอาวาสวัดนั้น เมื่อได้รับคำยืนยันรับรองที่จะปกครองดูแลสั่งสอนแทนได้ จึงจะให้ทำหนังสือฝากและมอบภาระธุระแก่เจ้าอาวาสวัดนั้น เมื่อได้รับคำยืนยันรับรองที่จะปกครองดูแลสั่งสอนแทนตน ถ้าสัททวิहारิกนั้นมีพรรษายังไม่พ้น ๕ จะย้ายไปอยู่วัดอื่นต่อไปอีก ให้เจ้าอาวาสผู้รับฝากปกครองดูแลแจ้งไปยังพระอุปัชฌาย์เพื่อได้ปฏิบัติตามความในวรรค ๒ แต่ถ้าพระอุปัชฌาย์นั้นพ้นจากความเป็นพระอุปัชฌาย์แล้ว ก็ให้เจ้าอาวาสผู้ปกครองปฏิบัติการตามความวรรค ๒” ตามความในวรรคแรก ยืนยันชัดเจนว่า พระอุปัชฌาย์ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัยและกฎมหาเถรสมาคม ๓ ประการ คือ

- ๑) ต้องเป็นการธุระปกครองดูแลสั่งสอนสัททวิहारิกให้ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ
- ๒) ต้องขวนขวายให้สัททวิहारิกได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย

๓) ต้องออกหนังสือสุทธิให้แก่สัททวิहारิก^{๘๓}

พระมหาสุทศน์ ไชยะภา กล่าวไว้ใน “บทบาทพระอุปัชฌาย์ต่อการพัฒนาคุณภาพพระนวกะ” ว่า พระอุปัชฌาย์เป็นผู้ปกครองดูแลและฝึกหัดอบรมพระธรรมวินัยแก่สัททวิहारิกโดยตรงตลอดเวลาที่ยังเป็นพระนวกะ มีพรรษายังไม่พ้น ๕ ต้องประทับประคองสัททวิहारิกเพื่อให้ตั้งมั่นในสัมมาปฏิบัติ และมีความรู้พระธรรมวินัยพอรักษาตัวได้ เปรียบเหมือนบิดามารดาต้องรับเป็นภาระดูแลสั่งสอนบุตรธิดาผู้ยังเยาว์ ยังไม่บรรลุนิติภาวะอย่างใกล้ชิด หน้าที่พระอุปัชฌาย์ที่จะต้องปฏิบัติหลังจากให้บวชเป็นภรรยาที่ละเอียดอ่อนที่จะทำให้คุณหรือโทษแก่สัททวิहारิก คณะสงฆ์ และพระศาสนาได้ ท่านได้แสดงความเห็นว่า พระอุปัชฌาย์บางรูปมักละเลยหน้าที่ส่วนนี้เสีย เมื่อบวชแล้วก็ไม่ใส่ใจอบรมสั่งสอนหรือมอบภาระธุระผู้อื่นดูแลโดยที่ตนไม่สนใจ ก็จักก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่พระศาสนาได้^{๘๔}

จะเห็นได้ว่าตามพระธรรมวินัย ผู้บวชเป็นภิกษุแล้วจะต้องอยู่ศึกษาปฏิบัติในสำนักพระอุปัชฌาย์อย่างน้อย ๕ ปี ถ้ามีเหตุจำเป็นจะไปศึกษาอยู่ในสำนักอื่น พระอุปัชฌาย์ต้องรับภาระฝากฝังแก่เจ้าสำนักนั้นเพื่อให้ดูแลปกครองแทนตนจนถึง ๕ ปี เมื่อเห็นว่ามีความรู้สามารถปกครองตนและบริษัทได้ก็จะให้อยู่ตามอรัญวาสีที่เรียกว่านิสสัยมุตตะกะ แต่ในปัจจุบันพระสงฆ์เข้ามาบวชด้วยสาเหตุต่างกัน บางคนไม่มีศรัทธา บวชเพราะถูกพ่อแม่บังคับ บ้าง บวชเพราะเพื่อนชักชวนบ้าง บวชเลี้ยงชีพบ้าง เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและฝึกหัดปฏิบัติ ทำให้มีพฤติกรรมล่อแหลมต่อการละเมิดพระธรรมวินัยได้ และสำหรับพระอุปัชฌาย์บางรูปก็ปฏิบัติหน้าที่ย่อหย่อน ไม่อบรมสั่งสอน ฝึกหัดกิริยามารยาท มุ่งเน้นเฉพาะส่วนที่เป็นพิธีกรรมเท่านั้น บางครั้งก็มอบหมายให้พระสงฆ์รูปอื่นปฏิบัติหน้าที่สอนแทน แต่โดยความเป็นจริง จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์บางรูป พบว่า เมื่อผู้บวชเข้ามาแล้วก็มิได้รับการอบรมดูแลจากพระอุปัชฌาย์หรือพระพี่เลี้ยงแต่อย่างใด คงปล่อยให้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง หรือบวชเข้ามาก็ต้องเข้ามาทำงานต่าง ๆ ในวัด เช่น การก่อสร้าง ต่อเติมเสนาสนะต่าง ๆ ที่บางรูปก็ไม่เคยทำมาก่อน

^{๘๓} พระมหาสุทศน์ ไชยะภา, “บทบาทพระอุปัชฌาย์ต่อการพัฒนาคุณภาพพระนวกะ ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระอุปัชฌาย์เถรวาทกับพระอุปัชฌาย์มหายานในกรุงเทพฯ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๓-๑๐๕.

^{๘๔} อ่างแล้ว.

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การให้คำแนะนำ อบรมสั่งสอน คุณเล เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้บวชใหม่ เพื่อให้รู้ถึงเป้าหมายและความสำคัญของการบวช พระอุปัชฌาย์ไม่ควรมองข้ามในประเด็นนี้ ดังนั้น การไม่วางเป้าหมายของการบวชให้ถูกต้องและพยายามเพื่อให้การบวชบรรลุเป้าหมายนั้น จึงเป็นปัญหาที่สำคัญของพระศาสนาอีกประการหนึ่ง

ในด้านผู้บวชเข้ามาแล้ว การศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรที่บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ถ้าบวชแล้วไม่ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยก็เหมือนไม่ได้บวช ผู้ที่บวชเก็บนหรือบวชตามประเพณีมักไม่ทราบและไม่สนใจเรื่องนี้ เมื่อบวชแล้วแทนที่จะเกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้บวชญาติมิตรและสังคม กลับเป็นการทำลายเวลาและโอกาสของตน ทำลายความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและสังคมไปในตัวด้วย^{๔๕} ปัญหาการศึกษาอบรมหลังบวช เป็นปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่งของวงการคณะสงฆ์ไทย

จากการวิเคราะห์ปัญหาการบวช สรุปประเภทของการบวชออก เป็น ๒ แบบ กล่าวคือ การบวชระยะสั้น และการบวชระยะยาว และสรุปปัญหาจากการบวช ออกได้เป็น ๓ ปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน และปัจจัยจากบริบทของสังคม

๓.๒.๑ ปัญหาสำหรับผู้บวชระยะสั้น การบวชประเภทนี้ ผู้บวชมีความต้องการที่จะบวชเพื่อให้ถูกต้องตามประเพณีบ้าง หรือบวชเพราะความเชื่อบ้าง เช่น การบวชเก็บนบวชหน้าไฟ บวชทดแทนพระคุณบิดามารดา บวชก่อนแต่ง ฯลฯ ทำให้การบวชประเภทนี้มีระยะเวลาที่จำกัด เพราะไม่ต้องการให้ความจำเป็นด้านการดำเนินชีวิตนั้นเว้นวรรคหรือไม่ต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ต้องการให้ความจำเป็นด้านประเพณีถูกละเลย ปัญหาที่เกิดจากการบวชประเภทนี้ จำแนกได้ ดังนี้คือ

๑) ปัจจัยภายนอก จากการศึกษาพบว่า

ก. ปัญหาเรื่องการขาดการให้ความรู้ ผู้ให้การบวช คิดว่าผู้บวชมิได้มุ่งหวังที่จะศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจังแต่ประการใด หรืออาจจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการบวชมากนัก เพียงแต่บวชไปตามวัตถุประสงค์เท่านั้น^{๔๖} และจากการสัมภาษณ์ พระ

^{๔๕} ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑๕.

^{๔๖} <http://news.sanook.com-898705.html>. ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

อุปัชฌาย์ พระอาจารย์ที่ทำหน้าที่อบรมหลังบวช พบว่าตามวัดในต่างจังหวัด ส่วนมากขาดแคลนพระอาจารย์ที่เลี้ยงที่จะให้ความรู้และแนะนำข้อปฏิบัติต่าง ๆ จะมีก็แต่พระหลวงตา ส่วนเจ้าอาวาสนั้นมักจะไม่มีเวลาว่างพอที่จะให้คำแนะนำอบรมอย่างใกล้ชิดและบ่อยเท่าที่ควร ทำได้แค่เพียงแนะนำหลักการแล้วให้ปฏิบัติเอาเอง ซึ่งผู้ที่บวชด้วยศรัทธาและตั้งใจปฏิบัติอย่างแท้จริงเท่านั้นที่พอจะได้ประโยชน์ในการบวชระยะสั้น เพราะฉะนั้นการบวชระยะสั้น เมื่อมองในด้านผลลัพธ์จึงน่าจะเป็นประโยชน์เพียงเล็กน้อยทั้งต่อผู้ที่เข้ามาบวชเองและต่อสังคม

สรุปได้ว่า ปัญหาการขาดกัลยาณมิตรเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หลายท่านให้สัมภาษณ์ถึงความสำคัญและความจำเป็นของการมีกัลยาณมิตรที่จะคอยควบคุมและให้คำแนะนำแก่ภิกษุใหม่ หากไม่มีกัลยาณมิตรที่ดีหรืออยู่ในวัดที่สภาพแวดล้อมที่ไม่ดีก็ย่อมก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการบวชได้ ดังที่ได้แสดงมาแล้วข้างต้น

จ. ปัญหาเรื่องสถานที่ นับเป็นอีกปัญหาหนึ่งสำหรับผู้บวชระยะสั้น โดยเฉพาะในสังคมเมือง สถานที่และพื้นที่ของวัดถูกนำไปใช้หาผลประโยชน์ในทางที่ผิดกับวัตถุประสงค์ เช่น พื้นที่ของวัดใช้เป็นที่จอดรถบ้าง ให้เอกชนเช่าทำธุรกิจบ้าง มีวัดจำนวนไม่น้อยที่หมดคุณค่าอันควรแก่การเสื่อมใสศรัทธา เพราะเต็มไปด้วยสิ่งสกปรก และความไม่เป็นระเบียบ หลายแห่งจัดให้พระใหม่อยู่รวมกันหลาย ๆ รูป ในกุฏิเดียวกัน จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย เช่น การมั่วสุมกัน วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนาก็กลายเป็นแหล่งอบายมุข^{๕๗} และจากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัญหาเกิดจากสถานที่บางแห่งไม่เอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติธรรม เนื่องจากคับแคบและมีเสียงดังจนเกินไป

ค. ระบบการกลั่นกรอง ยังไม่ได้มาตรฐาน อุปัชฌาย์บางรูปไม่ได้คำนึงถึงระบบการกลั่นกรองเท่าใดนัก เน้นที่ปริมาณจำนวนผู้บวช ขอให้มากไว้มาก่อน ทำให้เกิดผู้บวชเข้ามาไม่มีคุณภาพ หรือมีคุณภาพน้อย ขาดต่อการอบรมสั่งสอน

๒) ปัจจัยภายในตัวผู้บวช

ก. ผู้บวชอยู่ในระยะของวัยรุ่น มีความคึกคะนอง ผู้บวชระยะสั้น ส่วนมากเป็นผู้บวชที่มีอายุระหว่างเด็ก หรือวัยรุ่น ผศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร กล่าวไว้ว่า

^{๕๗} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), พุทธศาสนาปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๓.

คนที่อยู่ในวัยเด็กหรือวัยรุ่น ช่วงวัยรุ่นหนุ่ม ๆ มีปัญหาเรื่องผู้หญิง ล่อแหลมมาก ถ้าบางวัดหรือหลายวัดปล่อยปละละเลย ปล่อยให้ไปศึกษาทางโลกโดยไม่สนใจดูแล ปล่อยให้ไปหาเรียนกันเอง ปล่อยให้รับผิดชอบตัวเอง ก็มักจะเติบโตเป็งไปเลย”^{๘๘} ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ทั้ง ๑๑ รูป พบว่า ผู้เข้ามาขอบวชระยะสั้นส่วนมาก มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๖ ปี

ข. มินิสัยใจคอตามภูมิหลังของแต่ละคน หรืออาจมาจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี อุปนิสัยใจคอของผู้บวชที่ไม่มีใจรักทางด้านนี้แต่บวชเพราะจำเป็นต้องบวช เช่น อยากให้ถูกต้องตามประเพณี บวชเพราะบิดามารดาขอร้องให้บวช อาจารย์รังมี สุทนต์ แสดงความเห็นว่ามีบางรูปก็ถูกบังคับให้เรียนแบบไม่มีใจรัก เนื่องจากว่าเข้ามาบวชแบบจำใจ^{๘๙}

ค. ระยะเวลาบวชที่จำกัด โดยปกติหลักสูตรที่คณะสงฆ์วางไว้สำหรับการเรียนรู้ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ต้องใช้ระยะเวลานานพอสมควร โดยเฉพาะหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ต้องใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียน ๑ ชั้นต่อ ๑ ปี ด้วยเหตุนี้ ผู้บวชระยะสั้นในระยะเวลาไม่เกิน ๑ เดือน ย่อมไม่สามารถเล่าเรียนตามหลักสูตรนี้ได้^{๙๐} ผู้บวชระยะสั้นจะมีระยะเวลาในการเรียนรู้จำกัดมาก อาจจะเข้ามาบวชเพียงแค่ ๓ วัน ๗ วัน ทำให้มีเวลาในการอบรมสั่งสอนไม่เพียงพอ ผู้เพิ่งเข้ามาบวชก็ยังตั้งตัวไม่ทัน หรือมิได้มุ่งหวังที่จะศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจังแต่ประการใด หรืออาจจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการบวชมากนักเพียงแต่บวชไปตามวัตถุประสงค์ และอีกเหตุผลหนึ่งกล่าวคือ การที่ผู้บวชมีระยะเวลาจำกัดในการบวช ทำให้ไม่สามารถเรียนรู้และเข้าใจข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์และพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้ทั่วถึง หรืออาจคิดว่าตนเองบวชไม่นานนัก เมื่อลาสิกขาไปแล้วก็คงไม่ได้นำเอาความรู้ไปใช้มากนัก

๓) ปัจจัยจากบริบททางสังคมต่าง ๆ

ก. ผลจากความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยี จะเห็นได้ว่า ความเจริญของเทคโนโลยีและสื่อต่าง ๆ ในปัจจุบัน หากผู้ใช้ไม่พิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเสียก่อน ก็

^{๘๘} อ่างใน พระมหาชินวัฒน์ จุกวโร, “ศึกษาบทบาทของสามเณรไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, หน้า ๑๔๐.

^{๘๙} อ่างแล้ว.

^{๙๐} พระมหาสมนึก หอมริน, “สาเหตุและผลกระทบของการอุปสมบทระยะสั้นในสังคมไทยปัจจุบัน”, หน้า ๖๓-๖๔.

อาจเป็นอันตรายทั้งต่อผู้ใหญ่และเยาวชนของชาติ การพนันฟุตบอล หรือเกมต่าง ๆ ก็แฝงเข้ามาในรูปของความเจริญจากเทคโนโลยีเหล่านี้ด้วย ในกรณีนี้ก็ไม่เว้นแม้แต่กับบุคคลที่อยู่ในวัด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยที่กำลังอยากรู้อยากเห็น อีกทั้งความเจริญดังกล่าวได้ทะลักเข้ามาในวัดด้วย เมื่อเสพเข้าไป รับรู้บ่อย ๆ อาจทำให้เสียเวลาไปกับสิ่งเหล่านี้มากเกินไปจนเกิดปัญหาตามมาภายหลัง

ข. ผลจากระเบียบในการอุปสมบทที่ซับซ้อนขึ้น จากการสัมภาษณ์ พบว่าปัจจุบันพระเถระที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะตำบลขึ้นไปเท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์เป็นอุปัชฌาย์และต้องผ่านการอบรมสอบอุปัชฌาย์แล้วเท่านั้นจึงจะสามารถบวชให้กุลบุตรได้ตามกฎหมายและกฎหมายแพ่งศรัทธา ทำให้เกิดปัญหาสำหรับผู้ก่อกอง จากกรณีศึกษาพบว่า บางครั้งพระอุปัชฌาย์ไม่เคยพบหน้าตาผู้บวชมาก่อนเลย ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาได้

๓.๒.๒ ปัญหาสำหรับผู้บวชระยะยาว มีปัญหาแตกต่างกันไป ดังนี้คือ

ก. ปัญหาการอบรมหลังบวชสำหรับผู้บวชเพื่อการหลุดพ้น

การบวชเพื่อมุ่งบรรลุนิพพานนี้ถือว่าเป็นการบวชที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของการบวช ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และถูกต้องตามพุทธบัญญัติของพระพุทธองค์มากที่สุด ปัจจุบันก็ยังมีผู้ที่เข้ามาบวชเพื่อมุ่งบรรลุนิพพานอยู่บ้างแม้ว่าจะมีจำนวนไม่มากนักก็ตาม โดยมากผู้ที่บวชเพื่อมุ่งบรรลุนิพพานนี้ จะประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และจะครองเพศบรรพชิตไปจนตลอดชีวิต ผู้ที่บวชเพราะเหตุจูงใจในลักษณะนี้มักจะเป็นผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในคณะอรัญวาสี (วิปัสสนาธุระ) เป็นส่วนใหญ่

พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึง คุณค่าหรืออันสงฆ์ของการบวชเพื่อการพ้นจากทุกข์ว่า การพ้นไปจากความทุกข์ ที่เรียกว่า นิพพาน หากไม่ได้ถึงเพียงนั้นก็ย่อมมีไฟกิเลสเบาบางลงแล้วแต่ว่าผู้บวชจะสามารถประพฤติปฏิบัติตามธรรมวินัยได้ดีเพียงไร นี้กล่าวเฉพาะผู้ที่ตั้งใจบวชตลอดไป สำหรับผู้บวชตามกาล บวชชั่วคราวตามขนบธรรมเนียมประเพณี ย่อมได้ผลโดยสรุปคือ ได้เรียนรู้ศาสนาที่ตนนับถืออย่างใกล้ชิด ได้รับรู้คุณค่าของการปฏิบัติตามธรรมที่เป็นเครื่องพ้นทุกข์เท่าที่ตนจะปฏิบัติได้ และเมื่อลาสิกขามาก็จะเป็นคนที่ดีกว่าเดิมเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำครอบครัว^{๕๐}

^{๕๐} พุทธทาสภิกขุ, คำสอนผู้บวชพระศาสนาเดียว, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

พรชูลี อาชวอำรุง กล่าวถึงกำเนิดของวัดนานาชาติว่า เกิดจากพระสงฆ์ฝรั่งมาหา ฟินบ่มบาตรตามพระวินัย แล้วก็เลยมาปักกลดพักหาความวิเวกเพื่อปฏิบัติธรรม พระสงฆ์ชุดแรกมี ๗ รูป พระอาจารย์สุเมโธ เป็นประธานสงฆ์รูปแรก การปกครองเคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติและสิกขาบทเรื่องธุดงค์วัตร ฉันทน์ในบาตร ฉันทน์มือเดียว วันพระถือเนสัชชิกไม่นอนตลอดคืน มีการคัดเลือกผู้เข้าบวชเป็นขั้นตอน เน้นการปฏิบัติเรื่องอาจารย์วัตร และอุปัชฌาย์วัตร เน้นการปฏิบัติภาวนาเพื่อขัดเกลาตนเองให้มีสติอยู่กับตัวทั่วพร้อมทุกอิริยาบถ การสอนธรรมะมีอยู่ตลอดเวลาแต่ไม่เป็นทางการ เช่น เวลาฉันทน์น้ำปานะหรือก่อนฉันทน์ในวันธรรมสวนะ และหลังทำวัตรเย็นจะมีธรรมเทศนา ในวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ หลังจากพระสงฆ์สวดปาติโมกข์ ก็จะมีการเทศน์อบรม สภาพวัดเน้นความเรียบง่าย สะอาดเป็นระเบียบ มีความกลมกลืนกับสภาพป่าและธรรมชาติ แยกศาลาใช้สอยระหว่างฆราวาสกับพระสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน^{๕๒}

จะเห็นได้ว่า การบวชเพื่อความพ้นทุกข์นั้น ผู้บวชต้องอยู่ในที่สงบ ไม่คลุกคลีกับชาวบ้าน ต้องปลีกตัวเพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญา ฯลฯ แต่จากสภาพสังคมในปัจจุบัน พระสงฆ์ที่อยู่ในเมืองแทบจะหนีความยุ่งเหยิงของสังคมภายนอกไม่ได้เลย ต้องรับกิจนิมนต์ ต้องสอนหนังสือ หรือรับภาระหน้าที่ต่าง ๆ จนแทบจะไม่มีเวลาประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อขัดเกลาจิตใจเลย

ปัญหาการบวชเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์ สรุปได้ว่าเกิดจาก

๑) ปัจจัยภายนอก

ในเรื่องของของสถานที่ เนื่องจากการบวชเพื่อความหลุดพ้นจะเน้นการอยู่แบบวิเวก อยู่กับธรรมชาติ เนื่องจากต้องการความสงบ ห่างไกลจากผู้คนที่ทำให้ง่ายต่อการประพฤติปฏิบัติธรรม การบวชเพื่อความหลุดพ้นนี้ ผู้บวชมุ่งพัฒนาตนเองมากกว่าวัตถุภายนอก ทำให้ปัญหาด้านอาคารสถานที่ไม่มีความจำเป็นต้องโอ้อา หรุหร่า เพียงแต่ให้ปลอดภัย เงียบสงบ ไม่มีคนพลุกพล่าน อันจะทำให้เกิดปัญหาต่อปฏิบัติธรรม

ปัญหาด้านบุคลากร ครูอาจารย์ผู้ให้คำแนะนำอบรมวิปัสสนากรรมฐาน มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการบวชเพื่อความหลุดพ้น พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงความดับทุกข์

^{๕๒} พรชูลี อาชวอำรุง, “รูปแบบและยุทธศาสตร์การดำเนินงานของวัดที่จัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม”, รายงานวิจัย, เอกสารอัครสำเนา, (สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕๑-๒๕๓.

ว่า พระรัตนตรัยแท้คือผู้ที่ดับทุกข์ด้วยตนเอง แล้วสอนผู้อื่นให้ดับทุกข์ได้ด้วย หรือหมายถึงบุคคลผู้ได้รับการสอนสืบ ๆ กันมา แล้วปฏิบัติตามจนได้รับผลเป็นความดับทุกข์อย่างเดียวกัน^{๕๓} ปัญหาของผู้บวชเพื่อการพ้นทุกข์ คือ อาจจะเข้าสำนักผิด เพราะในปัจจุบันมีผู้อ้างว่า จะพบพระนิพพานได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมหรือเศรษฐกิจในรูปของเงินตราทำให้สภาพสังคมแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์แบบซื้อขายได้เข้ามาครอบงำความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นด้วย แม้แต่ในวงการพระพุทธศาสนา วัดได้แปรสภาพมาเป็น “ตลาด” บุญกุศลและพิธีกรรม รวมถึงเครื่องรางของขลังกลายเป็นสินค้าที่ต้องใช้เงินซื้อหา คนที่ปรารถนาจะได้บุญไม่จำเป็นต้องทำความดีอีกต่อไป เพียงแต่จ่ายเงินเท่านั้น ถวายเงินมากเท่าไรก็มีความเชื่อว่าบุญจะมากขึ้นเท่านั้น ส่วนพิธีกรรมก็กลายเป็นบริการที่มักมีราคากำหนดไว้ ทั้งบุญกุศลและพิธีกรรม แม้จะไม่มีผลเป็นรูปธรรมเด่นชัด แต่ผู้คนที่ซื้อหาเพราะปรารถนาความมั่งคั่งร่ำรวย หลายคนปรารถนาความสงบ โดยไม่ได้มุ่งหมายไปที่วัตถุเงินตรา ต้องการเจริญสติ ต้องการเห็นนิมิต เห็นดวงแก้ว ท่องนรกเทียวสวรรค์ มองสภาวะที่ต้องการไม่ต่างไปจากสินค้า คือ เชื่อว่าเงินจะช่วยให้ได้ประสบกับสิ่งนั้นเร็วขึ้น ไม่ได้เชื่อว่าสภาวะต่าง ๆ นั้นต้องอาศัยความเพียรพยายาม ท่านได้กล่าวสรุปไว้ว่า การที่ผู้คนเข้ามาหาพระพุทธศาสนาเชิงผู้บริโภคนั้น วัดและพระก็เป็นฝ่ายเข้าหาเศรษฐกิจแบบเงินตรา โดยการนำศาสนสมบัติไปสร้างผลประโยชน์ วัดและพระปรับเปลี่ยนตัวเองเป็นผู้ขายบริการพระพุทธศาสนาในเมืองไทยมีแนวโน้มว่าจะกลมกลืนไปกับลัทธิบริโภคนิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ^{๕๔}

จากที่ได้แสดงมานี้ พอสรุปได้ว่า ผู้ที่มาบวชเพื่อหลุดพ้นจำเป็นต้องได้ครูอาจารย์ที่จะอบรมสั่งสอนด้วยวิธีการและแนวทางที่ถูกต้อง หากเข้าสำนักผิดก็จะเป็นการยากต่อการไปถึงความตั้งใจที่จะพ้นจากความทุกข์

ประเวศ วะสี ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การพัฒนาคนเป็นการพัฒนาที่แท้จริงและสำคัญที่สุด เพราะคนที่พัฒนาแล้วย่อมสามารถทำอะไรให้ถูกต้องได้ แต่เมื่อก้าวถึงการพัฒนาพระพุทธศาสนาก็มักจะเน้นไปที่การพัฒนาวัด พัฒนาวัตถุแทนที่จะไปพัฒนาคน ซึ่งถือ

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๗.

^{๕๔} พระไพศาล วิสาโล และคณะ, “พุทธศาสนาในร่มเงาของบริโภคนิยม”, มองอย่างพุทธเพื่อเข้าใจในชีวิตและสังคม, (กรุงเทพฯ : บริษัท ฟื่องฟ้า พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๓.

ว่าเฉไปจากหลักการดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาไปอย่างมาก^{๕๕} และจากค่านิยมที่เน้นการพัฒนาวัตถุแทนการพัฒนาบุคคลนี้เอง ทำให้เป็นภาระและปัญหาสำหรับพระสงฆ์บางรูปดังที่ พระราชวุฒาจารย์ (คุลย์ อดุโธ) กล่าวถึงการขอร้องพระให้เป็นไปเจ้าอาวาส ส่วนมากไม่ยอมไปและมักอ้างว่า ผมก่อสร้างไม่เก่ง อบรมไม่เป็น เทศน์ไม่ได้ ประชาสัมพันธ์หรือรับแขกไม่คล่อง ท่านจึงสอนว่า “สิ่งเหล่านั้นไม่จำเป็นเท่าไรหรอก เรามีหน้าที่ปฏิบัติกิจวัตรเท่านั้นเอง บิณฑบาต นั้น แล้วก็นั่งภาวนา เดินจงกรม ทำความสะอาดลานวัด เคารงครัดตามธรรมเนียมแค่นี้ก็พอแล้ว การก่อสร้างอะไร ๆ มันแล้วแต่ญาติโยม เขาจะทำหรือไม่ทำก็แล้วแต่เขา”^{๕๖} จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น ไม่ได้เน้นด้านอาคารสถานที่ แต่เน้นที่การปฏิบัติกิจวัตรของสงฆ์^{๕๗} ซึ่งได้บัญญัติไว้ตามธรรมเนียม

๒) ปัจจัยภายในตัวผู้บวช การบวชเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์นี้ เน้นการฝึกฝนและพัฒนาตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ต้องฝืนกับความต้องการของคนทั่วไปเป็นอย่างมาก การขัดเกลาดตนเองเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์เป็นเรื่องของความตั้งใจจริง ต้องมีศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ ปัญญา หากผู้บวชมีจิตใจไม่เข้มแข็งหรือทอดถอนเสียกลางคันเมื่อพบกับปัญหาอุปสรรค ซึ่งก็อาจทำให้ผู้บวชเปลี่ยนเจตนาของการบวชเพื่อความหลุดพ้นไปเป็นอย่างอื่นได้

๓) ปัจจัยจากบริบทของสังคม ปกติปัญหาของผู้บวชเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์นี้ มักไม่พบปัญหาที่มาจากบริบททางสังคมต่าง ๆ เนื่องจากว่า ผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่ มักจะหลีกเลี่ยงจากผู้คน ใฝ่หาความสงบเพื่อศึกษาค้นหาความรู้อันอยู่ในจิตใจของตนเอง เน้นการปฏิบัติภาวนาเพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงในสรรพสิ่งทั้งหลายว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน จนคลายจากความยึดมั่นถือมั่นในที่สุด อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของผู้ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์

^{๕๕} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพฯ : หอมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕-๖๗.

^{๕๖} พระราชวุฒาจารย์ (คุลย์ อดุโธ), หลวงปู่ฝากไว้, (กรุงเทพฯ : เรือนธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๔๕.

^{๕๗} กิจวัตร ๑๐ คือ ๑. บิณฑบาต ๒. กวาดวัด ๓. ปลงอาบัติ ๔. ทำวัตร สวดมนต์ ๕. ขวนขวายปัจจัยจกชนและภวณา ๖. อุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์ ๗. บริหารสิ่งของและร่างกาย ๘. ขวขวเรียนธรรมวินัย ๙. เอาใจใส่ของสงฆ์และกิจของสงฆ์ ๑๐. ดำรงคนให้หน้าไหว้ คุรายละเอียดในบทที่ ๒ หน้า ๓๔-๓๕ ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้.

แต่ในบางกรณีพบว่า มีบางรูปที่บวชในเมือง แต่สนใจการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ ดังเช่น พระวิวัฒน์ ฐมฺมวฑฺฒโธ พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี หรือพระที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในระดับเจ้าอาวาสบางรูป จากกรณีศึกษาพบว่า สภาพสังคมในปัจจุบัน พระสงฆ์ที่อยู่ในเมืองแทบจะหนีความยุ่งเหยิงของสังคมภายนอกไม่ได้เลย ต้องรับกิจนิมนต์ ต้องสอนหนังสือ หรือรับภาระหน้าที่ต่าง ๆ จนแทบจะไม่มีเวลาประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อขัดเกลาจิตใจ แต่บางรูปก็สามารถจัดการกับปัญหาภายนอกได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ข. ปัญหาการอบรมหลังบวชสำหรับผู้บวชเพื่อโอกาสในการศึกษา

ในด้านของพระอาจารย์ผู้สอน พระมหาสุเทพ สุวณฺโณ กล่าวถึง ปัญหาและอุปสรรค ในเชิงปัจเจกว่า ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ที่เข้ามาบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนนั้น ไม่มีใครที่จะสนใจเรียน อ่านหนังสือน้อย รักความสะดวกสบาย มีการขวนขวายน้อย ไม่ชอบคันคว้าหาความรู้ อีกประการหนึ่งคือ อันตรายภิกษุใหม่ ๔ อย่าง และที่สำคัญ คือในปัจจุบัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่อยู่แบบตัวใครตัวมันไม่มีการเอื้อเฟื้อกันเหมือนในอดีต สังคมพระเป็นสังคมแบบต่างคนต่างอยู่ ชั่วช่วงชี ฉีช่วงสงฆ์ ท่านกล่าวว่า ในเชิงโครงสร้าง พระอุปัชฌาย์ไม่ค่อยมีเวลาอบรมสั่งสอนศิษย์ มีหน้าที่แก่ผู้ผลิต คือ ไม่ทำหน้าที่ของตนเอง การเรียนระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ในอดีตไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่ปัจจุบันผู้ที่ต้องการเรียนในระดับมหาวิทยาลัยของสงฆ์จะต้องเสียเงินเป็นค่าหน่วยกิต ทำให้ผู้ที่มีความประสงค์ที่จะเข้ามาศึกษาหาความรู้ต้องหมดโอกาสเพราะไม่มีเงิน ท่านสรุปว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรจะสอนให้ผู้เรียนได้จบทั้งปริญญาบัตรและปริญญาชีวิตไปด้วยพร้อม ๆ กัน สามารถนำข้อธรรมข้อธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต ไม่เพียงแต่จบมาเพื่อลาภยศสรรเสริญเท่านั้น และในส่วนของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ ต้องให้เป็นไปตามธรรมวินัย กล่าวคือ พระอุปัชฌาย์จะต้องดูแลพระนวกะเป็นเวลา ๕ ปี อย่างแท้จริงก่อนที่จะพ้นนิสสัยมุตตกะจะทำให้พระใหม่ทนต่ออันตรายของผู้บวชใหม่ได้ และในเรื่องของชุมชนของสงฆ์ พระอุปัชฌาย์อาจารย์และกัลยาณมิตร-กัลยาณธรรมจะต้องหล่อหลอมชุมชนสงฆ์ให้กลับเป็นเหมือนในอดีต มีการเอื้อเฟื้อต่อกันตามพระธรรมวินัย ตักเตือนกันได้ อดโทษกันได้ด้วยเมตตา^{๕๔}

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุวณฺโณ, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธร, วัดโสมนัสวิหาร, เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

พระมหาสุพจน์ ปณฺญาปทีโป ให้สัมภาษณ์ว่า ปัจจุบันผู้บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ประกอบกับพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกัน ทำให้ความสนใจในการเรียนมีไม่เท่ากัน ผู้บวชเข้ามาในระยะเวลาที่แตกต่างกันทำให้การสอนไม่พร้อมกันเกิดความล้าช้าทำให้ผู้ที่ได้เรียนผ่านไปแล้วเกิดความเบื่อหน่าย อีกประการหนึ่งคือความสนใจเรียนนั้น ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของผู้เรียนและเทคนิคการสอนของท่านผู้สอนประกอบกันด้วย ท่านได้เสนอแนวความคิดว่า อาจารย์ผู้สอนต้องเน้นให้ผู้บวชเข้ามาแล้วเห็นถึงคุณค่าของการบวช ไม่ใช่บวชมาเพื่อที่จะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น แต่การบวชนี้เป็นการบวชเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา แม้จะบวชในระยะเวลาสั้น ๆ บวชมาแล้วทำให้ดีที่สุด ท่านได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการบวชไว้ว่า ควรจัดเวลาการบวชให้พร้อมกัน เช่นบวชในช่วงต้นเดือน การเรียนการสอนจะได้พร้อมเพรียงกัน ถ้าบวชไม่พร้อมกันจะทำให้การเรียนการสอนย้อนไปมา ผู้เรียนรู้สึกเบื่อและทำให้การเรียนไม่ต่อเนื่อง สำหรับผู้บวชระยะสั้นควรจัดให้เป็นรุ่น ๆ และควรสอนหลักคิหิปฏิบัติ เช่น ฆราวาสธรรม เบญจศีล-เบญจธรรม ในการอบรมพระที่บวชช่วงสั้น ๆ ซึ่งเป็นหลักสูตรย่อ ๆ ลัดสั้นกว่าพระที่บวชในช่วงเข้าพรรษา^{๕๕}

พระอธิการสมชาย สุภาจาโร กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคว่า ด้านปัจจัยส่วนใหญ่เกิดจากตัวผู้เรียนเองที่ไม่ค่อยสนใจเรียน มีเพียงประมาณร้อยละ ๑๐ เท่านั้นที่เต็มใจมาเรียน ส่วนใหญ่จะโดนบังคับ ทำให้ไม่ใส่ใจ ไม่เตรียมตัว มาเรียนก็สักว่ามาเรียนทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการเรียน และในเรื่องของแบบเรียน ท่านกล่าวว่า ไม่ได้ใช้คู่มือการสอนของพระมหาสมณเจ้าฯ แต่จะเป็นแบบเรียนของสำนักพิมพ์มากกว่าซึ่งเป็นการเรียนเพื่อสอบได้มากกว่านำไปใช้ประโยชน์ ทำให้พระไม่เข้าใจหรือรู้ไม่ครอบคลุม ด้านโครงสร้าง คณะสงฆ์ขาดความเอาใจจริงเอาใจ ปล่อยปละละเลย เช่น เมื่อมีปัญหาอะไรก็ตามในด้านการประพฤติของพระที่กระทำผิดพระธรรมวินัย ก็ไม่ได้รับความเอาใจใส่หาข้อยุติหรือแก้ปัญหา ในเรื่องของการเรียนมีเวลาจำกัด เรียนแค่ช่วงเข้าพรรษา ไม่มีการกำหนดเวลาที่แน่นอนขึ้นอยู่กับสถานการณ์ บางครั้งเวลาเรียนก็น้อยไป บางครั้งก็เรียนมากไปในแต่ละพรรษา ไม่มีระยะเวลาเรียนที่แน่นอนว่า ปีหนึ่งจะต้องเรียนกี่ชั่วโมง เมื่อมีการกิจอื่นเข้ามาก็ไม่เรียนชดเชย การสอบนักธรรมเป็นธรรมเนียมไปแล้วว่า สอบผ่านก็คือผ่าน สอบตกก็ตก ต้องเรียนใหม่

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระมหาสุพจน์ ปณฺญาปทีโป, อาจารย์ที่เลียงพระนวกะ, วัดราชสิงขร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๓.

บางครั้งทำให้ผู้เรียนเกิดความท้อ เรียนมาทั้งปีสอบตกไม่มีสิทธิ์แก้ตัว ต้องกลับมาเรียนใหม่ ทำให้เสียเวลา ไม่เหมือนการศึกษาทางโลกเมื่อสอบตกวิชาใดแล้วก็มีสิทธิ์สอบแก้ตัวได้ พระอธิการสมชายกล่าวถึง กรณีการอบรมหลังบวชไว้อย่างน่าสนใจว่า ผู้บวชเข้ามาต้องได้รับการศึกษาอบรม ไม่ว่าจะบวชอยู่นานหรือบวชระยะสั้น วัดทุกวัดควรจัดเป็นหลักสูตรของผู้บวชระยะสั้น ๗ วัน ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน ผู้บวชเข้ามาต้องได้รับคำแนะนำหรือการดูแลจากพระอุปัชฌาย์อาจารย์หรือพระพี่เลี้ยง เชิงโครงสร้าง คณะสงฆ์ต้องเพิ่มคุณภาพของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ เจ้าอาวาสที่ดูแลผู้บวชด้วยการจัดอบรมเพิ่มความรู้ในการดูแลพระใหม่ จัดระยะเวลาการเรียนนักรธรรมให้ยาวนานขึ้น อาจเพิ่มเป็น ๖ เดือน เพื่อให้พระคุ้นเคยและมีเวลา จะได้ไม่รีบร้อน การใช้แบบเรียนควรมีหลักสูตรที่เป็นหลักคือแบบเรียนนักรธรรมของมหาหมกุฎราชวิทยาลัย อาจควบคู่ไปกับคู่มือของโรงพิมพ์ต่าง ๆ^{๑๐๐}

พระมหาสุชาติ ธิรณาโณ พระอาจารย์สอนบาลี-อภิธรรม กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคว่า ด้านปัจเจก ผู้เรียนขาดความสนใจ อาจเป็นเพราะว่าไม่มีศรัทธาโดยตรงในเรื่องการบวช บวชมาเพราะถูกบังคับ หรือพ่อแม่อยากให้บวช บวชเข้ามาแล้วก็ไม่สนใจที่จะศึกษาธรรมะ แต่บวชมาเพื่อเรียนทางโลกอย่างเดียว เอาการเรียนบาลีเป็นบันไดเพื่อที่จะไปต่อทางโลก ไม่ได้ยึดแนวทางแห่งการพ้นทุกข์ ท่านกล่าวว่า สมัยพุทธกาลผู้บวชบวชเพื่อแสวงหาโมกขธรรมจึงไปแสวงหาครูอาจารย์เพื่อให้อสอน แต่ในสมัยนี้กลายเป็นว่า พระอาจารย์ต้องพยายามจุดเขามาเรียนมากกว่าเขาสมัครใจมาเรียนเอง เพราะฉะนั้นการเรียนการสอนในปัจจุบันถือได้ว่า เป็นการเอาใจนักเรียนมากเกินไป ทำให้นักเรียนขาดความกระตือรือร้น และยังรู้สึกว่าตนมีความสำคัญมาก ด้านโครงสร้าง ขาดการสนับสนุนในการทำงาน ท่านที่เป็นผู้ใหญ่ไม่สนับสนุน หากคนที่ทำงานได้ยาก ทำให้การเรียนการสอนการปกครองลำบาก โครงสร้างของคณะสงฆ์จะทำงานแบบตัวใครตัวมัน ไม่สนับสนุนด้านการเผยแผ่เชิงรุกเท่าที่ควร ท่านได้เสนอแนวทางว่า ครูอาจารย์ผู้สอน ต้องปลุกศรัทธาโดยอาศัยความจริงใจกับลูกศิษย์ ให้เขาเข้าใจวัตถุประสงค์ของการบวชให้ชัดเจนก่อน และแนะนำวิธีการศึกษา

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระอธิการสมชาย สุภาจาโร, เจ้าอาวาสวัดบ้านลาด อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

เรียนรู้ที่ถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ด้านโครงสร้าง ควรให้การสนับสนุนคนที่ตั้งใจทำงาน หากคนที่มีความรู้เข้ามาประพฤติปฏิบัติ^{๑๑๑}

พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี ป.ธ.๕ อาจารย์ผู้สอนบาลี กล่าวถึงปัญหา ด้านปัจเจก พบว่า ในอดีตผู้บวชเรียนเพื่อรู้และปฏิบัติ ปัจจุบันเราติดกับการสอบมากเกินไป ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ขาดสื่อการสอน พระอาจารย์ยังคงยึดวิธีการสอนรูปแบบเดิม ๆ คือ ใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย ขาดทุนทรัพย์ในการจัดซื้ออุปกรณ์การสอน ภัตตาหารก็ไม่เพียงพอ สาเหตุเนื่องจากมีพระจากวัดต่าง ๆ มาร่วมเรียนด้วยเป็นจำนวนมาก วัดตั้งอยู่ในย่านชุมชนที่มีวัดตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้การบิณฑบาตไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงพระเณร ท่านกล่าวถึง ปัญหาทางด้านโครงสร้างว่า เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ การสนับสนุนด้านงบประมาณยังมีน้อย การตั้งสำนักเรียนส่วนมากมักขึ้นอยู่กับบุญบารมีของเจ้าสำนักหรือตัวบุคคล ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลหรือผู้บริหารแล้วทำให้สำนักขาดผู้ดูแลอุปถัมภ์ ท่านได้เสนอแนะว่า ทุกวัดควรมีการให้ความรู้ทั้งด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระไปพร้อม ๆ กัน ไม่ควรเน้นด้านใดด้านหนึ่ง หน่วยราชการจากส่วนกลางโดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาควรเข้ามามีส่วนร่วมช่วยสนับสนุนในด้านงบประมาณ นอกจากนั้นท่านได้ให้ข้อคิดสำหรับผู้บวชไว้ว่า ในช่วงที่บวชอยู่ก็ควรศึกษาอย่างเต็มที่ พระอาจารย์ส่วนใหญ่ก็ให้ความรู้เต็มที่อยู่แล้ว เมื่อลาสิกขาไปจะได้ไม่เป็นผู้ตกหล่นทางการศึกษา คณะสงฆ์ควรมีนโยบายที่ชัดเจน ดังตัวอย่างที่ทำมาแล้วเช่น เรื่องพระธรรมทูต หรือการเรียนหลักสูตรปรับปรุงบริหารกิจการคณะสงฆ์ กล่าวคือ มีการเรียนและการสอนอย่างเข้มงวดและมีการอบรมก่อนสอบเพื่อเป็นการเน้นความรู้เดิม เสริมความรู้ใหม่ ส่งเสริมการเรียนโดยไม่ต้องกังวลเรื่องการสอบ^{๑๑๒}

จากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด สรุปปัญหาได้ว่า เกิดจาก

๑. ปัจจัยภายนอก

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ธีรณาโณ, อาจารย์สอนพระบาลี-อภิธรรม, วัดราชสิงขร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี, ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ, อาจารย์สอนบาลี, วัดสร้อยทอง เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

จะเห็นได้ว่า การจัดการศาสนศึกษาของพระสงฆ์เป็นอำนาจของเจ้าอาวาส ซึ่งมีตำแหน่งเรียกว่า เจ้าสำนักเรียน การจัดการเรียนการสอนและการบริการสำนักเรียน วัดและท้องถิ่นดำเนินการเองโดยคณะกรรมการศึกษาคณะสงฆ์ไม่ได้เข้าไปดูแล และไม่มีกฎระเบียบว่าด้วยการบริหารสำนักเรียน การจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องของแต่ละวัดที่ดำเนินการเอง วัดใดที่มีเจ้าอาวาสเอาใจใส่เป็นกิจธุระด้านการเรียน การสอนของวัดนั้นก็ เป็นไปด้วยดี ส่วนวัดที่เจ้าอาวาสไม่ให้ความสนใจก็ปล่อยให้ไปตามยถากรรม ทำให้เกิด ปัญหาหลาย ๆ ด้าน จากการศึกษาพอสรุปได้ ดังนี้ คือ

ก. ปัญหาด้านสถานที่อุปการะการเรียนการสอน จากกรณีศึกษา จะเห็นได้ว่า วัดที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองหรือชนบท บางพื้นที่ไม่มีการเรียนการสอน การศึกษาของ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ปรากฏเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ หรือเมืองหลวงเท่านั้น ทุกวันนี้อาจกล่าวได้ ว่า พระเณรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาตามยถากรรม กล่าวคือต้องขวนขวายศึกษาเอง ทำให้ หลายวัดเกิดปัญหาในเรื่องของสถานที่ อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนมักมีขึ้นในวัดใหญ่ ๆ ทำให้มีพระจากวัดต่าง ๆ มาร่วมเรียนด้วยเป็นจำนวนมาก ทำให้การบิณฑบาตไม่เพียงพอต่อ การเลี้ยงพระเณรที่มาอยู่รวมกันหลาย ๆ รูป ในขณะที่เดียวกัน พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า หลักสูตรการศึกษาเล่าหลัง ขาดการพัฒนาทั้งเนื้อหา วิธีการเรียน การสอน และอุปกรณ์^{๑๑๑}

ข. ปัญหาด้านบุคลากร ในที่นี้หมายถึงพระอาจารย์ผู้ทำหน้าที่ให้การอบรม สั่งสอน จากกรณีศึกษาพบว่า จำนวนบุคลากรที่จะให้การอบรมสั่งสอนมีน้อย เมื่อเทียบกับ ปริมาณงานแล้วมีจำนวนไม่เพียงพอกับผู้บวช ทำให้ผู้สอนไม่มีเวลาที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม หรือปรับปรุงการเรียนการสอน

ศิริพร แยมินิต กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนาว่า ขาดการให้การศึกษาค้นคว้าพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับ โครงการที่ปฏิบัติอยู่และที่จะเกิดขึ้นต่อไปอีกด้วย^{๑๑๒}

^{๑๑๑} พระไพศาล วิสาโล, พระธรรมปิฎก กัณฺโถกคตของพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : กองทุนวชิรธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๑.

^{๑๑๒} ศิริพร แยมินิต, “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาวัดปัญญานันทาราม จ.ปทุมธานี”, รายงานวิจัย, หน้า ๒๑๐-๒๑๑.

พระสุธีวรญาณ กล่าวถึงปัญหาในการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในการสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ถึงสาเหตุในการสอนธรรมที่ทำให้ไม่ได้ผลเท่าที่ควรเป็นเพราะสาเหตุใหญ่ ๆ ๓ ประการ คือ^{๑๑๕}

๑) ผู้สอนขาดความรู้ความแตกฉานในธรรม มีความรู้ขั้นสัญญาไม่ถึงขั้นทิวฎีและระดับญาณ

๒) ผู้สอนขาดความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดธรรม ไม่ฝึกพูดในที่ชุมชนหรือพัฒนาบุคลิกภาพ ใช้เสียงเบา ใช้บาลีมาก ยกหัวข้อธรรมมาก ไม่เตรียมตัว ไม่สังเกตคนฟัง ดิครูแบบ ใช้เวลามาก เป็นต้น

๓) ผู้สอนขาดความพอใจ เต็มใจและรักในการสอนธรรม เผยแผ่ธรรมเอาแต่ฝ่ายรับ ไม่ทำแบบฝ่ายรุก

พระยูทธนา รณณิยธมฺโม^{๑๑๖} กล่าวไว้ในงานวิจัยว่า คุณสมบัติของผู้จัดการศึกษาของพระสงฆ์ วิทยุติคุณุณินับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของผู้จัดการศึกษาของสงฆ์ เพราะที่ผ่านมาผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาของพระสงฆ์ล้วนเป็นพระเถระที่มีวิทยุติมาก ตลอดจนการที่ได้รับการศึกษาตามระบบเก่า จึงไม่สนับสนุนการจัดการศึกษาที่เห็นว่าขัดแย้งกับแนวคิดตนแต่ไม่มองคุณภาพบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปแล้ว จึงทำให้การจัดการศึกษาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

สรุปว่า เมื่อบุคลากรมีน้อยและไม่ได้รับการพัฒนา ทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลดีเท่าที่ควรจะเป็น อีกทั้งเรื่องของระยะเวลาของผู้เข้ามาบวชเรียนเพื่อศึกษาแตกต่างกัน หากไม่มีการจัดระบบการเรียนการสอนให้เหมาะสม จะเกิดความล้าหลังและไม่เป็นผลดีเท่าที่ควร

๒. ปัจจัยภายใน เป็นปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้บวชโดยตรง

องค์กรต่าง ๆ ที่ปรากฏในโลกนี้ ถึงแม้จะมีระบบที่มีประสิทธิภาพสมบูรณ์ที่สุดก็ตาม ถ้าหากว่าบุคลากรขององค์กรนั้น ๆ ด้อยคุณภาพและไม่มีความรัก ความปรารถนาดี ต่อ

^{๑๑๕} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), พุทธศาสนปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๘๕-๒๘๐.

^{๑๑๖} พระยูทธนา รณณิยธมฺโม (แก้วกัณหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจ้ององค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๔.

องค์กรแล้วก็ยากที่จะนำพาองค์กรของตนไปสู่จุดประสงค์ได้ พระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน แม้ระบบและคำสอนจะสมบูรณ์เพียงใด หากบุคลากรคือผู้บวชด้อยคุณภาพ ไม่มีศรัทธาอย่างจริงจังในการเข้ามาบวชก็ยากที่จะให้การอบรมสั่งสอนให้ดีได้ หรือหากผู้บวชมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย สามวันดีสี่วันไข้ ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จในการเล่าเรียนศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นภาระที่หนัก นอกจากนี้ในเรื่องของความประพฤติ หากเป็นคนที่มีหัวดีมาแต่เดิม อาจต้องอาศัยเวลาปรับปรุงและอบรมบ่มนิสัยพอสมควร พระอุปัชฌาย์หรือพระอาจารย์ต้องให้ความเอาใจใส่ดูแลมากเป็นพิเศษ

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่บวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการเรียนหลาย ๆ อย่างด้วยกัน เช่นภาคเข้าเรียนบาลี ภาคบាយเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ทำให้ต้องมีการปรับตัว ต้องทำงานแข่งกับเวลา ต้องดูแลหนังสือหนักเพื่อไม่ให้เสียการเรียนทั้ง ๒ อย่าง^{๑๑๓} บางรูปแสดงความเห็นว่า ไม่ค่อยมีกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือหรือให้คำปรึกษา^{๑๑๔} หรือปัญหาด้านครูอาจารย์ที่จะสอนหลักธรรมมีน้อย ทำให้ต้องย้ายสถานที่เรียน ไปอยู่วัดอื่นซึ่งมีพระอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ปัญหาเรื่องที่พักและอาหารไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สะดวกต่อการเรียน อีกทั้งบางรูปยังประสบกับปัญหาในเรื่องของการเดินทางอีกด้วย^{๑๑๕} นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกิดจากตัวของผูบบวชเองที่รู้สึกเบื่อในหลักสูตรการเรียนบาลีที่มีความซ้ำซาก จำเจ อีกทั้งในเรื่องของทุนทรัพย์ในการใช้จ่ายเรื่องค่ารถ ค่าเล่าเรียนก็เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาเพื่อศึกษาเล่าเรียน^{๑๑๖}

จากการศึกษาผู้วิจัยยังพบว่า ปัญหาในเรื่องของพื้นฐานความรู้และระยะเวลาการบวชของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน ทำให้เป็นการยากที่จะปรับให้มาเรียนในหลักสูตรเดียวกัน ในด้านผู้รับการศึกษา จะเห็นได้ว่ากลุ่มบุคคลที่เป็นผู้เข้ามารับการศึกษาของคณะ

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ, เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป, สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วัดสวัสดิวรสีมาราม เขตดุสิต กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระคำรณ รตนรสี, วัดบางเสาธง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระมหาธีรเดช จิตตสุโก, อาจารย์พิเศษ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัดแก้วแจ่มฟ้า เขตบางรัก กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓,

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระมหาสาโรช เมธงกูโร, วัดบุญประดิษฐ์ เขตบางแค กรุงเทพฯ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สงฆ์ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มบุคคลที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ทำให้ความต้องการทางด้านการศึกษานั้นไม่สอดคล้องและไม่ค่อยสัมพันธ์กับระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ การเรียนการสอนจึงมีลักษณะของการถูกบังคับให้เรียนปริยัติธรรม - บาลี โดยไม่เต็มใจบ้าง ฟิณฑเรียนเพราะจำเป็นต้องอาศัยวัดอยู่เพื่อการศึกษาเล่าเรียนทางโลกบ้าง

๓. ปัญหาจากบริบททางสังคม เนื่องจากสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป พระอาจารย์ผู้สอนประสบปัญหาในเรื่องการสื่อสารกับคนสมัยใหม่ เพราะบางส่วนยังคงยึดถือรูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่อย่างเดิม ดังนั้น เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดีท่ามกลางสภาพการณ์บริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง คณะสงฆ์ควรศึกษาหาวิธีที่เหมาะสมต่อไป

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมานี้ สรุปประเด็นที่ทำให้เกิดปัญหาจากการบวชในปัจจุบัน ได้ว่า

๑. วัตถุประสงค์ของคนที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาต่างแตกต่างกัน บางคนมีศรัทธา บางคนไม่มีศรัทธา บางคนเข้าใจจุดมุ่งหมายของการบวชเล็กน้อย บางคนไม่เข้าใจเลย

๒. กระบวนการคัดกรองคนที่เข้ามาบวชของพระอุปัชฌาย์มีความหละหลวมสาเหตุเพราะขาดความรู้ความสามารถ มีเวลากลับกรองไม่เพียงพอ เนื่องจากมีผู้เข้ามาขอบวชมากหรือปัญหาที่เกิดจากความเกรงใจผู้นำนามฝึก

๓. การอบรมดูแลหลังการบวช เนื่องจากมีผู้เข้ามาบวชหลากหลายประเภท ทำให้การดูแลหลังการบวชมีปัญหาแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้วิจัยสรุปประเด็นได้ว่า การบวชระยะสั้น มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องระยะเวลาที่มีน้อย ไม่เพียงพอต่อการศึกษาเรียนรู้ และตัวผู้บวชเองส่วนใหญ่ไม่ได้มีความตั้งใจจริงที่จะบวชเพื่อเข้ามาเรียนรู้พระธรรมวินัย อีกทั้งพระอุปัชฌาย์ไม่มีเวลาให้การอบรมสั่งสอน ทำให้ผู้บวชไม่ทราบวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบวช ไม่รู้ว่ามาบวชทำไม บวชแล้วได้อะไร เพียงแต่บวชตาม ๆ กันไป ส่วนการบวชระยะยาว ปัญหาด้านตัวผู้บวชเอง ประพฤติตนย่อหย่อน ไม่สนใจ ไม่ตั้งใจที่จะศึกษาหาความรู้ อย่างจริงจัง มีความอดทนน้อย นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดสัปปายะทั้ง ๔ คือ ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่เรียน ที่อยู่อาศัย อาหาร บุคลากรผู้ให้การอบรมขาดทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ขาดการพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความสามารถ

สรุปได้ว่า ปัญหาการบวชในสังคมไทย เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่ทราบ วัตถุประสงค์ในการบวชอย่างชัดเจนของกุลบุตรผู้ขอบวช และปัญหาที่เกิดจากปัจจัย ภายนอกอื่น ๆ เช่น การขาดกัลยาณมิตร การบวชที่เน้นแต่เรื่องของพิธีกรรมอย่างเดียว รวมถึงปัญหาอันเกิดจากบริบทของสังคมด้วย ซึ่งปัญหาต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นทั้งก่อนการบวช และการให้การอบรมหลังบวช ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาและนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการ บวช ในบทที่ ๔ ต่อไป

บทที่ ๔

แนวทางการแก้ไขปัญหการบวชในสังคมไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหการบวชที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาสรุปและเสนอแนวทางแก้ไข แต่ละเรื่องเป็นลำดับไป

แนวทางการแก้ไขปัญหการบวชในสังคมไทย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้บวช อุปัชฌาย์ อาจารย์ผู้สอน พระพี่เลี้ยง และคณะสงฆ์ จะต้องร่วมมือกันแก้ไข เพราะปัญหานี้เป็นปัญหาที่เกิดจากสาเหตุหลายประการ

๔.๑ แนวทางการแก้ไขปัญหาก่อนเข้ามาบวช

กรมการศาสนา^๑ และสำนักงานสภาพัฒนาการศานาได้กล่าวไว้ใน “สาระสำคัญของ หลักสูตรการบริหารและจัดการวัด” เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้พอสรุปได้ว่า ๑. ควรมีการ คัดสรรอบรมบุคคลผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนาให้เป็นที่มั่นใจว่าจะเข้ามาศึกษาธรรม ๒. ต้องมีการศึกษาอบรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อนบวช ระหว่างบวช และหลังการบวชด้วย ๓. ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง ๔. ต้อง พยายามบริหารจัดการวัดให้มีอาคารสถานที่ อาณาบริเวณเหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติ ธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุสามเณรและประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของ พระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม

^๑ ปัจจุบันมีการโอนภารกิจด้านการพระพุทธศาสนาของกรมศาสนาไปอยู่ในความรับผิดชอบของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี และ โอนกรมศาสนาไปสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม. ผู้วิจัย.

๔.๑.๑ ทางด้านผู้มาขอบวช

จากการศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการบวช พบว่า การบวชเปรียบเสมือนการประกอบพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยผู้มาขอบวชได้จัดเตรียมอัฐฐบริวารไว้แล้ว เมื่อพร้อมก็นัดหมายเวลาทำพิธีบวช พระอุปัชฌาย์นำไปปฏิบัติตามพิธีกรรมของพิธีบวชตามพระธรรมวินัย ในพิธีปฏิบัตินี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ทุกอย่างที่ทำอยู่นั้นไม่มีขั้นตอนใดที่ผิดชัดเจน แต่ที่ไม่บรรลುವัตถุประสงค์อันแท้จริงของการบวชนั้น เป็นเพราะขาดสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ผู้บวชจะต้องรู้ว่า ก่อนที่กุลบุตรจะเข้ามาบวชนั้น ผู้บวชจะต้องรับทราบว่าการบวชเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการ วิธีการและเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนแล้ว เมื่อกุลบุตรจะเข้ามาสู่ร่มเงาของพระพุทธศาสนา จะต้องศึกษาธรรมตามหลัก “สิกขา ๓” คือ ศึกษาศีล (ศีลสิกขา) ศึกษาจิต (จิตตสิกขา) และศึกษาปัญญา (ปัญญาสิกขา) และมีกฎระเบียบที่จะต้องอยู่ร่วมกันในชุมชนสังฆะ ที่เรียกว่า พระธรรมวินัย นี้ คือจุดเริ่มต้นของชีวิตนักบวช ถ้าเริ่มต้นตรงนี้ถูกต้องชัดเจน ข้อวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอื่น ๆ หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะส่งเสริมให้การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีประสิทธิภาพก็จะถูกต้องดังงามตามไปด้วย

ฉะนั้น ผู้ที่จะเข้ามาบวชทุกคน ไม่ว่าจะเข้ามาบวชด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ตาม ในขั้นแรก จำเป็นที่จะต้องรับรู้ร่วมกันเสียก่อนว่า เรามีจุดมุ่งหมายอะไร เราคือใคร กำลังมาทำสิ่งใด หน้าที่ของเราคืออะไร เมื่อบวชแล้วจะต้องทำอะไร ผลที่ได้รับคืออะไร หากไม่ทำผลจากการไม่กระทำนั้นจะออกมาเป็นอย่างไร

แนวทางการแก้ไขปัญหา สำหรับในขั้นตอนก่อนบวชนี้ มหาเถรสมาคม หรือคณะสงฆ์ ต้องจัดให้มีการอบรมก่อนการบวช โดยอาจทำในรูปแบบของแผ่นพับ ซีดี วีดิทัศน์ แสดงข้อมูล วัตถุประสงค์ของการบวช แนะนำการปฏิบัติตนระหว่างที่บวชอยู่ ผู้บวชระยะสั้น ๗ วัน ๑๕ วัน ๑ เดือน ควรศึกษาเรียนรู้หลักธรรมอะไรบ้าง ควรฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน อย่างน้อยกี่วัน (ระบุด) การบวชที่จะบรรลุผลตามที่ต้องการมีลักษณะอย่างไร วิธีการปฏิบัติตนขณะบวช เมื่อปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วจะได้รับผลอย่างไร บิคารมารดาจะได้อะไรจากการบวชของบุตรหลานได้อย่างไร ฯลฯ เมื่อผู้บวชทราบชัดเจนถึงประโยชน์ของการบวช จะมีศรัทธา และยินดีพอใจที่จะเข้ามาบวชเพื่อฝึกฝนตนเอง แม้จะเป็นเวลาไม่นานก็จะเป็นประโยชน์ เกิดเป็นบุญกุศลตามที่ได้ตั้งใจไว้

๔.๑.๒ แนวทางแก้ไขปัญหาด้านการก่อกวนของพระอุปัชฌาย์

ก่อนการบวช พระอุปัชฌาย์มีหน้าที่ คัดเลือก ก่อกวนผู้เข้ามาบวชโดยยึดหลัก พระธรรมวินัย จากการศึกษาเอกสาร พบว่า บางวัดมีการคัดเลือกบุคคลเข้ามาบวชอย่างเคร่งครัด โดยถือว่าการประพาศพรหมจรรย์เพื่อไปสู่มรรคผลนิพพานจำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยศรัทธาและการตัดสินใจอย่างแน่วแน่ เมื่อกุลบุตรจะเข้ามาบวช ต้องมีผู้รับรองเป็นหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความมั่นคงในศานาก่อนจะบวชให้ และทดลองให้อยู่ก่อนเพื่อดูความประพฤติว่าจะให้อยู่ได้หรือไม่ บางคน ๑๕ วัน บางคน ๑-๓ เดือน หรือ ๖ เดือน เมื่ออยู่ได้ครบและยินดีบวชจึงอนุญาตให้บวชได้^๒ หากผู้มาขอบวชมีอุตสาหกรรมปฏิบัติกิจวัตรต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ไม่แสดงออกซึ่งความเห็นแก่ตัว หลีกเลียง หลบซ่อน มีมายาสาไถย ก็จะได้รับอนุญาตให้โกนหัว ถือว่า ได้ผ่านการทดสอบขั้นแรก และต้องอยู่ในฐานะเช่นนี้จนกว่าต่างฝ่ายต่างพึงพอใจในการประพาศปฏิบัติของกันและกัน คือ พระอาคันตุกะมีความพอใจในข้อวัตรกติกาต่าง ๆ ของสำนัก มีความอดทนพากเพียร ไม่ย่อท้อ และมุ่งมั่นก็จะได้รับการเข้าหมู่ โดยมีการเปลี่ยนบริวารต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามธรรมวินัยและอนุญาตให้เข้าร่วมอุโบสถสังฆกรรมได้^๓ แต่จากการสัมภาษณ์พระอุปัชฌาย์หลายรูป ได้แสดงความเห็นว่า ระบบการก่อกวนผู้มาขอบวชในปัจจุบันนี้ ทำได้ไม่รัดกุม เนื่องจากหลายสาเหตุ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระอุปัชฌาย์

ชื่อ - ฉายา	ปัญหาที่พบ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
พระศาสนโสภณ ^๔	๑. ที่พระเลอะ ๆ ทุกวันนี้ก็เพราะอุปัชฌาย์นั้นแหละ บวชกันมาก ๆ ก็ได้เงินมาก ๒. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่คำนึงถึงพระศาสนา	๑. การปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และต้องมีผู้รับรองจึงจะบวชให้ ๒. สามารถท่องคำที่จะขอบวชได้จริง ๆ ไม่ใช่ท่องตาม แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะบวช ๓. ต้องฝึกวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสูตรของทางวัดอย่างน้อย ๗ วัน

^๒ คณิงนิตย จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดหนองป่าพง, (กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๒.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

^๔ พระศาสนโสภณ (พิจิตร จิตตวนุ โณ ป.ธ.๘), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘, เจ้าอาวาส วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ, พระอุปัชฌาย์, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

		<p>๔. ต้องมีศีลบริสุทธิ์</p> <p>๕. ตกลงทำความเข้าใจกันก่อนในเบื้องต้นว่า ห้ามพาแฟน พาเพื่อนเข้ามาคุยเข้าคุยเย็น ถ้าจะนำมาก็ไม่ต้องมาบวช</p> <p>๖. จัดระบบการปกครองภายในวัด เจ้าอาวาสไม่ได้เป็นใหญ่ทั้งหมด เจ้าคณะแต่ละคณะจะมีอำนาจดูแลพระสงฆ์ที่อยู่ในคณะของตนเองด้วย เพราะฉะนั้น ก่อนบวชต้องได้รับการรับรองจากเจ้าคณะที่จะเข้ามาจำวัดอาศัยอยู่ด้วย หากเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้น เจ้าคณะนั้น ๆ จะต้องดูแลรับผิดชอบพระในคณะของตนเอง</p> <p>๗. หากพบพระอุปัชฌาย์ทำผิดก็ต้องลงโทษ</p>
พระธรรมปริยัติสุธี ^๕	<p>๑. คนคุ้นเคยกันถ้าตรวจสอบละเอียดมากก็เกรงใจคณะเจ้าภาพ ยิ่งเป็นผู้ใหญ่มาฝากทำให้การกลั่นกรองลำบาก</p> <p>๒. การบวชเป็นหมู่ก็ลำบากยากในการกลั่นกรอง มีการตรวจสอบเหมือนกันแต่ก็ไม่ค่อยละเอียด</p> <p>๓. อุปัชฌาย์อุปสมบทให้แล้วไม่มีการอบรม บางรูปบวชเป็นกลุ่ม ทำให้อุปัชฌาย์จำสัททวิหาริกไม่ได้</p> <p>๔. ปัจจุบันไม่มีการลงโทษหนัก ๆ ใครทำผิดก็จับสึกกันไป ทำให้การบวชง่าย บางปีบวช ๔๐๐-๕๐๐ รูป แต่ก็ไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหนบ้าง</p>	<p>๑. การกลั่นกรองมีกฎของพระอุปัชฌาย์อยู่แล้วตามพระธรรมวินัย</p> <p>๒. ถ้าผู้ขอบวชอยู่บริเวณใกล้ ๆ ก็ไม่จำเป็นต้องตรวจดูอะไรมาก เพราะรู้จักกันมาก่อน ถ้ามาจากถิ่นอื่นก็ตรวจดูมาก เพราะอาจจะทำผิดมาจากที่อื่นแล้วมาบวช</p> <p>๓. การอยู่วัดก่อนบวชแบบโบราณนั้น ปัจจุบันทำได้ยาก เพราะมีภาระหน้าที่เกี่ยวกับการทำงาน ก็ให้ไปทำงานได้ แต่ตอนเย็นต้องกลับมาฝึกซ้อมท่องขานนาค</p> <p>๔. พระอุปัชฌาย์ที่ไม่มีเวลาสอนก็ไม่ควรจะบวชให้ใคร</p> <p>๕. ถึงแม้ว่าพระอุปัชฌาย์จะได้รับการอบรมมาแล้วจากส่วนกลาง แต่นิสัยใจคอของพระอุปัชฌาย์ก็แตกต่างกันไป บางรูปอาจไม่ปฏิบัติตามกฎของมหาเถรสมาคม</p> <p>๖. ต้องทำโทษพระอุปัชฌาย์ มีการสั่งพักเพื่อเป็นตัวอย่าง ถ้าทำได้ก็จะทำให้การบวชมีความรัดกุมมากขึ้น</p>

^๕ สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ ป.ธ.๘), เจ้าคณะภาค ๓, เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขวรวิหาร เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ, พระอุปัชฌาย์, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓,

		๗. ต้องมีการอบรมพระอุปัชฌาย์เพื่อให้รู้กฎและเพื่อไม่ให้ทิ้งกฎ
พระราชปริยัติสุธี ^๖	๑. ผู้มาขอบวชปัจจุบันรับราชการ ทำงาน จึงไม่มีเวลา ๒. พระอุปัชฌาย์ก็มีภาระมาก จึงไม่มีเวลาในการคัดกรองก่อนบวชมากนัก ต้องอาศัยดูจากผู้นำมาฝากว่ารับรองได้หรือไม่	๑. ใช้การอบรมในเวลาทำวัตรเย็น ๒. ต้องอาศัยการอบรมหลังบวชและมีพระพี่เลี้ยงคอยแนะนำในการทำกิจวัตร ๓. ให้ผู้นำมาฝากรับรอง
พระครูวรกิจจาภิรม ^๗	๑. ผู้ปกครองมาฝากอุปัชฌาย์ไว้แต่ชื่อตัวผู้บวชไม่มา เนื่องจากเป็นข้าราชการ ต้องลางานมาบวช ๒. ผู้ที่มาขอบวชมีเวลาน้อย ยังไม่ทันบวชก็หาวันลาสิกขาไว้ก่อนแล้ว จึงเป็นปัญหาเรื่องการให้การศึกษาอบรม	๑. การบวชมีนโยบายว่าบวชให้คนในพื้นที่เป็นหลัก คนต่างถิ่นมาบวชต้องมีหลักฐาน มีคนรับรองอย่างเต็มที่ ไม่รับคนที่ไม่รู้จักห้วนอนปลายเท้า ๒. เมื่อบวชเข้ามาแล้วต้องให้เรียนเลข ไม่จำเป็นต้องเข้าพรรษาก่อนจึงเรียน ๓. มีการทำวัตรทุกวัน และสอนพระบวชใหม่ เช่น สอนพระวินัย นอกจากนี้ยังจัดปาฏิโมกข์สังฆกรรมประชุมพระและให้ความรู้หลักธรรมด้านปริยัติแก่พระที่ร่วมเข้าประชุม
พระครูศาสนกิจวิมล ^๘	ไม่ค่อยพบปัญหา หากไม่มั่นใจในคุณสมบัติของผู้มาขอบวช จะไม่บวชให้	๑. ยึดหลักธรรมวินัยในการคัดกรองคนมาบวช ๒. ส่วนมากจะเป็นคนในพื้นที่ รู้จักกันอย่างดีมาก่อน หากไม่ใช่คนในพื้นที่ต้องมีผู้รับรอง
พระครูพิศาล โชคิตฺตมณี ^๙	๑. ส่วนใหญ่แล้วพระอุปัชฌาย์จะไม่ได้พบตัวผู้บวช เพราะ	๑. การคัดกรองด้วยสายตาและคนรอบข้างช่วยกันตรวจสอบเป็นหลัก

^๖ สัมภาษณ์ พระราชปริยัติสุธี (อำนาจ ปญฺญาวุฑฺฒ โป.ธ. ๗), เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี, เจ้าอาวาสวัดคลองเกตุ อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี, พระอุปัชฌาย์, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูวรกิจจาภิรม, เจ้าคณะอำเภอบ้านหมี่, เจ้าอาวาสวัดทองคั้ง อำเภอบ้านหมี่, จังหวัดลพบุรี, พระอุปัชฌาย์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูศาสนกิจวิมล (หนูพันธ์ อิศฺสโร), เจ้าคณะตำบลหนองเชียงทูน, เจ้าอาวาสวัดหนองเชียงทูน อำเภอปรังค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ, พระอุปัชฌาย์, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^๙ สัมภาษณ์ พระครูพิศาล โชคิตฺตมณี, เจ้าคณะตำบลหนองเต่า-พุกา, วัดสระตาแวว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, พระอุปัชฌาย์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

	<p>มาถึงก็บวชเลย ไม่ได้สืบประวัติก่อน</p> <p>๒. ไม่สามารถตรวจสอบผู้อยู่นอกเขต เพราะเจ้าอาวาสกลั่นกรองมาแล้ว พระอุปัชฌาย์มีหน้าที่บวชตามเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ดีก็ไม่ดีเลย เพราะไม่ได้กลั่นกรองเอง</p> <p>๓. การบวชเป็นกลุ่มจำนวนมาก ๆ เป็นการยากต่อการกลั่นกรองผู้เข้ามาบวช</p>	<p>๒. ถ้าไม่มั่นใจเรื่องโรคก็ให้มีใบรับรองจากแพทย์</p> <p>๓. ถ้ามีพฤติกรรมเบี่ยงเบนก็ตัดลงกับผู้ปกครองรับรองเป็นกรณีพิเศษคือให้ลาสิกขา</p> <p>๔. พระอุปัชฌาย์กับเจ้าอาวาสช่วยกัน ถ้าแก้ไม่ได้ก็ให้ผู้รับรองช่วยกันรับผิดชอบในการแก้ไข</p> <p>๕. ถ้าจะให้การกลั่นกรองสมบูรณ์พระอันดับต้องมีส่วนช่วยในการกลั่นกรองร่วมกับพระอุปัชฌาย์ด้วย เพราะพระอันดับอาจจะรู้มากกว่าพระอุปัชฌาย์ก็ได้ บางรูปอาจจะเคยเป็นเพื่อนกับผู้บวช</p>
<p>เจ้าอธิการวันทอง เหมวณฺโณ^{๑๑}</p>	<p>๑. ปัจจุบันการงานบังคับจึงไม่มีการมาอยู่วัดเหมือนอดีต แต่ก็ให้อยู่วัดอย่างน้อย ๒-๓ วัน เพื่อให้ฝึกซ้อมก่อนบวช แต่ส่วนมากก็มักไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร ส่วนใหญ่ต้องสอนกันตอนบวชเสียเป็นส่วนมาก</p> <p>๒. รับสมักรแล้ว ไม่นำตัวผู้สมักรมาให้พระอุปัชฌาย์ดูตัว</p> <p>๓. พระอาจารย์แต่ละวัดที่ไม่ได้เป็นพระอุปัชฌาย์ จึงไม่รู้ข้อมูลว่า ผู้ที่ ต้อง ห้า มอุปสมบทมีลักษณะอย่างไรบ้าง ท่านก็รับไว้โดยไม่รู้ระเบียบการตรงนี้จึงเป็นการหนักใจสำหรับพระอุปัชฌาย์</p> <p>๔. พระที่บวชแล้วส่วนใหญ่ไม่ได้มาอยู่กับพระอุปัชฌาย์</p>	<p>๑. พระอาจารย์ทุกวัด ถ้ากุลบุตรมาสักรบวชพิจารณาแล้วให้พ่อแม่นำตัวกุลบุตรนั้นมาฝากกับพระอุปัชฌาย์อีกทีหนึ่ง เพราะว่าเป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะต้องรับผิดชอบ</p> <p>๒. ควรมีการอบรมให้ความรู้เรื่องการอุปสมบท</p> <p>๓. เจ้าอาวาสแต่ละวัดช่วยกันดูแล ถ้ามีปัญหาให้เจ้าอาวาสบอกกับพระอุปัชฌาย์จะได้ช่วยกันแก้ไข</p> <p>๔. สำหรับพระที่บวชมาระยะเวลาสั้น ๆ ให้มีการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน โดยการให้ถือธุดงค์วัตร</p>

^{๑๑} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการวันทอง เหมวณฺโณ, เจ้าคณะตำบลโลกกระเทียม-ท่าแค, เจ้าอาวาสวัดหนองเลา อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี, พระอุปัชฌาย์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

จากการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่า ตามหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา พระอุปัชฌาย์มีหน้าที่ตั้งแต่เริ่มแรกในการรับกุลบุตรผู้ที่เข้ามาขอบวช โดยต้องผ่านการกลั่นกรองจากคณะสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบ เป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท และเมื่อบวชแล้วพระบวชใหม่ต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ จึงเรียกว่า นิสสัยมุตตกะ คือ ผู้พ้นจากการพึ่งพาพระอุปัชฌาย์

สรุปได้ว่าหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ ในขั้นแรก คือ ต้องตรวจสอบและคัดสรรผู้มาขอบวชให้ได้คุณสมบัติถูกต้องตรงตามพระวินัย และในขั้นที่สองคือการให้การอบรมกล่อมเกลาล้างการบวชเพื่อให้ได้บรรพชิตที่มีความรู้ความสามารถ มีศีล มีธรรม ประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สามารถปฏิบัติศาสนกิจอนุเคราะห์ญาติโยมได้เป็นอย่างดี แต่จากการศึกษาพบว่า กระบวนการกลั่นกรองผู้มาบวชในปัจจุบันหละหลวม ทำให้เกิดปัญหาจากการบวชตามมา ดังที่ได้เห็นพบกันอยู่

พระไพศาล วิสาโล ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการกลั่นกรองผู้มาขอบวช ดังนี้

๑. การให้ทดลองอยู่วัดก่อนบวช โดยให้ผู้ประสงค์บวชมาอยู่วัดชั่วระยะเวลาหนึ่งก่อนบวช เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการครองเพศบรรพชิต โดยถือศีล ๕ หรือศีล ๘ พร้อมกับศึกษาให้มีความรู้เบื้องต้นในด้านธรรมและวินัยทั้งปริยัติและปฏิบัติตามสมควรขณะเดียวกันก็ปฏิบัติวัฏฐากอุปัชฌาย์และพระในวัด เพื่อเรียนรู้และคุ้นเคยชีวิตพระพร้อมกันนั้นก็เปิดโอกาสให้อุปัชฌาย์ได้รู้จักอุปนิสัยของผู้มาบวชมากขึ้น ผู้ที่มีความพร้อมก็สามารถบวชได้ในเวลาไม่นาน ส่วนผู้ที่ยังไม่พร้อมก็ต้องอยู่วัดนานขึ้นจนกว่าอุปัชฌาย์จะเห็นควรให้บวช วิธีนี้อย่างน้อยก็ทำให้ผู้ที่ไม่พร้อมบวช หรือมาบวชเพราะหวังลาภสักการะและความสะดวกสบายถูกกรองออกไปได้ในระดับหนึ่ง

ท่านได้แสดงความเห็นว่า สำหรับวิธีนี้ ถ้าพึ่งวัดของอุปัชฌาย์เองย่อมไม่สามารถรองรับผู้มาทดลองอยู่ก่อนบวชได้หมด โดยเฉพาะช่วงก่อนเข้าพรรษา ดังนั้นจึงต้องมีวัดอื่น ๆ ในเครือข่ายของอุปัชฌาย์เพื่อเป็นที่รองรับผู้มาบวช เนื่องจากอุปัชฌาย์มักเป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะ คือตั้งแต่เจ้าคณะตำบลขึ้นไป ดังนั้น จึงสามารถมอบหมายให้เจ้า

อวาตวัดต่าง ๆ ในเขตปกครองทำหน้าที่ดูแลผู้ที่จะมาบวชแทนท่าน รวมทั้งให้คำรับรองต่ออุปัชฌาย์ว่าผู้นั้นพร้อมที่จะบวชได้หรือไม่ การกั้นกรองวิธีนี้สามารถทำได้โดยถือเป็นระเบียบที่วัดใดวัดหนึ่งจัดทำขึ้นเป็นพิเศษหรือเป็นระเบียบข้อตกลงของคณะสงฆ์ทั้งตำบลอำเภอ หรือทั้งจังหวัดก็ได้ คณะกรรมการสงฆ์หรือสังฆสภาตั้งแต่ระดับจังหวัดลงมาเป็นเวทีอย่างดีที่จะช่วยให้เกิดการอภิปรายและการปรึกษาหารือในเรื่องดังกล่าว และทำให้ระเบียบที่เกิดขึ้นมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

๒. การกั้นกรองผู้บวชสามารถทำได้โดยการจัดตั้งหน่วยงานหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ประสงค์จะอุปสมบทเพื่อให้แน่ใจว่าผู้นั้นมีได้อยู่ในระหว่างการดำเนินคดี หนีโทษ หรือเคยถูกจับสึกเพราะต้องอาบัติปาราชิกมาแล้ว หน่วยงานนี้ควรเป็นของคณะสงฆ์โดยประสานงานกับหน่วยงานราชการ อาทิ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น อีกทั้งมีที่ทำการกระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ โดยผู้ที่บวชจะต้องติดต่อเพื่อขอใบรับรองจากหน่วยงานนี้ สำหรับเป็นหลักฐานในการขออนุญาตอุปสมบทจากอุปัชฌาย์ และภายหลังจากการอุปสมบทและลาสิกขาแล้ว อุปัชฌาย์มีหน้าที่แจ้งข้อมูลดังกล่าวให้หน่วยงานดังกล่าวได้รับทราบและบันทึกไว้ เช่นเดียวกับกรณีที่ไม่รับอุปสมบทหรือจับสึก หรือเกิดเหตุมรณภาพ อุปัชฌาย์ก็ต้องแจ้งหน่วยงานนี้ด้วยเช่นกัน^{๑๑}

๓. สำหรับอุปัชฌาย์ซึ่งมีหน้าที่ให้การอบรมสังฆวิहारิก (พระที่ตนบวชให้) โดยตรงนั้น ก็ควรมีการปรับปรุงหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งด้วย กล่าวคือ ไม่ควรกำหนดว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีตำแหน่งในทางปกครองตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้นไป ทั้งนี้เพราะมักปรากฏว่ายังมีตำแหน่งปกครองสูงเท่าไรก็ยังไม่มีความให้เกื้อหนุนมากเท่านั้น เกณฑ์ในการแต่งตั้งอุปัชฌาย์ควรให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีความสามารถในการฝึกสอนและมีความประพฤติดีเป็นแบบอย่างของศิษย์ โดยไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งทางการปกครองเกินกว่าชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป นอกจากนั้นยังไม่ควรกำหนดให้แต่ละตำบลมีอุปัชฌาย์ได้เพียง ๑ รูป เพราะจะทำให้อุปัชฌาย์มีศิษย์ที่ต้องดูแลมากเกินไป หากตำบลหนึ่ง ๆ มีอุปัชฌาย์ได้มากกว่า ๑ รูป ภาระของอุปัชฌาย์จะลดลงและทำให้ท่านมีเวลาดูแลศิษย์ได้ดีขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็หมายความว่าคณะสงฆ์มีความเข้าใจร่วมกันว่าอุปัชฌาย์

^{๑๑} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวใหม่และทางออกจากวิกฤต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิศตวรรษที่ ๒๕๔๖), หน้า ๒๘๑-๒๘๒.

ไม่ได้มีหน้าที่เพียงแค่ทำการอุปสมบทให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์เท่านั้น หากมีหน้าที่ฝึกสอนผู้ที่ตนบวชให้เป็นสำคัญ^{๑๒}

ผู้วิจัยมีความเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแนวทางการแก้ไขปัญหาของพระอุปัชฌาย์ว่า ทางคณะสงฆ์ควรที่จะทบทวนบทบาทและหน้าที่ในการจัดระบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้รัดกุม มีระบบ และมีประสิทธิภาพมากกว่านี้ กล่าวคือ

๑. ผู้ที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ ควรคัดสรรจากพระสงฆ์ ผู้มีทั้งความรู้ มีความสามารถ และมีคุณธรรมเป็นที่เคารพนับถือของศิษยานุศิษย์และประชาชนในสังคม และที่สำคัญต้องใช้เวลาให้การอบรมสั่งสอนดูแลศิษย์ของตน

๒. ผู้ที่จะเป็นเจ้าอาวาส ครูแก้วและปกครองพระภิกษุสามเณรในวัด ก็ควรมีคุณสมบัติเทียบเท่ากับพระอุปัชฌาย์ เพราะต้องทำหน้าที่แทนพระอุปัชฌาย์ได้ ในกรณีที่พระภิกษุสามเณรไม่ได้อยู่กับพระอุปัชฌาย์ของตนเอง มาขออาศัยพึ่งพิงอยู่ได้ โดยมีการอบรมสอบคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติอย่างเข้มงวด เหมือนกรณีพระอุปัชฌาย์

๓. การพิจารณารับบุคคลเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ควรพิจารณาคัดสรรคุณสมบัติให้รัดกุมขึ้น และกำหนดระยะเวลาของการบวช ให้มีเวลาพอที่จะสามารถอบรมสั่งสอน ให้รู้จักหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคปริยัติและเรียนรู้แนวทางในการปฏิบัติดีพอสมควร เมื่อลาสิกขาออกไปแล้ว สามารถเป็นบัณฑิต หรือสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นบัณฑิตได้ โดยการวางระบบหลักสูตรที่จะให้ข้อแนะนำและความรู้แก่บุคคลผู้เข้ามาบวช แม้จะเป็นการบวชในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ก็จำเป็นต้องเข้าใจการเรียนรู้ตามหลักของพระพุทธศาสนาบ้างพอสมควรแก่ระยะเวลา

๔.๒ แนวทางแก้ไขปัญหามาจากการศึกษาอบรมหลังการบวช

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า การกลั่นกรองนั้นเป็นเพียงขั้นตอนแรกสำหรับผู้ที่ จะเข้ามาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ ขั้นตอนที่สำคัญกว่านั้นก็คือการกล่อมเกลามาเพื่อให้มีคุณสมบัติอันควรแก่การเป็นบรรพชิตทั้งในด้านความประพฤติ และความรู้ความเข้าใจในทางธรรมที่เจริญงอกงามทั้งคุณธรรมและปัญญา สามารถดำรงตนให้เป็นสมาชิกที่ดีของหมู่คณะ ขณะเดียวกันก็สามารถบำเพ็ญกิจให้เป็นประโยชน์แก่มหาชนได้ด้วย การกล่อมเกลานี้เป็นสิ่ง

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๕.

สำคัญที่จะช่วยให้ผู้บวชเห็นคุณค่าของชีวิตพรหมจรรย์ มีแรงจูงใจและปัจจัยหนุนส่งให้บวชต่อไป ทั้งเพื่อบำเพ็ญกิจส่วนตัวและส่วนรวมให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น ถึงแม้หลายคนจะบวชไม่นาน แต่การกล่อมเกลาคที่ดีจะช่วยให้ผู้บวชได้รับอานิสงส์จากการบวชติดตัวไปสู่โลกฆราวาส สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งในด้านความประพฤติ คุณภาพจิต และการกตชอบ

ท่านแสดงความคิดเห็นว่า แม้ว่าคณะสงฆ์ไม่มีระบบกลั่นกรองใด ๆ เลย แต่ถ้ามีระบบกล่อมเกลาคที่ดีก็ยังมีหลักประกันว่า ผู้ที่มาบวชพระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดี สามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้ ดังในอดีตมีคนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้มีศรัทธาที่จะบวช หากบวชเพียงเพื่อให้ได้พรรษาตามประเพณี แต่แล้วก็ได้รับอานิสงส์จากการบวช เจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติ จนไม่เพียงแต่จะบวชได้ยั่งยืนยาวนาน หากยังกลายเป็นประทีปทางคุณธรรมและสติปัญญาแก่ผู้คนทั้งประเทศ ทั้งนี้ก็เพราะท่านเหล่านั้นได้รับการกล่อมเกลาคภายหลังบวชนั่นเอง^{๑๑}

ผู้วิจัยเห็นว่า ปัญหาการอบรมดูแลหลังจากบวชเข้ามาแล้วขึ้นอยู่กับหลายเหตุหลายปัจจัย ปัญหาใหญ่หากพิจารณาแล้วเหมือนจะอยู่ที่ผู้ที่ทำหน้าที่นี้โดยตรง คือพระอุปัชฌาย์

๔.๒.๑ พระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ผู้สอน ผู้ให้การศึกษอบรมหลังการบวช

จากการศึกษาและสัมภาษณ์ทั้งพระอุปัชฌาย์และผู้บวช (ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะปัญหากรณีผู้บวชระยะยาวเพื่อศึกษาเล่าเรียนเท่านั้น เพราะการบวชระยะสั้นแทบจะไม่ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียม ข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์เลย เนื่องจากมีเวลาบวชไม่นานก็ลาสิกขาไปแล้ว) พบว่า ด้วยข้อจำกัดในปัจจุบันที่ผู้บวชส่วนใหญ่ที่บวชเข้ามาเพื่อศึกษาเล่าเรียนนั้นเมื่อบวชแล้วก็มิได้อยู่กับพระอุปัชฌาย์อาจารย์ แต่ได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนในสำนักเรียน หรือในมหาวิทยาลัยสงฆ์ และจะศึกษาเล่าเรียนกับพระอาจารย์ผู้สอนวิชาการทั้งแผนกธรรมบาลี และแผนกสามัญ อีกทั้งพระอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระอาจารย์พี่เลี้ยงผู้ให้การดูแลพระนวกะ และพระอาจารย์ผู้สอน รวม ๖ รูป เพื่อประกอบเป็นข้อมูลเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการอบรมหลังบวชให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

^{๑๑} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, หน้า ๒๘๑-๒๘๒.

จากการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระอาจารย์ผู้ให้การอบรมสั่งสอน พบว่า

ตารางที่ ๒ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้ให้การอบรมสั่งสอน

ชื่อ - ฉายา	ปัญหาที่พบ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
พระมหาสุเทพ สุวณฺโณ ^{๑๔}	<p>เชิงปัจเจก</p> <p>๑. ปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ที่เข้ามาบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนนั้น ไม่ใคร่ที่จะสนใจเรียน อ่านหนังสือน้อย รักความสะดวกสบาย มีการชวนชวนน้อย ไม่ชอบค้นคว้าหาความรู้</p> <p>๒. อันตรายภิกษุใหม่ ๔ อย่าง เมื่อขาดกัลยาณมิตรคอยดูแลเอาใจใส่</p> <p>๓. ปัจจุบันพระสงฆ์ส่วนใหญ่อยู่แบบตัวใครตัวมัน ไม่เอื้อเฟื้อกันเหมือนในอดีต สังคมพระเป็นสังคมแบบต่างคนต่างอยู่ ชั่วช่วงชีวิตช่วงสงฆ์</p> <p>เชิงโครงสร้าง</p> <p>๔. พระอุปัชฌาย์ไม่ค่อยมีเวลาอบรมสั่งสอนศิษย์ มีหน้าที่แค่ผู้ผลิต แต่ไม่ทำหน้าที่ของตนเอง</p> <p>๕. การเรียนระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ปัจจุบันผู้เรียนจะต้องเสียเงินเป็นค่าหน่วยกิต ทำให้ผู้ที่มีความประสงค์ที่จะเข้ามาศึกษาหาความรู้ต้องหมดโอกาสเพราะไม่มีเงิน</p>	<p>๑. มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ทั้งปริญาบัตรและปริญาชีวิตไปพร้อม ๆ กัน สามารถนำข้อรรดข้อธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต ไม่เพียงแต่จบมาเพียงเพื่อได้รับปริญาเท่านั้น</p> <p>๒. ในส่วนของพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ ต้องให้เป็นไปตามธรรมวินัย กล่าวคือ พระอุปัชฌาย์จะต้องดูแลพระนวกะเป็นเวลา ๕ ปีอย่างแท้จริงก่อนที่จะพ้นนิสสัยมุตตกะจะทำให้พระใหม่ทนต่ออันตรายของผู้บวชใหม่ได้</p> <p>๓. ในเรื่องของชุมชนของสงฆ์ พระอุปัชฌาย์อาจารย์และกัลยาณมิตร-กัลยาณธรรมจะต้องหล่อหลอมชุมชนสงฆ์ให้กลับเป็นเหมือนในอดีต มีการเอื้อเฟื้อต่อกันตามพระธรรมวินัย ตักเตือนกันได้ อดโทษกันได้ด้วยเมตตา</p>

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุวณฺโณ, พระอาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธร, วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

พระมหาสุพจน์ ปญญาปทีโป ^{๑๕}	<p>๑. ผู้บวชเข้ามามีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน</p> <p>๒. พื้นฐานความรู้แตกต่างกัน ทำให้ความสนใจในการเรียนมีไม่เท่ากัน</p> <p>๓. ผู้บวชเข้ามาในระยะเวลาที่แตกต่างกันทำให้การสอนไม่พร้อมกันเกิดความลักลั่นทำให้ผู้ที่ได้เรียนผ่านไปแล้วเกิดความเบื่อหน่าย</p> <p>๔. ความสนใจเรียนนั้นก็ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของผู้เรียนและเทคนิคการสอนของท่านผู้สอนประกอบกันด้วย</p>	<p>๑. อาจารย์ผู้สอนต้องเน้นให้ผู้ที่บวชเข้ามาแล้วเห็นถึงคุณค่าของการบวช ไม่ใช่บวชมาเพื่อที่จะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น แม้จะบวชในระยะเวลาสั้น ๆ บวชมาแล้วทำให้ดีที่สุด</p> <p>๒. ควรจัดเวลาการบวชให้พร้อมกันเช่นบวชในช่วงต้นเดือน การเรียนการสอนจะได้พร้อมเพรียงกัน ถ้าบวชไม่พร้อมกันจะทำให้การเรียนการสอนย้อนไปมา ผู้เรียนรู้สึกเบื่อและทำให้การเรียนไม่ต่อเนื่อง</p> <p>๓. สำหรับผู้บวชระยะสั้นควรจัดให้เป็นรุ่น ๆ และควรสอนหลักกิริยาปฏิบัติ เช่น ฆราวาสธรรม เบญจศีล-เบญจธรรม ในการอบรมพระที่บวชช่วงสั้น ๆ ซึ่งเป็นหลักสูตรย่อ ๆ ลัดสั้นกว่าพระที่บวชในช่วงเข้าพรรษา</p>
พระอธิการสมชาย สุภาจาโร ^{๑๖}	<p>ด้านปัจจัย</p> <p>๑. ส่วนใหญ่ผู้เรียนไม่ค่อยสนใจเรียน มีเพียงประมาณร้อยละ ๑๐ เท่านั้นที่เต็มใจมาเรียน ส่วนใหญ่จะโดนบังคับ ทำให้ไม่ใส่ใจ ไม่เตรียมตัว มาเรียนก็สักว่ามาเรียน ทำให้ขาดความกระตือรือร้น ใน การเรียน</p>	<p>๑. ผู้บวชเข้ามาต้องได้รับการศึกษาอบรมไม่ว่าจะบวชอยู่นานหรือบวชระยะสั้น จัดเป็นหลักสูตรของผู้บวชระยะสั้น ๗ วัน ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน</p> <p>๒. ผู้บวชเข้ามาต้องได้รับคำแนะนำหรือการดูแลจากพระอุปัชฌาย์, อาจารย์, หรือพระพี่เลี้ยง</p>

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระมหาสุพจน์ ปญญาปทีโป, พระอาจารย์พี่เลี้ยงพระนวกะ, วัดราชสิงขร เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระอธิการสมชาย สุภาจาโร, เจ้าอาวาสวัดบ้านลาด อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, พระอาจารย์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

	<p>๒. แบบเรียน ท่านกล่าวว่า ไม่ได้ใช้คู่มือการสอนของพระมหาสมณเจ้าฯ แต่จะเป็นแบบเรียนของสำนักพิมพ์มากกว่าซึ่งเป็นการเรียนเพื่อสอบได้มากกว่านำไปใช้ประโยชน์ได้ ทำให้พระไม่เข้าใจหรือรู้ไม่ครอบคลุม</p> <p>ด้านโครงสร้าง</p> <p>๑. คณะสงฆ์ขาดความเอาใจจริงเอาใจปล่อยปละละเลย เช่น เมื่อมีปัญหาอะไรก็แล้วแต่ เช่น ปัญหาด้านการประพฤติของพระที่กระทำผิดพระธรรมวินัยก็ไม่ได้ได้รับความจริงใจเอาใจใส่หาข้อยุติหรือแก้ปัญหา</p> <p>๒. การเรียนมีเวลาจำกัด เรียนแค่ช่วงเช้าพรรษา ไม่มีการกำหนดเวลาที่แน่นอนขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ไม่มีระยะเวลาเรียนที่แน่นอนว่า เมื่อมีการกิจอื่นเข้ามาก็ไม่เรียนชดเชย</p> <p>๓. การสอบนักเรียนเป็นธรรมเนียมไปแล้วว่า สอบผ่านก็คือผ่าน สอบตกก็ตกต้องเรียนใหม่ บางครั้งทำให้ผู้เรียนเกิดความท้อ เรียนมาทั้งปีสอบตกไม่มีสิทธิ์แก้ตัวต้องกลับมาเรียนใหม่ทำให้เสียเวลา ไม่เหมือนการศึกษาทางโลกเมื่อสอบตกวิชาใดแล้วก็มีสิทธิ์สอบแก้ตัวได้</p>	<p>๓. คณะสงฆ์ต้องเพิ่มคุณภาพของพระอุปัชฌาย์, อาจารย์เจ้าอาวาสที่ดูแลผู้บวชด้วยการจัดอบรมเพิ่มความรู้ในการดูแลพระใหม่</p> <p>๔. จัดระยะเวลาเรียนนักเรียนให้ยาวนานขึ้น อาจเพิ่มเป็น ๖ เดือนเพื่อให้พระคุ้นเคยและมีเวลาไม่รีบร้อน</p> <p>๕. การใช้แบบเรียนควรมีหลักสูตรที่เป็นหลักคือแบบเรียนนักเรียนของมหาจุฬาราชวิทยาลัยอาจควบคู่ไปกับคู่มือของโรงพิมพ์ต่าง ๆ</p>
พระมหาสุชาติ ติรณาโณ ^{๑๑}	<p>ด้านปัจเจก</p> <p>๑. ผู้เรียนขาดความสนใจ อาจเป็นเพราะว่าไม่มีศรัทธาในเรื่องการ</p>	<p>๑. ครูอาจารย์ต้องปลุกศรัทธาโดยอาศัยความจริงใจกับลูกศิษย์ ให้เขา</p>

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ติรณาโณ ป.ธ. ๘, พระอาจารย์สอนพระบาลี-อภิธรรม, วัดราชสิงขร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๑.

	<p>บวช บวชมาเพราะถูกบังคับ หรือ พ่อแม่อยากให้บวช บวชเข้ามาแล้ว ก็ไม่สนใจที่จะศึกษาธรรมะ แต่ บวชมาเพื่อเรียนทางโลกอย่างเดียว เอาการเรียนบาลีเป็นบันไดเพื่อที่จะ ไปต่อทางโลกไม่ได้ยึดแนวทาง แห่งการพ้นทุกข์</p> <p>๒. สมัยพุทธกาลผู้บวชบวชเพื่อ แสวงหาโมกขธรรมจึงไปแสวงหา ครูอาจารย์เพื่อให้อสอน แต่ในสมัยนี้ กลายเป็นว่า พระอาจารย์ต้อง พยายามจุดเขามาเรียนมากกว่าเขา สมัครใจมาเรียนเอง เพราะฉะนั้น การเรียนการสอนในปัจจุบันถือได้ ว่าเป็นการเอาใจนักเรียนมาก เกินไป ทำให้นักเรียนขาดความ กระตือรือร้น และยังรู้สึกว่าคุณมี ความสำคัญมาก</p> <p>ด้านโครงสร้าง</p> <p>๑. ขาดการสนับสนุนในการทำงาน ท่านที่เป็นผู้ใหญ่ไม่สนับสนุน หากคนที่ทำงานได้ยาก ทำให้การ เรียนการสอนการปกครองลำบาก โครงสร้างของคณะสงฆ์จะทำงาน แบบตัวใครตัวมัน ไม่สนับสนุน ด้านการเผยแผ่เชิงรุกเท่าที่ควร</p>	<p>ไปตามแนวทางที่ถูกต้องของ พระพุทธศาสนา ก่อน</p> <p>๒. ให้การสนับสนุนคนที่ตั้งใจ ทำงาน</p> <p>๓. หากคนที่มีความรู้เข้ามาประพฤติ ปฏิบัติ</p>
<p>พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี^{๑๔}</p>	<p>ด้านปัจเจก</p> <p>๑. ในอดีตผู้บวชเรียนเพื่อรู้และ ปฏิบัติ ปัจจุบันเรายึดกับการสอบ มากเกินไป</p>	<p>๑. ทุกวัดควรมีการให้ความรู้ทั้งด้าน คัมภีระและวิปัสสนาธุระไป พร้อม ๆ กัน ไม่ควรเน้นด้านใด ด้านหนึ่ง</p>

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี (ป.ธ.๘), พระอาจารย์สอนบาลี ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่าย วิชาการ, วัดสร้อยทอง เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๕.

	<p>๒. ขาดสื่อการสอน พระอาจารย์ยังคงใช้วิธีการสอนรูปแบบเดิม ๆ คือใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย</p> <p>๓. ขาดทุนทรัพย์ในการจัดซื้ออุปกรณ์การสอน</p> <p>๔. ภัตตาหารก็ไม่เพียงพอ วัดตั้งอยู่ในย่านชุมชนที่มีวัดตั้งอยู่เป็นจำนวนมากและมีพระจากวัดต่าง ๆ มาร่วมเรียนด้วยเป็นจำนวนมาก ทำให้การบิณฑบาตไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงพระเณร</p> <p>ด้านโครงสร้าง</p> <p>๑. เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ</p> <p>๒. การสนับสนุนด้านงบประมาณยังมีน้อย</p> <p>๓. เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลหรือผู้บริหารแล้วทำให้สำนักขาดผู้ดูแลอุปถัมภ์</p>	<p>๒. หน่วยราชการจากส่วนกลาง โดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาควรเข้ามามีส่วนร่วมช่วยสนับสนุนในด้านงบประมาณ</p> <p>๓. ในช่วงที่บวชอยู่ก็ควรศึกษาอย่างเต็มที่ พระอาจารย์ส่วนใหญ่ก็ให้ความรู้เต็มที่อยู่แล้ว เมื่อลาสิกขาไปจะไม่ได้เป็นผู้ก่อกวนทางการศึกษา</p> <p>๔. คณะสงฆ์ควรมีนโยบายที่ชัดเจน ดังตัวอย่างที่ทำมาแล้วเช่น เรื่องพระธรรมทูต หรือการเรียนหลักสูตรปรับปรุงบริหารกิจการคณะสงฆ์</p> <p>๕. มีการเรียนและการสอนอย่างเข้มงวดและมีการอบรมก่อนสอบ เพื่อเป็นการเน้นความรู้เดิม เสริมความรู้ใหม่</p> <p>๖. ส่งเสริมการเรียนโดยไม่ต้องกังวลเรื่องการสอบ จัดโครงการ ๑-๒ เดือน สำหรับพระสังฆาธิการให้มาเพิ่มพูนการเรียนบาลี โดยไม่มุ่งหวังการสอบสนามหลวงหรือเพื่อต้องการใบประกาศนียบัตร</p>
พระครูสุตคุณากร ^{๑๕}	<p>๑. ช่วงเข้าพรรษาพระไม่ค่อยมาเรียนหนังสือเพราะติดกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัด</p> <p>๒. นักเรียนมีปัญหาคือการเขียนหนังสือไม่ค่อยได้</p>	<p>๑. เริ่มสอนหลังวันวิสาขบูชาก่อนเข้าพรรษาจึงทำให้มีเวลาเรียนเพิ่มมากขึ้น</p> <p>๒. ฝึกหัดคัดลายมือส่งพระอาจารย์ทุกวัน</p>

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูสุตคุณากร, เจ้าคณะตำบลมหาสอน, เจ้าอาวาสวัดมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๓.

	<p>๓. ต้องมีการบังคับจึงจะตั้งใจเรียน ไม่อดทนต่อคำสอนของครูอาจารย์</p> <p>๔. ใช้หนังสือแบบเรียนของ สำนักพิมพ์ต่าง ๆ เนื้อหาย่อเกินไป ไม่ละเอียด</p> <p>๕. คู่มือการเรียนไม่เพียงพอต่อ จำนวนนักเรียน</p>	<p>๓. ให้นักเรียนท่องแบบเรียนให้ฟัง และส่งแบบเรียนกับพระอาจารย์ ผู้ดูแลทุกวัน</p> <p>๔. ให้คำแนะนำกับนักเรียนถึง วัตถุประสงค์ของการบวชและผลที่ ได้รับจากการบวชเรียน</p> <p>๕. ใช้แบบเรียนของสำนักพิมพ์ เพราะในช่วงเช้าพรรษามีเวลาเรียน น้อยจึงไม่สามารถใช้หลักสูตรระยะ ยาวในการเรียนได้</p> <p>๖. หนังสือไม่เพียงพออาศัยขออนุญาต กับญาติโยม</p> <p>๗. คณะสงฆ์จัดผ้าป่าเป็นกอง ทุนการศึกษามอบให้ในแต่ละสำนัก เรียนในเขตปกครอง</p> <p>๘. มีการประชุมครูสอนเพื่อ มอบหมายงานชัดเจน</p>
--	---	--

จากการเสนอแนวการแก้ไขปัญหา การให้การศึกษาอบรมหลังการบวช ของพระ
อาจารย์ผู้ทำหน้าที่นอกจากจะความรู้แล้วยังต้องดูแลเอาใจใส่ เป็นธุระจัดหาสิ่งที่ขาดแคลน
ให้แก่ศิษย์ไปพร้อม ๆ กัน เพราะผู้บวชส่วนใหญ่ เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ไม่ได้อยู่ในสำนักพระ
อุปัชฌาย์ดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ฉะนั้น พระอาจารย์ผู้ให้การศึกษาก็คือครูผู้มีเวลาอยู่กับ
ศิษย์มากกว่าพระอุปัชฌาย์ที่มีได้ทำหน้าที่ของตนตามพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง^{๒๐}

ในที่นี้ ผู้วิจัยขอกล่าวตามสภาพความเป็นจริงว่า ผู้ที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาให้
ความรู้ นั้น ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการให้การอบรมสั่งสอนหลังบวชไปในตัว โดย

^{๒๐} จากการสัมภาษณ์ มีเพียงบางวัดเท่านั้นที่พระอุปัชฌาย์มอบหมายให้มีพระที่เลี้ยงคอยดูแลอบรม
พระนวกะ (พระบวชใหม่).

ผู้ทำหน้าที่นี้จะต้องประกอบด้วยองค์คุณของกัลยาณมิตร ๘ ประการ^{๒๐} และครูต้องไม่เป็นแต่เพียงผู้สอนหนังสืออย่างเดียว อ.วศิน อินทสระ กล่าวไว้ว่า ครูที่ดีต้องเป็นครูที่ให้แนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องด้วย ไม่ประพฤตินิสัยเสื่อมเสีย ดังที่ โสเครตีส นักปราชญ์ชาวกรีก กล่าวไว้ว่า จริยธรรมสอนไม่ยาก ที่สอนยากเพราะไม่มีตัวแบบ เพราะฉะนั้นผู้ที่เป็นครูที่ดีสอนศิษย์โดยการกระทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น^{๒๑} หากผู้บวชได้พบครูอาจารย์ที่ดีสามารถเป็นแบบอย่างได้ และเอาใจใส่ก็เป็นโชคดีของศิษย์ที่ถือว่าได้พบกัลยาณมิตรที่จะคอยชี้แนะให้เดินไปในทางที่ถูกต้องดีงาม

ผู้วิจัยได้รวบรวมและสรุปแนวทางแก้ไขปัญหาการอบรมหลังบวช สำหรับพระอาจารย์ได้เป็นลำดับดังนี้ คือ

๑. ต้องปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบวชให้กุลบุตรผู้มาบวชรู้ว่า เมื่ออุปสมบทแล้วจะต้องฝึกฝนตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ คือ ทั้งผู้สอนและผู้เรียนต้องถือว่า กำลังอยู่ในระยะที่ฝึกฝนตนเองอยู่

อ.วศิน อินทสระ กล่าวในฐานะอาจารย์ผู้สอนว่า ในส่วนของผู้เป็นครู ก็อยู่ในระยะของการฝึกฝนตนเองเช่นเดียวกัน ต้องรู้จักระงับความโกรธ รู้จักการวางตัว ไปสอนเพื่อจะเอาบุญ ผู้เรียนก็ไปเรียนเพื่อจะเอาบุญ บุญก็คือการฝึกฝนตนเองนั่นเอง สำหรับผู้เรียนนั้น ไม่ใช่ไปเรียนเพื่อเอาความรู้จากหนังสืออย่างเดียว แต่ต้องไปฝึกฝนตนเองให้เป็นคนดี สุภาพ

^{๒๐} ๑. ปิโย น่ารัก เข้าถึงจิตใจของผู้เรียน ขวนให้ผู้เรียนอยากเข้าไปปรึกษาได้ตาม ๒. ครู นำเคารพ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ ๓. กวานิโย นำเจริญใจ คือมีความรู้จริงทางปัญญา ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่นายกองควรเอาเป็นตัวอย่าง ๔. วัตตา รู้จักพูดชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อใดควรพูดอะไร อย่างไร ให้คำแนะนำตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี ๕. วจนักขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ พร้อมกับคำปรึกษาซักถาม ตลอดจนคำล่วงเกินต่าง ๆ ๖. คัมภีร์จะ กะลัง กัตตา สอนศิษย์ในเรื่องยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้ ๗. โน จัญฐานะ นิโยชะเย ไม่ชักนำในทางเสื่อมเสีย, อภ. สดุดก. (ไทย) ๒๗/๓๗/๕๕. อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสนาสตรี ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐๔.

^{๒๑} วศิน อินทสระ, *แนวการศึกษาพระสูตรต้นตอปฏิภักและหัวใจการศึกษาพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพฯ : สุภา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒.

เรียบร้อย รู้จักกาลเทศะ หากไม่เข้าใจก็จะคิดจะมาเอาปริญญาอย่างเดียว ไม่คิดที่จะฝึกฝนตนเอง ปริญญาที่ได้ก็เป็นแค่เศษกระดาษมันไม่มีค่าอะไร^{๒๓}

๒. วิธีการให้การอบรมสั่งสอน ต้องดำเนินไปตามลีลาของนักสอน กล่าวคือ ๑. สันตัสสนา ซึ่งให้ชัดว่าจะสอนอะไร แยกแยะอธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ๒. สมาทปนา ชวนให้ปฏิบัติ สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ บรรยายให้เห็นความสำคัญจนผู้ฟังยอมรับและลงมือปฏิบัติตาม ๓. สมุตเตชนา เราให้กล้า ปลุกใจให้เกิดความกระตือรือร้น มีกำลังใจ แข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จ ไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยหรือกลัวความยากลำบาก ๔. สัมปหังสนา ปลุกให้ร่าเริง ทำบรรยากาศให้สนุก มีความหวัง มองเห็นผลดีและทางสู่ความสำเร็จ^{๒๔}

เมื่อครูพร้อมที่จะฝึก ในด้านของผู้ถูกฝึกนั้น หากเขาไม่ยินดีรับการฝึกก็ฝึกไม่ได้ ดังที่ พระพุทธเจ้าเปรียบเทียบการฝึกคนด้วยการฝึกช้างฝึกม้าว่า การฝึกช้าง ฝึกม้านั้น ฝึกเพื่อประโยชน์ของคนฝึกเพราะเมื่อฝึกได้แล้วก็จะใช้งานได้ตามที่ต้องการ แต่พระพุทธเจ้าทรงฝึกคนไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของพระองค์เอง แต่เพื่อประโยชน์ของผู้ที่ถูกฝึกนั่นเอง พระอุปัชฌาย์ อาจารย์ก็ถือว่าเป็นผู้ฝึกเช่นเดียวกัน ฝึกเพื่อให้คนที่ได้รับการฝึกได้ประโยชน์ หากเขาไม่ยินดีรับการฝึกก็ฝึกไม่ได้ พระพุทธเจ้าตรัสถามคนฝึกม้าว่า ม้าที่ฝึกไม่ได้จะอย่างไร คนฝึกม้าตอบว่า ม้าที่ฝึกไม่ได้เขาก็ฆ่าทิ้งเสียเพื่อไม่ให้มันแพร่พันธุ์ที่เลวต่อไป พระพุทธเจ้าตรัสว่า สำหรับคนที่ฝึกไม่ได้พระองค์ก็ฆ่าเหมือนกัน แต่การฆ่าของพระอริยะคือ การไม่สอน เลิกสอน สำหรับคนนี้เพราะว่าฝึกไม่ได้แล้ว ท่านจะฝึกผู้ที่สมควรได้รับการฝึก^{๒๕}

๓. สำหรับอุปัชฌาย์อาจารย์ พระพี่เลี้ยง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลอบรมผู้บวช อาจใช้วิธีการอบรม โดยการศึกษาจากธรรมานุศาสน์ “ธรรมานุศาสน์” เป็นหนังสือที่สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริ) ได้เรียบเรียงไว้สำหรับอ่านก่อนอ่านพระวินัย เพื่อสอนพระภิกษุสามเณรวันละข้อ เป็นคำสอนที่ฟังเข้าใจง่าย สอนอย่างตรง ๆ และจับใจผู้ฟังมาก วัดธรรมยุตเป็นจำนวนมากนิยมนำไปใช้อ่านก่อนอ่านพระวินัยในวัดของตน มีทั้งหมด

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๕๘.

^{๒๕} คูรายละเอียดใน อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๖๕-๑๗๑.

๑๘ ข้อ^{๒๖} เช่น ในข้อ ๑๕ กล่าวไว้ว่า บุคคลมาบวชในศาสนา มี ๒ พวกคือ บางจำพวกบวชด้วยศรัทธา บางจำพวกบวชด้วยไม่ศรัทธา เป็นแต่สักว่าเห็นเขาบวชก็บวชบ้าง พวกที่ไม่มีศรัทธา บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นเณร บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นขโมย บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นเณรเร่ร่อนและเทอะ ไม่รู้จักศาสนาว่าเป็นของดี บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นพ่อค้า บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นเจ้าชู้ บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นลูกจ้างของคฤหบดี ปฏิบัติหาเลี้ยงชีวิตไม่สุจริต บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นคนเกะกะกิดวัด ปฏิบัติไม่คุ้มตัว บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นคนเกะกะกิดศาสนาหาที่พึ่งมิได้ ที่พึ่งที่เคารพของตนคือธรรมวินัย ๒ อย่าง เป็นสัตถุศาสน์ มีผู้แสดงให้ฟังก็ไม่อยากฟัง พวกนี้ลูกตื๊บ ๆ ออกไปเสียนอกโบสถ์ไม่ชอบฟัง ถ้าเป็นถ้อยคำของคนตลกคนองร้องรำอะอะอ้ออ้ออิงให้อารมณ์ฟุ้งซ่าน ก็ไม่รำคาญ สู้นอนนั่งทนฟังอยู่ได้ บวชทำไม บวชเอาอะไร กินแล้วก็นอนนอนแล้วก็กิน จี๋รดวัด เยี้ยวรดวัด ปฏิบัติเลอะเทอะ บวชทำไม บวชเอาอะไร เล่าเรียนหรือท่องบ่นอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่มี แต่สวดมนต์ไหว้พระก็เต็มที ช่างไม่อายแก่ผีसागเทวดาพระเณรที่เขาไม่ศรัทธาบ้างเลย ก็เราทั้งหลายไม่ได้วุ่นวายเลอะเทอะอย่างว่ามานี้ ควรที่เราทั้งหลายจะประกอบศึกษาเล่าเรียนท่องบ่นสวดมนต์ไหว้พระ อย่าให้กาลเวลาวันคืนล่วงไปเสียเปล่า ขาดทุนชีวิตที่เป็นมา เหตุตั้งนั้น บัดนี้ จะได้แสดงวินัยกถา จงพากันตั้งใจฟังโดยเคารพ ให้สำเร็จประโยชน์ เทอญ^{๒๗}

๔. หากผู้บวชเข้ามาแล้วไม่ตั้งใจที่จะศึกษาฝึกฝน อบรมพัฒนาตนเอง จนทำตนให้เกิดความเสื่อมเสียแก่พระพุทธศาสนา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ต้องจัดการขึ้นเด็ดขาด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย มหาสมุทรย่อมซัดสาดซากศพที่ตกลงไปขึ้นฝั่งเสีย ไม่ยอมให้ลอยอยู่นานฉันใด ในธรรมวินัยก็ฉันนั้นสงฆ์ย่อมไม่อยู่ร่วมกับภิกษุผู้ทุศีลมีใจบาป มีความประพฤติไม่สะอาด มีการกระทำที่ต้องปกปิด ไม่ใช่สมณะ สงฆ์ประชุมพร้อมกันแล้ว

^{๒๖} ธรรมานุศาสน์ เป็นหนังสือที่ใช้เพื่ออบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรในวัดธรรมยุต ส่วนใหญ่อ่านในระหว่างเข้าพรรษา วันละ ๑ ข้อ ดูรายละเอียด ภาคผนวก ก.

^{๒๗} สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริ), ธรรมานุศาสน์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๒๐-๒๑.

ยอมขับภิกษุผู้นั้นออกเสียจากหมู่ ภิกษุเช่นนี้แม้จะนั่งอยู่ท่ามกลางสงฆ์ ถึงอย่างนั้นเธอก็ได้ชื่อว่าห่างไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ห่างไกลจากเธอเช่นกัน^{๒๘}

๕. พระอุปัชฌาย์อาจารย์ควรมีความรอบรู้ รอบคอบแม้ในเรื่องเล็กน้อย เพราะเรื่องเล็ก ๆ ถ้าปล่อยไปก็กลายเป็นปัญหาใหญ่ต่อไปในอนาคตได้ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ควรเอาใจใส่ ให้คำแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์

๖. ปัญหาเรื่องที่พัก อาหาร เป็นเรื่องที่ท่านเจ้าสำนักเรียน หรือท่านเจ้าอาวาสวัด ควรให้การดูแลอย่างใกล้ชิดด้วยความเมตตา ทัวถึงและเสมอภาค

๔.๒.๒ ด้านตัวผู้บวช

เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ทราบวัตถุประสงค์ของการบวชแล้วว่า ต้องเข้ามาศึกษาเพื่อเรียนรู้ ฉะนั้น เพื่อให้การศึกษาเล่าเรียนได้รับผลดี ผู้ศึกษาเล่าเรียนมีกำลังใจ ไม่ทอดยเสียระหว่างทาง ภิกษุผู้เป็นศิษย์ ควรปฏิบัติตนตามแนวทางต่อไปนี้

๑) ผู้บวชเข้ามาแล้ว ต้องให้ความสำคัญแก่ครู ถ้าเปรียบวัดเป็นโรงเรียน พระอุปัชฌาย์อาจารย์ ครูผู้ให้การอบรมสั่งสอนทุกรูป ถือเป็นครู และพระสงฆ์ก็คือศิษย์ การเรียนการสอนธรรมะนั้น ทั้งผู้เรียนและผู้สอนจะต้องอ่อนน้อมถ่อมตน

อ.วศิน อินทสระ กล่าวไว้ว่า สำหรับผู้เรียนนั้นไม่ใช่ไปเรียนเพื่อเอาความรู้จากหนังสืออย่างเดียวแต่ต้องไปฝึกฝนตนเองให้เป็นคนดี สุภาพเรียบร้อย รู้จักกาลเทศะ ท่านกล่าวว่า เมื่อผมสอนหนังสือในมหาวิทยาลัยจะเน้นเสมอว่า พวกเธอมาเรียนหนังสือ มาเอาบุญไม่ใช่มาเรียนหนังสืออย่างเดียวมาทำบุญด้วย และก็ได้พูดถึงบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ข้อ^{๒๙} ให้ฟังในการเข้าเรียนแต่ละชั่วโมงว่า เธอได้บุญอย่างไร ให้มีจิตใจอย่างไร หากไม่เข้าใจก็จะคิดแต่

^{๒๘} วิ.ญ. (ไทย) ๗/๒๕๔/๒๕๐, วศิน อินทสระ, “ความอัศจรรย์ของธรรมวินัย” ใน พระอานนตพุทธคุณ อานุภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗๖.

^{๒๙} บุญกิริยาวัตถุ แปลว่า ที่ตั้งหรือเหตุแห่งบุญ, ผู้วิจัย.

ว่ามาเรียนหนังสืออย่างเดียว จะมาเอาปริญญาอย่างเดียว ไม่คิดที่จะฝึกฝนตนเอง ปริญญาที่ได้ก็เป็นแค่เศษกระดาษมันไม่มีค่าอะไรถ้าเรียนไปโดยไม่ได้อะไรฝึกฝนตนเอง^{๓๐}

๒) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับครูจะอยู่ร่วมกันได้ตามกรอบของพระธรรมวินัยนั้น ศิษย์ต้องเคารพครูและปฏิบัติตามหลักอุปัชฌาย์วัตร^{๓๑} มีความสามัคคีกลมเกลียวกันในหมู่คณะ โดยยึดหลักอปริหานิยธรรม ๘ กล่าวคือพร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งปวง

๓) ศิษย์จะต้องหมั่นระลึกถึงประโยชน์ของการเข้ามาบวชว่า คือการได้ศึกษาเล่าเรียนเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ เมื่อคิดได้ดังนี้แล้ว จะได้มีกำลังใจ ไม่ขี้เกียจ ไม่ทอดทิ้ง มีความพยายามศึกษา ฝึกฝนตนเองเพื่อความสำเร็จเป็นผู้ที่มีความรู้ดี รักซื่อสัตย์ งาม มีศีลสมบูรณ์ในอนาคต

สรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาการบวช แยกตามประเภทของการบวช ดังต่อไปนี้

ก. ผู้บวชระยะสั้น เช่น บวชตามประเพณีบวชเพื่อต้องการทดแทนบุญคุณบิดามารดา
สรุปเป็นตารางแสดงปัญหาและแนวทางการแก้ไขได้ดังนี้

ตารางที่ ๓ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บวชระยะสั้น

ชื่อ - ฉายา	ปัญหาที่พบระหว่างบวช	แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
พระอานนท์ คุณวีโร ^{๓๒}	ไม่ค่อยได้รับความรู้เรื่องหลักธรรมและแนวทางการปฏิบัติธรรม	๑. ขอให้มีการสอนหลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเมื่อลาสิกขาไปแล้ว ๒. ให้พระอาจารย์สอนการปฏิบัติเพิ่มจากนอกเหนือเวลาทำวัตร

^{๓๐} วศิน อินทสระ, แนวการศึกษาพระสูตรต้นตอปฏิถุคและหัวใจการศึกษาพระพุทธศาสนา, หน้า ๔๓-๔๔.

^{๓๑} อุปัชฌาย์วัตร หมายถึง วิธีปฏิบัติของลูกศิษย์ต่ออุปัชฌาย์ เช่น เข้าไปรับใช้ถวายน้ำล้างหน้าบ้วนปาก ช่วยนุ่งห่มจีวร ซักผ้า ล้างบาตร ทำความสะอาดกุฏิ รับยาม จะทำอะไรต้องถามท่านก่อน จะไปไหนต้องกราบลา เอาใจใส่ยามอาหาร ฯลฯ, คู่มือ วิ. ม. (ไทย) ๔/๖๖/๘๒-๘๗.

^{๓๒} พระอานนท์ คุณวีโร, วัดบ้านลาด อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๓.

พระบูรชัย ปุณฺณวุฒิ ^{๓๓}	ไม่ค่อยพบปัญหาอะไร เพราะเลือกสถานที่ที่จะบวชไว้ก่อนแล้ว	ก่อนจะบวช ต้องเลือกสถานที่ ๆ จะบวชไว้ก่อนว่า ต้องการบวชเพื่อวัตถุประสงค์อะไร ก็หาวัดที่เหมาะสมกับความต้องการของตัวเอง
พระธีรสิทธิ์ รัตนโชโต ^{๓๔}	บวชเพราะต้องการพ้นจากความทุกข์ ธรรมะที่เกิดจากการปฏิบัติทำให้ค้นพบว่าทุกปัญหามีทางแก้ไขได้ เช่น เรื่องกัลยาณมิตร นอกจากจะเป็นครูอาจารย์แล้ว ท่านพบว่าหนังสือ หรือศีลธรรมก็เป็นกัลยาณมิตรได้ ฯลฯ	<p>๑. นอกจากศึกษาเรียนรู้ธรรมะจากพระอาจารย์แล้ว หนังสือและ ซีดีธรรมะเป็นสิ่งจำเป็นต้องมี</p> <p>๒. กัลยาณมิตรจำเป็นมาก นอกจากพระอาจารย์ผู้เป็นเจ้าของอวาสนแล้วหากมีปัญหาอื่น ๆ ก็สามารถสอบถามปัญหาหรือข้อสงสัยได้จากพระที่เลี้ยง</p> <p>๓. สหธรรมิก ผู้อยู่ร่วมกัน หากได้ผู้อยู่ร่วมที่ดีแล้ว จะเป็นการส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติพรหมจรรย์</p> <p>๔. เลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่อยู่ห่างจากชุมชน ทำให้ไม่ถูกรบกวนจากญาติโยม หากมีเสียงรบกวนก็ต้องปล่อยวางบ้าง ทุกอย่างทำตามหน้าที่</p>
พระวิชัย วิชฺชาธโร ^{๓๕}	ครูอาจารย์ไม่มีเวลาให้การอบรมสั่งสอน เพราะต้องให้เวลากับการต้อนรับญาติโยม และไม่มีกรมอบหมายงานให้พระรูปอื่นให้ความรู้หรืออบรมสั่งสอนแทนพระอาจารย์ ทำให้การบวชไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร	<p>๑. ควรมีการประชุมสงฆ์เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เช่น ลงพระปาฏิโมกข์ให้พระอุปัชฌาย์ได้อบรมสั่งสอนหลังทำวัตรสวดมนต์</p> <p>๒. ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่ผู้บวชอย่างสม่ำเสมอ</p>

^{๓๓} พระบูรชัย ปุณฺณวุฒิ วัดเขาสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระธีรสิทธิ์ รัตนโชโต, วัดเขาสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระวิชัย วิชฺชาธโร, วัดผดุงธรรม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๑.

พระอนันตชัย จิตตปญฺโญ ^{๓๖}	<p>๑. พระพี่เลี้ยงสอนแต่บทสวดมนต์ ไม่เน้นด้านหลักธรรม</p> <p>๒. สภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการพักอาศัยเนื่องจากมีนกพิราบอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก</p> <p>๓. การแบ่งงานภายในวัดพระใหม่ ต้องทำงานตากแดดตากลมซึ่งก่อนบวชไม่เคยทำ โคนเอนเปรียบการทำงานร่วมกับพระเก่า</p>	<p>๑. การบริหารจัดการในวัดเจ้าอาวาสควรแบ่งงานรับผิดชอบให้ชัดเจน</p> <p>๒. ควรมีหลักสูตรสำหรับผู้บวชระยะสั้น</p> <p>๓. ควรมีการสอนด้านหลักการปฏิบัติด้วย</p>
พระวรชัย กนฺตสาโร ^{๓๗}	ปัญหาและอุปสรรค ที่อยู่อาศัยมีไม่เพียงพอต่อจำนวนพระที่บวช	ควรมีการสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มและอำนวยความสะดวกแก่ผู้บวช
พระสมชาย รวิวิญฺโญ ^{๓๘}	<p>๑. ไม่มีการเรียนการสอน เนื่องจากอาจารย์ไม่ค่อยมีเวลาอบรมสั่งสอน และไม่มีพระพี่เลี้ยง</p> <p>๒. มุ่งงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบวชมากเกินไปจนละเลยการให้การศึกษาศึกษาและปฏิบัติ</p>	<p>๑. พระอาจารย์ควรให้ความใส่ใจกับพระที่บวชระยะสั้นมากกว่าที่เป็นอยู่</p> <p>๒. พระอาจารย์ควรที่จะสอนวิชาความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป</p>
พระเจนรบ คณิสฺสโร ^{๓๙}	<p>๑. พระอาจารย์มีภาระในการต้อนรับญาติโยมจนไม่มีเวลาสอนธรรมแก่พระบวชใหม่</p> <p>๒. ไม่มีการจัดพระพี่เลี้ยงมาช่วยอบรมพระใหม่ ส่วนใหญ่ต้องเรียนด้วยตนเอง โดยศึกษาจากพระที่บวชก่อน</p>	<p>๑. พระอาจารย์ต้องให้ความสนใจพระบวชระยะสั้นมากกว่านี้</p> <p>๒. ควรมีพระพี่เลี้ยงคอยแนะนำให้ความรู้</p>

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระอนันตชัย จิตตปญฺโญ, วัดหนองน้ำทิพย์ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระวรชัย กนฺตสาโร, วัดหนองน้ำทิพย์ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระสมชาย รวิวิญฺโญ, วัดบ้านโคก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระเจนรบ คณิสฺสโร วัดผดุงธรรม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๕.

พระเจริญ ธนุชโช ^{๔๐}	พระอาจารย์ไม่ได้อบรมด้านธรรมะ ส่วนใหญ่เน้นเฉพาะบทสวดมนต์	๑. พระอาจารย์ควรสอนหลักธรรมะเพิ่มเติมอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ๒. ควรมีการสอนหลักปฏิบัติพระกัมมัฏฐานด้วย
พระนันทวัฒน์ กตธมฺโม ^{๔๑}	๑. เจ้าอาวาสไม่มีเวลาสั่งสอนและอบรม ต้องต้อนรับญาติโยม ๒. พระอาจารย์ที่เลี้ยงไม่มี ส่วนใหญ่ความรู้ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเอง	๑. ควรกำหนดให้มีพระที่เลี้ยงมาช่วยสอน ๒. ให้มีพระเจ้าหน้าที่ประสานงานภายในวัดเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย ๓. เจ้าอาวาสควรสร้างอาจารย์ที่ดี สามารถเป็นแบบอย่างแก่พระลูกวัด

จากการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า แม้เพียงระยะเวลาอันสั้น ๓ วัน หรือ ๗ วัน ก็นับว่ามีประโยชน์ หากผู้ที่บวชนั้นบวชด้วยความตั้งใจ มีการเตรียมตัวตั้งใจมาก่อน และใช้เวลาในช่วงที่บวชอยู่อย่างเป็นประโยชน์มากที่สุด และหากจะให้เกิดผลดี ผู้วิจัยเห็นว่า ควรบวชอย่างน้อย ๑๕ วัน ขึ้นไป โดยอาจใช้เวลาศึกษาภาคทฤษฎี ๑ สัปดาห์ และปฏิบัติกรรมฐาน ๑ สัปดาห์ ที่สำคัญคือ ผู้บวชต้องเลือกบวชในวัดที่มีครูบาอาจารย์ผู้สามารถให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้ ถ้าทำได้ดังนี้ก็จะได้รับประโยชน์จากการบวชอย่างแท้จริง

ข. ผู้บวชระยะยาวเพื่อโอกาสในการศึกษา

สรุปเป็นตารางแสดงปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาได้ ดังนี้

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระเจริญ ธนุชโช, วัดผดุงธรรม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระนันทวัฒน์ กตธมฺโม, วัดผดุงธรรม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

ตารางที่ ๔ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บวชระยะยาวเพื่อโอกาสในการศึกษา

ชื่อ - ฉายา	ปัญหาที่พบ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
พระมหาพิทักษ์ จิตฺตโสภโณ ^{๔๒}	๑. มีการเรียนหลายอย่างด้วยกัน เช่นภาคเช้าเรียนบาลี ภาคบ่ายเรียน โนมหาวิทยาลัยสงฆ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ทำให้ต้องมีการปรับตัว ต้องทำงานแข่งกับเวลา ต้องดูหนังสือเพื่อไม่ให้เสียการเรียนทั้ง ๒ อย่าง	๑. ต้องมีวินัยในตนเอง รู้จักจัดแบ่งเวลาให้ดี ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ๒. อาศัยครูอาจารย์เป็นกัลยาณมิตร ๓. สถานที่สัปปายะเอื้อต่อการเรียน ไม่มากเกินไปด้วยสักการะ ไม่เร็นแค้นด้วยอาหารบิณฑบาต
พระมหาธีรเดช จิตฺตสุโก ^{๔๓}	๑. ครูอาจารย์ที่จะสอนหลักธรรมมีน้อย ทำให้ต้องย้ายสถานที่เรียนไปอยู่วัดที่มีพระอาจารย์ผู้ให้การอบรมสั่งสอนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ๒. ปัญหาเรื่องที่พักไม่เพียงพอทำให้ไม่สะดวกต่อการเรียน ๓. ปัญหาเรื่องของการเดินทาง ๔. ด้านครูอาจารย์สอนได้เฉพาะบทสวดมนต์ ส่วนพระอุปัชฌาย์ และพระพี่เลี้ยงก็ไม่ได้ให้การอบรมสั่งสอนเพราะอยู่กันคนละวัด	๑. ส่งเสริมครูบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ ๒. ทุกวัดควรจัดให้มีการศึกษาธรรมวินัยก็จะทำให้เป็นการสะดวกต่อผู้เรียน ๓. อยู่ในสถานที่มีการเรียนจะเป็นการสะดวก ๔. พระพี่เลี้ยงควรให้ความรู้ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติควบคู่กันไป
พระมหาวนัส กตฺสาโร ^{๔๔}	๑. เรื่องที่พักอาศัยที่ยังไม่เอื้อต่อการศึกษามีเสียงอึกทักคิกโครมจากการก่อสร้าง ไม่สัปปายะต่อการศึกษาล่าเรียน บางวัดไม่จัดสถานที่ ไม่เอื้อเพื่อต่อการศึกษาอยู่	๑. ต้องรู้จักแบ่งเวลา ต้องรู้จักใช้เวลาให้มีประโยชน์มากที่สุด ๒. ให้ศึกษาและปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย ๓. ควรมีการวางแผนระยะยาวใน

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระมหาพิทักษ์ จิตฺตโสภโณ, เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วัดสวัสดิวารีสีมาราม เขตดุสิต กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๑.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระมหาธีรเดช จิตฺตสุโก, อาจารย์พิเศษ อภิธรรมโศคติวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัดแก้วแจ่มฟ้า เขตบางรัก กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๑,

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระมหาวนัส กตฺสาโร, อาจารย์สอนบาลี และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, วัดราชสิงขร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๑.

	<p>อย่างไรก็ได้</p> <p>๒. เวลามีน้อยเมื่อเทียบกับ การงานของทางวัด การเล่าเรียนศึกษา การสอนหนังสือนักเรียน</p> <p>๓. สถานที่เรียนบางแห่งไม่สัปปายะ ไม่เหมาะสม</p>	<p>เรื่องของการปรับปรุงสถานที่เรียน สถานที่ที่พักอาศัย แต่ละวัดควรที่จะมีการวางแผนแปลนให้มีสถานที่เอื้อเพื่อต่อคนที่บวชเข้ามา เพื่อรองรับคนเข้ามาบวชได้ประโยชน์จริงๆ ให้สัปปายะต่อการศึกษาเล่าเรียน</p> <p>๔. เลือกสำนักเรียนที่เอื้อต่อตัวผู้เรียนเอง</p> <p>๕. สถานที่เรียนควรจัดให้สัปปายะ</p>
พระมหาสาโรช เมธงฺกุโร ^{๔๕}	<p>๑. ปัญหาที่พบ เกิดจากตัวผู้บวชเองคือการรู้สึกเบื่อ</p> <p>๒. หลักสูตรการเรียนบาลีมีความซ้ำซาก จำเจ</p> <p>๓. ปัญหาในเรื่องของทุนทรัพย์ในการใช้จ่ายเรื่องค่ารถ ค่าเทอม</p> <p>๔. ที่พักอาศัยอยู่ไกลจากสถานศึกษาทำให้เสียเวลาในการเดินทางมาเรียน</p>	<p>๑. ต้องใช้ความอดทนและให้กำลังใจตนเอง เป็นแนวทางการแก้ไข ระลึกถึงเสมอว่าเราบวชเข้ามาเพื่อฝึกฝนตนเอง</p> <p>๒. ดูความพร้อมของตัวเองก่อน</p> <p>๓. ดูสถาบันที่จะเรียนว่ามีทุนการศึกษาให้หรือไม่เพื่อสะดวกในการเรียน</p> <p>๔. หาสถานที่อยู่ใกล้สถานศึกษา</p>
พระคำรณ รตนรสี ^{๔๖}	<p>๑. บวชเพราะเกิดความศรัทธา จากนั้นจึงบวชต่อเพื่อการศึกษา</p> <p>๒. ที่พักแออัด เพราะมีพระเรียนเป็นจำนวนมาก</p> <p>๓. วัดกับสถานที่เรียนอยู่คนละที่กันทำให้ต้องเสียเวลาในการเดินทาง</p> <p>๔. ลำบากด้านทุนการศึกษา เช่น ค่าหน่วยกิตและค่าอุปกรณ์การศึกษา ต้องแสวงหาด้วยตนเอง</p>	<p>๑. ควรมีกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือหรือให้คำปรึกษา</p> <p>๒. ปรับปรุงเรื่องที่พักอาศัยให้เอื้อต่อคนที่บวชเข้ามา เพื่อรองรับคนเข้ามาเรียนได้รับประโยชน์จริงๆ ให้สัปปายะต่อการศึกษาเล่าเรียน</p> <p>๓. ควรมีรถรับส่งประจำเขตให้กับผู้เรียนเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก</p>

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระมหาสาโรช เมธงฺกุโร, อาจารย์สอนบาลี, วิทยาลัยพระปริยัติธรรม เขตบางแค กรุงเทพฯ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระคำรณ รตนรสี, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วัดบางเสาธง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

จากการสัมภาษณ์พบว่า ปัญหาหลายเรื่องเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน และไม่มีใครกล้าหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นปัญหาในการศึกษาวิจารณ์ เพื่อแก้ปัญหานี้อย่างจริงจัง พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า คนทั่วไปทราบแต่เพียงว่า เมื่อพระภิกษุสามเณรบวชแล้วก็ต้องศึกษาเล่าเรียนตามประเพณีและตามหน้าที่ เมื่อศึกษาเล่าเรียนสำเร็จแล้วจะนำเอาการศึกษาที่ท่านได้รับไปใช้ประโยชน์อะไรได้อย่างแท้จริงบ้าง ทั้งผู้ที่สามารถดำรงสมณเพศอยู่ และผู้ที่ลาสิกขาออกไปสู่โลกภายนอกแล้ว เพราะหลักความจริงมีอยู่ว่า ผู้ที่ได้รับการศึกษาไม่ว่าท่านจะดำรงสมณเพศอยู่หรือว่าสละสมณเพศเป็นฆราวาสก็ตามย่อมสามารถนำเอาการศึกษาที่ได้รับไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้โดยไม่เป็นภาระของสังคม และยังสามารถช่วยเหลือเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาและสังคมส่วนรวมด้วย

ท่านกล่าวว่า ทศนคติของพระภิกษุสามเณรในวัยเล่าเรียนกับของคณะสงฆ์ระดับผู้บริหารจะขัดแย้งกัน ยิ่งความต้องการเรียนทางโลกกับการศึกษาบาลีนักธรรมที่จัดให้ห่างกันออกไปมากเท่าใด ความขัดแย้งก็ยิ่งรุนแรงมากขึ้นเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ป็นธรรมดาต่อไปอีกว่าพระสงฆ์ฝ่ายบริหารจะเพิ่มความเป็นห่วงมากขึ้นและก็นักโน้มไปในทางสร้างกฎเกณฑ์มากวดขันหรือบีบบังคับให้พระภิกษุสามเณรอยู่ในกรอบ และส่วนมากไม่ประสบความสำเร็จแต่กลับทำให้สถานการณ์เลวร้ายลง วิธีที่ดีคือการประสานประโยชน์หรือพบกันครึ่งทาง คือให้เรียนได้แต่ต้องร่วมมือทางวัด ทำนองว่าอนุญาตให้ใช้ทางผ่านได้แต่ต้องช่วยกันบำรุงรักษา ยิ่งทางที่มีคนผ่านมาก ทางยิ่งเจริญมาก และอาจมีคนอยู่ประจำทางเพื่อพัฒนาและดูแลทางต่อไป^{๔๗}

พระภิกษุสามเณรถือว่าเป็นพลเมืองของชาติ และเป็นบุคลากรทางพระพุทธศาสนา นโยบายของชาติจะต้องจัดการศึกษาให้ประชาชนอย่างทั่วถึง และตามหลักพระพุทธศาสนา การศึกษาปริยัติศึกษา จัดเป็นคันถุระคือหน้าที่ที่จะต้องทำการเรียนรู้ ปัจจุบันมีการจัดการศึกษา ๒ ระบบคือ ๑. พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ซึ่งใช้วิธีการท่องจำเป็นส่วนใหญ่สืบทอดกันมาเป็นหลายร้อยปี ยังไม่ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรเนื้อหาและวิธีการให้สอดคล้องกับความเป็นจริง ๒. ปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาและมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นระบบการศึกษาสากลที่สอดคล้องและเข้ากันได้กับการศึกษาสมัยใหม่ แม้มหาเถรสมาคมให้

^{๔๗} พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาคณะสงฆ์ไทย ปัญหาที่รอทางออก, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๕), หน้า ๕-๗.

การสนับสนุนการศึกษาแบบปริยัติธรรมสามัญและมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยนิตินัย แต่โดยพฤตินัยคณะสงฆ์ยังให้การสนับสนุนระบบการศึกษาแบบเก่าที่เรียกว่าบาลีและนักธรรมอยู่อย่างมาก เพราะมีความเชื่อว่าการศึกษาตามหลักสูตรนักธรรม-บาลี จะสามารถรักษาพระธรรมวินัยไว้ได้ และผู้เรียนจะสามารถดำรงสมณเพศสืบทอดศาสนทายาทต่อไป ทั้งๆ ที่ข้อเท็จจริงไม่ได้เป็นดังนั้นเสมอไป ดังรายงานวิจัยว่า ผู้เรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเริ่มลดลง ขณะเดียวกัน ผู้ที่มีการศึกษาสูงเช่น มหาเปรียญเอก (ป.ธ. ๙-๘) มีแนวโน้มการลาสิกขาสูง สาเหตุประการหนึ่งคือ ผู้เรียนไม่ทราบทิศทางเป้าหมายที่ชัดเจนของการจัดการศึกษา เมื่อจบชั้นสูงสุดแล้ว จะทำภารกิจใด ตำแหน่งหน้าที่ที่จะรองรับเป็นอย่างไร ไม่มีกำหนดคุณสมบัติ และการเทียบโอนกับระบบการศึกษาอื่น ๆ ก็ไม่ชัดเจน ทำให้ผู้เรียนขาดขวัญและกำลังใจ^{๔๘}

พระเทพวรมณี เลขาธิการแม่กองธรรม กล่าวว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมนักธรรมบาลี “ยังขาดการตีความธรรมะเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน” ถึงรัฐจะสนับสนุนการศึกษาแบบเก่าที่เรียกว่านักธรรมและบาลีแต่ก็เชื่อว่าจะทั่วถึง ยังมีพระภิกษุสามเณรอีกจำนวนมากที่ไม่ได้เรียน โดยเฉพาะวัดในต่างจังหวัด บางวัดเป็นถึงวัดเจ้าคณะตำบลหรือเจ้าคณะอำเภอเสียด้วยซ้ำ และแม้แต่วัดในกรุงเทพฯ บางวัดก็ไม่จัดการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาและตามนโยบายการศึกษาของชาติดังกล่าวแล้ว ดังรายงานการวิจัยของกองแผนงาน กรมการศาสนา ระบุถึงความไม่เสมอภาคทางการศึกษาของพระภิกษุสามเณรอย่างชัดเจนว่า “สำนักเรียน/สำนักศาสนศึกษาในภูมิภาคหรือชนบท ส่วนใหญ่จะขาดแคลนในแทบทุกด้าน พระภิกษุสามเณรต้องศึกษาด้วยตนเอง เพราะวัดไม่ได้จัดการเรียนการสอนเป็นประจำ จึงต้องหลั่งไหลเข้ามาศึกษาในเมืองหรือกรุงเทพมหานคร เพื่อแสวงหาที่เล่าเรียน ทำให้ชนบทขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีการศึกษาในระดับสูงที่จะทำประโยชน์ให้แก่พระศาสนาชุมชนและสังคม”^{๔๙}

จากการศึกษาพบว่า แม้ว่าปัจจุบันรัฐบาลได้สนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาระบบนักธรรมและบาลี และการศึกษาระบบใหม่ในรูปของ

^{๔๘} กรมการศาสนา, การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาบาลี, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๗๒.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

มหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยสงฆ์^{๕๐}นั้นทางรัฐบาลมุ่งจัดการศึกษาอย่างเป็นบูรณาการทั้งทางโลกและทางธรรม นโยบายการให้การศึกษาในหลายรูปแบบอาจจะดี แต่ในทางปฏิบัติแล้ว แผนการจัดการศึกษา การจัดหลักสูตร การพัฒนาบุคลากร สถานที่เรียน สถานที่พักอาศัย งบประมาณ ยังไม่สอดคล้องกัน

ฉะนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าวนี้ เป็นปัญหาที่จะต้องผลักดันให้เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์และผู้บริหารวัดร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการประสานงานกันเพื่อให้นโยบายที่ดีบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ และเพื่อให้ผู้บวชซึ่งถือได้ว่าเป็นกำลังสำคัญของพระศาสนาได้มีกำลังใจที่จะศึกษาเล่าเรียน ส่งผลให้เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้บวชต่อไปเพื่อการพัฒนาตนเองและส่วนรวมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

ค. ผู้บวชระยะยาวเพื่อการหลุดพ้น

สรุปเป็นตารางแสดงปัญหาและแนวทางแก้ไขได้ดังนี้

ตารางที่ ๕ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บวชระยะยาวเพื่อการหลุดพ้น

ชื่อ – ฉายา	ปัญหาที่พบ	แนวทางการแก้ไขปัญหา
พระครูศาสนกิจวิมล ^{๕๑}	๑. หากครูบาอาจารย์ที่จะสอนทางด้านนี้ยากมาก ๒. ในอดีตตำราเรื่องการฝึกปฏิบัติก็หายาก ๓. การเดินทางในสมัยนั้นก็ยากลำบาก ต้องเดินทางด้วยเท้าหลายสิบกิโลเพื่อมาขึ้นรถไฟ จากนั้นก็ต้องมาต่อรถประจำทางอีก แต่นั่นก็เป็นเพียงอุปสรรคภายนอก	ต้องใช้ความเพียรพยายามวิริยะอุตสาหะฝึกฝนตนเองให้มีสติและสัมปชัญญะอย่างต่อเนื่อง เพื่อต่อสู้และเรียนรู้เกี่ยวกับกิเลสภายใน
พระวิวัฒน์ ฐมฺมวฑฺฒโธ ^{๕๒}	๑. ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การค้นหาทางอันจะนำไปสู่ความพ้นทุกข์นั้น	๑. ค้นหาหลักธรรมที่คิดว่า น่าจะเป็นคนที่ใช่

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระครูศาสนกิจวิมล (หนูพันธ์ อิศฺสโร), ที่ปรึกษาพระวิปัสสนาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เจ้าคณะตำบลหนองเชียงทูน, เจ้าอาวาสวัดหนองเชียงทูน อำเภอปรังค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระวิวัฒน์ ฐมฺมวฑฺฒโธ, วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

	<p>ไม่ใช่ของง่ายเลยหากขาด กัลยาณมิตร</p> <p>๒. ปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นทั้ง ภายนอกและภายในจิตใจของ ตนเอง อุปสรรคจากภายนอกนั้น ไม่หนักหนานัก พอจะแก้ไขได้ แต่ อุปสรรคภายในที่ต้องเพียรต่อสู้กับกิเลส นั้นยากยิ่งนัก</p>	<p>๒. กำลังดำเนินการปฏิบัติตามทางที่ได้ศึกษาอยู่</p> <p>๓. ใช้ความเพียรพยายามฝึกสติสัมปชัญญะอย่างต่อเนื่อง เพื่อเรียนรู้หลักพระไตรลักษณ์จากการดำเนินชีวิตในเพศบรรพชิต</p>
พระมหาบุญเลิศ ทุมมทสุลี ^{๕๒}	<p>๑. รูปแบบที่บังคับทำให้เกิดความยากลำบากในการปฏิบัติตาม</p> <p>๒. การปฏิบัติรวมกันเป็นจำนวนมากทำให้ไม่สะดวกในด้านต่าง ๆ เช่น อาหารและที่พัก</p> <p>๓. ควบคุมการส่งมอบอารมณ์พระวิปัสสนาดูแลไม่ทั่วถึง</p> <p>๔. ปัญหาด้วยภาระหน้าที่ คือ งานประจำที่ต้องสอนหนังสือ ทำให้การปฏิบัติมีอุปสรรคบ้างในเรื่องของเวลา และสถานที่</p>	<p>๑. ต้องใช้ความเพียรพยายามอดทนที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายใน เพื่อที่จะบรรลุผลตามที่ใฝ่ตั้งใจไว้</p> <p>๒. ต้องรู้จักแบ่งเวลาให้ดี</p> <p>๓. ปฏิบัติตามแนวทางที่เราเข้าใจ , ถูกจริต</p> <p>๔. ใช้เวลาสำหรับผู้ติดอารมณ์เก่า ต้องมีการปฐมนิเทศเพื่อปรับความเข้าใจ</p>
พระอธิการวิจิต ทุมมวิริโย ^{๕๓}	<p>๑. เนื่องจากบวชด้วยความศรัทธา ปัญหาด้านการปฏิบัติจึงไม่ค่อยมีหรือถึงจะมีอยู่บ้างก็เพียงเล็กน้อยสามารถแก้ไขได้เอง</p> <p>๒. ได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมด้วยตัวเอง แต่ก็มีเรื่องติดขัดบางประการในเรื่องของการทำงาน</p> <p>๓. เป็นเจ้าอาวาสต้องรับภาระหน้าที่หลายอย่าง ทำให้ใจไหลไปตามกระแส จิตใจสงบได้ยาก</p>	<p>๑. พระที่บวชใหม่ต้องอาศัยกัลยาณมิตรแนะนำ</p> <p>๒. การปฏิบัติระยะแรกต้องอาศัยสัปปายะ ๔</p> <p>๓. เข้ารับการอบรมจากสำนักต่าง ๆ และเลือกเอาสิ่งที่เหมาะสมกับตัวเองมาใช้</p> <p>๔. ฝึกปฏิบัติตามรู้อารมณ์ ฝึกสติสัมปชัญญะให้ชำนาญอยู่กับปัญหาเฉพาะหน้า</p> <p>๕. ฟังหรืออ่านหลักการปฏิบัติจากสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือหรือแผ่นซีดี</p>

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระมหาบุญเลิศ ทุมมทสุลี พระอาจารย์และพระวิปัสสนาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัดใหม่อมตรส เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระอธิการวิจิต ทุมมวิริโย, เจ้าอาวาสวัดถ้ำวังนาง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๑,

		<p>๖. สำหรับผู้ที่บวชมานาน มีภาระมากจะต้องปฏิบัติให้ถึงจุดหนึ่งก่อนต้องฝึกความชำนาญของเราให้มีสติระลึกอยู่กับกิจการงานต่าง ๆ ต้องฝึกไปอีกแนวหนึ่งคือตามรู้ อารมณ์ไปเรื่อย ๆ มีสติสัมปชัญญะคอยรู้ตาม ต้องฝึกสติให้ชำนาญไปที่ละเรื่อง ๆ ไป ทุกอารมณ์ที่มากระทบแต่ละอารมณ์ แต่ละเรื่อง ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันกำหนดค่อย ๆ</p>
พระอธิการทง กิตติปัญญา ^{๕๔}	<p>บิดาไม่ต้องการให้บวช เพราะได้ศึกษาเล่าเรียนมาแล้ว มีหน้าที่การงานที่ดี อยากให้สร้างฐานะ มีครอบครัวที่มั่นคง</p>	<p>๑. เชื่อว่าการปฏิบัติมีผล ทำอย่างไรจึงจะถึงจุดมุ่งหมายของการบวช ๒. การปฏิบัติอยู่ที่ตัวของเรา ๓. การปฏิบัติไม่จำเป็นต้องมีพี่เลี้ยง ๔. การเลือกสถานที่มีความจำเป็น ๕. ครูบาอาจารย์ต้องให้คำแนะนำได้ ปฏิบัติดี มีเวลา</p>
พระครูปลัดทวิศักดิ์ ญาณวโร ^{๕๕}	<p>๑. เกิดความต้องการกัลยาณมิตร เพื่อคอยให้แนะนำช่วยเหลือในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานไว้ ๒. ปัญหาสำคัญคือการต่อสู้และเรียนรู้กับความต้องการของตนเอง ต้องหมั่นสร้างศรัทธาความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย</p>	<p>๑. ต้องการกัลยาณมิตรครูอาจารย์ที่มี ประสพการณ์เคยผ่านการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตรงตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้มาแล้ว ๒. ฝึกฝนตนเอง ด้วยการฝึกการมีสติ ความเพียร หมั่นระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย และปลูกฝังศรัทธาความเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ (ศรัทธาในการปฏิบัติต่างกับศรัทธาทั่วไป เพราะเป็นศรัทธาเชื่อมั่นว่า สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสนั้นหากปฏิบัติจริงก็จะได้รับผลจริง) ๓. หลีกเลี่ยงการเข้าไปคลุกคลีกับ</p>

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระอธิการทง กิตติปัญญา, เจ้าอาวาสวัดเขาสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระครูปลัดทวิศักดิ์ ญาณวโร, เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดลพบุรี (ธ) วัดป่าเทพนิรมิต อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี, ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

		<p>ญาติโยม</p> <p>๔. ปัญหาภายในที่เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติคือ ความตั้งใจของผู้บวชเอง ต้องแก้ด้วยการ เพิ่มความศรัทธา ในพระรัตนตรัย เพิ่มความเชื่อมั่น ว่าปฏิบัติตามคำสอนแล้วจะพบกับ ความพ้นทุกข์ได้จริง</p> <p>๕. ต้องแน่วแน่อาศัยความเพียร ศรัทธา อความเจียบสงบ ตั้งใจ ปฏิบัติจริง จนตัดนิวรณ์ ๕ ได้</p>
--	--	---

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่า แม้ผู้บวชจะมีวัตถุประสงค์ เพื่อการหลุดพ้น จากความทุกข์จนถึงบรมสุขคือพระนิพพาน อันเป็นประโยชน์ขั้นสูงสุดใน พระพุทธศาสนาก็ตาม แต่การปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ยังคงต้องพบกับ อุปสรรคปัญหามากมาย

จากการศึกษาพบว่า การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุธรรมนั้น ยังมีองค์ประกอบอย่างอื่น ช่วยสนับสนุนการปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ กล่าวคือ

๑. การตัดปถิโพธ สิ่งรบกวนที่ก่อให้เกิดความกังวลใจต่าง ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อ การบรรลุธรรม^{๕๖}

๒. แสวงหากัลยาณมิตร ได้แก่ แสวงหาครูอาจารย์ผู้สอนกรรมฐาน^{๕๗}

๓. มอบตนเองเป็นศิษย์ต่อกัลยาณมิตร คือ ผู้สอน ในวิสุทธิมรรคกล่าวถึง ประโยชน์การกล่าวมอบตนให้กัลยาณมิตรว่า เป็นการช่วยให้เกิดขวัญและกำลังใจในคราวได้ ประสบอารมณ์ที่น่ากลัว ทำให้ไม่เป็นคนดื้อรั้น ไม่เที่ยวเตร่ไปตามอำเภอใจ ว่าง่ายสอนง่าย มีอาจารย์คอยควบคุมดูแลความประพฤติ^{๕๘}

^{๕๖} ปถิโพธ มี ๑๐ อย่าง. ดูรายละเอียดใน วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๑๒.

^{๕๗} ลักษณะของกัลยาณมิตรมี ๗ อย่าง คือ (๑) เป็นที่รักเป็นที่พอใจ (๒) เป็นที่เคารพ (๓) เป็นที่ยกย่อง (๔) เป็นนักพูด (๕) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ (๖) เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ (๗) ไม่ชักนำไปในอฐานะ. อ้าง ใน อ.ส.ต.ต. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^{๕๘} วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๔๖/๑๔๗.

๔. ได้กัมมัญฐานเป็นที่ถูกอุปนิสัย หมายความว่า ได้ปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับนิสัยของตน^{๕๕}

๕. ได้ในสิ่งที่สัปปายะ หมายความว่า ได้สิ่งที่เหมาะสม เกื้อกูลต่อการปฏิบัติเพื่อการบรรลุอรหัตตผล ดังพุทธพจน์ว่า เรากล่าว จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ กามนิคม ชนบท และประเทศ โดยส่วนสอง คือที่ควรเข้าไปก็มี ไม่ควรเข้าไปก็มี เราย่อมกล่าวจีวร โดยส่วนสอง คือที่ควรใช้สอยก็มี ไม่ควรใช้สอยก็มี อาศัยอะไรจึงกล่าวเช่นนั้น ? ในจีวร ๒ ชนิด จีวรชนิดใด ภิกษุรู้ที่อยู่ว่า เมื่อเราใช้จีวรนี้ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม จีวรเห็นปานนี้ไม่ควรใช้สอย จีวรชนิดใดภิกษุรู้ที่อยู่ว่า เมื่อเราใช้จีวรนี้ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญยิ่ง จีวรเห็นปานนี้ ควรใช้สอยบิณฑบาต เสนาสนะ กามนิคม ชนบท และประเทศ บุคคล คือ ที่ควรคบก็มี ไม่ควรคบก็มี^{๖๐}

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง สรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาการบวชเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการขาดกัลยาณมิตร และปัญหาที่เกิดจากกิเลสภายในตัวเอง การมีกัลยาณมิตรมีอันิสงส์ดังนี้

๑. ย่อมได้เกิดในสถานที่ที่รุ่งเรืองด้วยศีล สมาธิ ปัญญา
๒. ย่อมมีบุตรภรรยา ตลอดจนบริวารชนที่ตั้งอยู่ในโอวาท
๓. ย่อมเป็นผู้มีเสน่ห์ เป็นที่รักนับถือของมหาชน
๔. ย่อมเป็นผู้มีความทรงจำดี ปฏิภาณว่องไว และปัญญาดี
๕. ย่อมมีอาชีพและกิจการเป็นหลักฐานมั่นคงตลอดไป
๖. ย่อมปลอดภัยจากอัคคีภัย โจรภัย อุทกภัย ราชภัย และศัตรูหมู่พาลทั้งหลาย
๗. ย่อมเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง สมส่วน สง่างาม มีอำนาจมาก

^{๕๕} พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวไว้ในวิสุทธิมรรคว่า กัมมัญฐาน ๑๑ อย่าง คือ อสุภะ ๑๐^{๕๕} ภายคตาสติ เหมาะแก่คนราคะจริต กัมมัญฐาน ๘ อย่าง คือ พรหมวิหาร ๔^{๕๕} วรรณกสิณ ๔^{๕๕} เหมาะแก่คนโทสจริต อานาปานสติกัมมัญฐาน เหมาะแก่คนโมหจริต และคนวิตกกจริต อนุสสติ ๖ ข้อข้างต้น^{๕๕} เหมาะแก่คนสัทธาจริต, กัมมัญฐาน ๔ มรณาสุสสติ อุปมานุสสติ จาคูวัญฐาน อาหารปฏิบัติกุศลสัญญา เหมาะแก่คนพุทธิจริต กสิณที่ เหลือ และอรูปรูป เหมาะแก่คนทุกจริต, วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๑๒๓.

^{๖๐} อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๕๔/๑๑๖-๑๑๘, ในมิลินทปัญหากล่าวถึงผู้ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด เรียกว่าพระโยคาวจร ให้ปฏิบัติตามอย่างธรรมชาติและสัตว์บางประเภท ดูอุปมาปัญหา ใน มิลินท. (บาลี) ๒๕๓.

๘. ย่อมมีจิตใจมั่นคง เข้มแข็ง อดทน มีเหตุผล ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม

๙. ย่อมไปบังเกิดในสวรรค์ เมื่อยังไม่หมดกิเลส

๑๐. ได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุมรรคผลนิพพานโดยง่าย^{๖๐}

ในประเด็นนี้เป็นการยากที่จะตอบให้ตรงประเด็นไปได้ว่าจะค้นหาภิกษุสามเณรได้ที่ไหน มีขั้นตอนและวิธีการค้นหาอย่างไร เพียงแต่ในขั้นต้นหากผู้ปฏิบัติมีศรัทธา มีความเพียร ก็อาจค้นหาได้จากตำรา เอกสาร จากนั้นก็แสวงหาภิกษุสามเณรที่เป็นบุคคล โดยพิจารณาตามหลักคุณลักษณะของภิกษุสามเณร ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เมื่อผู้ปฏิบัติได้พบภิกษุสามเณรแล้ว ท่านจะให้คำแนะนำชี้ทางเดินที่ถูกต้องให้ผู้ปฏิบัติเกิด ศรัทธาเชื่อมั่นในการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศรัทธาเชื่อมั่นในคุณของพระรัตนตรัย ไม่ท้อถอย มีความเพียรพยายามที่จะลดละกิเลสตัณหาอันใหญ่ที่ปรากฏขึ้นในจิตใจ เมื่อผู้ปฏิบัติเกิดศรัทธาเชื่อมั่นดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว มีสมาธิแน่วแน่ ปัญญาในการทำที่สุดแห่งทุกข์ก็จะปรากฏชัดแจ้งขึ้นมาเองตามสติปัญญาและกำลังของผู้ปฏิบัติ

หากได้พบภิกษุสามเณรและได้ปฏิบัติตามคำแนะนำ โดยการเดินตามทางที่ท่านเคยมีประสบการณ์และได้รับผลการปฏิบัติตามสมควรแต่การปฏิบัติแล้ว ปัญหาอื่น ๆ ทุกอย่างก็จะคลี่คลายไปได้ในที่สุด ขอให้มั่นใจในพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

สุภททะ ในธรรมวินัยที่ไม่มีอริยมรรคมีองค์ ๘ ย่อมไม่มี สมณะที่ ๑ ย่อมไม่มี สมณะที่ ๒ ย่อมไม่มี สมณะที่ ๓ ย่อมไม่มี สมณะที่ ๔ ในธรรมวินัยที่มีอริยมรรคมีองค์ ๘ ย่อมมีสมณะที่ ๑ ย่อมมีสมณะที่ ๒ ย่อมมีสมณะที่ ๓ ย่อมมีสมณะที่ ๔ สุภททะ ในธรรมวินัยนี้ มีอริยมรรคมีองค์ ๘ สมณะที่ ๑ มีอยู่ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น สมณะที่ ๒ มีอยู่ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น สมณะที่ ๓ มีอยู่ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น สมณะที่ ๔ ก็มีอยู่ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น ลัทธิอื่นว่างจากสมณะทั้งหลายผู้รู้ทั่วถึง สุภททะ ถ้าภิกษุเหล่านี้เป็นอยู่โดยชอบ โลกจะไม่พึงว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลาย^{๖๑}

^{๖๐} http://main.dou.us/view_content.php?s_id=400&page=7.

^{๖๑} ที. ม. (ไทย) ๑๐/ ๒๑๔/๑๖๒.

- สมณะที่ ๑ สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ สมณะที่ ๔ ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ตามลำดับ, ที.ม.อ. (ไทย) ๒๑๔/๑๖๖.

ส่วนปัญหาอื่น ๆ ที่ปรากฏบ้าง เช่น เรื่องของสถานที่ กับจำนวนของผู้ปฏิบัติธรรม ไม่พอดีกัน แต่จากการสัมภาษณ์ผู้บวชเพื่อความพันทุกข์ พบว่า เรื่องสถานที่ไม่ได้เป็นปัญหาใหญ่สำหรับท่านเลย

ง. การบวชเพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์บางประการ เช่น บวชเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยไม่ต้องลำบากหาเลี้ยงชีพ บวชเพราะต้องการเรียนปริญญาตรี บวชเพราะต้องการวัด เป็นสถานที่พักผ่อนในวัยชรา บวชเพราะเหตุผลบางประการโดยเฉพาะ เช่น บวชแก้บน บวชหน้าไฟ

พระมหาสมณิก หอมริน แสดงทัศนะไว้ว่า เนื่องจากประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมองเห็นว่าสถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่สูงส่ง พระภิกษุเป็นตัวแทนของสถาบันพระพุทธศาสนาอีกทั้งเป็นผู้นำทางจิตใจและสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับความเคารพนับถือและเทิดทูนบูชาจากคนในสังคมควบคู่ไปด้วย ฉะนั้นจึงมีคนจำพวกหนึ่งมองเห็นผลประโยชน์ที่ตัวเองจะได้รับเมื่อเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา^{๖๓}

บุคคลประเภทนี้เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็ไม่สามารถประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยได้ เนื่องจากพระธรรมคำสั่งสอนนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติที่จำเป็นของบรรพชิตมากมาย ทำให้ผู้บวชซึ่งไม่ได้มีศรัทธาในการบวช เกิดความอึดอัดรำคาญใจไม่สามารถปฏิบัติตามได้ เมื่อบวชนาน ๆ เข้านิสัยเดิมที่เกิดจากความเคยชินก็ปรากฏออกมา เคยชอบเคยสนใจสิ่งใดก็แสดงออกมา และด้วยความจำเป็น เพื่อผลประโยชน์จำต้องบวชอยู่ต่อ ทำให้เกิดภาพที่ไม่ดีไม่งามปรากฏแก่สาธารณชนดังที่เป็นข่าว สาเหตุเนื่องมาจากผู้บวชไม่ได้มีศรัทธาที่แท้จริงในการบวช เข้ามาบวชเพื่ออาศัยเป็นทางทำมาหากิน หรืออาศัยพระศาสนาเพื่อความอยู่รอด

แนวทางการแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าวนี้ คณะสงฆ์ผู้รับผิดชอบต้องจัดการขั้นเด็ดขาดหากพบบุคคลประเภทนี้ เพื่อมิให้เป็นปัญหาใหญ่ต่อไปในอนาคต ส่วนการบวชเพราะเหตุผลบางประการโดยเฉพาะ เช่น บวชแก้บน บวชหน้าไฟ มักไม่พบปัญหาอย่างใดต่อพระพุทธศาสนา นอกจากผลกระทบทั้งทางบวก คือ ผู้บวชมีความสุขทางจิตใจที่ได้บวชถือว่าเป็นการทำบุญให้กับผู้ตาย การบวชเข้าสีกเย็นนั้นตัวของผูบบวชเอง แม้จะได้ประโยชน์บ้างก็เป็น

^{๖๓} พระมหาสมณิก หอมริน, “สาเหตุและผลกระทบของการอุปสมบระยะสั้นในสังคมไทยปัจจุบัน”, หน้า ๓๔.

ประโยชน์เล็กน้อย คือแม้จะเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ก็ถือได้ว่าเป็นการได้สัมผัสกับการบวชได้ด้วยตนเอง ถือเป็นประสบการณ์ตรงที่มีค่า อาจทำให้เกิดศรัทธาและคิดจะบวชเมื่อมีเวลามากกว่านี้ ส่วนผลกระทบทางลบ คือ การเสียทรัพย์ เสียเวลาแล้วไม่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงของการบวช

ในบทที่ ๔ ผู้วิจัยสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาการบวชในสังคมไทยได้ ๓ แนวทาง ได้แก่

๑. แนวทางการแก้ปัญหการบวช ศึกษาตามระยะเวลาและประเภทของการบวช
๒. แนวทางการแก้ไขปัญหการกลั่นกรองผู้บวช ทั้งในด้านของพระอุปัชฌาย์ และตัวผู้บวช
๓. แนวทางการแก้ไขปัญหการอบรมหลังการบวช

สรุปเป็นตารางแสดงปัญหาและแนวทางการแก้ไขการบวช ศึกษาตามระยะเวลา และประเภทของการบวชได้ดังนี้

ตารางที่ ๖ สรุปปัญหาตามระยะเวลา และประเภทของการบวช

ลำดับ	ประเภท	ปัญหาที่พบ	แนวทางการแก้ไข
ก่อนบวช		ไม่รู้จุดมุ่งหมายของการบวชว่า บวชมาทำไม เช่น เพื่อตอบแทน บุญคุณบิดามารดานั้น ตอบแทน ได้อย่างไร	๑. จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้บวชให้ทราบ จุดมุ่งหมายของการบวชที่ชัดเจน
บวชแล้ว	ระยะสั้น	๑. ผู้บวชไม่ได้รับการศึกษาอบรม สั่งสอนจากพระอุปัชฌาย์อาจารย์ เนื่องจากเป็นการบวชระยะสั้น ๒. บวชมาแล้วก็นั่งเฉย ๆ รอ วันลาสิกขา ๓. ต้องศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง	๑. ควรจัดหลักสูตรการเรียนการสอนในหลัก ฆราวาสธรรม คีหิปฏิบัติ (การปฏิบัติตนในการครองเรือน) หลักเบญจศีล เบญจธรรม หรือ จัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ สำหรับผู้บวชระยะสั้น ๒. แนะนำวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน อันเป็นสิ่งที่พุทธบริษัททุกท่านสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ ทั้งสำหรับผู้บวชระยะสั้น และผู้บวชระยะยาว สำหรับผู้ ที่มีเวลาจำกัด อย่างน้อยให้ได้ทดลองใช้ชีวิตที่ถูกหลักของ ภิกษุ แม้จะมีเวลาจำกัด แต่ก็จำเป็นจะต้อง

			<p>ได้รับรู้สิ่งที่ถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธศาสนา</p> <p>๓. จัดหาหนังสือ ซีดี วีดิทัศน์ที่ให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาไว้ในวัด เพื่อให้ผู้บวชได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง</p>
<p>บวชเพื่อโอกาสในการศึกษา</p>	<p>๑. ปัญหาเรื่องขาดกัลยาณมิตรต่างคนต่างอยู่ ไม่เอื้อเฟื้อต่อกัน</p> <p>๒. ที่พักอาศัย อาหาร ไม่สะอาด</p> <p>๓. ผู้บวชขาดความอดทน ไม่มีจิตสำนึก ไม่เอาใจใส่ในการเรียน มีความพยายามน้อย</p> <p>๔. ไม่รู้จักแบ่งเวลา</p> <p>๕. ขาดทุนทรัพย์</p>	<p>๑. คณะสงฆ์ หรือผู้รับผิดชอบ ควรจัดทำแผนระยะยาวสำหรับการบวชเพื่อศึกษาหาความรู้ โดยอาจจัดหาบุคคลผู้สามารถให้คำปรึกษาด้านการเรียนระยะยาวให้ อาจเป็นฆราวาส หรือภิกษุ ที่มีความรู้ความชำนาญในด้านนี้เข้ามาช่วยเหลือผู้บวชเพื่อที่จะศึกษาเล่าเรียน ไม่ปล่อยให้ไปตามยถากรรมดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน</p> <p>๒. จัดทีมเฉพาะกิจที่ได้รับการอบรมฝึกฝนมาแล้วอย่างดี มีความรู้ความสามารถในการอบรมชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องระหว่างที่บวช</p> <p>๓. ต้องจัดอบรมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ควบคู่ไปกับการเรียนการสอน เพราะพระพุทธศาสนา มีแนวทางการศึกษาแบบครบวงจร กล่าวคือ การศึกษาปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะทำให้ไม่ได้ผลการศึกษาตามที่พระพุทธเจ้าทรงวางแนวทางไว้</p> <p>๔. ปรับปรุง นโยบายการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสถานที่เรียน สถานที่พัก พร้อมทั้งต้องมีแผนพัฒนานุเคราะห์ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีศีลมีธรรม สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ได้ จัดสรรงบประมาณสำหรับช่วยเหลือผู้เรียนดีและประพฤติดี แต่ขาดแคลน</p> <p>๕. อุปัชฌาย์อาจารย์ และครูผู้สอนต้องสร้างจิตสำนึกให้ผู้บวชรู้ว่า บวชมาทำไมบวชแล้วได้ประโยชน์อย่างไร บวชมาแล้ว ต้องปฏิบัติตนตามหลักธรรมวินัยจึงจะเป็นผลดี</p>	

			<p>ทั้งต่อตนเองและพระศาสนา</p> <p>๖. ปลุกฝังความรู้สึกรัก และสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกัลยาณมิตรในวัดให้มีความรัก ความเมตตาเอื้ออาทรต่อกันเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ศิษย์ต้องปฏิบัติต่อครูอาจารย์อย่างไร อาจารย์ต้องปฏิบัติต่อศิษย์อย่างไร เรื่องเหล่านี้สมควรที่จะได้รับการฟื้นฟูและส่งเสริมให้เกิดเป็นรูปธรรม</p> <p>๗. แต่ละวัดจำเป็นต้องจัดให้มีห้องสมุด ที่มีหนังสือ ๕๐๐ เล่ม เพื่อให้ผู้บวชได้ศึกษาหาความรู้อย่างเพียงพอและถูกต้องตามหลักการของพระพุทธศาสนา เพราะหนังสือที่ดี ก็เปรียบได้ดั่งกัลยาณมิตร</p>
	<p>บวชเพื่อการหลุดพ้น</p>	<p>๑. ปัญหาการขาดกัลยาณมิตร เป็นปัญหาใหญ่</p> <p>๒. ปัญหาเรื่องสถานที่</p> <p>๓. ปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายในของตนเอง</p>	<p>๑. นอกจากกัลยาณมิตรที่เป็นบุคคลซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน ควรจัดหาหนังสือ ๕๐๐ เล่ม แนวทางการปฏิบัติธรรมไว้สำหรับเป็นทางเลือก สำหรับผู้ที่กำลังค้นหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนเอง</p> <p>๒. จัดเตรียม สถานที่ ที่เหมาะสมกับการประพฤติปฏิบัติธรรม สัปปายะ</p> <p>๓. หากท้อถอย ควรปลุกศรัทธา ความเชื่อมั่น และตั้งใจปฏิบัติจริงๆ มีศรัทธา เชื่อมั่นและปฏิบัติตามธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางไว้</p>

๔. สรุปเป็นตารางแสดงปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการกลั่นกรองผู้บวชทั้งในด้านของพระอุปัชฌาย์ และตัวผู้บวชได้ดังนี้

ตารางที่ ๗ แนวทางการแก้ไขปัญหาการกลั่นกรองผู้บวชของพระอุปัชฌาย์

ปัญหาการกลั่นกรอง	แนวทางการแก้ไข
<p>ปัญหาที่เกิดจากพระอุปัชฌาย์ไม่สามารถทำหน้าที่ของตนเอง</p>	<p>๑. จัดฝึกอบรมโดยการเข้าโรงเรียนฝึกอบรมพระอุปัชฌาย์ โดยมีหลักสูตรจากคณะสงฆ์ จัดการทดสอบและทดลองการทำงาน</p>

<p>ให้สมบุรณ์ ด้วยเหตุเพราะ</p> <p>๑. มีผู้บวชมาก ไม่สามารถ กลั่นกรองโดยละเอียดได้</p> <p>๒. พระอุปัชฌาย์ไม่เคยได้พบ ผู้บวชก่อนวันบวชเลย เพราะ ผู้ บวชต้องทำงาน ไม่มีเวลามา พบก่อน</p> <p>๓. เกรงใจผู้นำมาฝาก ไม่ กลั่นกรองมาก</p> <p>๔. พระอุปัชฌาย์มีงานมาก ไม่ มีเวลาให้การอบรมหลังบวช</p> <p>๕. พระอุปัชฌาย์ขาดความรู้ ความเข้าใจ เรื่องจุดมุ่งหมาย ของการบวชที่แท้จริง</p> <p>๖. ขาดจิตสำนึกในการเป็นพระ อุปัชฌาย์</p>	<p>๒. ตรวจสอบผู้ที่จะมาเป็นผู้บวชว่ามีคุณสมบัติในการอบรมสั่งสอน พระเณรมากน้อยเพียงใด และมีทัศนคติที่เกี่ยวกับคุณสมบัติข้อนี้หรือไม่ การเน้นย้ำในเรื่องนี้ นอกจากจะช่วยให้ได้ผู้บวชที่ใส่ใจกับการกลั่นกรอง และอบรมกุลบุตรก่อนที่เข้าสู่พิธีอุปสมบทได้แล้ว ยังแก้ไขปัญหาในเรื่อง การอบรมดูแลศิษย์ของตนหลังการบวชได้ด้วย เนื่องจากเป็นผู้มีความ รับผิดชอบ เพราะได้ผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติอย่างดีในเรื่องเหล่านี้มาแล้ว</p> <p>๓. การกลั่นกรองผู้บวชสามารถทำได้โดยการจัดตั้งหน่วยงานหนึ่งขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ประสงค์จะอุปสมบทเพื่อให้แน่ใจ ว่าผู้นั้นมิได้อยู่ในระหว่างการดำเนินคดี หนีโทษ หรือเคยถูกจับสึกเพราะ ต้องอาบัติปาราชิกมาแล้ว หน่วยงานนี้ควรเป็นของคณะสงฆ์โดย ประสานงานกับหน่วยงานราชการ อาทิ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น อีกทั้งมีที่ทำการกระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ โดยผู้ที่บวชจะต้องติดต่อเพื่อขอใบรับรองจากหน่วยงานนี้ สำหรับเป็น หลักฐานในการขออนุญาตอุปสมบทจากอุปัชฌาย์ และภายหลังจากการ อุปสมบทและลาสิกขาแล้ว อุปัชฌาย์มีหน้าที่แจ้งข้อมูลดังกล่าวให้ หน่วยงานดังกล่าวได้รับทราบและบันทึกไว้ เช่นเดียวกับกรณีที่ไม่ได้รับ อุปสมบทหรือจับสึก หรือเกิดเหตุมรณภาพ อุปัชฌาย์ก็ต้องแจ้งหน่วยงานนี้ ด้วยเช่นกัน^{๖๔}</p> <p>๔. ลงโทษพระอุปัชฌาย์ หากไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย</p> <p>๕. ปรับปรุงหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์ ไม่ควรกำหนดว่าจะต้อง เป็นผู้ที่มีตำแหน่งในทางปกครองตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้นไป ทั้งนี้เพราะมักปรากฏ ว่ายังมีตำแหน่งปกครองสูงเท่าไรก็ยังไม่มีความรู้แก่ศิษย์มากเท่านั้น</p> <p>๖. เกณฑ์ในการแต่งตั้งอุปัชฌาย์ควรให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีความสามารถใน การฝึกสอนและมีความประพฤติดีเป็นแบบอย่างของศิษย์ โดยไม่จำเป็นต้องมี ตำแหน่งทางการปกครองเกินกว่าชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป</p> <p>๗. ไม่ควรกำหนดให้แต่ละตำบลมีอุปัชฌาย์ได้เพียง ๑ รูป เพราะจะทำให้ อุปัชฌาย์มีศิษย์ที่ต้องดูแลมากเกินไป หากตำบลหนึ่งๆ มีอุปัชฌาย์ได้มากกว่า ๑ รูป ภาระของอุปัชฌาย์จะลดลงและทำให้ท่านมีเวลาดูแลศิษย์ได้ดีขึ้น แต่ ทั้งนี้ทั้งนั้นก็หมายความว่าคณะสงฆ์มีความเข้าใจร่วมกันว่าอุปัชฌาย์ไม่ได้มี หน้าที่เพียงแต่ทำการอุปสมบทให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์ เท่านั้น หากมีหน้าที่ฝึกสอนผู้ที่ตนบวชให้เป็นสำคัญ</p> <p>๘. ผู้ที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ ควรคัดสรรจากพระสงฆ์ ผู้มีทั้งความรู้ มี</p>
---	---

^{๖๔} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, หน้า ๒๘๑-๒๘๒.

	<p>ความสามารถ และมีคุณธรรมเป็นที่เคารพนับถือของศิษยานุศิษย์และประชาชนในสังคม และที่สำคัญต้องมีเวลาให้การอบรมสั่งสอนคุณแลศิษย์</p> <p>๕. ผู้ที่จะเป็นเจ้าอาวาส คุณแลวัดและปกครองพระภิกษุสามเณรในวัด ก็ควรมีคุณสมบัติที่เข้มเท่ากับพระอุปัชฌาย์ เพราะต้องทำหน้าที่แทนพระอุปัชฌาย์ในกรณีที่พระภิกษุสามเณรไม่ได้อยู่กับพระอุปัชฌาย์ของตนเอง มาขออาศัยพึ่งพิงอยู่ได้ โดยมีการอบรมสอบคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติอย่างเข้มงวด เหมือนกรณีพระอุปัชฌาย์</p> <p>๑๐. จัดระเบียบการอยู่วัดก่อนบวช แม้จะช่วงเวลา เสาร์-อาทิตย์ วันหยุดราชการ โดยอาจจัดทำระเบียบการกลั่นกรองเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษหรือเป็นข้อตกลงของคณะสงฆ์ทั้งตำบล อำเภอ หรือทั้งจังหวัดก็ได้ และนำเสนอต่อคณะสงฆ์เพื่อความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ</p> <p>๑๑. การพิจารณารับบุคคลเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ควรพิจารณาคัดสรรคุณสมบัติให้รัดกุมขึ้น และกำหนดระยะเวลาของการบวชให้มีเวลาพอที่จะสามารถอบรมสั่งสอนให้รู้จักหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาดีพอสมควรทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติ เมื่อลาสิกขาแล้ว สามารถเป็นบัณฑิตหรือสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นบัณฑิตได้</p>
<p>ปัญหาที่เกิดจากผู้บวช</p> <p>๑. ไม่มีเวลา</p> <p>๒. ไม่รู้เรื่องจุดมุ่งหมายของการบวชที่แท้จริง</p> <p>๓. ขาดผู้ชี้แนะแนวทาง</p>	<p>๑. กำหนดเวลาทดลองอยู่วัดก่อนบวช อาจเป็นช่วงวันหยุด เพื่อให้เตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการครองเพศบรรพชิต โดยถือศีล ๕ หรือศีล ๘ พร้อมกับศึกษาให้มีความรู้เบื้องต้นในด้านธรรมและวินัยทั้งปริยัติและปฏิบัติตามสมควร</p> <p>๒. ฝึกปฏิบัติวัฏฐานอุปัชฌาย์และพระในวัด เพื่อเรียนรู้และคุ้นเคยชีวิตพระพร้อมกันนั้นก็เปิดโอกาสให้อุปัชฌาย์ได้รู้จักอุปนิสัยของผู้มาบวชมากขึ้น อาจมาในวันหยุดสุดสัปดาห์ก็ได้</p> <p>๓. เมื่อมาอยู่วัดแล้ว ยังไม่พร้อมจะอยู่ ก็ต้องให้อยู่วัดนานขึ้น จนกว่าอุปัชฌาย์จะเห็นควรให้บวช วิธีนี้น้อยๆก็ทำให้ผู้ที่ไม่พร้อมบวช หรือมาบวชเพราะหวังลาสิกขาและความสะดวกสบายถูกรองออกไปได้ในระดับหนึ่ง</p> <p>หากวัดของอุปัชฌาย์เอง ไม่สามารถรองรับผู้มาทดลองอยู่ก่อนบวชได้หมด จำต้องมีวัดอื่นๆ ในเครือข่ายของอุปัชฌาย์จัดเป็นที่รองรับผู้มาบวช และมอบหมายให้เจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ในเขตปกครองทำหน้าที่ดูแลผู้ที่มาบวชแทนท่าน รวมทั้งให้คำรับรองต่ออุปัชฌาย์ว่าผู้นั้นพร้อมที่จะบวชได้หรือไม่</p>

สรุปเป็นตารางแสดงปัญหาและแนวทางการแก้ไขการอบรมหลังการบวชได้ดังนี้

ตารางที่ ๘ แนวทางการแก้ไขปัญหาการอบรมหลังการบวช

ปัญหาการอบรมหลังการบวช	แนวทางการแก้ไข
<p>ขาดการอบรมดูแลหลังจากบวช ปล่อยแบบตัวใครตัวมัน ศึกษาตนเอง ดูแลกันเองตามยถากรรม</p>	<p>ข้อเสนอแนะต่อคณะสงฆ์</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ให้ความรู้แก่พระอุปัชฌาย์ว่า การกล่อมเกล่าอบรมหลังการบวช เพื่อให้มีผู้บวชมีคุณสมบัติอันควรแก่การเป็นบรรพชิต ทั้งในด้านความประพฤติ และความรู้ความเข้าใจในทางธรรม เป็นหน้าที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่พระอุปัชฌาย์ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจะต้องทำหน้าที่ตรงนี้อย่างสมบูรณ์ที่สุด จัดหลักสูตรเข้ม อบรมพระอุปัชฌาย์อาจารย์และเจ้าอาวาส และผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลพระบวชใหม่ รวมถึงอาจารย์ผู้สอนกฤษฎีทุกระบบ ต้องเข้ารับการอบรมในหลักสูตรนี้ ๒. พระอุปัชฌาย์อาจารย์จะต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพทั้งในด้านความรู้ และในด้านการปฏิบัติ ๓. จัดหลักสูตรอบรม ถวายความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ในระหว่างบวช เพื่อเป็นการส่งเสริมคุณภาพผู้บวช ๔. เอื้อประโยชน์ต่อพระผู้น้อยให้ได้เข้าร่วมอบรมสัมมนาเพิ่มเติมความรู้เป็นระยะ ตามสถานที่ ๆ จัด ๕. คณะสงฆ์ต้องเห็นความสำคัญ ให้การส่งเสริมและให้กำลังใจกับผู้ที่ทำดี และลงโทษกับผู้ที่ละเลย ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ๖. อบรมพระอาจารย์ผู้สอน ให้มีเมตตาอบรมสั่งสอนศิษย์ดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ได้ แม้จะไม่ได้ทำหน้าที่อุปัชฌาย์แต่ก็ใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อศิษย์ในระหว่างที่ศึกษาเล่าเรียนอยู่ ๗. จัดประชุมอบรมพระอุปัชฌาย์ พระพี่เลี้ยงให้เห็นความสำคัญของการให้ความรู้แก่พระบวชใหม่ และให้เห็นโทษของการปล่อยปละละเลยผู้ที่บวชเข้ามาในพระศาสนา <p>ข้อเสนอแนะสำหรับพระอุปัชฌาย์ - เจ้าอาวาส - ผู้บริหารวัด</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ควรจัดอบรมครูอาจารย์สำหรับดูแลพระบวชใหม่ โดยเฉพาะ หากวัดเล็ก ๆ ไม่สามารถกระทำได้อาจเนื่องด้วยบุคลากรไม่เพียงพอ ควรมีการประชุมจัดกลุ่มให้ความรู้สัตถุจร หรือจัดทำเป็นแผ่นพับ เอกสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ หรือวีดิโอ ซีดี เปิดให้ผู้บวชได้ศึกษาเรียนรู้

	<p>๒. พัฒนาสถานที่ ไม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีมาก แต่ต้องเน้นความสงบร่มเย็น ดังภาพวัดในสมัยพุทธกาล</p> <p>๓. ทำสังคมวัด ให้เป็นสังคมของกัลยาณมิตร สร้างบรรยากาศของการเอื้อเพื่อดูแลซึ่งกันและกัน</p> <p>๔. จัดให้มีผู้อบรม - ดูแล ให้คำแนะนำแก่พระบวชใหม่ โดยต้องมอบหมายหน้าที่ให้พระที่ประพฤติดี สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีได้ มาดูแลปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมด้านพระวินัยและการศึกษาของสงฆ์ให้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนาคณะสงฆ์ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง</p> <p>๕. จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อยร่มรื่น เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความจำเป็นให้มากที่สุด เน้นความเรียบง่ายไม่จำเป็นต้องหรูหรา</p> <p>๖. สร้างสภาพวัดให้เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณรที่มาบวชเรียน ศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านเข้ามาหาความสงบทางกายและใจ</p>
--	---

สรุป แนวทางการแก้ไขปัญหาการบวชในสังคมไทย ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามประเภทของการบวช ทั้งการบวชระยะสั้นและระยะยาว และได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคือออกเป็น ๒ ช่วงเวลา คือก่อนเข้ามาบวช โดยการให้ความรู้ก่อนบวชแก่กุลบุตรผู้มาขอบวช อาจเป็นในรูปแบบของซีดีแนะนำประโยชน์และวัตถุประสงค์ของการบวช และได้เสนอแนวทางการกลั่นกรองของพระอุปัชฌาย์ให้รัดกุมยิ่งขึ้น ปัญหาหลังจากบวชเข้ามาแล้ว ทางด้านคณะสงฆ์ต้องพัฒนาคุณภาพของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ โดยเน้นการให้ความสำคัญด้านการอบรมดูแลให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการบวช แต่ละวัดต้องจัดสถานที่สัปปายะ หาหนังสือ ซีดี แนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องให้ผู้บวชได้ศึกษา หากมีกัลยาณมิตรด้านบุคคลไม่เพียงพอ หนังสือที่ดี ฯลฯ ก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้แก่ผู้บวชได้ อีกทั้งในส่วนของผู้บวชเอง ก็ต้องหมั่นสร้างจิตสำนึกที่ดี หากบวชเพื่อการศึกษาเล่าเรียนก็ต้องช่วยกันสร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งกัลยาณมิตร ดังพระพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้า อันจะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ตนเองและสังคมโดยรวมต่อไป

นอกจากแนวทางการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังอาจมีปัญห่อื่น ๆ ซึ่งเป็นปัญหาภายนอก จัดว่าสามารถแก้ไขปรับปรุงได้แม้จะต้องใช้เวลาบ้าง ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวของผู้บวชเองที่ไม่มีจิตสำนึกที่ดี นับว่าเป็นการยากที่ผู้ใดจะเสนอแนวทางแก้ไขได้ หากผู้นั้นไม่คิดจะแก้ไขตนเองเสียก่อนก็อาจจะยังเป็นปัญหาต่อไป จนต้องใช้กฎหมายบ้านเมืองเข้ามาช่วยจัดการแก้ไข ซึ่งถือได้ว่าเป็นขั้นสุดท้ายของแนวทางการแก้ไขปัญหาการบวชในปัจจุบัน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ ๓ ประการ กล่าวคือ ๑) ศึกษาวิวัฒนาการการบวชในพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางแก้ปัญหาการบวชในสังคมไทย โดยสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ วิวัฒนาการการบวชในพระพุทธศาสนา

สมัยพุทธกาล คณะสงฆ์ยังไม่ได้มีสถานะเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี เช่นในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาในยุคนั้นมีจุดมุ่งหมายในการบวชเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์ หรือที่เรียกว่า พระนิพพาน วัตรปฏิบัติของสงฆ์จึงปรากฏในรูปแบบการลดละทุกสิ่งที่เป็นเครื่องผูกพันไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน บุตร ภรรยา ยศฐาบรรดาศักดิ์ ดังปรากฏในพระวินัยปิฎกเรื่องนีสสัย ๔ ซึ่งเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิตที่เน้นความสันโดษของภิกษุตามพระธรรมวินัย ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว นอกจากนี้จะสันโดษแล้วยังมีคุณสมบัติอื่น ๆ เช่น ความเป็นคนเลี้ยงง่าย บำรุงง่าย มกน้อย ขัดเกลาตนเอง มีอาการนำเลื่อมใส

การบวชในสมัยพุทธกาลจึงปรากฏในรูปแบบของอาจารย์ปกครองศิษย์ เนื่องจากสงฆ์สาวกยังน้อย และวัตถุประสงค์ในการบวชส่วนใหญ่ก็เกิดจากความศรัทธาในคำสั่งสอน เมื่อหน่ายการครองเรือน และมุ่งหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ ปัญหาอันเกิดจากการบวชจึงมีน้อย ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมา ผู้วิจัยเห็นว่า บ้างก็เกิดจากความไม่รู้ บ้างก็ยังไม่เคยมีเหตุการณ์ลักษณะนี้ปรากฏมาก่อน เป็นต้น ตามหลักฐานในพระไตรปิฎกที่ว่า พระสงฆ์ล่วงละเมิดสิกขาบทเนื่อง ๆ พบเพียงพระสงฆ์พัคคีย์ และหลักในการปกครอง

สงฆ์ก็มีเพียงพระธรรมวินัย ไม่ปรากฏว่าต้องใช้กฎหมายบ้านเมืองแต่อย่างใด พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองศิษย์ เมื่อสมัยต้นพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงประทานการบวชให้เอง เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา ต่อมาพระองค์ทรงเห็นความลำบากของพระสาวกที่ต้องพากุลบุตรผู้ศรัทธาจากที่ไกล ๆ เข้าพบเพื่อขอบวช จึงได้ทรงอนุญาตให้บวชด้วยวิธีติสธกมณฺเฐอุปสัมปทา คือ การอุปสมบทด้วยการถึงไตรสรณคมน์ ต่อมาพระพุทธศาสนาเจริญมากขึ้น พระพุทธเจ้าได้ประทานความเป็นใหญ่แก่คณะสงฆ์ในการรับสมาชิกเข้าหมู่ที่เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา ซึ่งแปลว่า การบวชที่ต้องสวดประกาศอันมีการสวดเสนาอัญติรวม ๔ ครั้ง การบวชชนิดนี้มีขั้นตอน ระบบการกลั่นกรองกุลบุตรผู้ขอบวช และการให้การอบรมกล่อมเกลากิเลสใหม่ตามหลักพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน

เมื่อมีวิวัฒนาการทางสังคมทำให้จุดประสงค์ของการบวชแตกต่างไปจากเดิม โดยเฉพาะในสังคมเมืองไทยซึ่งเรื่องของวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ทำให้การบวชมีความหมายใหม่เพิ่มขึ้นมาด้วย แต่เนื้อหาสาระดั้งเดิมของการบวชก็ยังคงคือเรื่องของการศึกษาอบรมฝึกหัดขัดเกลากายใจให้เป็นคนดี มีคุณสมบัติในด้านต่าง ๆ เจริญงอกงามขึ้นจนเป็นคนที่มีสมบูรณ์ ดังคนไทยในอดีตเห็นประโยชน์ของการบวชว่า แม้จะบวชชั่วคราว บวชสักระยะหนึ่งก็จะช่วยขัดเกลากายใจชีวิตเจริญงอกงามขึ้นได้บ้าง ต่อมาก็เกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาว่าในสังคมไทยนี้ กุลบุตรถ้ามีโอกาสก็ควรจะบวชอย่างน้อยสักระยะเวลาหนึ่งเพื่อจะได้ศึกษาอบรมตนตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าก็เป็นประโยชน์ ยิ่งเป็นผู้ที่จะต้องรับผิดชอบสังคมต่อไป ถ้าเป็นคนไม่เคยบวช ไม่ได้ฝึกหัดขัดเกลากายใจตนเองมาบ้าง นอกจากจะไม่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมแล้วก็อาจจะก่อปัญหาให้แก่สังคมด้วย จึงเกิดการบวชตามประเพณี บวชเพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดา

ปัจจุบันนี้สภาพสังคม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมาก วัตถุประสงค์ของการบวชก็มีมากขึ้นอีก เนื่องจากเศรษฐกิจฝืดเคือง ผู้ที่หวังจะอาศัยพระศาสนาหาเลี้ยงชีพจึงหาโอกาสเข้ามาบวช ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาการบวชขึ้นในปัจจุบัน

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ในสมัยพุทธกาล การบวชหมายถึงการฝึกฝนหรือการพัฒนาตนอย่างเข้มข้น ด้วยการนำพาตนให้พ้นไปจากภาวะของความเป็นฆราวาส ดำเนินชีวิตที่ทวนกระแสของกิเลส พร้อมกันนั้นก็มีการฝึกฝนอบรมตนเองทางกาย วาจาและใจให้สูงยิ่งขึ้นไป

ถึงภาวะของความผันทุกซ์ ปัจจุบันแม้จะยังมีผู้ศรัทธาออกบวชเพื่อค้นหาแนวทางที่จะทำให้พ้นไปจากความทุกข์อยู่ แต่ก็ยังมีผู้บวชเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้หากกระบวนการกลั่นกรอง และข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาการบวช ก็เป็นสาเหตุของปัญหาการบวชอีกประการหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับโยงโยทั้งจากตัวกุลบุตรผู้เข้ามาขอบวชเอง และพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ ผู้ทำหน้าที่กลั่นกรองและอบรมสั่งสอนภิกษุใหม่ให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยหลังการบวช ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการเหล่านี้หากภิกษุดำเนินการให้เป็นไปตามพระพุทธรบัตถบัญญัติ ปัญหาเกิดขึ้นแต่ไม่มากเหมือนเช่นในปัจจุบัน ซึ่งจากการศึกษา พบปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

๕.๑.๒ ปัญหาการบวชในสังคมไทย จากการศึกษา ได้ข้อสรุปว่า

๕.๑.๒.๑ ก่อนเข้ามาบวช ผู้บวชในปัจจุบันยังไม่เข้าใจความหมายและจุดประสงค์ที่แท้จริงของการบวชว่า คือการเข้ามาศึกษาอบรมพัฒนาตนเองตามแนวทางของพระพุทธเจ้าตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา

๕.๑.๒.๒ ปัญหาเรื่องการกลั่นกรองบุคคลผู้เข้ามาบวชที่ไม่มีความรัดกุมเพียงพอ ส่วนใหญ่เป็นเพียงรูปแบบของพิธีกรรม พระอุปัชฌาย์ไม่ค่อยให้ความสำคัญ ละเลยไม่เอาใจใส่กับการกลั่นกรองผู้บวชมากนัก อีกทั้งปัญหาในเรื่องของความเกรงใจ เวลา มีน้อย ไม่สัมพันธ์กับงานที่มีมาก เมื่อกลั่นกรองมาไม่ดี ทำให้เกิดปัญหาสำหรับผู้บวชที่ไม่มีศรัทธามาก่อน มักไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเล่าเรียน อุปัชฌาย์ส่วนใหญ่เมื่อบวชให้แล้วไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนมักจะมอบภาระให้ผู้อื่นสอนแทน ปัญหาการขาดบุคลากรผู้ให้การอบรมสั่งสอนและส่วนใหญ่ก็มักไม่มีความรู้ความสามารถในการสอนทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ

๕.๑.๒.๓ ปัญหาการอบรมหลังการบวช จากการศึกษาพบว่า การกลั่นกรองนับว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญแล้วในการคัดเลือกผู้เข้ามาบวช แต่กระบวนการให้การอบรมสั่งสอน ปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ เพื่อการเป็นภิกษุที่ประพฤติตนให้เหมาะสมกับเพศบรรพชิตกลับสำคัญไม่น้อยไปกว่ากันเลย เมื่อผู้บวชอุปสมบทเป็นภิกษุแล้วหากได้พบกัลยาณมิตรถือว่าเป็นการ โชคดี จากการสัมภาษณ์พบปัญหาที่สืบเนื่องมาจากการขาดกัลยาณมิตรให้คำแนะนำอบรมสั่งสอนหลายประการ เช่น ผู้บวชต้องการเรียนรู้ธรรมจากการเข้ามาบวชบ้าง แต่ไม่มี

ผู้สอน หรือบางท่านเมื่อบวชเข้ามาแล้วแสดงความเห็น ครูอาจารย์ที่จะให้ความรู้ด้านหลักธรรมมีน้อย

๕.๑.๓ แนวทางการแก้ไขปัญหาการบวชในสังคมไทย จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปและเสนอทางแก้ไขไว้ ดังนี้

๕.๑.๓.๑ ด้านผู้มาขอบวช : แนวทางการให้ความรู้ก่อนการบวช และเมื่อบวชเข้ามาแล้ว

๑) จัดให้มีการอบรมผู้เข้ามาบวชทุกประเภท ทั้งระยะสั้น ระยะยาว ให้ทราบจุดประสงค์ในการบวชอย่างชัดเจน อธิบายประโยชน์ที่ผู้บวชจะได้รับ และโทษหากไม่ปฏิบัติตามธรรมวินัย โดยจะจัดโดยวัดแต่ละวัดก็ได้ หรือจัดทำมาจากองค์กรคณะสงฆ์ส่วนกลาง อาจอยู่ในรูปของวิดีโอ ซีดีหรือแผ่นพับ แนะนำการบวช แนะนำวัดหรือ วิธีการปฏิบัติตนหลังจากบวชแล้ว ว่าจะต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร แต่หลักสูตรการให้ความรู้นี้ น่าจะได้รับการผลิตให้ได้มาตรฐานถูกต้องตามหลักของคณะสงฆ์ ผ่านกระบวนการตรวจสอบโดย มหาเถรสมาคม ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่มีข้อผิดพลาดที่เกิดการกระทำโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

๒) ผู้บวชใหม่ทั้งบวชระยะสั้นและระยะยาว ต้องได้เรียนรู้หลักของพระพุทธศาสนาทั้งภาคปริยัติ และภาคปฏิบัติ (หลักสูตรเร่งรัด เรียนรู้โดยย่อ) สำหรับผู้บวชที่มีเวลาจำกัด อย่างน้อยให้ได้ทดลองใช้ชีวิตที่ถูกหลักของภิกษุ แม้จะมีเวลาจำกัดแต่ก็จำเป็นจะต้องได้รับรู้สิ่งที่ถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอย่างน้อยมาบวช ๗ - ๑๕ วัน ก็ต้องให้เขาได้รับความรู้นี้

๓) ปลุกจิตสำนึกของผู้บวชด้วยการประชาสัมพันธ์ตามสถานศึกษาของสงฆ์ และทางสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ผู้บวชระลึกถึงสิ่งที่ตั้งมจากการได้เข้ามาอยู่ในร่มเงาของพระศาสนา

๕.๑.๓.๒ ด้านพระอุปัชฌาย์ : แนวทางแก้ไขการกั้นกรอง และการอบรมหลังการบวช

๑) จัดประชุมอบรมพระอุปัชฌาย์ พระพี่เลี้ยง พระอาจารย์ที่เกี่ยวข้อง ให้เห็นความสำคัญของการให้ความรู้แก่พระบวชใหม่ และให้เห็นโทษของการปล่อยปละละเลยผู้

ที่บวชเข้ามาในพระศาสนา - รณรงค์ให้กุลบุตรผู้เข้ามาบวช ทดลองอยู่วัดก่อนบวชอย่างน้อยเข้ามาเพื่อเรียนรู้วิถีปฏิบัติกฎอภิปกรณ์ครูบาอาจารย์ เรียนรู้กฎระเบียบของการอยู่ร่วมกัน

๒) จัดทำวิดิทัศน์ แนะนำการบวชสำหรับผู้ต้องการจะบวช มีรายละเอียดที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้บวช ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน เช่น วิธีการปฏิบัติตนเมื่อเข้ามาบวช โดยแจกจ่ายไปยังพระอุปัชฌาย์ ท่านเจ้าอาวาสแต่ละวัดเพื่อดำเนินการให้เป็นระบบเหมือนกันทุกวัด

๓) จัดทำหลักสูตรถวายความรู้สำหรับผู้บวชใหม่ ทั้งบวชระยะสั้น ๕ วัน ๗ วัน เช่น หลักสูตร คิหิปฏิบัติ การปฏิบัติตนเป็นฆราวาสที่ดี ฯลฯ และหลักสูตรระยะยาว อาจทำเป็นรูปแบบของสื่อวิดิทัศน์ เพื่อเผยแพร่ในวัด ถือเป็นการศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัยอีกทางหนึ่ง อีกทั้งควรมีเนื้อหาแนะนำแนวทางในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไว้ด้วย เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บวชได้รับทราบระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาว่า หากจะศึกษาพัฒนาตนให้ได้ผลดีแล้ว ต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งปริยัติ ปฏิบัติ จากนั้นก็จะได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ นั่นคือ ปฏิเวธ

๔) วางแผนการเรียนระยะยาวสำหรับผู้บวชเพื่อการศึกษา เมื่อบวชต่อไป ก็จะมีความรู้ความสามารถเป็นกำลังของพระศาสนาต่อไป หากลาสิกขา ก็จะเป็นคนดีของชาติบ้านเมือง

๕) จัดหาทุนสำหรับผู้สนใจเรียนทั้งดีประพตติดี แต่ขาดทุนทรัพย์ เพื่อส่งเสริมให้กำลังใจผู้ที่ประพตติดีและเรียนดี

๖) จัดอบรม ถวายความรู้ หรือเสนอแนวคิดต่อพระสังฆาธิการในการสร้างเสนาสนะให้เหมาะสมกับวัด ไม่ต้องเน้นความใหญ่โต แต่ให้เรียบง่าย สมถะ สงบ เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม ทั้งนี้เพื่อสะดวกแก่การดูแลรักษา

๗) พัฒนาพระสงฆ์ให้สามารถเป็นกัลยาณมิตร มีศีลมีธรรม เป็นตัวอย่างที่ดีต่อญาติโยมได้

๘) พัฒนาสถานที่ ไม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีมาก แต่ต้องเน้นความสงบร่มเย็น ดังภาพวัดในสมัยพุทธกาล

๘) สร้างสังคมวัด ให้เป็นสังคมของกัลยาณมิตร สร้างบรรยากาศของการเอื้อเพื่อดูแลซึ่งกันและกัน

๑๐) จำเป็นต้องมีผู้ให้การปกครองดูแลพระบวชใหม่ โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมด้านพระวินัยและการศึกษาของสงฆ์ให้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนาบทบาทหน้าที่ของสงฆ์จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง

๑๑) สำหรับอุปัชฌาย์อาจารย์ พระพี่เลี้ยง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลอบรมผู้บวชอาจใช้วิธีการอบรม โดยการศึกษาจากธรรมานุสาสน์ ที่ พระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริ) ได้เรียบเรียงไว้สำหรับอ่านก่อนอ่านพระวินัย เพื่อสอนพระภิกษุสามเณรวันละข้อ เป็นคำสอนที่ฟังเข้าใจง่าย สอนอย่างตรง ๆ และจับใจผู้ฟังมาก วัดธรรมยุตเป็นจำนวนมากนิยมนำไปใช้อ่านก่อนอ่านพระวินัยในวัดของตน มีทั้งหมด ๑๘ ข้อ

๑๒) พระอุปัชฌาย์อาจารย์ควรมีความรู้ รอบคอบแม้ในเรื่องเล็กน้อย เพราะเรื่องเล็ก ๆ ถ้าปล่อยไปก็กลายเป็นปัญหาใหญ่ต่อไปในอนาคตได้ หากมีข้อผิดพลาดประการใดควรเอาใจใส่ ให้คำแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์

๑๓) หากผู้บวชเข้ามาแล้วไม่ตั้งใจที่จะศึกษา ฝึกฝน อบรมพัฒนาตนเองจนทำตนให้เกิดความเสื่อมเสียแก่พระพุทธศาสนา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ต้องจัดการขั้นเด็ดขาด

๑๔) ปัญหาเรื่องที่พัก อาหาร เป็นเรื่องที่ท่านเจ้าสำนักเรียน หรือพระอุปัชฌาย์ ท่านเจ้าอาวาสวัดควรให้การดูแลอย่างใกล้ชิดด้วยความเมตตา ทั้งถึงและเสมอภาค

๑๕) จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาด เรียบร้อยร่มรื่น เหมาะสมกับสภาพความต้องการและความจำเป็นให้มากที่สุด เน้นความเรียบง่ายไม่จำเป็นต้องหรูหรา สร้างสภาพวัดให้เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณรที่มาบวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านเข้ามาหาความสงบทางกายและใจ

๑๖) จัดให้มีห้องสมุด มีหนังสือที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรียนรู้ ทั้งภาคปริยัติและแนวทางการปฏิบัติธรรม

๑๗) นโยบายการดำเนินงานในวัด ควรมีการวางแผนทั้งระยะยาว ระยะสั้น เพื่อการพัฒนาคน พัฒนาวัด

๑๘) ผู้ที่บวชระยะยาว เพื่อศึกษาเล่าเรียน ทางคณะสงฆ์ต้องมีนโยบาย และการวางแผนยุทธศาสตร์ที่ไม่ขัดแย้งกันเอง ในด้านการเตรียมพร้อมในทุกด้าน เช่น การอบรมพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากร จัดสถานที่เรียน สถานที่พักอาศัย อาหาร และอื่น ๆ ที่เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้บวชให้เหมาะสม อาจจัดหน่วยงานหรือบุคคลเฉพาะกิจให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาเล่าเรียนที่เหมาะสมแก่ตนเอง

๑๙) จัดหาครูอาจารย์ที่ผ่านการอบรมมาแล้วอย่างดี เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประพฤติดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ได้ มาให้การอบรมดูแลพระบวชใหม่ โดยเฉพาะ หากวัดเล็ก ๆ ไม่สามารถกระทำได้ อาจเนื่องด้วยบุคลากรไม่เพียงพอ พระอุปัชฌาย์ ควรมีการประชุมจัดกลุ่มให้ความรู้สัญจรหรือจัดทำเป็นแผ่นพับ เอกสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ หรือวีดีโอซีดี เปิดให้ผู้บวชได้ศึกษาเรียนรู้ตามวัดต่าง ๆ

๕.๑.๓.๓ ด้านพระอาจารย์ : การถวายการศึกษาและปลูกฝังทัศนคติที่ดีหลังการบวช

๑) ต้องปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบวชให้กุลบุตรผู้มาบวชรู้ว่า เมื่ออุปสมบทแล้วจะต้องฝึกฝนตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ คือ ทั้งผู้สอนและผู้เรียนต้องถือว่า กำลังอยู่ในระยะที่ฝึกฝนตนเองอยู่เช่นเดียวกัน

๒) วิธีการให้การอบรมสั่งสอน ต้องดำเนินไปตามลีลาของนักสอน ซึ่งให้ชัดเจนว่าจะสอนอะไร แยกแยะอธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชวนให้ปฏิบัติ สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ บรรยายให้เห็นความสำคัญจนผู้ฟังยอมรับและลงมือปฏิบัติตาม เร้าให้กล้า ปลูกใจให้เกิดความกระตือรือร้น มีกำลังใจ แข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จ ไม่กลัวเหน็ดเหนื่อย หรือกลัวความยากลำบาก ปลูกให้ร่าเริง ทำบรรยากาศให้สนุก มีความหวัง มองเห็นผลดีและทางสู่ความสำเร็จ

๓) ประพฤติตนเป็นกัลยาณมิตร ตามหลัก ๗ ประการ สามารถให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์และเป็นที่ยิ่งของศิษย์ได้

๕.๑.๓.๔ ข้อเสนอแนะทางแก้ไขต่อคณะสงฆ์

๑) คณะสงฆ์ควรให้การศึกษาระบบพระอุปัชฌาย์อย่างเป็นระบบ โดยอาจจัดตั้งเป็นโรงเรียนหรือวิทยาลัย ให้การศึกษาแก่ผู้ที่ต้องการจะเป็นพระอุปัชฌาย์เป็นการเฉพาะ เหมือนกับที่เป็นวิทยาลัยการปกครองของภาครัฐที่จัดให้แก่ผู้จะไปทำหน้าที่ในการปกครอง ซึ่งจะเป็นการอบรมและให้ความรู้พระอุปัชฌาย์อย่างเป็นระบบ เมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้วก็ให้ใบประกาศรับรอง แทนการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์น่าจะได้ผลดีกว่าการแต่งตั้งเสร็จแล้วค่อยมาตามอบรมที่หลังเหมือนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๒) ส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ตามพระธรรมวินัย เนื่องจากในปัจจุบันพระอุปัชฌาย์มีจำนวนน้อย แต่ผู้บวชมีจำนวนมากเกินกว่าที่พระอุปัชฌาย์จะทำความรู้จักทุกคน พระอุปัชฌาย์จำนวนไม่น้อยจึงทำหน้าที่ได้แค่การตรวจสอบคุณสมบัติผู้ที่ต้องการบวชได้อย่างไม่ละเอียดเพียงพอ

๓) พระอุปัชฌาย์ อาจารย์ เจ้าอาวาส และเจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับ ทุกวัดและเขตปกครอง และทุกรูป ควบคุมสั่งสอน กวดขัน การทำกิจวัตรและการปฏิบัติตนของพระภิกษุสามเณรในปกครองให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ระเบียบและคำสั่งมหาเถร-สมาคม และฟังคำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตนอย่างจริงจัง เคร่งครัด

๔) คณะสงฆ์ควรจัดให้มีการถวายความรู้ต่อพระสังฆาธิการอย่างต่อเนื่อง และมีแบบแผนเป็นไปในทำนองเดียวกัน

๕) ปรับปรุงระบบการแต่งตั้งผู้ที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ ควรคัดสรรจากพระสงฆ์ ผู้มีทั้งความรู้ มีความสามารถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีคุณธรรมเป็นที่เคารพนับถือของศิษยานุศิษย์และประชาชนในสังคม และที่สำคัญต้องมีเวลาให้การอบรมสั่งสอนดูแลศิษย์ของตน

๖) ผู้ที่จะเป็นเจ้าอาวาส คูแฉวัดและปกครองพระภิกษุสามเณรในวัด ก็ควรมีคุณสมบัติเทียบเท่ากับพระอุปัชฌาย์ เพราะต้องทำหน้าที่แทนพระอุปัชฌาย์ได้ ในกรณีที่พระภิกษุสามเณรไม่ได้อยู่กับพระอุปัชฌาย์ของตนเอง มาขออาศัยพึ่งพิงอยู่ได้ โดยมีการอบรมสอบคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติอย่างเข้มงวด เหมือนกรณีพระอุปัชฌาย์

๗) การพิจารณารับบุคคลเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ควรพิจารณาคัดสรรคุณสมบัติให้รัดกุมขึ้น และกำหนดระยะเวลาของการบวช ให้มีเวลาพอที่จะสามารถอบรมสั่งสอนให้รู้จักหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคปริยัติและเรียนรู้แนวทางในการ

ปฏิบัติดีพอสมควร เมื่อลาสิกขาออกไปแล้ว สามารถเป็นบัณฑิต หรือสามารถพัฒนาตนเอง ให้เป็นบัณฑิตได้ โดยการวางระบบหลักสูตรที่จะให้ข้อเสนอแนะและความรู้แก่บุคคลผู้เข้ามา บวช แม้จะเป็นการบวชในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ก็จำเป็นต้องเข้าใจการเรียนรู้ตามหลักของ พระพุทธศาสนาบ้างพอสมควรแก่ระยะเวลา

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

๑) ควรศึกษาปัญหาการบวชเฉพาะพื้นที่ที่เกิดปัญหาชัดเจน เพราะอาจจะทำให้ เห็นปัญหาชัดเจนขึ้นเป็นกรณี ๆ ไป

๒) ควรทำการศึกษาเรื่องความต้องการพัฒนาตนเองของพระอุปัชฌาย์ ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลากรที่สำคัญของพระศาสนา หากได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังและตรงตามความ ต้องการแล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

๓) ควรศึกษาเรื่องกำหนดนโยบาย และการบริหารนโยบายเกี่ยวกับเรื่อง การบวชของคณะสงฆ์เพื่อให้การบวชและผู้บวชในสังคมไทยได้รับการพัฒนาไปในแนวทาง ที่ดี

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๕.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน,

๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาบาลี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

การศาสนา, ๒๕๒๗.

_____. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,

๒๕๒๗.

กองแผนงานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. สภาพ

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : หจก.การพิมพ์พระนคร,

๒๕๒๖.

ข่าวสดรายวัน. ปีที่ ๑๕, ฉบับที่ ๗๐๕๕, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

- คณิงนิตย์ จันทบุตร. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดหนองป่าพง.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕.
- จำนงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. **การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖.
- คำเกิง สงวนสัตย์. **พระกรรมฐานกลางกรุง.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมื่อดทราย, ๒๕๕๒.
- ไทยรัฐ.** ฉบับวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๕๓.
- ธรรมชีวะ (พระมหาสม สุมน). **ศึกษาเปรียบเทียบทรรศนะคุณค่าชีวิตของมนุษย์ในอินเดียและในพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : นิลนาราการพิมพ์, ๒๕๓๗.
- ธรรมปราโมทย์. **คู่มือพระแท้.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘.
- บรรจบ บรรณรุจิ. **ปฏิจอสุมุบาท.** กรุงเทพมหานคร : พรบุญการพิมพ์, ๒๕๓๘.
- บรรพต วีระสัย. **สังคมวิทยา มานุษยวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๕.
- ประพัฒน์ ตรีณรงค์. **ความเป็นมาของพุทธศาสนาในเมืองไทย.** พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๒๐.
- ประเวศ วะสี. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม.** กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. **ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : สามัคคีสาส์น จำกัด, ๒๕๔๐.
- ปรีดี พนมยงค์. **ความเป็นอนิจจังของสังคม.** กรุงเทพมหานคร : เกวียนทอง, ๒๕๐๑.
- ปิ่น มุกกันต์. **แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี.** กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พ. สถิตวรรณ (พิจิตร จิตวณ โณ). **อนุพัพพิภลาที่ปนี ภาค ๕ อานิสงส์การบวช.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท เซเว่น พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ. **ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระญาณโปกนิเถระ. หัวใจกัมมัญฐาน. กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๕.

พระเทพคิลก (ระแบบ จิตตวโน). ศาสนทายาทคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : พรสิวารพิมพ์,
๒๕๔๓.

พระธรรมกิตติวงศ์. คำวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ๓๒๒. กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้า พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๔.

_____. จาริกบุญจาริกธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๗.

_____. ไตรลักษณ์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เคสดีไทย จำกัด, ๒๕๔๓.

_____. ทัศนะของพระพุทธศาสนาต่อสตรีและการบวชเป็นภิกษุณี. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๔๔.

_____. ปรัชญาการศึกษาไทย. พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในการเสด็จพระราชดำเนิน
พระราชทานเพลิงศพ พระธรรมวรานายก (สมบุรณ์ จนฺทกเถร). กรุงเทพมหานคร : มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. วินัยชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๓.

_____. สอนนาค - สอนทิด : ชีวิตพระ - ชีวิตชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒.

พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปยุ โน). คู่มือพระอุปัชฌาย์. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพมหานคร : สหายพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐.

พระธรรมวิสุทธิมงคล (พระมหาบัว ญาณสัมปันโน). ประวัติพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์เนศ พรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). กรรมของคนไทย ทำกันไว้เอง (ถึงเวลามาแก้กรรมกัน
เสียที). นครปฐม : บริษัท จ.เจริญอินเตอร์พรีน (ประเทศไทยจำกัด), ๒๕๕๓.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

_____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, พ.ศ. ๒๕๔๕.

พระไพศาล วิสาโล. พระธรรมปิฎก กับอนาคตของพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร :
กองทุนวัฒนธรรม, ๒๕๔๒.

_____ . พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. พิมพ์
ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.

พระไพศาล วิสาโล และคณะ. “พุทธศาสนาในร่มเงาของบริโคโนม” , มองอย่างพุทธเพื่อ
เข้าใจในชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง จำกัด,
๒๕๔๖.

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. “พระวินัย : กฎเกณฑ์และคุณค่าทางสังคม”. เก็บเพชรจาก
คัมภีร์พระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาอุทัย ญาณธโร. พุทธวิถีแห่งสังคม : ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธศาสนา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต). การพัฒนาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก
จำกัด, ๒๕๓๘.

_____ . การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๕.

_____ . การศึกษาคณะสงฆ์ไทย ปัญหาที่รอทางออก. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมล
คีมทอง, ๒๕๒๕.

_____ . จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๕.

_____ . ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : สันประสิทธิ์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

_____ . บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
กรมการศาสนา, ๒๕๓๐.

_____. **ปรัชญาการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

_____. **พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, ๒๕๑๓.

_____. **มองการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ม.ป.ป.

_____. **สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร : จรูญการพิมพ์, ๒๕๒๕.

พระราชวุฒาจารย์ (ดูลย์ อดุล). **หลวงปู่ฝายไฉ.** กรุงเทพมหานคร : เรือนธรรม, ม.ป.ป.

พระวีรธรรมมุนี (แปล). **วิสุทธิมรรค เล่ม ๖.** พระนคร : ศ. ธรรมภักดี, ๒๔๕๘.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ). **พุทธศาสนาปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระโสภณคณาภรณ์ (เจริญ สุวฑฺฒโน). **การบวช.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระอุตรคณาธิการ. (ชวินทร์ สระคำ). **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระอุปติสสเถระ. **วิมุตติมรรค.** พระราชวรมุนี (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) และคณะ แปล. กรุงเทพมหานคร : สยาม, ๒๕๔๑.

พีรพล กนกวลัย. **ไบสัครขอบรรพชาอุปสมบท.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ม.ป.ป.

พุทธทาสภิกขุ. **คำบรรยายพุทธศาสตร์ ภาคที่ ๓.** กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

_____. **คำสอนผู้บวช ภาค ๑.** กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๗.

_____. **คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๔.

_____. **ศิลปะการดำเนินชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๓๗.

_____. **อนัตตาของพระพุทธเจ้า.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

_____ **พื้น ดอกบัว. พระพุทธศาสนากับคนไทย.** กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๔๒.

ภัททันตะ อาสภมหาเถระ. **วิปัสสนาธุระ**. กรุงเทพมหานคร : Cooo Design Co.,Ltd., ๒๕๓๖.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระธรรมปทัฏฐกาถาแปล ภาค ๕**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. **อภิธรรมมัตถสังคหบาลี และอภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา แปล**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาสมณวิทยาลัย, ๒๕๐๖.

มูลนิธิสัทธรรมโชติกะ. **ปรหมัตถโชติกะมหาอภิธรรมมัตถสังคหฎีกา ปริเฉทที่ ๕ เล่มที่ ๑**.
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสัทธรรมโชติกะ, ๒๕๒๖.

ระวี ภาวิไล. **อภิธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร :
ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖.

_____. **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ การ
พิมพ์, ๒๕๓๒.

รัชนิกร เศรษฐโชติ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๓.

วศิน อินทสระ. “ความอัศจรรย์ของธรรมวินัย”. ใน **พระอานนท์พุทธอนุชา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาสมณวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. **ธรรมบททางแห่งความดี**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ธรรมดา,
๒๕๔๘.

_____. **แนวการศึกษาพระสูตรตันตปิฎกและหัวใจการศึกษาพระพุทธศาสนา**.
กรุงเทพมหานคร : สุภา จำกัด, ๒๕๕๓.

_____. **อัตชีวประวัติ วศิน อินทสระ**. กรุงเทพมหานคร : ห้องหนังสือเรือนธรรม,
๒๕๕๒.

วัชระ งามจิตเจริญ. **พุทธธรรม ๑**. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ส. ธรรมภักดี. **ประเพณีไทยฉบับพระมหाराชครู**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรม
ภักดี, ๒๕๑๑.

สนิท ศรีท่าแดง. พระพุทธศาสนากับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

_____. พุทธปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : นีลนารการพิมพ์, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). หลักระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : ปรกาศพริก, ๒๕๒๖.

_____. ๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. นวโกวาท. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

_____. วินัยมุข เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. วินัยมุข เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

_____. วินัยมุข เล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริ). ธรรมานุศาสน์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

สมัคร บุราวาศ. ปัญญาวิวัฒน์ : กำเนิดและวิวัฒนาการแห่งปัญญาของมวลมนุษยชาติในอดีต. กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๐.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

_____. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สุนทร ณ รังสี. ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

สุรพันธ์ พ่วงภักดี. ประเพณีไทย ฉบับพระมหाराชครู. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๑๑.

สุริย์ มีผลกิจ และคณะ. **พุทธกิจ ๔๕ พรรษา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมพิวเตอร์จำกัด,
๒๕๔๕

สุเมธ เมธาวิทยกุล. **สังกัปปิณี**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.

เสนาะ ผดุงฉัตร. **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๖.

แสง จันทร์งาม. **พุทธศาสนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ชีระการพิมพ์, ๒๕๔๔.

แสวง อุดมศรี. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ม.ป.ป.

หลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ. **นิพพาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เม็ดยทราย,
๒๕๔๘.

อภิญาวัฒน์ โพธิ์สถาน. **ชีวิตและผลงานนักปราชญ์พุทธ (Life and works of Buddhist scholars)**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมจันทร์, ๒๕๔๕.

อุทัย ไชยานนท์. **ชีวประวัติพระอรหันต์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
สำนักพิมพ์น้ำฝน จำกัด, ๒๕๔๔.

(๒) บทความ :

จ่านงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์. “การบวชในสังคมไทย”. **พุทธศาสนศึกษา**. ปีที่ ๒ : ฉบับที่ ๒.
พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๓๘.

ไทรพิตรา สารเศรษฐศิริ. “ลูกเณร”. **พุทธจักร**. ปีที่ ๔๓ : ฉบับที่ ๒.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). “พระพุทธศาสนากับการศึกษา”. **จุลสารสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล**. ปีที่ ๒ : ฉบับที่ ๓ (มกราคม - เมษายน
๒๕๕๒).

รังษี สุทนต์. “การศึกษาแบบโบราณ”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต**. รุ่นที่ ๔๒, ๒๕๓๕.

สมควร เหล่าลาภะ. “บวชเพื่อครองเรือน”. **พุทธจักร**. ปีที่ ๓๕ : ฉบับที่ ๑๑ พฤศจิกายน,
๒๕๒๘.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. “รื่นรมรมเยศ”. **มติชนรายวัน**. ฉบับที่ ๑๐๓๕, วันอาทิตย์ที่ ๑๖
กรกฎาคม ๒๕๔๕.

(๓) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย :

กุลชดี จงเจริญ. “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาวัดเขาแก้ว จ.นครสวรรค์”. รายงานวิจัย. เอกสารอัดสำเนา. สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๗.

จักรดาว ศิริวรรณ. “ปัจจัยที่มีผลต่อการบวชเป็นภิกษุสงฆ์และครองสมณเพศได้ยาวนานในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๖.

จำนงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์. “พฤติกรรมการบวชของคนไทย”. รายงานวิจัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์พุทธศาสนศึกษา, ๒๕๓๘.

นรีวัลย์ ธรรมนิมิตโชค. “การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พรชูลี อาชาวำรุง. “รูปแบบและยุทธศาสตร์การดำเนินงานของวัดที่จัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรม”. รายงานวิจัย. สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๘.

พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร. “ศึกษาบทบาทของสามเณรไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาสมนึก หอมรีน. “สาเหตุและผลกระทบของการอุปสมบทระยะสั้นในสังคมไทยปัจจุบัน”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

พระมหาสุทัศน์ ไชยะภา. “บทบาทพระอุปัชฌาย์ต่อการพัฒนาคุณภาพพระนวกะ ศึกษาเปรียบเทียบพระอุปัชฌาย์เถรวาทและพระอุปัชฌาย์มหานิกายในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

- พระมหาหรรษา นิธิบุญยากร. “วิกฤติพุทธศาสนา : ศึกษากรณีการบรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย (๒๕๒๓-๒๕๔๓)”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.
- พระยอุทธนา รณนิษรุมโม (แก้วกัณฑ์). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจ้องคักรณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระวราภรณ์ ชยากโร. “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสังคมอุดมคติในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระสยาม ราชวัตร. “การศึกษาเปรียบเทียบไตรสิกขาในคัมภีร์วิสุทธิมรรคกับคัมภีร์วิมุตติมรรค”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- วิโรจน์ พรหมสุต. “การบวช : กระบวนการขัดเกลาความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ”. **วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต**. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.
- ศิริพร เข้มนิล. “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาวัดปัญญาบันฑิตาราม จ.ปทุมธานี”. **รายงานวิจัย**. สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๗.
- สุนทรภรณ์ เดชพโลกุล. “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธกับวิถีทางพัฒนาของไทย”. **วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.
- สุนทรียา สุนทรวิภาต. “การศึกษาความสำคัญของการบวชในพระพุทธศาสนา ที่มีผลต่อสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๒๕.
- เสริม พัชรานู. “ปัญหาโรคเอดส์กับสถาบันคณะสงฆ์ไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีทรณะของพระสงฆ์และนักวิชาการชาวพุทธที่มีต่อการตรวจเชื้อไวรัส HIV ของบุคคลที่จะเข้ารับการบรรพชาอุปสมบท”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.

(๔) สัมภาษณ์ :

(๔.๑) พระอุปัชฌาย์

สัมภาษณ์ พระศาสนโศภณ (พิจิตร จิตตฺตโน ป.ธ.๘), เจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘, (ธ)
เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ, ๑๑ มิถุนายน
๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ ป.ธ.๘), เจ้าคณะภาค ๓, เจ้าอาวาส
วัดบพิตรพิมุขวิหาร เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระราชปริยัติสุธี (อานวย ปญฺญวฑฺฒโน ป.ธ.๗), เจ้าคณะจังหวัดลพบุรี, เจ้าอาวาส
วัดคลองเกตุ อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระครูวรกิจจาภิรม (ปทุม สจฺจวโร), เจ้าคณะอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี,
เจ้าอาวาสวัดห้องคู้ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ เจ้าอธิการวันทอง เหมวณฺโณ, เจ้าคณะตำบลโคกกระเทียม-ท่าแค เจ้าอาวาส
วัดหนองเตา อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระครูศาสนกิจวิมล (หนูพันธ์ อิศฺสโร), ที่ปรึกษาพระวิปัสสนาจารย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เจ้าคณะตำบลหนองเชียงทูน,
เจ้าอาวาสวัดหนองเชียงทูน อำเภอปรังค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๐ มิถุนายน
๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระครูพิศาลโชติวัฒน์, เจ้าคณะตำบลหนองเต่า-พุดา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี,
เจ้าอาวาสวัดสระตาแวว, อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

(๔.๒) พระอาจารย์ผู้ให้การอบรมสั่งสอน

สัมภาษณ์ พระครูสุตคุณากร, เจ้าคณะตำบลมหาสอน, เจ้าอาวาสวัดมหาสอน อำเภอบ้าน
หมี่ จังหวัดลพบุรี, ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระอธิการสมชาย สุภาจาโร, เจ้าอาวาสวัดบ้านลาด อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี,
๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี (ป.ธ.๘), ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ, อาจารย์
สอนบาลี, วัดสร้อยทอง เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระมหาสุชาติ ติรณาโณ (ป.ธ. ๘), อาจารย์สอนบาลี-อภิธรรม, วัดราชสิงขร
เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุวณฺโณ, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
วิทยาเขตสิรินธร, วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ, ๑๑
มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระมหาสุพจน์ ปญฺญาปทีโป, พระพี่เลี้ยงพระนวกะ, วัดราชสิงขร
เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๓.

(๔.๓) ผู้บวชระยะสั้น

สัมภาษณ์ พระเจนรบ คณิสฺสโร, วัดผดุงธรรม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน
๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระเจริญ ธนุชโห, วัดผดุงธรรม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน
๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระธีรสิทธิ์ รตนโชโต, วัดเขาสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี,
๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระนนทวัฒน์ กตธมฺโม, วัดผดุงธรรม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี,
๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระบุรชัย ปุณฺณวุฒโธ วัดเขาสนามแจง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี,
๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระปรีชา ปิยสีโล, วัดราชสิงขร เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๒๓ มิถุนายน
๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระวรชัย กนฺตสโร, วัดหนองน้ำทิพย์ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน
๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระวิชัย วิชฺชาธโร, วัดผดุงธรรม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๑ มิถุนายน
๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระสมชาย รวิณฺโณ, วัดบ้านโคก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๑๓ มิถุนายน
๒๕๕๓.

สัมภษณ์ พระอนันตชัย จิตตปญโญ, วัดหนองน้ำทิพย์ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี,
๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภษณ์ พระอานนท์ คุณวีโร, วัดบ้านลาด อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, ๒๓ มิถุนายน
๒๕๕๓.

(๔.๔) ผู้บวชระยะยาวเพื่อโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน

สัมภษณ์ พระมหาธีรเดช จิตตสุโภ, อาจารย์พิเศษ อภิธรรมโชติภะวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัดแก้วแจ่มฟ้า เขตบางรัก กรุงเทพฯ,
๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓,

สัมภษณ์ พระมหาพิทักษ์ จิตตโสภโณ, เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักงานคณบดีบัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วัดสวัสดีวารีสีมาราม เขตคูสิต
กรุงเทพฯ, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภษณ์ พระมหาวนัส กตสาโร, อาจารย์สอนบาลี และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน,
วัดราชสิงขร, เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภษณ์ พระมหาสาโรช เมธงุโร, อาจารย์สอนบาลี, วัดบุญประดิษฐ์ เขตบางแค
กรุงเทพฯ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภษณ์ พระคำรณ รตนรตี, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, วัดบางเสาธง เขตบางกอก
น้อย กรุงเทพฯ, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๓.

(๔.๕) ผู้บวชระยะยาวเพื่อต้องการพ้นไปจากความทุกข์

สัมภษณ์ พระครูศาสนกิจวิมล (หนูพันธ์ อิศุสโร), ที่ปรึกษาพระวิปัสสนาจารย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เจ้าคณะตำบลหนองเชียงทูน,
เจ้าอาวาสวัดหนองเชียงทูน อำเภอปรังค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๐ มิถุนายน
๒๕๕๓.

สัมภษณ์ พระอธิการวิชิต ฐมฺมวริโย, เจ้าอาวาสวัดถ้ำวังนาง อำเภอบึงสามพัน จังหวัด
เพชรบูรณ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓,

สัมภษณ์ พระอธิการทอง กิตติปญโญ, เจ้าอาวาสวัดเขาสนามแจง อำเภอบ้านหมี่
จังหวัดลพบุรี, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระครูปลัดทวิศักดิ์ ญาณวโร, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดลพบุรี (ธ) วัดถนนใหญ่
(วัดป่าเทพเนรมิตร) อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี, ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี, พระอาจารย์และพระวิปัสสนาจารย์ประจำบัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วัดใหม่อมตรส เขตพระนคร
กรุงเทพฯ, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ พระวิวัฒน์ ฐมฺมวฑฺฒโน, วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ,
๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

(๔.๖) ผู้ทรงคุณวุฒิ และอื่น ๆ

สัมภาษณ์ อาจารย์วศิน อินทสระ, อาจารย์พิเศษ, นักเขียน และนักวิชาการศาสนา,
๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์ คุณสรชัย สุนทรศุกข์พิศาล (ระยะเวลาอุปสมบท ๒๕๓๒-๒๕๔๓), อดีตพระ
ธรรมทูต, ๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

ผู้ไม่ประสงค์ให้ออกนาม.

๒. ภาษาอังกฤษ :

PhramahaPongnarin Thitavamso. “An Analytical Study of Process of Learning in
Theravada Buddhism”. **Master of Arts (BuddhistStudies)**. Graduate School :
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2005.

Rahula, Walpola Sri. **What the Buddha Taught**. 5th ed. Bangkok : Haw Trai Foundation,
2002.

T.W. Rhys Davids and William Stede, **The Pali Text Society’s : Pali - English
Dictionary**. Delhi : Motilal Banarsidass, 1993.

๓. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

http://210.246.188.9/newsclassroom/index.php?option=com_content&view=article&id=1410:-m-m-&catid=4:2008-05-27-15-39-08&Itemid=11.

[http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=0b2799053f100286.](http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=0b2799053f100286)
[http://main.dou.us/view_content.php?s_id=400&page=7.](http://main.dou.us/view_content.php?s_id=400&page=7)
[http://news.sanook.com/scoop/scoop_309171.php.](http://news.sanook.com/scoop/scoop_309171.php)
[http://news.sanook.com-898705.html.](http://news.sanook.com-898705.html)
[http://tnews.teenee.com/crime/3114.html.](http://tnews.teenee.com/crime/3114.html)
[http://www.asoke.info/09Communication/DharmaPublicize/Kid/k170/068.html.](http://www.asoke.info/09Communication/DharmaPublicize/Kid/k170/068.html)
[http://www.atriumtech.com/cgi-bin/hilightcgi?Home.](http://www.atriumtech.com/cgi-bin/hilightcgi?Home)
[http://www.bsyth.com/index.php?mo=3&art=427236.](http://www.bsyth.com/index.php?mo=3&art=427236)
[http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROaWRXUXdNVEk0TURNMU13PT0=§ionid=TURNd053PT0=&day=TWpBeE1DMHdNeTB5T0E9PQ==.](http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROaWRXUXdNVEk0TURNMU13PT0=§ionid=TURNd053PT0=&day=TWpBeE1DMHdNeTB5T0E9PQ==)
[http://www.larndham.net/cgi-bin/kratoo.pl/001995.html.](http://www.larndham.net/cgi-bin/kratoo.pl/001995.html)
[http://www.lifepitlok.com/news_detail.php?code=271.](http://www.lifepitlok.com/news_detail.php?code=271)
[http://www.manager.co.th/asp-bin/mgrview.aspx?NewsID=9520000135263.](http://www.manager.co.th/asp-bin/mgrview.aspx?NewsID=9520000135263)
[http://www.moe.go.th/mis/wwwboard3/messages/201.html.](http://www.moe.go.th/mis/wwwboard3/messages/201.html)
[http://www.phrathai.net/node/1946.](http://www.phrathai.net/node/1946)
[http://www.skyd.org/html/sekhi/64/054-Monk_Woman.html.](http://www.skyd.org/html/sekhi/64/054-Monk_Woman.html)
[http://www.visalo.org korobiznet.](http://www.visalo.org korobiznet)
[http://www.watsamphan.com/oldpic/somdej90/006.html.](http://www.watsamphan.com/oldpic/somdej90/006.html)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. หนังสือขอความร่วมมือการให้สัมภาษณ์ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง

ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้น เพื่อประกอบการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องการบวชโดยตรง คือ พระอุปัชฌาย์ อาจารย์ผู้สอน ผู้บวชระยะสั้น และผู้บวชระยะยาว

ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องและสรุปแนวทางการตอบปัญหา และข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาของท่านเพื่อประกอบข้อมูลที่ได้ศึกษาจากเอกสารงานวิจัย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาสืบต่อไป จึงเรียนมาเพื่อขอความร่วมมือจากท่านในการให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริง

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขออนุโมทนามาณ โอกาสนี้

พระทนต์ ธรรมิโก

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์วิทยานิพนธ์**แบบสัมภาษณ์พระอุปัชฌาย์**

๑. ท่านมีแนวทางการกลั่นกรองผู้เข้ามาขอบวชอย่างไร นโยบายการกลั่นกรองผู้เข้าบวชของท่านมีลักษณะอย่างไร
๒. ท่านมีความต้องการอย่างไรต่อคุณลักษณะของผู้มาขอบวช
๓. นอกเหนือจากพระธรรมวินัยที่บัญญัติไว้แล้ว ท่านมีหลักเกณฑ์อย่างไรในการคัดเลือกผู้เข้าบวช
๔. ขอรายถึงขั้นตอนการสืบประวัติของผู้ขอบวช
๕. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการกลั่นกรองผู้เข้าบวช
๖. ท่านมีความเห็นอย่างไรต่อกรณีพระอุปัชฌาย์ที่รับการแต่งตั้งปัจจุบันนี้ เพราะพระอุปัชฌาย์จำนวนหนึ่งเพียงแต่ให้บวช เมื่อบวชแล้วก็มิได้ปฏิบัติหน้าที่ของอุปัชฌาย์คือการอบรมสั่งสอนพระนวกะ
๗. ข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ไขปัญหาการกลั่นกรองผู้เข้ามาบวช

แบบสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน

๑. แนวการให้ความรู้แก่พระภิกษุสามเณรที่เข้ามาเรียน ท่านเน้นในด้านใด เป็นไปในทิศทางใด เอื้อต่อการขัดเกลาตนเองตามหลักธรรมวินัยหรือไม่
๒. ปัญหาที่ท่านพบระหว่างการจัดการเรียนการสอนพระภิกษุสามเณร
๓. สิ่งใดที่ท่านคิดว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบวชไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่แท้จริง
๔. ท่านมีแนวทางการแก้ไขอย่างไร ต่อเรื่องเหล่านี้
๕. ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องนี้

แบบสัมภาษณ์ผู้บวชระยะสั้น

๑. ท่านมีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์อย่างไรในการบวชระยะสั้น
๒. ท่านได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการบวช
๓. ระหว่างที่บวชอยู่ ท่านพบอุปสรรคปัญหา อะไรบ้าง
 - ด้านหลักธรรมคำสอน
 - บุคคลที่มาให้การอบรม (พระอุปัชฌาย์, พระพี่เลี้ยง, พระอาจารย์ ฯลฯ)
 - สถานที่ เอื้ออำนวยต่อการศึกษารธรรม
 - อื่น ๆ
๔. แนวทางการแก้ไข และข้อเสนอแนะ

แบบสัมภาษณ์ผู้บวชระยะยาว (เพื่อการหลุดพ้น)

๑. ท่านมีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการบวช
๒. ท่านมีศรัทธาความเชื่อในเรื่องของการบวชอย่างไร
๓. สิ่งที่ท่านคาดหวังว่าจะได้รับระหว่างการบวช
๔. ท่านได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการบวช
๕. ระหว่างที่บวชอยู่ ท่านพบอุปสรรคปัญหาอย่างไรบ้าง
 - ด้านหลักธรรมคำสอน
 - บุคคลที่มาให้การอบรม (พระอุปัชฌาย์, พระพี่เลี้ยง, พระอาจารย์ ฯลฯ)
 - สถานที่ เอื้ออำนวยต่อการศึกษารธรรม
 - อื่น ๆ
๖. แนวทางการแก้ไข
๗. ข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา

แบบสัมภาษณ์ผู้บวชระยะยาว (เพื่อโอกาสในการศึกษา)

๑. ท่านเข้ามาบวช ตั้งแต่อายุเท่าไร
๒. ท่านมีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการบวช
๓. ท่านมีศรัทธาความเชื่อในเรื่องของการบวชอย่างไร
๔. ท่านได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการบวช
๕. การบวช ถือเป็นการพัฒนาตนเอง ท่านได้รับการพัฒนาตนเองในด้านใดบ้าง ด้าน
กาย สีล จิตตภาวนา
๖. ระหว่างที่บวชอยู่ ท่านพบอุปสรรคปัญหา อะไรบ้าง
 - ด้านหลักธรรมคำสอน
 - บุคคลที่มาให้การอบรม (พระอุปัชฌาย์, พระพี่เลี้ยง, พระอาจารย์ ฯลฯ)
 - สถานที่ เอื้ออำนวยต่อการศึกษารธรรม
 - อื่น ๆ
๗. แนวทางการแก้ไข
๘. ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา

ภาคผนวก ค. ธรรมานูศาสน์

ธรรมานูศาสน์ เป็นหนังสือที่ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริ) ได้เรียบเรียงไว้สำหรับอ่านก่อนอ่านพระวินัย เพื่อสอนพระภิกษุสามเณรวันละข้อ เป็นคำสอนที่ฟังเข้าใจง่าย สอนอย่างตรง ๆ และจับใจผู้ฟังมาก วัดธรรมยุตเป็นจำนวนมากนิยมนำไปใช้อ่านก่อนอ่านพระวินัยในวัดของตน เดิมเป็นหนังสือที่เขียนด้วยตัวขอมหวัดไว้ในใบลานทางวัดโสมนัสวิหารได้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก เนื่องในงานฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปีของวัดเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๕ โดยได้พิมพ์เพียง ๑๗ ข้อ และหนังสือเรื่องนี้ได้หมดไปนานแล้ว ปัจจุบันมีวัดธรรมยุตเป็นจำนวนมากกำลังต้องการ ฉะนั้น ในครั้งนี้ ทางวัดจึงได้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งที่ ๒ เพื่อเผยแพร่ผลงานของเจ้าพระคุณฯ และเพื่อสนองความต้องการของวัดต่าง ๆ ที่กำลังต้องการหนังสือนี้ แต่ในการพิมพ์ครั้งนี้ ได้จัดพิมพ์ทั้ง ๑๘ ข้อ

ธรรมานุศาสน์
ของ
สมเด็จพระวันรัต พุทฺธสิริเถระ
วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร

๑. เราทั้งหลายได้พิจารณาตนว่าเป็นผู้นับถือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่งอันอุดมกว่าสิ่งอื่น ๆ ฉะนี้แล้ว ควรที่เรทั้งหลายจะเคารพนับถือพระธรรมและวินัยให้ยิ่งขึ้นไปจึงจะชอบ เพราะว่าธรรมและวินัยนั้น เมื่อผู้ใดปฏิบัติตามย่อมยังผู้นั้นให้ได้ความสุขสบาย ไม่ลุ่มหลงเดือดร้อนต่อกิเลสบาปกรรมทั้งปวง เมื่อเป็นเช่นนี้ พึงทราบเถิดด้วยตนเองว่า อันนี้เป็นบุญ คือความคิดความชอบในพระพุทธศาสนาเราได้ประสบแล้ว ก็เมื่อเราทั้งหลายละเพศฆราวาสมาบรรพชาอุปสมบท ปราธณานุญกุลซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความสุข ไม่รุ่มจิตให้เราร้อนด้วยเพลิงกิเลส เป็นเหตุจะนำผลคือความทุกข์มาให้ฉะนี้แล้ว จำต้องศึกษาสำเหนียกไว้ในข้อธรรมและวินัยให้ถ่องแท้และไม่แก้งลวงหวงคองอาบัติน้อยใหญ่ไว้ให้เป็นอนาวิตกมถนตราย เพราะฉะนั้นบัดนี้ จะได้แสดงวินัยกถา จงมนสิการทำให้ไว้ในใจ แล้วปฏิบัติไปให้สำเร็จประโยชน์ของตน ๆ เทอญ
๒. เราทั้งหลายนับถือพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าว่า เป็นที่พึ่งอันประเสริฐ และรู้ชัดว่าเพศสมณะนี้เป็นเพศอันดี เป็นหนทางที่จะทำให้ออกจากทุกข์ ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานได้ฉะนี้แล้ว จึงได้ละฆราวาสคิหิพรรณออกบรรพชา นุ่งห่มผ้าข้อมฝาดสีเดียว เป็นอุบายที่จะระงับกิเลสข่มกิเลส ด้วยพระสุคตเจ้านั้น พระองค์เป็นผู้ดำเนินดีแล้วในสัมมาปฏิบัติ หนทางข้อปฏิบัติชอบกำจัดกิเลสดับขาดสิ้นเชิง ด้วยพระปรีชาที่รู้แจ้งประจักษ์ชัด ในของที่เป็นทั้งเหตุและผลทั้งสองประการอาโลกัชชาล ความสว่างแจ่มแจ้งเกิดขึ้นแก่พระทัยของพระองค์ ความมืดคือกิเลสที่ดับหายไปจากพระสันดาน ฉะนี้ เป็นคุณธรรมที่ทรงทราบชัดในของจริง แล้วพระองค์ทรงประกาศความคิดและความชอบ คือธรรมและวินัยซึ่งเป็นอุบายที่จะประสบของจริงให้ไว้จนถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายได้ประพฤติตาม ละความโลภ ละความโกรธ ละความหลง ขาดจากสันดานได้สิ้นทุกข์ด้วยประการทั้งปวงแล้ว ไม่ต้องเป็นทาสแห่ง

ค้นหาต่อไป เป็นคุณแห่งความปฏิบัติชอบในหนทางสิ้นทุกข์ ก็เราทั้งหลายมาชอบใจ นับถือศาสนาคือคำสอนของท่านผู้สิ้นกิเลส เป็นหนทางดับทุกข์ขณะนี้แล้ว จงศึกษาธรรมและวินัย จะได้เป็นเครื่องขุดเกลารัฐคือกิเลสอันเป็นบาป เป็นของชั่ว หยาบลามก หมักหมมพอกทาสันดาน ให้เกลี้ยงสะอาดเบาบางไป จึงจะสมกับ ปฏิญาณว่า เป็นผู้นับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่ง ฉะนั้น เพราะเหตุนี้ บัดนี้ จะได้แสดงวินัยกถา จงตั้งใจฟังแล้วปฏิบัติศึกษาให้สำเร็จประโยชน์ของตน ๆ เทอญ

๓. ผู้ที่หวังการศึกษา มาบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุและสามเณรในพระศาสนาของพระพุทธเจ้า เป็นมรรคาทางดับทุกข์และเพลิงกิเลสให้เบาบางจากสันดานของผู้ปฏิบัติได้จริง ประเสริฐกว่าศาสนาของบรรดาครูอาจารย์ดิตถิยปริพาชกเหล่าที่มี ศาสนาคำสอนอื่นทั้งปวง เพราะฉะนั้น จึงได้ละเพศฆราวาสออกบรรพชา มิได้บวช อยู่ในเรือนกับด้วยบุตรภรรยาญาติของตน และมีได้ชอบใจศานาคำสอนของอัญญา เดียรถีย์นั้น ๆ ก็เมื่อมาชอบใจศาสนาของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า อันเป็นสันติ วรบทหนทางพระนิพพานเป็นเครื่องระงับกิเลส ฉะนั้นแล้ว ควรจะต้องศึกษาใน อริสัจ อริจิต อธิปัญญา ศึกษาข้อปฏิบัติกายวาจาใจให้สมกับศาสนาที่เป็นของจริง ไม่ใช่ ของเล่น ไม่ใช่ของคนมีกิเลสบัญญัติ ฟุ้งนุ่งสบงห่มจีวรเป็นต้นให้เป็นปริมณฑลตาม เสาขียวัตถ์ ศึกษาบรรยาทเครื่องปฏิบัติกายวาจาให้เรียบร้อย นุ่งห่มพ้นจากคฤหัสถ์ มีนุ่งผ้าสีต่าง ๆ แสดงตัวอย่างผู้บริโภคกาม ฟุ้งหัดวาจาที่จะพูด ๆ แต่ในที่ควรแก่กาล เมื่อกาลควรจะประกอบบุญกุศลก็พร้อมเพรียงกันและการที่จะฟังธรรมคำสั่งสอน ควรฟังโดยเคารพ อย่าทำความฟุ้งซ่านให้เกิดขึ้นในจิต ดังคนเสียดจริตไม่รู้จักกาลควร พูดและไม่ควรพูด ให้เป็นอันตรันตรกถา ฟุ้งหัดจิตในกาลที่ควรจะสงบระงับ และ ในกาลที่ควรจะเจริญสมณะและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ยังจิตให้เกิดความเลื่อมใสในพระ พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ และในกาลควรประกอบบุญกุศลนั้น ๆ ควรจะสงบจิต ไม่ควรแสดงความเพ่งต่อสิ่งที่จะยังจิตให้เพลิดเพลน หัวเราะเล่น ยังความประมาทให้ เป็นไป แสดงความไม่เลื่อมใสดังของเล่น เมื่อเป็นเช่นนี้จิตของผู้นั้นก็เหินห่างจาก กุศล เพราะบุญกุศลจะเกิดขึ้นเป็นไปในจิตของบุคคล ก็ด้วยประพตติในสิ่งที่ดีที่ชอบ ที่ควรแก่กาล ยังสันดานให้ฟุ้งแผ่ว สงบระงับอดกลั้น ไม่ฟุ้งซ่านต่อกิเลสและ อารมณ์ที่จะพาจิตให้รื่นเริง หัวเราะเป็นนิสัยพาลชนนั้น ๆ จึงจะยังบุญกุศลให้เกิดขึ้น ได้ เพราะฉะนั้น เราทั้งหลายควรตั้งใจศึกษาฟังธรรมวินัยโดยเคารพ อย่างมาตราว่า

ทำเล่น ดังพรรณนามาแล้วนั้น ให้เป็นการศึกษา จะได้คุ้มอาบัติโทษโดยกาลสมควร ตามพระธรรมวินัยให้สำเร็จประโยชน์ส่วนกุศลของตน เทอญ

๔. ผู้ที่ถึงพร้อมแล้วด้วยสิกขาและสาธิตะของภิกษุทั้งหลาย คืออริศีล และอาชีวสิกขาบท ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้จึงเป็นภิกษุได้ เพราะเหตุนี้ เราทั้งหลายปฏิญาณตนว่าเป็นภิกษุแล้ว ก็จำเป็นต้องศึกษาให้รู้ทั่วไปในสิกขาบทน้อยใหญ่ทั้งปวง ถ้ายังไม่รู้ให้ไต่ถามซักถามความในสิกขาบทนั้น ๆ ให้รู้ให้เข้าใจ อย่างนี้แหละเป็นกิจของภิกษุที่ยังไม่รู้จะพึงทำ ถ้าภิกษุใดยังไม่รู้แล้วและทอดธุระเสีย ไม่ศึกษาหรือไปประกอบกิจอื่น ๆ เสีย ไม่ควรเลยแก่ผู้นั้น เป็นอาบัติ โดยพุทธบัญญัติว่า ให้ภิกษุผู้ศึกษาอยู่พึงรู้ทั่วไป ถ้ายังไม่รู้ให้ไต่ถามซักถามให้รู้ให้เข้าใจในสิกขาบทน้อยใหญ่ อันนี้เป็นความชอบในเรอนั้น เหตุดังนั้น เราทั้งหลายพึงเป็นผู้พร้อมเพรียงกันตั้งใจศึกษา พึงสิกขาบทโดยเคารพ ที่จะแสดงไปเดี๋ยวนี้ให้สำเร็จประโยชน์จริง ๆ อย่าหลอกกันอย่าลืมหาคำเดิมที่ปฏิญาณไว้ว่า จะออกจากทุกข์ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานนั้น ศาสนาหายาก ความเป็นมนุษย์ก็ได้ด้วยยาก อย่าปฏิบัติผิดให้เป็นคนนอกศาสนาเสียเลย
๕. เราทั้งหลายมาประพฤติพรหมจรรย์ บวชเป็นภิกษุและสามเณร ณ ศาสนานี้ เพื่อจะหลอกให้คนในโลกเลื่อมใสนับถือหามิได้ เพื่อจะได้พุดจาปราศรัยกับชนมีศักดิ์คือเจ้านายเป็นต้นก็หามิได้ เพื่อจะต้องการลาภและสักการะบูชาเป็นอามิสทายาทก็หามิได้ เพื่อจะอวดให้เขารู้ว่าตนเป็นคนสุขุมมีใคร่คนดืบคือ ได้บวชประพฤติพรหมจรรย์แล้ว สึกไปจะได้หาเมียง่าย ๆ ก็หามิได้ เราทั้งหลายมาบวชเป็นภิกษุและสามเณรประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนานี้ หวังจะออกจากทุกข์ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน จึงได้ลั่นวาจาว่า สัพพทุกขนิสสรณนิพพานสัจฉิกรณตถาย ดังนี้ ทุก ๆ คน การที่จะปฏิบัติออกจากทุกข์ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานนั้นก็ต้องปิดกั้นบาปอกุศลเสีย เว้นเสียด้วยกายวาจาใจ ให้บริสุทธิ์อยู่ด้วยสติความระวังปิดกั้นบาป และมาละอกุศลเสียอย่างนี้แหละเป็นความชอบสมควรแก่เราทั้งหลายผู้ปฏิบัติจะออกจากทุกข์ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน จะระวังปิดกั้นอกุศลเสียได้ก็ต้องอาศัยปฏิบัติดีในพระธรรมวินัยนี้ เหตุดังนั้น บัดนี้ จะได้แสดงวินัยกถา จงพากันตั้งใจฟังโดยเคารพ ให้สำเร็จการศึกษาวินัยของตน ๆ นั้นเทอญ
๖. เราทั้งหลายมาบวชด้วยศรัทธาในศาสนานี้ บริโภกปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เกษัศ ที่ทายกหวังผลแล้วให้ด้วยศรัทธาเลื่อมใสแล้วแล ไปทำกิจนอกพระ

ศาสนาเสีย ก่อให้เกิดให้กำเริบกล้าขึ้น หากทำกิจในศาสนา คือ ปฏิบัติดีบราคะ โทสะ โมหะไม่ อย่างนี้ไม่ชอบเลยแก่เราทั้งหลาย เพราะว่า พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลายนั้น พระองค์สิ้นราคะ โทสะ โมหะแล้ว จึงทรงพระนามว่า อรหัง สมุมาสมุพุทฺโธ พระองค์นั้นตรัสเทศนาสั่งสอนสัตว์เพื่อให้ละราคะ โทสะ โมหะ อย่างเดียวเท่านั้น คำสั่งสอนของพระองค์จึงได้ชื่อว่า สุวากุขาโต ผู้ที่ปฏิบัติตามพระองค์นั้นเล่า ก็ละราคะ โทสะ โมหะ ได้แล้ว จึงชื่อว่า สุปฏิปันโน ปฏิบัติชอบแล้ว เพราะเหตุนั้น ผู้ใดมาบวชในพระศาสนา นี้ พึงรู้ว่า เราจะต้องปฏิบัติรับเข้าศึก คือ ราคะ โทสะ โมหะ เท่านั้น พระอุปฌาย์จึงได้ให้ ตจปัญจกัมมัฏฐาน คือ เกสา โลมานขา ทนตา ตโจ ดังนี้ แต่เมื่อเราอุ้มผ้ากาสาบวชเข้ามาขอบรรพชา เพื่อจะได้เป็นอาวุทธสำหรับประหารเข้าศึก คือ ราคะ โทสะ โมหะ อนึ่ง ศิลจะบริสุทธิ์ไม่เป็นอาบัติได้ ก็ต้องรู้จักศึกษาบทวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ถ้าไม่รู้ไซ้ ยากอยู่ที่จะรักษาตนให้เป็นคนพ้นจากอาบัติมีศีลบริสุทธิ์ได้ เพราะเหตุนี้ เราทั้งหลายพึงเป็นผู้พร้อมเพรียงกันตั้งใจศึกษาฟังศึกษาบทโดยเคารพ ที่จะแสดงเดี๋ยวนี้ให้สำเร็จประโยชน์ เทอญ

๓. ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยสิกขาสาขาวิหะของภิกษุทั้งหลาย คือ อธิศีล และอาชีวะสิกขาบท ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ จึงเป็นภิกษุได้ จะต้องรู้จักอาบัติที่จะพึงต้องด้วยอาการ ๖ อย่าง คือ ต้องด้วยไม่ละอาย รู้แล้วแก้งลวงสิกขาบท ๑ ต้องด้วยความไม่รู้จักสิกขาบทที่ถ้วน ๑ ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำลง ๑ ต้องด้วยความสำคัญในของที่ไม่ควรว่าควร ๑ ต้องด้วยความสำคัญในของที่ไม่ควรว่าไม่ควร ๑ ต้องด้วยหลงลืมสติ ๑ ถ้าไม่รู้จักอาการที่จะต้องอาบัติ ๖ อย่างนี้แล้ว ยากอยู่ที่จะรักษาตนให้พ้นจากอาบัติได้ เพราะเหตุนี้ เราทั้งหลายพึงเป็นผู้พร้อมเพรียงกันตั้งใจศึกษาฟังศึกษาบทโดยเคารพ ที่จะแสดงต่อไปนี้ให้สำเร็จประโยชน์ เทอญ

๔. กุลบุตรผู้บวชเป็นภิกษุและสามเณรในพระศาสนา มีอยู่ ๕ จำพวก พวกหนึ่งชื่ออุปชีวิกา เข้าบวชในพระศาสนาพออาศัยหาเลี้ยงชีวิต พอเป็นสุข ๆ เท่านั้น พวกหนึ่งชื่ออุปกีฬิกา เข้าบวชในพระศาสนาอาศัยของเล่น พอเป็นสุข ๆ เท่านั้น พวกหนึ่งชื่ออุปทุสิกา เข้าบวชในศาสนา เป็นผู้ประทุษร้ายตระกูล คือ ประจบชาวบ้าน ด้วยช่วยธุระทำการงานของเขาบ้าง ให้สิ่งของแก่เขาบ้าง ชื่อว่าเป็นผู้บวชประทุษร้ายศาสนา หาเลี้ยงชีวิตไม่ชอบธรรม ทำให้ศาสนาเสื่อมเสียไป พวกหนึ่งชื่อ อุปมุขิกา เข้า

บวชในศาสนา เป็นคนหลงมงาย ผิดหรือชอบก็ไม่รู้หลับตาทำไป พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อันเป็นที่พึ่งของตนก็หา รู้จักไม่ พวกหนึ่งชื่อ อุปนิสฺสรณิกา เข้าบวชในศาสนาเพื่อจะออกจากทุกข์ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ผู้บวชในศาสนามีอยู่ ๕ จำพวกอย่างนี้ ๑ จำพวกข้างต้นที่บวชอาศัยหาเลี้ยงชีวิตและบวชหาของเล่น และบวชประทุษร้ายตระกูลในศาสนา นี้ไม่ชอบธรรมและวินัย ถึงจะให้ศึกษาเล่าเรียนฟังไป ชัดไม่ได้ก็เป็นแต่สักว่าทำเท่านั้น หาปฏิบัติจริง ๆ ไม่ ถ้าว่าเป็นการบุญกุศลเป็นต้นว่า เล่าเรียนท่องบ่นสวดมนต์ไหว้พระฟังเทศน์ เป็นกิจของตนที่จะพึงทำแล้ว ผัดเพี้ยนบอกว่าป่วยเสียกระทำได้ ถ้าเป็นกิจนิมนต์แล้ว โกลาโลลิไม่ว่า ไปได้ บุคคลเช่นนี้พึงรู้เถิดว่า เป็นผู้เคารพต่อลาภ ไม่เคารพต่อธรรม ทำให้ศาสนาเสื่อมเสียไป เพราะความมุ่งหมายของตนที่จะหาเลี้ยงชีวิต และจะหาของเล่นเท่านั้น พวกที่ ๔ เข้าบวชหลงมงายนั้น ต้องการธรรมวินัยอยู่ แต่หา รู้จักธรรมวินัยไม่ เขาว่าอย่างไรก็หลับตาทำไป ผิดธรรมและวินัยก็หาไม่รู้ พวกที่ ๕ เข้าบวชในศาสนา นี้หวังจะออกจากทุกข์นั้น เป็นผู้ต้องการธรรมวินัย เพราะว่า ธรรมะและวินัยนั้น เป็นพระศาสดาแทนพระพุทธเจ้า เป็นอุบายเพื่อจะให้ออกจากทุกข์ ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานได้จริง ๆ สมตามความหวังของตน ๆ ก็เราทั้งหลายมาบวชเป็นภิกษุและสามเณรในศาสนา นี้หวังจะออกจากทุกข์ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ควรที่เราทั้งหลายเคารพนับถือธรรมและวินัยนั้น ให้ยิ่งกว่าอื่น ๆ จึงจะชอบ เหตุฉะนั้น บัดนี้ จะได้แสดงวินัยกถา จงพากันตั้งใจฟังโดยเคารพ ให้สำเร็จประโยชน์ เทอญ

๕. เราทั้งหลายมาปฏิญาณว่าเป็น อุปสัมบัน ผู้เข้าถึงพร้อมพระทัยพระพุทธเจ้าแล้ว ก็จะต้องปฏิบัติให้สมกับชื่อว่า อุปสัมบัน ที่จะปฏิบัติให้สมกับชื่อว่า อุปสัมบัน นั้นคือ สิ่งใดที่พระห้ามไว้ไม่ให้ทำก็ไม่ทำ ที่พระสั่งสอนให้ทำก็ทำตามทุกอย่าง อย่างนี้แหละ จึงจะชื่อว่า อุปสมฺปนฺโน ผู้เข้าถึงพร้อมพระทัยพระพุทธเจ้าได้ อนึ่ง มาปฏิญาณว่าเป็นภิกษุแล้ว ก็จำจะต้องปฏิบัติให้สมกับชื่อว่า ภิกษุ คือเป็นผู้เห็นปฏิบัติต่อกิเลส ทำลายกิเลส ไม่ก่อกิเลสทำให้กำเริบกล้าขึ้น ทำให้บริบูรณ์พร้อมในสิกขา คือ พระปาฏิโมกข์ อย่างนี้แหละ จึงจะสมกับชื่อว่า ภิกษุ ได้ อนึ่ง มาปฏิญาณว่าเป็น บรรพชิต ว่าเป็นสมณะแล้วก็จำต้องปฏิบัติให้สมกับชื่อว่า บรรพชิต ว่า สมณะที่จะทำกิจให้สมกับชื่อว่าบรรพชิตว่าสมณะนั้น คือ ละเว้นกิจของคฤหัสถ์ทั้งปวง มาทำกิจคือเว้นระงับบาปน้อยใหญ่ ไม่เบียดเบียนผู้หนึ่งผู้ใดให้เขาได้รับความลำบาก

เค็ดรื้อนด้วยกายและวาจาอย่างนี้แหละ จึงจะสมชื่อว่าอุปสัมบัน ภิษุ ว่าบรรพชิต ว่าสมณะได้ ถ้าไม่ปฏิบัติตามลักษณะที่ชื่อว่า อุปสัมบันและภิษุและบรรพชิตและสมณะดังกล่าวมานี้ ด้วยมาตราว่านุ่งผ้าเหลือง ห่มผ้าเหลือง โคนผม ปลงหนวด เท่านั้น จะเป็นอุปสัมบัน เป็นภิษุ เป็นบรรพชิต เป็นสมณะมาแต่ไหน ก็เราทั้งหลายจะปฏิบัติให้เป็นผู้เข้าถึงพร้อมพระทัยพระพุทธเจ้า และเป็นผู้เห็นภัยทำลายกิเลสและเป็นผู้เว้นเป็นผู้ระงับไม่ทำบาปน้อยใหญ่ด้วยกายวาจาใจ ก็ต้องอาศัยศึกษารูธรรมและวินัย ปฏิบัติไปอย่างนี้แหละ จึงจะสมควรแก่เราทั้งหลายที่มาปฏิบัติญาณว่าเป็นอุปสัมบัน เป็นภิษุ เป็นบรรพชิต เป็นสมณะได้ เหตุดังนั้น บัดนี้จะได้แสดงวินัยกถา จงพากันตั้งใจฟังโดยเคารพ ให้สำเร็จประโยชน์ เทอญ

๑๐. เราทั้งหลายมาปฏิบัติญาณตนว่าเป็นอุปสัมบัน และภิษุ และบรรพชิต และสมณะ ดังพรรณนามาแล้วนั้น ก็จำเป็นต้องปฏิบัติให้สมควรแก่ปฏิญาณของตนจึงจะชอบ ถ้าไม่ปฏิบัติให้สมกับปฏิญาณของตนแล้ว บวชทำไม บวชเอาอะไร อาบัติก็ไม่กลัว บุญก็ไม่อยากได้ อยู่มาปาฏิโมกข์ก็ไม่จบ ทอดธุระเสีย ไม่ศึกษาในพระปาฏิโมกข์ ก็เป็นอาบัติทุกวัน ๆ ไป ด้วยไม่เอื้อเพื่อ เพราะพระพุทธเจ้าทรงบังคับให้ศึกษา มีที่มาทั้งในพระสูตรและพระวินัย ก็ที่มาในพระวินัยนั้นว่า ตตฺถ สพฺเพเหว ลิกฺขิตพฺพํ ให้ท่านผู้มีอายุทั้งสิ้นเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ชื่นชมยินดีศึกษาในพระปาฏิโมกข์นั้นเถิด อนึ่ง ที่มาในวินัยนั้นว่า ลิกฺขมาเนน ภิษุเว ภิษุณฺหา เปฯ อยฺ ตตฺถ สามิจิ ดังนี้ ให้ภิษุผู้ศึกษาอยู่พึงรู้ทั่วไป ถ้าไม่รู้ให้พึงไต่ถามในสิกขาบทน้อยใหญ่ให้รู้ให้เข้าใจ ที่มาในพระสูตรนั้นว่า สมฺปนฺนลิตา ภิษุเว วิหฺรตฺฯ เปฯ ลิกฺขาปเทสุ ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีลบริบูรณ์ มีปาฏิโมกข์ถึงพร้อมแล้วเถิด จงเป็นผู้สำรวมแล้วในปาฏิโมกข์ ให้บริบูรณ์ด้วยอาระและโคจรเถิด จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานสิกขาบทน้อยใหญ่ ศึกษาอยู่ด้วยดีเถิด ดังนี้ ด้วยพระพุทธเจ้าทรงบัญชาให้ศึกษาในสิกขาบทน้อยใหญ่ทั้งในพระสูตรและพระวินัยดังกล่าวมานี้ ถ้าภิษุทอดธุระเสียไม่ศึกษาตามบัญชาของพระพุทธเจ้า ก็เป็นอาบัติทุกวัน ๆ ไปเพราะไม่เอื้อเพื่อ เมื่อเป็นอาบัติอยู่ทุกวัน ๆ อย่างนี้ อยู่ทำไม ลิกเสียดีกว่า อยู่ไปก็ขาดทุน ไม่ได้กำไร เป็นที่รังเกียจของเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ที่กลัวบาป อยากได้บุญ ด้วยเหตุดังนั้น บัดนี้จะได้แสดงวินัยกถา จงพากันตั้งใจฟังโดยเคารพ ให้สำเร็จประโยชน์ของตน ๆ เถิด

๑๑. บัดนี้ จะได้แสดงข้อปฏิบัติที่ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย และข้อปฏิบัติที่เป็นธรรมเป็นวินัยซึ่งมาในโคตมสูตร ความว่า ข้อปฏิบัติเป็นไปพร้อมเพื่อระคะ โทสะ โมหะ เป็นเครื่องข่มใจด้วยดี นี่ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่คำสั่งสอนของพระศาสดา ข้อปฏิบัติที่เป็นไปด้วยดี เพื่อปราศจากความข่มใจ คือ ระคะ โทสะ โมหะ นี่เป็นธรรมเป็นวินัยเป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่ออันประกอบสัตว์ไว้ด้วยดีในวัฏฏะ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามระคะ พยาบาท รูประคะ อรูประคะ อุทธัจจะ มานะ อวิชชา นี่ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่ออันเว้นจากกรรมอันประกอบสัตว์ไว้ด้วยดีในวัฏฏะ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามระคะ พยาบาท รูประคะ อรูประคะ อุทธัจจะ มานะ อวิชชา นี่เป็นธรรมวินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่ออันก่อเกิดต่อไปในภพหน้า นี่ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่อไม่ก่อเกิดต่อไปในภพหน้า คือ พระนิพพาน นี่เป็นธรรมวินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่อความปรารถนาใหญ่้มกมาก นี่ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่อความปรารถนาล้อยไม่้มกมาก เรียนหนังสือก็ไม่อยากให้ใครรู้ สมาทานชุกคักก็ไม่อยากให้ใครรู้ มรรคผลเกิดขึ้นก็ไม่อยากให้ใครรู้ นี่เป็นธรรมเป็นวินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่อไม่สันโดยยินดีด้วยของที่มีอยู่เท่านั้น ตะเกียกตะกายขวนขวายหาต่อไป นี่ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่อสันโดยเต็มใจยินดีอยู่ด้วยของที่มีอยู่เท่านั้น ไม่ตะเกียกตะกายขวนขวายหาต่อไป นี่เป็นธรรมเป็นวินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี ด้วยอันอยู่ระคนปะปนกันด้วยลูกศิษย์ และอุบาสก อุบาสิกา ไม่มีเวลาที่จะทำจิตใจให้เกิดสมาธิได้ นี่ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่อวิเวกสังคกาย หลีกเร้นอยู่แต่ผู้เดียวเพื่อจะให้ได้สมาธิ นี่เป็นธรรมเป็นวินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่อความเกียจคร้าน ในอันละบาปก่อสร้างกุศล นี่ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่อปรารถนาความเพียรหมั่นไม่เกียจคร้าน ในอันละบาปก่อสร้างบุญกุศลอันเป็นที่พึงของตน นี่เป็นธรรมเป็นวินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่อความเป็นผู้อันเขาเลียงยากนี้ไม่ชอบใจกิน นั่นก็ไม่ชอบใจกิน พิถีพิถันไปต่าง ๆ นี่ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย ข้อปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เพื่อความเป็นผู้เลียงง่าย ได้อะไรก็กินไม่เลือก พอยังชีวิตให้เป็นไปเท่านั้น นี่เป็นธรรมเป็นวินัย และเป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ภิกษุสามเณรที่มาบวชในศาสนานี้ อุตสาหปฏิบัติให้ดี ให้ถูกต้องตามธรรมและวินัย

คำสั่งสอนของพระศาสดาเถิด จะได้ไม่เสียที่ที่มาประพฤติพรหมจรรย์ในพระธรรมวินัยนี้ ถ้าปฏิบัตินอกธรรมนอกวินัย นอกคำสั่งสอนของพระศาสดาดังว่ามานี้แล้ว เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้ที่เดียว เพราะปฏิบัตินอกธรรม นอกวินัย บอกคำสั่งสอนของพระศาสดา ภิกษุสามเณรจงรู้ทั่วกันเถิด

๑๒. มหาโจร ๔ จำพวก มีอยู่ศาสนานี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอุตตริมนุสสธรรมสิกขาบทว่า มหาโจรที่ ๑ คือ ภิกษুবวชแล้วควรจะเล่าเรียนสิกขาบทเพื่อบรรลุมรรคผลทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ก็หาเล่าเรียนศึกษาสิกขาบทอย่างนั้นไม่ ไปมุ่งหาบริษัทธิบริวารให้บรรพชิตและคฤหัสถ์นับถือสักการบูชาด้วยปัจจัย ๔ บวชอย่างนั้นเป็นมหาโจรที่ ๑ เพราะไปปล้นบุญของทายก และปล้นศาสนาทำให้อันตรธานเสื่อมเสียไปด้วย มหาโจรที่ ๒ คือ ภิกษุเล่าเรียนปริยัติธรรมเผาตัวเสียคือ เล่าเรียนมุ่งต่อลาภสักการะ ความสรรเสริญฝ่ายเดียว ลาภสักการะความสรรเสริญเกิดขึ้นมาตัวเสีย เผาตัวเสีย ทำอันตรายแก่บุญกุศลมรรคผลนิพพาน อย่างนี้ชื่อว่ามหาโจรที่ ๒ เพราะขโมยปริยัติธรรมไปแลกลาภสักการะความสรรเสริญเสีย ก็จะเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเพื่อจะให้อำนาจในศีล สมาธิ ปัญญา ครั้นรู้แล้วจะได้ปฏิบัติทำให้สมบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญานั้น เพื่อบรรลุมรรคผลทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน เล่าเรียนอย่างนี้เป็นนิสสรณปริยัติอย่างหนึ่งสมควรแก่ผู้บวช ประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้ มหาโจรที่ ๓ คือ ภิกษุโกธเคือง ริษยาเพื่อนพรหมจรรย์ เขาเป็นผู้บริสุทธ์ โจทก์เขาด้วยอาบัติปาราชิกหามูลมิได้ เป็นมหาโจรที่ ๓ ผู้ปล้น ขโมยคุณเขา มหาโจรที่ ๔ คือ ภิกษุเอาของครุภัณฑ์ของสงฆ์ไม่ควรจะแจกจะปันสละให้แก่กันและกันได้ เพราะเป็นครุภัณฑ์ ก็เอาครุภัณฑ์ไปแจกจ่ายปันกันเสีย จนถึงสงเคราะห์ชาวบ้าน จัดเป็นมหาโจรลักของสงฆ์ที่ ๔ มหาโจรที่ ๕ คือ ภิกษুবวชประพฤติพรหมจรรย์นี้ ก็เพื่ออุตตริมนุสสธรรม คือ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ มรรคผล นิพพาน ครั้นไปยังไม่ได้ไม่ถึง มีความปรารถนาลามก อยากให้เขานับถือและบูชา อวดเขาว่าได้แล้วถึงแล้ว นี่เป็นยอดมหาโจรที่ ๕ เพราะขโมยอุตตริมนุสสธรรม ที่เป็นคุณอันสูงสุดในพระพุทธศาสนา น้อมเข้ามาในตน อวดเขาว่าได้แล้วถึงแล้ว ภิกษุและสามเณรที่มาบวชประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนานี้ อุตสาห์ปฏิบัติให้ดี อย่าให้เป็นมหาโจรทั้ง ๕ ดังว่ามานี้เลย
๑๓. ผู้ที่มีความต้องการด้วยบุญกุศล จนถึงมาบวชเรียน ภิกษุและสามเณรในพระธรรมวินัยนี้ ครั้นบวชแล้วจำต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าตามสติกำลัง

ด้วยกันทุก ๆ คน ก็ควรรู้เสียบ้างว่า พระพุทธเจ้านั้น พระองค์เป็นบรมราชโอรสของบรมกษัตริย์อันใหญ่ในกรุงกบิลพัสดุ์นคร พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระกิริยาอัชฌาสัย และพระวาจาอันเรียบร้อยไม่กระด้างกระเดื่องหยาบคายเลย เพราะพระองค์เป็นสากยราชตระกูล ตั้งอยู่ในสุขุมลชาติ จึงได้สั่งสอนไว้ในเสนาสนวรรคว่า เมื่อภิกษุอ่อนจุดไฟดับไฟหรือปิดเปิดหน้าต่าง เป็นต้น จงขอโอกาสแก่ภิกษุผู้มีพรหมาก่กว่าตนเสียก่อน จึงจะทำได้ เพื่อจะแสดงความเคารพและอัชฌาสัยอันเรียบร้อยซึ่งกันและกัน ก็เราทั้งหลายเป็นผู้นับถือพระพุทธเจ้าแล้ว ควรจะมีกิริยาอัชฌาสัยเรียบร้อย จึงจะเป็นการดีงาม เหมือนการที่มาไหว้พระสวคมนตรีเป็นต้น ควรจะมีกิริยาอัชฌาสัยอันเรียบร้อย แสดงความเคารพซึ่งกันและกันจึงจะชอบ ไม่ควรจะมาทำอาการให้วิปริตไปต่าง ๆ คือ เวลาไหว้พระอยู่ ภายนอกเจรจากันบ้าง หัวเราะกันบ้าง ด้วยเรื่องอะไรก็ไม่ทราบ เสียงพึม ๆ ฟ่ำ ๆ ดังบ้าง ได้ยินเข้ามาถึงข้างในบ้าง หักนิ้วมือบ้าง ขากเสลดบ้าง ทำกุก ๆ กัก ๆ โดยประตูป้างเป็นต้น ที่ทำอาการดังกล่าวมานี้ไม่ดีไม่งามเลย เพราะตั้งใจจะมาไหว้พระสวคมนตรีด้วยกันทั้งนั้น กลับมาทำอาการไม่เรียบร้อยต่าง ๆ ประโยชน์ของตนเองไม่บริบูรณ์ ชำทำประโยชน์ของผู้อื่นเสื่อมไปด้วย การไหว้พระสวคมนตรีก็ไม่ซำนัก พออดทนได้อยู่ จะตั้งใจเสียว่าเรามาไหว้พระ ยังกุศลธรรมให้เจริญเวลาหนึ่ง ๆ ก็จะดีทีเดียว ฝ่ายสามเณรเล่า พอกราบพระแล้วก็ตะลิตะลานจะออกทำเดี๋ยว จะเต็มเบือหรือจะห้วงอะไรก็ไม่ทราบ ทำขลุกขลักสวสวสกันทุกวัน เห็นจะนึกเสียว่า กิจการฟังสิกขาบทมิใช่ธุระของเรา เป็นกิจของพระต่างหาก จึงได้หลีกเลียงเสีย ที่จริงแล้ว ผู้บวชจะต้องการบุญกุศลจริง ๆ ควรจะอยู่ฟังจึงจะชอบ ด้วยเป็นธรรมวินัย แสดงข้อปฏิบัติต่าง ๆ จะได้มีความศรัทธาเลื่อมใส และให้รู้จักประพฤติตนให้ตั้งอยู่ในความเจริญในพระพุทธศาสนา จึงจะเป็นการสมควรแก่ตน

๑๔. ผู้ที่มาบวชในศาสนานี้ มาบวชด้วยศรัทธา เชื่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าก็มี มาบวชด้วยเสียมารดาบิดาไม่ได้จำใจบวชก็มี มาบวชตามกาลคล้ายกับเกณฑ์มาบวชก็มี ครั้นบวชแล้ว บางคนมีศรัทธาเลื่อมใสปฏิบัติตามธรรมวินัยก็มี บางคนมาบวชแล้วเดิมาก็เลื่อมใสศรัทธา ครั้นบวชแล้วนานมากกลายเป็นคนเกียจคร้านไป ไม่เล่าเรียนศึกษาอะไร การไหว้พระสวคมนตรีก็เต็มที ไม่อายผีसाงเทวดาและพระเณรที่เขามีศรัทธาบ้างเลย บางคนบวชแล้วไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมของสมณะ

เป็นธุระที่จะต้องทำจริง ๆ ก็หาทำไม่ ไปทำกิจอื่นเสีย มีกิจของชาวบ้านเป็นต้น ปฏิบัติค่อนข้างจะเป็นกิจอาชีพก็มี ผู้บวชมาไม่ปฏิบัติตามธรรมวินัยดังกล่าวมานี้ ไม่สมควรเลย ก็เราทั้งหลายมาบวชด้วยศรัทธาในธรรมวินัยนี้ พระธรรมและพระวินัยที่เป็นพระศาสดาเหมือนองค์พระพุทธเจ้า นั่น เป็นของหายากนัก ควรที่เราทั้งหลายจะไม่ประมาท อุตสาห์เล่าเรียนธรรมวินัยนั้น ท่องบ่นศึกษาไปอย่าให้วันคืนล่วงไปเสียเปล่า ๆ เลย ไม่ขาดทุนชีวิตที่เป็นมา เดียวนี้จะได้แสดงวินัยกถา จงพากันตั้งใจฟัง โดยเคารพให้สำเร็จประโยชน์ของตน ๆ นั้น เทอญ

๑๕. บุคคลมาบวชในศาสนา มี ๒ พวก คือ บางจำพวกบวชด้วยศรัทธา บางจำพวกบวชด้วยไม่ศรัทธา เป็นแต่สักว่าเห็นเขาบวชก็บวชบ้าง พวกที่ไม่มีศรัทธา บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นเณร บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นขโมย บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นเณรเร่ร่อนเลอะเทอะ ไม่รู้จักศาสนาว่าเป็นของดี บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นพ่อค้า บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นเจ้าชู้ บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นลูกจ้างของคฤหบดี ปฏิบัติหาเลี้ยงชีวิตไม่สุจริต บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นคนเกะกะกิดวัดปฏิบัติไม่คุ้มตัว บวชทำไม บวชไป ๆ กลายเป็นคนเกะกะกิดศาสนาหาที่พึ่งมิได้ ที่พึ่งที่เคารพของตนคือธรรมวินัย ๒ อย่าง เป็นสัตตศาสนา มีผู้แสดงให้ฟังก็ไม่อยากฟัง พากันลุกคู้บ ๆ ออกไปเสียนอกโบสถ์ไม่ชอบฟัง ถ้าเป็นถ้อยคำของคนตกลงนอนร้องรำเอะอะอื้ออึงให้อารมณ์ฟุ้งซ่าน ก็ไม่รำคาญ สุนอนนั่งทนฟังอยู่ได้ บวชทำไม บวชเอาอะไร กินแล้วก็นอน นอนแล้วก็กิน จีวรวัด เยี่ยวรดวัด ปฏิบัติเลอะเทอะ บวชทำไม บวชเอาอะไร เล่าเรียนหรือท่องบ่นอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่มีแต่สวดมนต์ไหว้พระก็เต็มที ช่างไม่อายแก่ผีसाงเทวดาพระเณรที่เขามีศรัทธาบ้างเลย ก็เราทั้งหลายไม่ได้วุ่นวายเลอะเทอะอย่างว่ามานี้ ควรที่เราทั้งหลายจะประกอบศึกษาเล่าเรียนท่องบ่นสวดมนต์ไหว้พระ อย่าให้กาลเวลาวันคืนล่วงไปเสียเปล่า ขาดทุนชีวิตที่เป็นมา เหตุฉะนั้น บัดนี้ จะได้แสดงวินัยกถา จงพากันตั้งใจฟัง โดยเคารพให้สำเร็จประโยชน์ เทอญ

๑๖. ผู้ใดมาบวชประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้เกียจคร้านเสีย ไม่ได้เจริญวิปัสสนาอย่างใช้สวดมนต์อยู่ทุกวันนี้เป็นพหุลเทศนา พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนมากกว่าโอวาทอื่น เป็นพุทธภายิตทางนิพพานแท้ ผู้ที่ไม่ได้เจริญวิปัสสนานั้นถึงชีวิตจะเป็นอยู่ยาวนานสักร้อยปีและบริบูรณ์ด้วยลาภยศสมบัติก็ดี ไม่ประเสริฐ เพราะไม่ได้

ปฏิบัติตามพุทธภาษิตเป็นทางพระนิพพาน เสียที่ที่เป็นมนุษย์เกิดมาพบ พระพุทธศาสนาที่เดียว ก็ผู้ใดได้เจริญวิปัสสนาอย่างสวดมนต์อยู่ทุกวันนี้ ถึงชีวิต จะเป็นอยู่ไม่นานสักวันเดียวตายไป ผู้นั้นวิเศษ ประเสริฐกว่าผู้ที่ไม่ได้เจริญวิปัสสนา กรรมฐานนั้น เรื่องที่ว่ามานี้ เป็นพุทธภาษิตแสดงคุณอันสงฆ์เจริญวิปัสสนา อันมี ผลยิ่งใหญ่ เพราะเหตุนี้ กิเลสและสามเณรหมดด้วยกัน อย่าเกียจคร้านเลย จง อุดสาหกรรมนต์ เจริญวิปัสสนาทุกวันเถิด ถึงชีวิตจะไม่เป็นไปนาน อยู่วันเดียวดับไป ก็จะไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา ก็ผู้ที่มาบวชด้วยศรัทธาแล้ว ชื่อว่าผู้ปฏิบัติเข้าถึงพร้อมพระทัยพระพุทธเจ้า เป็นมนุษย์วิเศษกว่าเทวดาและพรหม โดยข้อปฏิบัติ เพราะเทวดาและพรหมเหล่านั้นเป็นอนุปลัมบัน มิได้ปฏิบัติโดย อุปสัมบัน คือเข้าถึงพร้อมพระทัยพระพุทธเจ้าได้ เราทั้งหลายควรจะยินดีในการที่มา ประพฤติพรหมจรรย์นี้ อย่าแปรปรวนไปสู่ฆราวาสวิสัยเสียเลย

๑๗. ลักษณะภิกษุจะทำอุโบสถ คือ ฟังพระปาฏิโมกข์ในอุโบสถนั้น จำเป็นจะต้องชำระตน คือแสดงอาบัติให้เป็นคนบริสุทธิ์เสียก่อนจึงจะควร ด้วยเป็นการแสดงตนว่าเป็นคน บริสุทธิ์ในที่ประชุมสงฆ์ ถ้าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์มีอาบัติอยู่ไม่ควร คือต้องสัมปชาน มุสาวาททุกกฐ เพราะเหตุนี้ เมื่อฟังอยู่ระลึกอาบัติได้ ฟังบอกกับภิกษุที่นั่งใกล้กันว่า ข้าพเจ้ามีอาบัติชื่อนี้อยู่ ครั้นลุกจากที่นั่งแล้ว จะแสดงซึ่งอาบัตินั้น อนึ่ง ถ้าสงสัยใน อาบัติเกิดขึ้น ฟังบอกว่า ข้าพเจ้าสงสัยอาบัติในสิกขาบทนี้ เมื่อเห็นแล้วจะแสดงคืน ถ้าเป็นผู้บริสุทธิ์แล้วเมื่อจบอุเทศหนึ่ง ๆ ฟังอธิษฐานจิตเสีย ดังนี้ว่า “ปาริสุทธเขตตาหิ เราเป็นผู้บริสุทธิ์แล้วในอุเทศนี้” เมื่อฟังอยู่จะต้องฟังโดยเคารพ คือ นั่งนิ่งน้อมจิต ไปตามผู้สวด ถ้าไม่ฟังโดยเคารพ พูดจากันเสียเป็นต้น ชื่อว่าไม่เคารพต่อสงฆ์ และไม่ เอื้อเฟื้อในการฟังพระปาฏิโมกข์ด้วย ไม่ดีไม่งามเลย อนึ่ง เมื่อสวดพระปาฏิโมกข์จบ แล้ว ยังมีกิจสวดมนต์ต่อไป ผู้ที่ป่วยไข้ไม่สบายจริง ๆ จะกลับเสียบ้างก็ควร แต่ผู้ที่ ไม่ป่วยไข้อะไรไม่ควรจะหลีกเลียงออกไปเสียเลย การรื้อนและการเมื่อขย้อมมี ด้วยกันแทบทุกคน แม้จะทนอยู่จนสวดมนต์จบก็เห็นพอได้ไม่เป็นไรนัก ด้วยผู้ที่อยู่ ได้ก็มี ผู้ที่อยู่ไม่ได้เสียเปรียบผู้ที่อยู่ได้เป็นแน่ แม้แต่เขาเล่นการแข่งพนันเป็นการ เกรเกเสเขายังไม่ใคร่ยอมเสียเปรียบกันง่าย ๆ สวดมนต์นี้เป็นการบุญที่เดียว ขอม เสียเปรียบกันง่าย ๆ คุณกระไร ๆ อยู่กระมัง จงตรึกรอดูบ้าง อนึ่ง ก็จะเป็นทิฏฐานุคติ

เปิดช่องให้ผู้อื่นเห็นตามทำตามด้วย เพราะเหตุนี้ ขอท่านทั้งหลาย จงสวดมนต์ให้เป็นการพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเจริญให้ยิ่ง ๆ เกิด

๑๘. เราทั้งหลายมาวชประพฤติพรหมจรรย์ในพระธรรมวินัยนี้ ก็หวังเพื่อจะออกจากทุกข์ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานจะสำเร็จความปรารถนาได้ ก็อาศัยชำระกายวาจาใจให้บริสุทธิ์ เครื่องที่จะชำระกายวาจาใจให้บริสุทธิ์นั้น คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นทางที่จะให้ถึงพระนิพพานได้สมประสงค์ ศีล คือ พระปาฏิโมกข์และข้อปฏิบัติที่มาในชั้นชกต่าง ๆ เป็นธรรมเครื่องชำระกายวาจาให้บริสุทธิ์ สมาธิ การทำจิตให้หยุดอยู่ด้วยกัมมัฏฐานอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง มีพิจารณา ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น จนจิตสงบไม่ฟุ้งซ่านในอารมณ์ต่าง ๆ ชื่อว่าเจริญสมถกัมมัฏฐานภาวนา ปัญญา ความรู้ประจักษ์ทั่วไป คือ พิจารณาสังขารร่างกายนี้ว่า เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา จนเห็นจริงแจ้งชัดในใจแล้ว ชื่อว่าเจริญวิปัสสนาภาวนา ก็การที่มาเจริญสมาธิและปัญญานี้ ชื่อว่าชำระใจให้บริสุทธิ์สะอาดได้ ศีล สมาธิ ปัญญานี้ พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนไว้เป็นเครื่องสำหรับชำระกายวาจาใจให้บริสุทธิ์ จึงชื่อว่าเป็นเครื่องชำระภายใน ก็เครื่องชำระภายนอกนั้น เหมือนอย่างพระองค์ตรัสสอนให้ปิดกวาดเสนาสนะเปื้อนเปรอระกรเรือ เป็นต้น ดังมาในเสนาสนวัตตวรรคนี้ เพราะเหตุนี้ ภิกษุแล้ว สามเณรผู้หวังบุญกุศลแล้ว จงบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญาให้บริบูรณ์ และหมั่นชำระปิดกวาดเสนาสนะที่โบสถ์วิหารลานพระเจดีย์ที่สงฆ์ให้สะอาด ก็จะได้อันสงฆ์ตั้งมีมาในคัมภีร์ ๕ อย่าง คือ จิตของผู้กวาดเลื่อมใส ๑ จิตของผู้อื่นเลื่อมใส ๑ เทวดายินดีชอบใจด้วย ๑ ผู้กวาดชื่อว่าสังสมกรรมให้เป็นไปในภพหน้า มีรูปงามนำเลื่อมใส ๑ ตายไปสู่สุคติสวรรค์ ๑ อีกนัยหนึ่ง คือ จิตของตนเลื่อมใส ๑ จิตของผู้อื่นก็เลื่อมใสด้วย ๑ เทวดาชื่นชมยินดีด้วย ๑ ผู้กวาดชื่อว่ากระทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดาเป็นปฏิบัติบูชาด้วย ๑ เป็นทิฏฐานุคติเยี่ยงอย่างแก่ชนภายหลัง ๑ เหตุคั้งนั้น ภิกษุสามเณรพึงปฏิบัติตามเถิด ก็จะได้ชื่อว่าปฏิบัติบูชาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าตามสติกำลังของตน ๆ ด้วยพรรณนามานี้แล

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระทอง ฐมมิโก
เกิด	:	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐
สถานที่เกิด	:	๑๕๒/๔ หมู่ ๕ ต.บ้านกล้วย อ. บ้านหมี่ จ. ลพบุรี ๑๕๑๑๐
การศึกษา	:	พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) พ.ศ. ๒๕๔๗ ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ป.วค.) พ.ศ. ๒๕๔๗
อุปสมบท	:	๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๒
สังกัด	:	วัดสำเภาเชย ต. ปะนาระ อ. ปะนาระ จ. ปัตตานี ๙๔๑๓๐
หน้าที่	:	พระสอนศีลธรรมโรงเรียนวัดพานิชธรรมิการาม ต.หนองเต่า อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
เข้าศึกษา	:	๑ มิถุนายน ๒๕๔๗
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	พำนักชั่วคราวที่ วัดบ้านลาด ต.หนองเต่า อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี ๑๕๑๑๐